

Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
Навчально-науковий інститут філології

Taras Shevchenko National University of Kyiv
Educational and Scientific Institute of Philology

FOLIA PHILOLOGICA

Випуск 10

Issue 10

Видавничий дім
«Гельветика»
2025

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Корольов Ігор Русланович, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри полоністики, Навчально-науковий інститут філології, Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Заступник головного редактора:

Грищенко Світлана Павлівна, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри загального мовознавства, класичної філології та неоелліністики, Навчально-науковий інститут філології, Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Члени редакційної колегії:

Бальсис Рімантас (Balsys Rimantas), доктор гуманітарних наук, професор, декан факультету соціальних і гуманітарних наук, професор кафедри філології, Клайпедський університет (м. Клайпеда, Литовська Республіка);

Богомолець-Бараш Олександр Миколайович, доктор філософії, молодший науковий співробітник відділу діалектології, Інститут української мови, Національна академія наук України;

Васько Роман Володимирович, доктор філологічних наук, професор, ректор, професор кафедри германської і фіно-угорської філології імені Г. Г. Почепцова, Київський національний лінгвістичний університет;

Домилівська Людмила Валеріївна, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри мовної підготовки, ННЦ «Інститут біології та медицини», Київський національний університет імені Тараса Шевченка;

Даргінавічненс Ірена (Darginavičienė Irena), доктор гуманітарних наук, професор, професор відділення іноземних мов, Вільнюський технічний університет Гедімінаса (м. Вільнюс, Литовська Республіка);

Калнача Андра (Kalnača Andra), доктор філологічних наук, професор, професор кафедри латиської мови та загального мовознавства, Відділення латвістики і балтистики, Латвійський університет (м. Рига, Латвійська Республіка);

Капранов Ян Васильович, доктор філологічних наук, професор, доцент школи гуманітарних наук та образотворчого мистецтва Економіко-гуманітарного університету у Варшаві (м. Варшава, Республіка Польща);

Корольова Наталія Василівна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри загального мовознавства, класичної філології та неоелліністики, Навчально-науковий інститут філології, Київський національний університет імені Тараса Шевченка;

Кощій Оксана Миколаївна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри загального мовознавства, класичної філології та неоелліністики, Навчально-науковий інститут філології, Київський національний університет імені Тараса Шевченка;

Маріна Олена Сергіївна, доктор філологічних наук, доцент, Манстерський технологічний університет (м. Корк, Республіка Ірландія);

Морозова Надсжда, доктор гуманітарних наук, провідний науковий співробітник, Інститут литовської мови (м. Вільнюс, Литовська Республіка);

Наєнко Галина Михайлівна, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української мови та прикладної лінгвістики, Навчально-науковий інститут філології, Київський національний університет імені Тараса Шевченка;

Ніка Оксана Іванівна, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української мови та прикладної лінгвістики, Навчально-науковий інститут філології, Київський національний університет імені Тараса Шевченка;

Поворознюк Роксолана Владиславівна, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри теорії і практики перекладу з англійської мови, Навчально-науковий інститут філології, Київський національний університет імені Тараса Шевченка;

Радишевський Ростислав Петрович, академік НАН України, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри полоністики, Навчально-науковий інститут філології, Київський національний університет імені Тараса Шевченка;

Станченс Даля Марія (Stančienė Dalia Marija), доктор наук габілітований, професор, провідний науковий співробітник, Клайпедський університет (м. Клайпеда, Литовська Республіка);

Стрейт Ленс, доктор філософії, професор, Фордгемський університет (м. Нью-Йорк, Сполучені Штати Америки);

Некращевич-Коротка Жанна Вацлавівна, доктор філологічних наук, професор, Університет імені Адама Міцкевича в Познані (м. Познань, Республіка Польща);

Темчин Сергій (Temčinas Sergejus / Temchin Sergey), доктор наук габілітований, професор, провідний науковий співробітник, Інститут литовської літератури і фольклору (м. Вільнюс, Литовська Республіка).

Рекомендовано до друку вченою радою Навчально-наукового інституту філології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
(протокол засідання № 5 від 23.12.2025 р.)

Фахова реєстрація: Наказ МОН України № 530 (додаток № 2) від 6 червня 2022 року.
Спеціальність: В11 – Філологія (за спеціалізаціями).

Реєстрація суб'єкта у сфері друкованих медіа: Рішення Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення
№ 1450 від 25.04.2024 року.

Ідентифікатор медіа: R30-04491.

Суб'єкт у сфері друкованих медіа: Київський національний університет імені Тараса Шевченка
(вул. Володимирська, 60, м. Київ, 01033, e-mail: office@knu.ua, тел. +380 44 239-33-33)

Мови розповсюдження: українська, англійська, польська, німецька, литовська.

Офіційний сайт видання: <https://foliaphilologica.uni.kyiv.ua>

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism.com
від польської компанії Plagiat.pl.

ISSN 2786-5908 (Print)

ISSN 2786-5916 (Online)

© Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2025

EDITORIAL BOARD:

Editor-in-Chief:

Igor Korolyov, Doctor of Philology, Professor, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

Deputy Editor-in-Chief:

Svitlana Grytsenko, Doctor of Philology, Professor, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

Members of the Editorial Board:

Rimantas Balsys, Doctor of Humanities (Ethnology), Professor, Klaipeda University, Lithuania;

Oleksandr Bohomolets-Barash, PhD in Philology, Junior Researcher, Institute of the Ukrainian Language, National Academy of Sciences of Ukraine;

Roman Vasko, Doctor of Philology, Professor, Kyiv National Linguistic University, Ukraine;

Liudmyla Domylivska, PhD in Philology, Associate Professor, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine;

Irena Darginavičienė, Doctor of Humanities (Philology), Professor, Vilnius Gediminas Technical University, Lithuania;

Andra Kalnača, Doctor of Humanities (Philology), Professor, University of Latvia, Latvia;

Yan Kapranov, Doctor of Philology, Professor, Assistant Professor of the School of Humanities and Fine Arts of the University of Economics and Human Sciences in Warsaw, Warsaw, Poland;

Nataliia Korolova, PhD in Philology, Associate Professor, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine;

Oksana Koshchii, PhD in Philology, Associate Professor, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine;

Olena Marina, Doctor of Philology, Professor, Munster Technological University, Ireland;

Nadiėzda Morozova, Doctor of Humanities (Philology), Chief Researcher, The Institute of the Lithuanian Language, Lithuania;

Halyna Naienko, Doctor of Philology, Professor, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine;

Oksana Nika, Doctor of Philology, Professor, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine;

Zhanna Nekrashevych-Korotka, Dr. habil. (Philology), Professor, Adam Mickiewicz University, Poland;

Roksolana Povoroznyuk, Doctor of Philology, Professor, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine;

Rostyslav Radyshevsky, Doctor of Philology, Professor, Academician of NAS of Ukraine, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine;

Dalia Marija Stanėienė, Dr. habil. (Philosophy), Professor, Klaipeda University, Lithuania;

Lance Strate, PhD in Philology, Professor, Fordham University, USA;

Sergejus Temėinas, Dr. habil. (Philology), Professor, The Institute of Lithuanian Literature and Folklore, Lithuania;

Journal "Folia Philologica" is recommended for printing by Academic Council
of the Educational and Scientific Institute of Philology of Taras Shevchenko National University of Kyiv
(Minutes No. 5 dated of 23.12.2025)

Professional registration: Decree of MES No. 530 (Annex 2) dated June 6, 2022.
Specialities: B11 – Philology (with specializations).

Registration of Print media entity: Decision of the National Council of Television and Radio Broadcasting of Ukraine:
Decision No. 1450 as of 25.04.2024.

Media ID: R30-04491.

Media entity: Taras Shevchenko National University of Kyiv
(60, Volodymyrska Str., Kyiv, 01033, e-mail: office@knu.ua, tel. +380 44 239-33-33)

Languages: Ukrainian, English, Polish, German, Lithuanian.

Official web-site: <https://foliaphilologica.uni.kyiv.ua>

Articles are checked for plagiarism using the software StrikePlagiarism.com
developed by the Polish company Plagiat.pl.

UDC 398.332.416(474.5)

DOI <https://doi.org/10.17721/fovia.philologica/2025/10/1>**Kristina BLOCKYTĖ-NAUJOKĖ***PhD in Ethnology, Research Fellow in the Department of Philology, Faculty of Social Sciences and Humanities, Klaipėda University, Herkaus Manto str., 84, Klaipėda, Lithuania***ORCID:** 0000-0003-2380-0724*kristina.blockyte-naujoke@ku.lt*

To cite this article: Blockytė-Naujokė, K. (2025). Rizdviani zvychai v Malii Lytvi: istorychnyi rozvytok ta perspektyvy suchasnoi rekonstruktsii [Christmas Traditions in Lithuania Minor: Historical Development and Prospects of Modern Reconstruction]. *Folia Philologica*, 10, 4–19, doi: <https://doi.org/10.17721/fovia.philologica/2025/10/1>

CHRISTMAS TRADITIONS IN LITHUANIA MINOR: HISTORICAL DEVELOPMENT AND PROSPECTS OF MODERN RECONSTRUCTION

This article examines the Christmas and pre-Christmas traditions of the Lithuanians of Lithuania Minor, analysing their historical development from the archaic models of the 15th–19th centuries to the transitional forms of the 19th–20th centuries and the contemporary reconstructions emerging after 1990. Particular attention is devoted to the interaction of ethnic tradition, confessional identity and modern cultural practices, as well as to regional specificities distinguishing Lithuania Minor within the broader Baltic context. The study employs an interdisciplinary approach combining ethnographic fieldwork conducted by the author in 2007–2015 (245 informants) with additional interviews collected in 2018–2023 in regional ethnoculture centres. Archival materials from Folklore and Manuscript Fund of Klaipėda University (KUTRF), The Institute of Lithuanian Literature and Folklore (LLTI) and The Lithuanian Institute of History (LIH) were analysed alongside historical texts from the 16th–19th centuries. Comparative, interpretive and content-analysis methods were applied. The author also continuously observes and participates in contemporary cultural activities organised by local institutions, thus providing longitudinal insight into the living tradition. This research for the first time provides a systematic reconstruction of three models of the Christmas tradition in Lithuania Minor (archaic, transitional and contemporary), based on an extensive corpus of unique field narratives. The study demonstrates that the region's Lutheran religious background strongly influenced the structure and meaning of Kūčios and Christmas, while contemporary reconstructions often function as "invented traditions", frequently mediated by cultural institutions. A new interpretation of ritual change is proposed through the lens of regional identity formation and cultural memory. The archaic model was marked by a syncretic fusion of pre-Christian beliefs and communal ritual practices. The 19th–20th centuries brought desacralisation, standardisation and fragmentation of customs, shaped by modernisation, urbanisation and political regimes. The contemporary model is characterised by active revival, institutional curation and creative reinterpretation of traditions, which significantly contribute to the strengthening of regional identity. Today, Christmas traditions serve as an important cultural resource and a marker of Lithuania Minor's heritage.

Key words: Christmas traditions, Christmas Eve, Lithuania Minor, calendar festivals, tradition reconstruction, cultural identity.

Крістіна БЛОЦКІТЄ-НАУЙОКЄ*доктор філософії (етнологія), наукова співробітниця кафедри філології факультету соціальних і гуманітарних наук, Клайпедський університет, вул. Геркауса Манто, 84, м. Клайпеда, Литва***ORCID:** 0000-0003-2380-0724*kristina.blockyte-naujoke@ku.lt*

Бібліографічний опис статті: Блоцкітє-Науйокє, К. (2025). Різдяні звичаї в Малій Литві: історичний розвиток та перспективи сучасної реконструкції. *Folia Philologica*, 10, 4–19, doi: <https://doi.org/10.17721/fovia.philologica/2025/10/1>

РІЗДВЯНІ ЗВИЧАЇ В МАЛІЙ ЛИТВИ: ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК ТА ПЕРСПЕКТИВИ СУЧАСНОЇ РЕКОНСТРУКЦІЇ

Метою статті є аналіз різдвяних і передріздвяних звичаїв литовців Малої Литви, їх історична динаміка від архаїчних моделей XV–XIX століть до трансформацій XIX–XX століть і сучасних реконструкцій після 1990 року. Особлива увага приділяється взаємодії етнічної традиції, конфесійних впливів та сучасних культурних практик, а також регіональним особливостям, що вирізняють Малу Литву серед інших балтійських регіонів. Методологічно дослідження ґрунтується на міждисциплінарному підході: етнографічних польових матеріалах, зібраних авторкою у 2007–2015 роках (245 інформантів), і додаткових інтерв'ю із працівниками етнокультурних центрів, записаних у 2018–2023 роках. Використано джерела архівів Фонду фольклору та рукописів Клайпедського університету, Інституту литовської літератури та фольклору, Інституту історії Литви. Застосовані порівняльний, інтерпретаційний методи та контент-аналіз для дослідження історичних текстів XVI–XIX століть. Авторка також здійснює довготривале спостереження за сучасними етнокультурними практиками, беручи участь у заходах регіональних культурних центрів. Наукова новизна результатів дослідження полягає в тому, що вперше системно реконструйовано три моделі різдвяної традиції Малої Литви (архаїчну, трансформаційну та сучасну) з опорою на великий масив унікальних польових свідчень. Доведено, що конфесійна специфіка краю (переважання лютеранства) суттєво вплинула на структуру й семантику Святвечора (Kūčios) та Різдва (Kalėdos), а сучасні реконструкції часто потребують інституційного посередництва (етноцентрів) і набувають рис «винайдених традицій». У роботі запропоновано нову інтерпретацію змін святкового циклу через призму регіональної ідентичності та культурної пам'яті. Архаїчна модель характеризувалася синкретичним поєднанням дохристиянських вірувань, обрядового циклу та громади. У XIX–XX століттях спостерігалися десакаралізація та уніфікація звичаїв, зумовлені модернізацією, урбанізацією та зміною політичних режимів. Сучасний етап визначається активним відродженням та інституційним моделюванням обрядів, що сприяє зміцненню локальної ідентичності. Різдвяні практики Малої Литви перетворилися на важливий ресурс культурного спадку та регіональної самоідентифікації.

Ключові слова: різдвяні звичаї, Святвечір, Мала Литва, календарні свята, реконструкція традицій, культурна ідентичність.

The Christmas season – Christmas Eve and Christmas Day – celebrations in Lithuania Minor constitute a distinct segment of Baltic culture in which long-standing religious, social, and symbolic structures are revealed. The customs of this region developed under specific historical and confessional conditions, combining remnants of the local Baltic worldview with the Evangelical Lutheran tradition established during the Reformation. Analysis of historical sources shows that from the 16th century to the early 20th century, the festive cycle of the *Lietuvininkai* was characterized not only by a diversity of rituals but also by a remarkable stability of customs, which, without reservation, may be regarded as a pillar of cultural identity.

Since the late Soviet period, and especially after the restoration of independence in 1990, *Lietuvininkai* holiday traditions have undergone intense change: some customs began to be reconstructed, reformulated, or newly invented, incorporating pan-Lithuanian, Western, or global cultural elements. The turn of the 20th–21st centuries revealed not only the fragmentation of tradition but also active processes of cultural memory revitalization, which are today particularly fostered by ethnic culture centers, museums, and local communities. Researchers also play an important role in these

processes – including the author of this article, who consistently observes activities organized in ethnocultural centers and actively participates in them, thus documenting the transformation of living tradition in real time.

This article examines the development of Christmas Eve and Christmas celebrations in Lithuania Minor, based on written sources from the 15th–20th centuries, ethnographic material, and 21st-century reconstruction practices. Such a comparison of three chronological layers makes it possible to reveal the continuity of customary structures, functional changes, and transformations of symbolic meanings.

The **object** of the study is the Christmas Eve and Christmas customs of the *Lietuvininkai* in Lithuania Minor from the 16th to the 21st century, encompassing historical, ritual, and contemporary reconstruction practices.

The **aim** of the study is to conduct a comprehensive analysis of the historical development, transformations, and modern reconstructions of Christmas Eve–Christmas customs in Lithuania Minor, highlighting the cultural distinctiveness of the region and the processes of identity construction.

Research objectives:

1. To analyze early (16th–19th c.) written sources on Christmas Eve and Christmas customs

in Lithuania Minor and to identify the structure of archaic rituals.

2. To reveal the transformations of Christmas traditions in the late 19th – early 20th centuries related to urbanization, Lutheran religion, processes of Germanization, and the ideas of national revival.

3. To investigate changes in holiday models in the late 20th – early 21st centuries by analyzing the mechanisms of tradition “invention”, reconstruction, and adaptation.

4. To assess the significance of Christmas Eve – Christmas customs for constructing regional identity across different historical periods.

Research Material and Methods. The study underlying this article is based on a comprehensive analysis of historical, archival, and contemporary ethnographic data, aiming to reconstruct the development of Christmas Eve and Christmas customs among the *Lietuvininkai* of Lithuania Minor and to assess current trends in their revival and interpretation. The core empirical material consists of ethnographic fieldwork conducted between 2007 and 2015, supplemented by archival sources and published materials. The analysis of contemporary reconstructions is further enriched by a survey of employees of Lithuania Minor ethnic culture centers and by observations of center activities carried out in 2018–2023. It should be noted that the author of this article continues to observe and actively participate in activities organized by Lithuania Minor ethnocultural centers, thereby contributing real-time documentation of contemporary practices.

During the 2007–2015 fieldwork in Lithuania Minor, information was systematically collected on calendar festivals and related rituals, with particular attention to the Advent, Christmas Eve, and Christmas period. The research data encompass festive practices that formed in the late 19th–20th centuries and have partially survived to this day. In total, information from 245 informants was recorded – representing the memory of several generations, allowing the tracing not only of individual customs but also of broader patterns of ritual change. The following sources were used: audio recordings and manuscripts from the Folklore and Ethnography Archive of Klaipėda University (KUTRF), material from the Folklore Manuscript Archive (LTR) and Audio Archive (LTRF) of the Institute of Lithuanian Literature and Folklore, ethnographic fieldwork collections housed at the Ethnology Department of the Lithuanian

Institute of History, as well as interviews and notes collected by the author during field expeditions in 2007–2015 and 2018–2023.

To reveal as comprehensively as possible the transformation of calendar festivals – particularly those of the Christmas season – research was conducted in 17 locations across Lithuania Minor: *Vėlaičiai, Rusnė, Kintai, Katyčiai, Klaipėda* and its suburbs (*Jakai, Ketvergiai, Dvilai*), *Šilutė, Priekulė, Stankiškiei, Kukorai, Lumpėnai, Viešvilė*, and *Smalininkai*. Such geographical diversity made it possible to compare urban and rural experiences, examine traditions across various parishes, and determine the extent to which Christmas Eve and Christmas customs differed depending on locality, confession, and the social composition of the community.

To understand not only the past but also the contemporary processes involved in reconstructing Christmas traditions, interviews were conducted not only with individual informants but also with employees of cultural centers and museums who directly organize calendar festival events. Data were collected at the *Klaipėda City Municipality Ethnoculture Center*, the *Dvilai Ethnic Culture Center*, the *Šilutė Culture and Entertainment Center*, the *Kintai Vydūnas Culture Center*, the *Pagėgiai Municipality Culture Center*, the *Martynas Jankus Museum in Bitėnai*, and the *Lithuania Minor Cultural Center in Jurbarkas District*. A non-structured interview method was applied, supplemented by the analysis of photographs and video material. This information makes it possible to document how a “public” image of the Christmas season in Lithuania Minor has been constructed from the late 20th to the early 21st century – what traditions are selected, how they are presented, and how they are legitimized in the public sphere.

An important additional source consists of a repeated survey of ethnic culture center employees conducted in 2023, focusing on contemporary reconstructions of Christmas Eve and Christmas customs. The aim of this survey was to assess how, over the past decade, the attitudes of cultural centers toward representing “Lithuanian identity” and “Lithuanian identity in Lithuania Minor” during the Christmas season have changed; to what extent contemporary events rely on historical sources, archival and field data; and to what extent they incorporate newly “invented” traditions responding to the needs of tourism, cultural policy, and

the strengthening of local identity. The 2023 data allow for a comparison of the late 20th – early 21st-century reconstruction phase with the most recent developments, thus highlighting both continuity and ruptures in the revitalization practices of Christmas traditions.

Archival and printed sources were used in two ways: as empirical data and as a theoretical and contextual foundation. Ethnographic information about the Christmas season among the Lithuanians of Lithuania Minor dates back to the 16th–17th centuries, when texts by M. Mažvydas (BRMŠ, Vol. II, 2001: 186), T. Lepneris (Lepneris, 2011: 196), and M. Pretorijus (Prūsijos įdomybės, Vol. III, 2006: 459) mention Christmas and New Year celebrations, describe or criticize associated customs, Christmas Eve divination practices, and greeting formulas. Works by later German and Lithuanian researchers – S. Dembovskis (Dembovski, 1893: 505–510), K. Kapeleris (Lietuvinkai, 1970: 361), J. Balys (Balys, 1948: 17), J. Kudirka (Kudirka, 1993: 230–231), A. Vyšniauskaitė (Vyšniauskaitė, 1990: 12–24), P. Dundulienė (Dundulienė, 1991: 26–58), among others – provide fragmentary yet valuable data on Lithuania Minor’s Christmas Eve and Christmas foods, the religious and domestic context of celebration, and the influence of Pietism and the Lutheran tradition on the Christmas season. Encyclopedic publications, including the Encyclopedia of Lithuania Minor, enable the linkage of Christmas customs with broader processes of regional culture, religion, and history (cf. Blockytė, 2014: 21–22).

Methodologically, the study is grounded in the interplay of several approaches. The totality of rituals, customs, and traditions associated with the calendar festivals of Lithuania Minor – particularly those of the Christmas season – is analyzed using analytical and interpretive methods, which make it possible to uncover the semantics of rituals and symbolic oppositions (festival – everyday life, sacred – profane, “self” – “other”). A comparative method is also employed to juxtapose data from different periods, locations, and confessional groups. In the process of collecting and analyzing empirical material, methods of archival source analysis, scholarly literature review, and media content analysis and synthesis are applied.

Finally, theories of globalization, European integration, and consumer society (J. Tomlinson (Tomlinson, 2002: 11), V. Rubavičius (Rubavičius,

2010: 55), V. Savukynas (Savukynas, 2007: 130), among others) allow for an evaluation of the development of Christmas customs in Lithuania Minor within a broader context of cultural flows, symbolic competition, and the “image-making” of local identity. This is particularly important for understanding why, precisely in the early 21st century – when almost no *Lietuvinkai* remain in the region – there emerges a marked need to construct “Lithuanian” and “Lithuanian-German” Christmases in public spaces, and how these celebrations differ from Christmas models in other Lithuanian regions.

Lietuvinkai’s Christmas Eve and Christmas Traditions: Historical Development and Cultural Models

The Christmas-season traditions of Lithuania Minor constitute a significant segment of Lithuanian culture, reflecting the region’s distinctive historical, religious, and social development. Written sources and contemporary ethnographic accounts indicate that the *Lietuvinkai’s* Christmas Eve and Christmas rituals formed a culturally stabilized ritual structure shaped over many centuries, in which specific actions, the organization of time and space, and symbolic elements played an essential role in sustaining community identity. Although the festive period experienced both functional and semantic transformations, these did not fundamentally alter its place in the communal consciousness; rather, they revealed the tradition’s capacity to adapt to changing social and religious contexts.

The transformation of the *Lietuvinkai’s* calendar traditions highlights the multilayered nature of the region’s culture, shaped by remnants of ancient Baltic religion, the influence of Reformation ideas, centuries-long processes of Germanization, and the impact of the Lithuanian national revival. In Lithuania Minor, Christmas Eve and Christmas functioned as a particularly significant moment of seasonal transition, integrating conceptions of cyclical time, expectations of agricultural success, practices reinforcing communal cohesion, and the revitalization of family bonds.

Based on historical material and testimonies of the living tradition, the development of the calendar festivals of Lithuania Minor may be structured into three analytical models:

– the archaic model (15th century – late 19th century), which reveals the region’s distinctive cultural features;

- the late 19th–20th-century model, characterized by shifts in the functions of traditions, increasing uniformization, and the influence of national revival ideology;

- the contemporary model (from 1990 to the present), marked by the interpretation, revitalization, and conscious “invention” of traditions in the construction of regional and national identity.

The following section focuses on the archaic model of the *Lietuvininkai*'s Christmas Eve and Christmas celebrations, reconstructed on the basis of 15th–19th-century written sources and recent ethnographic data.

1. The Archaic *Lietuvininkai* Model of Christmas Eve and Christmas

The archaic model of Christmas Eve and Christmas celebrations in Lithuania Minor encompasses the period from the earliest written mentions in the 15th–16th centuries to the late 19th century. This period corresponds to what is commonly defined as the era of traditional rural culture. J. Kudirka identifies the “traditional” period of Lithuanian material and spiritual culture as the late 18th–19th centuries, when village life was still governed by self-regulating cycles of customs and rituals (Kudirka 1996: 15–16). Although the fragmentary nature of earlier sources does not allow for a full reconstruction of the festival's structure, it does make it possible to clearly distinguish the main features of the archaic model. Based on both early written sources and *Lietuvininkai* oral testimonies, four interrelated elements characterize the archaic Christmas Eve–Christmas model:

- house-to-house visiting and masked processions;
- ritual festive meals;
- various beliefs, divination practices, and weather forecasting;
- the distinctiveness of sacred time and ritual prohibitions.

Alongside these features, the intersection of Christianity and older belief systems becomes increasingly evident, with ethnic and confessional factors emerging as the primary components shaping the structure of the Christmas period.

1.1. The Earliest Written Evidence

One of the earliest accounts of the Christmas season in Lithuania Minor is a letter by Martynas Mažvydas dated 1550, in which the author, without going into detail, expresses indignation at the “godless behavior” displayed during Christmas,

New Year's, Epiphany, and other festivals (Lietuvos istorijos šaltiniai, 1955: 168). The letter reveals the tension between official Reformed Christianity and the persistent folk customs that clergy perceived as remnants of “pagan” practices.

Christmas Eve as a distinct ritual time is mentioned in the *Wolfenbüttel Postil* (c. 1573), which notes that Lithuanians practiced divination with *kūčios* – peas, wheat, and honey – to protect themselves from devils and thunder (Gaigalat, 1901: 148). By the mid-16th century, Christmas Eve was thus associated with magical and apotropaic practices.

Seventeenth-century descriptions by M. Pretorijus further emphasize the turning of the year at Christmas. In *Deliciae Prussicae* he notes that the year was reckoned according to holy days, especially Christmas, marking the end of the old year and the beginning of the new one (Prūsijos įdomybės, Vol. III, 2006: 459). Pretorijus also describes Christmas Eve rituals, including the sprinkling of peas and wheat in livestock barns and the serving of nine fasting dishes. Although interpretations of the number nine vary, it is consistently linked to cosmic cycles, such as lunar phases or the solar year (Vyšniauskaitė, 1990: 12; Dundulienė, 1991: 26–58).

The 18th-century dictionary of Gotthard Friedrich Stender also mentions the term *Kūčios*: “*Kūčios* evening, the eve of Christmas (*Kūčios*), when a particular dish – *kūčia* – is eaten” (BRMŠ, Vol. IV, 2005: 219). Thus, Christmas Eve is already understood as a special year-turning supper featuring a specific ritual food.

Taken together, these early accounts show that the archaic *Lietuvininkai* model of Christmas Eve and Christmas was grounded in a logic of cyclical time, agrarian concerns for crop and livestock success, and magical protective actions – elements that only gradually intertwined with the Christian understanding of the feast.

1.2. Ritual Festive Meals and the Christmas Eve Dinner

The ritual meal formed the core of the archaic model, expressing community unity and relations with the dead and natural forces. Early sources mention nine fasting dishes on Christmas Eve (Prūsijos įdomybės, Vol. III, 2006: 459), though detailed descriptions are scarce.

Nineteenth-century accounts reveal a shift in food traditions. K. Kapeleris records that Christmas Eve

involved an illuminated household and anticipation of abundant food on Christmas Day, including meat, sausages, and alcohol (Lietuvininkai, 1970: 364). Ethnographic evidence shows that among Lutheran families in Lithuania Minor, fasting and the custom of twelve dishes were generally unknown, except in Catholic households. Instead, festive abundance prevailed, with cakes, meat dishes, and the symbolic *Bunte Teller* – plates of sweets, nuts, and fruit – shared among family members (LII BR, file 102: 162; Kudirka 1993: 230–231).

Thus, while the ritual *kūčia* dish and fasting declined in Lutheran contexts, the underlying idea of abundance, sharing, and festive unity remained central.

1.3. House-to-House Visiting and Masqueraders' Rounds

House-to-house visiting and masqueraders' rounds constituted another key element of the archaic model, associated with community integration and wishes for prosperity. Nineteenth-century sources describe young people visiting households on Christmas, often riding decorated grey horses and offering blessings for health and harvest (Vyšniauskaitė, 1990: 31–39; Lietuvininkai, 1970: 364). This tradition persisted into the early 20th century, with participants donning masks and animal costumes (KUTRF 532 / KUTR 86).

In Lithuania Minor, masqueraders known as *Šimelis* (*Šyvis*) visited households from Christmas to Epiphany. Central to these rounds was the figure of the grey horse, performed by a man imitating a restless animal and rewarded with food for successful performances. Scholars interpret the horse as an ancient symbol of the returning Sun, ensuring nature's renewal and agricultural success (Wiegmann, Zender, Heifurth, 1977: 144).

Comparable traditions were documented in other regions of Lithuania and parts of Germany, suggesting broader cultural connections (Vyšniauskaitė, 1990: 24; Kerbelytė, Stundžienė, 1996: 35). These rounds involved active participation by both masqueraders and hosts, reinforcing social bonds and reciprocal obligations. By the late 19th century, however, such practices gradually declined, reflecting broader transformations in festive culture.

1.4. Divination, Weather Prognostication, and the Sacredness of Festive Time

Divination and weather prognostication were integral to the archaic Christmas Eve – Christmas

model, reflecting a mythological understanding of sacred time. Early sources describe protective divination with peas, wheat, and honey, as well as rituals to ensure livestock well-being (Gaigalat, 1901: 148; Prūsijos įdomybės, Vol. III, 2006: 459).

Festive time was contrasted with ordinary time: actions performed on Christmas Eve were believed to influence the future. Weather observations served as predictors for the coming year, linking Christmas with other calendrical festivals such as Easter or Midsummer (Vyšniauskaitė, 1990: 23–24; LII BR, file 102: 138). Matrimonial divination was also widespread, though by the 1920s–1930s it increasingly lost its existential significance and became a form of entertainment (VDU ER 2482).

In conclusion, the archaic Christmas Eve–Christmas model in Lithuania Minor emerged at the intersection of ancient Baltic beliefs, Catholicism, and Lutheranism. Confessional differences shaped ritual emphases: Lutheran communities gradually abandoned fasting and divination, while Catholic ones preserved stricter ritual norms, and Pietistic traditions promoted ascetic devotion (Kudirka 1993: 230–231; Vyšniauskaitė, 1990: 23–24). The resulting model is hybrid, combining agrarian magic, Christian symbolism, and confessional reinterpretations. It serves as a reference point for later transformations, as some elements declined while others were adapted or consciously revived in contemporary cultural reconstructions.

2. Models of Christmas Eve – Christmas Celebrations among the *Lietuvininkai*: Late 19th – First Half of the 20 Century

The model of Christmas Eve – Christmas celebrations among the *Lietuvininkai* in the late nineteenth century and the first half of the twentieth century reveals a transitional period during which traditional customs of archaic origin begin to disappear, acquire new meanings, or transform in accordance with the needs of a modernizing society. During this time, two concurrent and sometimes competing tendencies can be observed: (1) attempts to revive ancient traditions, grounded in the ideology of national revival, and (2) accelerating social changes shaped by urbanization, technological progress, and the influences of Western culture.

2.1. Transformations in the Concept of Advent

In the early twentieth century, Christmas in Lithuania Minor was perceived as a farewell to the old year and the welcoming of the new one.

Preparations began during Advent, from the fourth Sunday before Christmas. Although most inhabitants belonged to the Evangelical faith, Advent was regarded as a special period marked by restraint from entertainment, dancing, and singing.

Ethnographic testimonies describe the Advent wreath as an important element of sacred preparation. One informant recalled braiding a large wreath of spruce branches, hanging it from the ceiling, and lighting one candle each Advent Sunday until Christmas: *“We all braided the Advent wreath. It was quite large, about 70–80 centimeters in diameter, and we wrapped it with a red ribbon, leaving four loose ends. These were used to fasten the wreath to the ceiling. We hung it like a chandelier in the middle of the room and placed four candles on it. Each Advent Sunday we gathered around the wreath and the dinner table: on the first Sunday we lit one candle, on the second two, on the third three. By Christmas all the Advent candles had burned down”* (VDU ER 2482, b. 1927, Aukštumala, Šilutė district). Another account notes that Advent wreaths were widespread in the Klaipėda region even before the war, with four red candles symbolically structuring the weeks leading to Christmas (Marcinkevičienė, 2000: 11). The Advent wreath, recorded in Lithuania Minor earlier than in Greater Lithuania, reflects Western, particularly Lutheran, cultural influence.

By the twentieth century, Christmas had become an explicitly Christian celebration. On Christmas morning families attended church services with hymn singing, followed by festive meals at home. The holiday was celebrated for several days, with the first day considered especially sacred: *“On the first day of Christmas, Father Christmas arrives; poems are recited, verses of hymns are sung, and he distributes Christmas gifts. Christmas evening ends at the Christmas table, covered with fragrant hay, a handmade tablecloth, and laden with various delicious Christmas dishes”* (Lietuvininkų žodis, 1995: 703). Beliefs connected Christmas morning behavior with future success in work (MLE Vol. I, 2000: 698).

Ethnographic data show that celebrations often began on Christmas Eve, after returning from church, with candle lighting, hymn singing, and a festive dinner, as fasting was not required for Evangelicals (Petrošienė, 2007: 222). Over the first half of the twentieth century, the duration of Christmas celebrations shortened: from three

days to two, and eventually to one (Kudirka, 1993: 200).

In some regions, particularly on the Curonian Spit, Christmas was also associated with youth dances, games, and communal gatherings, while the third day of Christmas (Ice Day) retained agrarian-protective meanings related to crops (Pietsch, 1982: 299–303).

2.2. Changes in the Structure of Christmas Eve and Christmas Celebrations

Christmas Eve in Lithuania Minor was conceptually linked with other calendar festivals such as Shrovetide, Easter, and Midsummer. Folk belief emphasized ritual parallels: abundance was ensured through symbolic eating practices, and similar masqueraders appeared during different festive cycles. According to O. Vilmantienė, Christmas Eve represented restraint of evil forces, while Midsummer was associated with their heightened activity. Both nights were believed to be dangerous for livestock, and both were surrounded by beliefs in supernatural phenomena (Vilmantienė, 1941: 116–121).

Ritual links between winter and summer solstice festivals are archaic and widespread in Lithuania. Weather observed on Christmas Eve was believed to predict conditions on Midsummer Day (Kudirka, 1993: 284), and proper behavior during Christmas Eve was thought to ensure prosperity in spring (Balys, 1993: 30).

Traditional sources indicate that in Lithuania Minor neither the order nor the number of Christmas Eve dishes was strictly regulated. This constitutes a major difference from Greater Lithuania. Except in Catholic families, fasting and the twelve-dish supper were not customary. Informants emphasized festive abundance: cakes, meat dishes prepared from a slaughtered pig, hymn singing around the Christmas tree, and coffee drinking: *“No, there was no fasting, we did not starve even a little, we did not have the custom of twelve dishes, no. What was Christmas Eve like? They baked cakes; before Christmas a pig was always slaughtered and many different foods were prepared, headcheese, roulades”* (VDU ER 2482, b. 1927, Aukštumala, Šilutė district).

A central element of the Christmas Eve meal was the *Bunte Teller* (“colorful plate”), consisting of sweets, nuts, and apples, often accompanied by spicy biscuits known as *pipirinkai*: *“Each family member received such a large prepared plate, filled to the brim with sweets and nuts and delicious*

apples” (VDU ER 2482, b. 1927, Aukštumala, Šilutė district). The timing of the meal was not considered significant, and Christmas wafers were absent from Evangelical households. Meals began with various dishes, without fixed sequence, and ended with sweets (Kudirka, 1993: 283–285).

Regional dishes, such as mushroom borscht with meat, mottled peas with meat sauce, or small rye loaves, were prepared in the Tilsit and Ragnit areas throughout the festive period (Dundulienė, 1991: 233).

2.3. The Establishment of the Christmas Tree Tradition

Early twentieth-century testimonies indicate that decorating the Christmas tree in Lithuania Minor was perceived primarily as a family ritual rather than mere decoration. The custom was widespread both in Lithuania Minor and Greater Lithuania.

Although the Christmas tree is a relatively recent tradition, its roots can be traced to Western Europe. Written sources mention decorated trees in Riga (1514), Alsace (1605), and German lands in the early modern period (Gerhard, 1998: 80; Dundulienė, 1991: 239). In Lithuania, the Christmas tree is first recorded in 1853 (Baranauskas, 1970: 51), and its spread was promoted by teachers, clergy, German soldiers, and school celebrations (Kudirka, 1993: 54).

In Lithuania Minor and Samogitia, the Christmas tree became established earlier than in other regions. Among *Lietuvinkai* it was known as the Christmas tree (*Kalėdų medis*) and was usually placed away from the table. Its appearance is associated with contacts with German culture and Lutheran hymn traditions.

The Christmas tree should be understood not only as an imported custom but also as resonating with older Lithuanian symbolic meanings of the tree as a sign of life and vitality. The tree was decorated with food and lit candles, which were believed to possess protective power and were often kept burning until midnight (Dundulienė, 1994: 84). Informants recall candle lighting as one of the most impressive moments of Christmas Eve: “*The Christmas tree was not as vividly imagined as now, and the Christmas tree was not in the room. <...> We decorated a large tree, and the most beautiful moment was when the candles on the tree were lit in special holders*” (VDU ER 2482, b. 1912, Vėlaičiai village, Piktupėnai parish).

2.4. Transformations in Masquerading Traditions: The Decline of the Šyvis Ritual

In the late 19th century, masquerading rounds and the so-called *Šyvis* ritual played a prominent role in the structure of Christmas season customs among the *Lietuvinkai* of Lithuania Minor. Ethnographic and written sources indicate that this practice was particularly common in the rural environs of Tilsit, Ragnit, and the surrounding villages. According to informants, groups of young men, having decorated grey-maned horses, would ride from homestead to homestead visiting relatives and neighbours, offering wishes for success, a good harvest, and health in the coming year. The core of this ritual consisted of symbolic wrestling without dismounting, expressing renewal of strength, vitality, and communal order, as well as the performance of the character *Šyvis*, whose embodied “*horse*” energy was believed to magically stimulate the awakening of nature and ensure agricultural prosperity.

Ethnologists note that the figure of the horse in Baltic culture was associated with the return of the sun, the continuity of the life cycle, and cosmological renewal. The *Šyvis* ritual reflects an archaic conception of agrarian sacrality: riding into the house, circling the fields, generous feasting by the hosts – all of these formed part of a practical magical system aimed at strengthening community ties and ensuring harvest. As narratives preserved in the manuscript collections of the Institute of Lithuanian Literature and Folklore and the Lithuanian Institute of History show, masquerader figures – the bear, the Jew, the beggar woman, the goat, the crane, the chimney sweep, among others – performed a function of social inversion, temporarily reversing established hierarchies and allowing the release of accumulated social tensions.

However, with the onset of rapid modernisation in the late 19th century, the *Šyvis* ritual gradually lost its primary ritual functions. Increasing Germanisation, the expansion of urban culture, the consolidation of Lutheran moral norms, and youth migration to towns all contributed to the weakening of the traditional rural community model that sustained this practice. Entertainment gradually replaced sacral meaning – masquerader rounds came to be perceived primarily as youthful amusement rather than a ritual of the turning of the year. Some early 20th-century accounts already note that “*young people would walk mainly to*

socialise, rather than to perform the old rites”, and the figure of *Šyvis* became less recognisable and less frequently enacted.

By the 1930s and 1940s, alongside changing social structures and the strengthening of norms associated with the Lutheran family model, the *Šyvis* ritual in Lithuania Minor effectively disappeared. Several additional factors further contributed to its decline:

- the priorities of national revival, which emphasised the creation of shared national symbolism rather than the preservation of regional specificity;

- the institutionalisation of festive culture, replacing communal rural rites with centralised celebrations;

- Soviet cultural policy, which eliminated or redefined religious and ethnocultural festivals into ideologically acceptable forms.

As a result, the *Šyvis* ritual lost the mechanism of intergenerational transmission and ceased to exist as a living practice. In the second half of the 20th century, it appeared only sporadically in the memories of the elderly and had no real continuity. In contemporary reconstructions of Lithuania Minor festivals, this custom is occasionally presented symbolically as part of regional heritage, yet it no longer fulfils its original social or sacral functions.

The transformation of the *Šyvis* ritual thus reflects broader cultural changes in Lithuania Minor: the decline of archaic agrarian rituality, the reconfiguration of traditional customs, and the emergence of transitional forms shaped by modernisation, confessional shifts, and socio-cultural dynamics in the early 20th century. Against this backdrop, new, increasingly personalised figures of the winter festive season began to emerge, filling the cultural space left by diminishing collective rituals.

2.5. The Emergence of Santa Claus as an Individualized Festive Figure

At the beginning of the 20th century, a new festive character emerged in Lithuania Minor – *Kalėdų senelis* (Santa Claus), whose functions largely replicated those of archaic Christmas masqueraders. His attire – a fur coat worn with the fleece on the outside, a long beard, and a cap with a pompom – links him semantically to earlier winter-season masked figures (Vaicekauskas 2005: 112–115).

Across Lithuania, this figure appeared under various names (*Kalėdų senelis*, *Senis Kalėda*, *Kalėdų Dalulis*, *Senis Šaltis*). In Lithuania Minor, *Kalėdų senelis* brought gifts to children and performed short ritualized interactions, such as requiring prayers or songs and evaluating children’s behavior: “*The old man would come, and you had to know a prayer, you had to know how to sing some little song; he would ask whether you obeyed your grandmother or grandfather, or your mother or father. These were the short rituals*” (KUTRF 5/KUTR 3/5 b, born 1924, Žygaičiai village; from 1942 lived in Trūkiškės, Šilutė district). Informants consistently emphasize the distinctive inside-out fur coat and bell, signaling his arrival: “*That Christmas old man would take big fur coats, turn them inside out so the wool would be on the outside, stick on some kind of beard, a cap with a big pompom at the back; he would ring so that people would hear that the old man was already coming*” (KUTRF 404/KUTR 65, born 1920, Kintai).

According to A. Vaicekuskas, *Senis Kalėda* is functionally and semantically equivalent to traditional masquerader rounds: he visits households, offers wishes, is rewarded with food, and symbolically represents “the other side”. The main difference lies in individualization – the collective masquerading troupe is replaced by a single anthropomorphic figure (Vaicekauskas 1995: 9).

Given that *Kalėdų senelis* appears predominantly in the 1930s – 1940s, it can be assumed that this figure emerged through the convergence of masquerading traditions and the increasingly widespread practice of children receiving Christmas gifts at home. Sources also record the celebration of *Senis Šaltis* (St Nicholas) Day in Lithuania Minor, during which children placed letters in their shoes and received gifts: “*Before Christmas, on December seventh, there was still Nicholas’ Day, so we, the children, would write letters and put them in our shoes. In the shoes we found gifts, and then again at Christmas*” (VDU ER 2482, born 1912, Vėlaičiai, Piktupėnai parish). Thus, *Kalėdų senelis* became established as an individualized masquerader who combined gift-giving with a moral and educational function.

2.6. The Decline of Christmas Eve Fortune-Telling and Belief Practices

The reinterpretation of customs through Christian and rational perspectives contributed to

the gradual rejection of archaic belief practices. Authority figures, often elders, prohibited fortune-telling and related activities within the family. Ethnographic material indicates that by the 20th century, Christmas Eve divination in Lithuania Minor was already rare, though some traces remained, such as rituals intended to protect orchards and ensure fertility: *“On Christmas Eve the old ones boiled peas and poured that water onto a bundle of straw. Then they went to the orchard and tied the trees with that straw, so that next year more apples and pears would grow and so that witches would not come and do mischief”* (Lietuvininkai 1970: 386).

Despite this decline, the perception of festive time as distinct from ordinary time persisted. The sacredness of the Christmas period was reinforced by behavioral prohibitions, such as refraining from certain types of work between Christmas and Epiphany: *“From Christmas until Epiphany they prayed, did not spin, and boys were not allowed to chop wood”* (KUTRF 61b/KUTR 22, born 1922, Vanagai village). These restrictions were linked to fears of misfortune affecting household and livestock.

Mythological motifs associated with Christmas Eve midnight remained vivid in narratives describing speaking animals and other supernatural phenomena, although listening to such manifestations was considered dangerous: *“The old people used to say that on Christmas Eve the animals in the barn would speak. They would say: ‘This year there is no trouble, the masters left plenty of oats when threshing, we will get through.’ But one was not allowed to listen to the animals talking, otherwise the masters would thresh thoroughly and in winter the animals would die of hunger”* (VDU ER 2482, born 1938, Vilkyčiai). Ritual practices also preserved symbolic links between Christmas and Midsummer, such as the use of herbs gathered at the summer solstice and fed to livestock at both times of year (Vilmantiene 1941: 116–121).

Weather prognostication remained widespread and was based on observations made on Christmas Eve, predicting conditions for Easter, spring, or Midsummer (Kudirka 1993: 54). Matrimonial divination, once common, gradually lost its existential meaning and by the 1930s – 1940s functioned primarily as entertainment: *“All sorts of foolishness happened: they placed a gold ring, a*

sprig of rue, and some soil on a plate, blindfolded the person and spun them three times. If they picked the ring, there would soon be a wedding; if soil, death. They threw a shoe over the shoulder without looking where it would fall. If it landed on the threshold or in the doorway, marriage would come soon” (KUTRF 100,102/KUTR 32, born 1909, Pažvelsiai village, Klaipėda district).

In summary, while magical practices related to Christmas Eve persisted into the early 20th century, their sacred significance diminished rapidly. Informants increasingly regarded fortune-telling and related beliefs as incompatible with Christian faith, marking a broader shift from ritualized sacrality toward moralized and rationalized interpretations of the Christmas period.

2.7. Transformations in the Duration of the Celebration and in Forms of Community

In the first half of the 20th century, the structure of the Christmas season in Lithuania Minor underwent significant changes shaped by internal sociocultural processes as well as external ideological and economic conditions. Traditionally, Christmas in the region was a three-day celebration with a clearly defined sacred hierarchy: the first day was regarded as strictly holy and dedicated to church practices and the family circle; the second day focused on social interaction and kinship visits; the third was reserved for leisure and communal entertainment. By the mid-20th century, influenced by modernization, increasingly intensive work rhythms, and the ideological standardization implemented by the totalitarian regime, the length of the holiday gradually shortened and eventually evolved into a one-day celebration model. This shift reflects not only the transformation of ritual time but also a broader reorganization of cultural memory, as the celebration lost part of its traditional functions and acquired a more modern, privately oriented character.

Regional evidence indicates that the pace of cultural change was not uniform. In the Curonian Spit, as accounts of informants show, Christmas in the first half of the 20th century retained remarkable vitality and a strong communal character. Young people danced until dawn in village halls where violinists and accordionists played; various festive games were held, including the popular *“Roasting the Crane (genelis)”* in which participants had to kiss one another, and those who performed the task poorly were lightly hit with a rolled-up towel (LII

BR, file 102, p. 240). Such practices demonstrate that even as agrarian rituality weakened, the need for youth socialization and community cohesion remained particularly strong.

These data suggest that, in the first half of the 20th century, Christmas celebrations in Lithuania Minor experienced a dual transformation. On the one hand, the reduction of the holiday duration and the disappearance of ritual structure reflect the weakening of traditional festive behavior. On the other hand, intensive youth gatherings and entertainment-focused elements reveal the emergence of new forms of community, in which social interaction began to replace ritual, and collective participation became the central feature of the celebration.

Therefore, transformations in the duration of the celebration reflect broader cultural and social changes: the shift from a ritual and collective holiday oriented toward sacred time and agricultural success to an entertainment and socially oriented celebration more aligned with the values and lifestyle of a modern society. These changes indicate that, in the context of modernization, community does not disappear but takes on new forms emphasizing the recreational content of the celebration.

In summary, the model of the late 19th and early 20th century reveals several distinctive features:

- archaic rituals weakened but did not disappear; they were transformed (for example, the masquerader tradition evolved into the figure of the Christmas Old Man);
- Western influences strengthened, especially through the Christmas tree, gift-giving, and the Advent wreath;
- the structure of the celebration changed, fasting traditions diminished, and meat dishes increased;
- magical practices lost their sacred meaning and became a form of entertainment;
- the celebration became individualized, shifting from communal house-to-house

This model forms the basis for contemporary reconstructions in which the customs of the late 19th and early 20th century *Lietuvinkai* are actively revived and reinterpreted in the 21st century.

3. The Contemporary *Lietuvinkai* Model of the Christmas Eve and Christmas Celebration (late 20th and 21st centuries)

The contemporary *Lietuvinkai* model of Christmas Eve and Christmas celebrations formed

after the restoration of Lithuania's independence in the late 20th century. This period is marked by the simultaneous revival of regional identity and the homogenizing influence of globalized festive culture. As a result, the contemporary model combines reconstructed elements of tradition with newly "invented" practices.

Today, Christmas is one of the most significant calendar holidays in Lithuania, officially celebrated over three public holidays. Since the 1990s, festive customs have become increasingly standardized nationwide, with emphasis placed on preparation: gift-giving, home decoration, festive meals, and table setting. Although the tradition of Christmas gifts is historically late in Lithuania, it has become a central element of contemporary celebration (Kudirka 1993: 215).

Public Christmas tree lighting ceremonies in town squares, accompanied by concerts, fairs, and markets, have become one of the most widespread contemporary festive forms. The figure of Santa Claus is firmly established and increasingly collectivized: whereas earlier he appeared as a single character, contemporary celebrations often feature multiple Santa figures in staged performances, reflecting global festive trends and local reinterpretations. For example, since 2000 the Pagėgiai Municipality Cultural Centre has organized annual Santa performances: "*each year one more Santa 'joins' – in 2012 there were twelve Santas, in 2013 – thirteen, and so on*" (VDU ER 2482, Pagėgiai Municipality Cultural Centre).

Educational and cultural institutions play a central role in shaping the contemporary model. Ethnocultural centres in the Lithuania Minor region organize Advent evenings, workshops, lectures, and creative activities aimed at transmitting traditional knowledge. These practices promote cultural continuity while adapting tradition to contemporary educational and social needs. Although institutionalized formats may reduce local specificity, they contribute to the strengthening of broader ethnic and regional identity.

In the 21st century, Christmas in Lithuania Minor – particularly in the regions of *Šilutė*, *Pagėgiai*, and *Klaipėda* – retains its character as a celebration that unites family and community. Narratives from the *Šilutė* area record clear markers of continuity, including the decoration of the Christmas tree, the distribution of *Bunte Teller* ("*colourful plates*") to children, visits by

the Christmas gift-giver, the singing of carols, and Advent evening gatherings. A significant number of informants note that Christmas preparations still begin with the lighting of the Advent wreath, which remains one of the most meaningful symbols of the pre-Christmas period. Introduced in the late 19th century, the Advent wreath remains one of the most meaningful and enduring symbols of the pre-Christmas period in the region.

The Christmas gift-giver figure has undergone significant transformation: from a ritualized winter visitor associated with masquerading traditions to a largely commercialized, yet emotionally central, festive symbol. New collective performances featuring multiple Santas exemplify the invention of staged traditions, which serve representational and identity-building functions rather than ritual ones.

Since the 1990s, ethnocultural centres, museums, and municipal institutions have become key agents in the reconstruction of regional Christmas traditions. Activities include candle casting, paper cuttings, gingerbread making, traditional games, storytelling, and the performance of Lithuania Minor hymns and carols. In this context, tradition is no longer transmitted solely through family inheritance but through teaching, performance, and public presentation, with performativity itself acquiring symbolic significance.

Contemporary Christmas celebrations in Lithuania Minor frequently take the form of public events – tree lighting ceremonies, markets, concerts, and folklore performances – which foster community cohesion and highlight regional distinctiveness. Folklore ensembles and museums often combine archaic elements with modern artistic forms, creating interpretive reconstructions adapted to contemporary audiences.

In the 21st century, Christmas celebrations in Lithuania Minor often take the form of public events, including the lighting of Christmas trees in town squares, markets, concerts and live folklore performances. These have become an important means of fostering community cohesion and highlighting the distinctiveness of the region.

The role of folklore ensembles is particularly significant. For example, the *Martynas Jankus Museum in Šilutė* seeks to combine archaic practices with contemporary artistic forms, incorporating elements of theatre, music and dance. Such events are often regarded as extended reconstruc-

tions in which traditional narratives are reinterpreted to correspond to the cultural expectations of contemporary audiences.

To summarise, the main characteristics of the contemporary Lithuanian Minor Christmas Eve and Christmas celebration model can be identified as follows:

1. National homogenisation, influenced by television, social media and popular culture.
2. A strong educational dimension, maintained by ethnocultural centres and schools.
3. A reconstructive character, involving attempts to revive lost elements, often through creative interpretation.
4. A symbolic function, whereby the celebration serves as a marker of regional identity.
5. Commercialisation, including gifts, public events, fairs and municipal festivals.
6. Collective experiences, such as Christmas tree lighting ceremonies, parades of Santa Claus figures and concerts.

The contemporary model maintains a connection with archaic and late 19th–20th-century practices; however, its primary function is no longer ritual but social: to bring the community together, sustain cultural memory and transmit regional identity to younger generations. The model is characterised by a clear interaction between traditional and modern practices.

Traditional elements that have been preserved and modified:

- The making of the Advent wreath (now often more decorative and supplemented with modern attributes);
- Decorating the Christmas tree (with store-bought ornaments predominating, though handmade decorations reconstructed according to historical forms are becoming increasingly popular);
- Singing of hymns (frequently performed in community concerts);
- Family gatherings, festive meal preparation and the tradition of the shared Christmas Eve dinner.

Elements that have acquired new functions or forms:

- Gift-giving has become a dominant feature of the contemporary celebration, although in the early 20th century in Lithuania Minor this custom was primarily child-oriented and did not yet involve adults;

– Commercial events – Christmas tree lighting ceremonies, festive markets and concerts – have become integral components of the celebration;

– The transformation of the Santa Claus figure: from a religious winter gift-bearer to a universal festive symbol, sometimes losing its regional distinctiveness.

In contemporary Lithuania Minor, a new stage in the creation of living tradition can be observed, in which local communities, youth groups and cultural enthusiasts play a significant role.

The contemporary model also reveals features of identity politics: local communities present tradition as a cultural asset that serves both tourism and regional pride.

When examining the contemporary model of Christmas Eve and Christmas celebrations, three essential tendencies can be identified:

1. Revival and reconstruction of traditions, in which historical customs are re-created based on ethnographic sources and adapted to contemporary cultural contexts.

2. Institutionalization of traditions, where schools, museums, cultural centers and municipalities become the primary organizers of tradition, and the practice itself acquires a formalized character.

3. Performativity of traditions, whereby the celebration becomes a stage for cultural display and identity representation, with increased emphasis on form, performative expression and collective experience.

The contemporary festive model, therefore, is not a continuous version of the archaic custom but an interpretive reconstruction in which tradition is continuously re-created, integrating historical heritage, the expectations of contemporary society and cultural mobility.

The Erosion of Local Distinctiveness and the Consolidation of a National Model

Although Lithuania Minor historically stood out for its distinctive Christmas Eve – Christmas celebration structure – such as the absence of fasting and the twelve-dish tradition, the *Šyvis* riding custom, and extensive masquerader processions – the living continuity of these practices has largely disappeared in the twenty-first century. Ethnographic field data indicate that contemporary informants recall only isolated childhood experiences that are no longer transmitted, while younger generations primarily adopt nationally standardized festive practices.

In contemporary public celebrations, a uniform national model of Christmas Eve and Christmas predominates throughout Lithuania. This suggests that present-day festive culture in Lithuania Minor is oriented less toward the continuation of local ritual practice and more toward visually appealing, publicly staged celebrations adapted to urban and institutional contexts.

Despite the disappearance of many traditional practices, contemporary society increasingly seeks symbolic connections with the past. These are expressed through reconstructed festive settings (such as the Christmas Eve table with hay under the tablecloth or the production of traditional gingerbread), narrative presentations of archaic customs that are no longer enacted (including *Šyvis* riding or house-to-house visiting), and an intensified use of symbolic aesthetics – light, candles, spruce branches, and sacral imagery – interpreted as markers of cultural identity.

In this context, historical material functions primarily as narrative and representation rather than as lived practice. This corresponds with ethnological interpretations of modern tradition as a performance of memory rather than a continuous inherited model of action.

Today, Christmas celebrations fulfil multiple overlapping functions: they foster community cohesion, serve as instruments of municipal cultural policy, operate as tourist attractions, function as educational practices in schools and ethnocultural centres, and retain significance as family celebrations increasingly shaped by commercial elements. Field research shows that organizers consciously construct an “aura of regionalism”, even when actual ritual continuity is fragmented, indicating a process of reflexive reconstruction rather than direct transmission of tradition.

Ethnographic material from the late 20th and early 21st centuries reveals several dominant tendencies in the contemporary reconstruction of Christmas Eve and Christmas practices. These include a strong educational orientation (crafts, hymn singing, and creative workshops), heightened visibility in public space (light installations, decorated squares, and Christmas villages), increasing personification of tradition through multiple Santa Claus figures performing representational rather than ritual roles, the strategic use of historical narratives in public communication, and the growing

influence of digital culture in shaping local identity representations on social media.

In this way, the contemporary model of Christmas Eve and Christmas celebrations in Lithuania Minor emerges as complex, multilayered, and functionally diverse, integrating symbolic, educational, commercial, and identity-forming elements within a broadly homogenized national festive framework.

Conclusions

1. **The Christmas Eve and Christmas traditions of Lithuania Minor demonstrate a multilayered historical evolution**, within which three distinct models of celebration can be identified: the archaic model (15th–19th centuries), the modern transformation period (late 19th–20th century), and the contemporary reconstruction stage (late 20th–21st century). Each of these models emerged at the intersection of different religious, social and political forces; therefore, the system of customs changed not only structurally but also semantically.

2. **The archaic model is characterized by a pronounced legacy of Baltic religion and local magical practices**, clearly reflecting a cyclical perception of nature and time. The rites of the Christmas Eve – Christmas period reveal a complex system of beliefs: house-to-house visiting, masqueraders' processions, *Šyvis* (ritual horse) performances, ritual meals, meteorological, agrarian and matrimonial divinations. The foundation of this model is communal cohesion, an active relationship with the world of the dead, and alignment with natural cycles, representing the deepest cultural layer of the identity of the inhabitants of Lithuania Minor.

3. **The transformations of the late 19th–20th century reflect the impact of modernization, urbanization, and political regimes**, during which traditional customs lost their primary ritual function and were increasingly interpreted as community entertainment or cultural symbols. Masquerading, the *Šyvis* ritual, and certain forms of food-related or magical practices disappeared or were significantly transformed. The Evangelical Lutheran context shaped a distinct experience of Christmas Eve – without fasting and with greater emphasis on gifts and pastries. In the first half of the 20th century,

agrarian magical foundations weakened, the worldview shifted, and rational thinking intensified.

4. **During the Soviet period, traditions were filtered through ideology**, and certain festive elements were reinterpreted or turned into ideological celebrations. This led to further decline of customs, functional transformation, and detachment from local history and sacred roots.

5. **The contemporary model (after 1990) is based on revitalization, reconstruction, and the “invention” of new forms of celebration**, relying on historical sources, folkloric interpretations, and cultural tourism needs. Ethnocultural centers, museums, schools, and local communities have become the main actors in these processes. Elements that disappeared in the late 19th century are restored on new semantic grounds, not as magical rites, but as tools for identity formation, education, and community cohesion.

6. **Contemporary reconstructions (particularly 2020–2023) demonstrate the resilience and adaptability of traditions**, as they are oriented toward communal participation, visibility, and experiential engagement. Educational workshops (candle making, Advent wreath weaving, traditional cooking, game reconstruction), public Christmas tree lightings, gatherings of Santa Clauses, and folklore concerts form a new perception of the festive season in which tradition is created reflectively and consciously.

7. **Research on the Christmas period in Lithuania Minor is significant for the history of Lithuanian ethnic culture** because it reveals unique regional dynamics where the heritage of Baltic religion, Lutheran devotional practices, Prussian cultural influences, the ruptures of 19th–20th-century modernization, and contemporary heritage-actualization strategies intersect.

8. Today, **the Christmas Eve and Christmas customs of Lithuania Minor function as a practice** of cultural memory that promotes regional distinctiveness, strengthens ethnic identity, and unites communities. The current revitalization of traditions is not an act of nostalgia but a sustainable model of cultural education and community engagement that opens new possibilities for interpreting winter festivities.

BIBLIOGRAPHY:

1. *Baltų religijos ir mitologijos šaltiniai: XVI a.* (T. II) [Sources of Baltic religion and mythology: 16th century] (Vol. 2). (2001). Vilnius, Lithuania [in Lithuanian].

2. *Baltų religijos ir mitologijos šaltiniai: XVIII a.* (T. IV) [Sources of Baltic religion and mythology: 18th century] (Vol. 4). (2005). Vilnius, Lithuania [in Lithuanian].
3. Balys, J. (1948). *Metinės šventės* [Annual festivals]. In *Lietuvių tautosakos skaitymai* (T. I–II). Tübingen, Germany [in Lithuanian].
4. Balys, J. (1993). *Lietuvių kalendorinės šventės: tautosakinė medžiaga ir aiškinimai* [Lithuanian calendar festivals: Folkloric material and interpretations]. Vilnius, Lithuania [in Lithuanian].
5. Baranauskas, A. (1970). *Raštai* (T. II) [Writings (Vol. 2)]. Vilnius, Lithuania [in Lithuanian].
6. Blockytė, K. (2014). *Kalendorinės šventės Mažojoje Lietuvoje: tradicijų rekonstrukcija* [Calendar festivals in Minor Lithuania: reconstruction of traditions]. *Gimtasai kraštas*, 21–37 [in Lithuanian].
7. Buračas, B. (1993). *Lietuvos kaimo papročiai* [Lithuanian rural customs]. Vilnius, Lithuania [in Lithuanian].
8. Buračas, B. (1993). *Lietuvos kaimo papročiai* [Lithuanian rural customs]. Vilnius, Lithuania [in Lithuanian].
9. Cappeller, C. (1970). *Kaip senieji lietuvininkai gyveno* [How the old *Lietuvinkai* lived]. In *Lietuvinkai: apie Vakarų Lietuvą ir jos gyventojus devynioliktajame amžiuje*. Vilnius, Lithuania [in Lithuanian].
10. Dembovski, S. (1893). *Litauische Festgebräuche* [Lithuanian festive customs]. *Mitteilungen der Litauischen Literaturarischen Gesellschaft* [in German].
11. Dundulienė, P. (1991). *Lietuvių šventės: tradicijos, papročiai, apeigos* [Lithuanian festivals: traditions, customs, rites]. Vilnius, Lithuania [in Lithuanian].
12. Dundulienė, P. (1994). *Gyvybės medis lietuvių mene ir tautosakoje* [The tree of life in Lithuanian art and folklore]. Kaunas, Lithuania [in Lithuanian].
13. Gaigalat, W. (1901). *Die Wolfenbütteler litauischen Postillen: Handschrift aus dem Jahre 1573* [The Wolfenbüttel Lithuanian postils: Manuscript from the year 1573]. Heidelberg, Germany [in German].
14. Gerhard, F. (1998). *Es weihnachtet sehr* [It is very Christmas-like]. Künzelsau, Germany [in German].
15. Kerbelytė, B., & Stundžienė, B. (1996). *Lietuvių folkloro chrestomatija* [Lithuanian folklore chrestomathy]. Vilnius, Lithuania [in Lithuanian].
16. Kudirka, J. (1993). *Lietuviškos Kūčios ir Kalėdos* [Lithuanian Christmas Eve and Christmas]. Vilnius, Lithuania [in Lithuanian].
17. Kudirka, J. (1996). *Papročiai ir kaimo kultūra* [Customs and rural culture]. Kaunas, Lithuania: Lietuvos Respublikos žemės ūkio rūmai [in Lithuanian].
18. Lepneris, T. (2011). *Prūsų lietuvis* [The Prussian Lithuanian]. Vilnius, Lithuania [in Lithuanian].
19. *Lietuvinkai: apie Vakarų Lietuvą ir jos gyventojus devynioliktajame amžiuje* [Lithuanians: About Western Lithuania and its inhabitants in the 19th century]. (1970). Vilnius, Lithuania [in Lithuanian].
20. *Lietuvinkų žodis* [The word of the *Lietuvinkai*]. (1995). Kaunas, Lithuania [in Lithuanian].
21. *Lietuvos istorijos šaltiniai* (T. 1) [Sources of Lithuanian history] (Vol. 1). (1955). Vilnius, Lithuania [in Lithuanian].
22. Marcinkevičienė, N. (2000). *Atvažiuoja Kalėdos* [Christmas is coming]. Vilnius, Lithuania [in Lithuanian].
23. *Mažosios Lietuvos enciklopedija* (T. I) [Encyclopedia of Minor Lithuania (Vol. 1)]. (2000). Vilnius, Lithuania [in Lithuanian].
24. Petrošienė, L. (2007). *Lietuvinkų etninė muzika: tapatumo problemos* [Ethnic music of the *Lietuvinkai*: issues of identity]. Klaipėda, Lithuania [in Lithuanian].
25. Pietsch, R. (1982). *Fischerleben auf der Kurischen Nehrung* [Fishing life on the Curonian Spit]. Berlin, Germany [in German].
26. Pretorijus, M. (2006). *Prūsijos įdomybės, arba Prūsijos regykla* (T. III) [Curiosities of Prussia, or the panorama of Prussia] (Vol. 3). Vilnius, Lithuania [in Lithuanian].
27. Pretorijus, M. (2006). *Prūsijos įdomybės, arba Prūsijos regykla* (T. III) [Curiosities of Prussia, or the panorama of Prussia] (Vol. 3). Vilnius, Lithuania [in Lithuanian].
28. Rubavičius, V. (2010). *Postmodernusis kapitalizmas* [Postmodern capitalism]. Kaunas, Lithuania [in Lithuanian].
29. Savukynas, V. (2007). “*Maištininko*” figūros susiformavimo prielaidos postkomunistinėje erdvėje: Lietuvos atvejis [Prerequisites for the formation of the “rebel” figure in the post-communist space: The case of Lithuania]. In *Dabartinės Lietuvos kultūros raidos tendencijos. Vertybiniai virsmai*. Vilnius, Lithuania [in Lithuanian].
30. Tomlinson, J. (2002). *Globalizacija ir kultūra* [Globalization and culture]. Vilnius, Lithuania [in Lithuanian, translation from English].
31. Vaicekuskas, A. (1995, December 23). *Kalėdų senelis, Senis Šaltis ir kiti...* [Santa Claus, Grandfather Frost and others...]. *Šiaurės Atėnai*, 50 (294), 9 [in Lithuanian].
32. Vilmantienė, O. (1941). *Joninių papročiai prūsų lietuviuose* [Midsummer customs among Prussian Lithuanians]. *Gimtasai kraštas*, 1–2, 116–121 [in Lithuanian].

33. Vilys, G. (1993). *Šyvio šokdinimas Vakarių Suvalkijoje* [The dancing of the stallion in Western Suvalkija]. *Liaudies kultūra*, (6), 8–9 [in Lithuanian].
34. Vyšniauskaitė, A. (1990). *Kalėdos ir kalėdinio laikotarpio papročiai* [Christmas and Christmas season customs]. In *Lietuvių kalendorinės šventės*. Vilnius, Lithuania [in Lithuanian].
35. Vyšniauskaitė, A. (1993). *Mūsų metai ir šventės* [Our years and festivals]. Kaunas, Lithuania [in Lithuanian].
36. Wiegelmann, W., Zender, M., & Heifurth, G. (1977). *Volkskunde: Eine Einführung* [Folklore studies: An introduction]. Berlin, Germany [in German].

Дата першого надходження статті до видання: 11.11.2025
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 15.12.2025
Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.12.2025

УДК 821.163.1.09Господінов+821.163.1-3+316.74

DOI <https://doi.org/10.17721/fovia.philologica/2025/10/2>**Андрій АНТОНОВ***аспірант Навчально-наукового інституту філології, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, вул. Володимирська, 60, м. Київ, Україна, 01033***ORCID:** 0009-0006-4819-5902*andreyantonov2@gmail.com*

Бібліографічний опис статті: Антонов, А. (2025). Характерологія соціалістичного режиму як контекст творів Георгі Господінова. *Folia Philologica*, 10, 20–27, doi: <https://doi.org/10.17721/fovia.philologica/2025/10/2>

ХАРАКТЕРОЛОГІЯ СОЦІАЛІСТИЧНОГО РЕЖИМУ ЯК КОНТЕКСТ ТВОРІВ ГЕОРГІ ГОСПОДІНОВА

У статті розглядається соціалістичний режим у Болгарії (1944–1989 роки) як характерологічний і культурно-історичний контекст творів Георгі Господінова з особливим акцентом на репрезентацію повсякдення, травматичного досвіду та механізмів пам'яті. У дослідженні висвітлюється формування концептуальної моделі болгарського соціалістичного суспільства в художніх текстах, зокрема через основні концепти – ВЛАДА, ОСВІТА, СВОБОДА СЛОВА та МАТЕРІАЛЬНЕ СТАНОВИЩЕ. Специфіка аналізованого емпіричного матеріалу зумовила використання таких методів дослідження, як герменевтичний, культурно-історичний, інтертекстуальний, а також концептуального аналізу, що дозволило виокремити відповідні концепти як ключові для реконструкції концептосфери болгарського соціалізму. Матеріал дослідження дібрано зі збірки «Я жив при соціалізмі. 171 історія із життя», у якій через приватні свідчення відтворюється мозаїка життя пересічних людей у Болгарії того часу. Окрім того, у статті на прикладі інших творів Г. Господінова – «Інвентарна книга соціалізму», «Невидимі кризи. Есе та історії» та «У розколах канону» – простежується еволюція зацікавлення темою соціалізму у творчості автора. Важливо зазначити, що Г. Господінов не лише висвітлює тему соціалістичного минулого, а й розглядає її як засіб осмислення національної ідентичності, колективної пам'яті та ролі літератури у збереженні досвіду поколінь. Авторська увага до повсякденних тем дозволяє по-новому осмислити явища ідеологічного тиску та культурної трансформації. У статті висвітлюється специфіка документального й есеїстичного письма Г. Господінова, що поєднує приватні історії із широкими культурними узагальненнями. Аналіз текстів Г. Господінова продемонстрував, що характерологія соціалістичної епохи в його творах не зводиться до однозначного засудження чи ностальгії, а радше постає як багаторівнева художня стратегія реконструкції пам'яті на перетині приватного і колективного досвіду. У результаті встановлено, що відповідна стратегія поєднує документальну та художню умовність, що формує історичний тип письма в постсоціалістичній болгарській літературі.

Ключові слова: Георгі Господінов, а-нарративність, мікроісторія, постмодерна проза, культурна пам'ять, соціалізм у Болгарії.

Andrii ANTONOV*PhD Student at the Educational and Scientific Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Volodymyrska str., 60, Kyiv, Ukraine, 01033***ORCID:** 0009-0006-4819-5902*andreyantonov2@gmail.com*

To cite this article: Antonov, A. (2025). Kharakterolohiia sotsialistychnoho rezhymu yak kontekst tvoriv Georgi Gospodinova [The characterology of the socialist regime as a context of Georgi Gospodinov's works]. *Folia Philologica*, 10, 20–27, doi: <https://doi.org/10.17721/fovia.philologica/2025/10/2>

THE CHARACTEROLOGY OF THE SOCIALIST REGIME AS A CONTEXT OF GEORGI GOSPODINOV'S WORKS

The article explores the socialist regime in Bulgaria (1944–1989) as a characterological and cultural-historical context of Georgi Gospodinov's works, with a special emphasis on the representation of everyday life, traumatic experience, and memory mechanisms. The aim of the study is to determine how G. Gospodinov's literary texts construct a conceptual model of the Bulgarian socialist society, particularly through key concepts such as POWER, EDUCATION, FREEDOM OF SPEECH, and MATERIAL STATUS. The methodological framework includes hermeneutic, cultural-historical, intertextual, and conceptual analysis, which made it possible to identify the above concepts as central to reconstructing the conceptual field of Bulgarian socialism. The primary material of analysis is the collection "I Lived Socialism. 171 Life Stories", in which a mosaic of ordinary people's lives in socialist Bulgaria is reconstructed through personal testimonies. In addition, the article traces the evolution of the author's engagement with the topic of socialism based on other works by G. Gospodinov, such as "Inventory Book of Socialism", "Invisible Crises", "Essays and Stories", and "In the Cracks of the Canon". It is important to note that G. Gospodinov not only addresses the socialist past but also treats it as a means of reflecting on national identity, collective memory, and the role of literature in preserving generational experience. The author's attention to everyday topics allows for a new interpretation of ideological pressure and cultural transformation. The article also examines specific features of G. Gospodinov's documentary and essayistic writing, which combines personal stories with broader cultural generalizations. The analysis of G. Gospodinov's texts shows that the characterology of the socialist era in his works goes beyond a straightforward condemnation or nostalgia and instead emerges as a multilayered literary strategy of memory reconstruction at the intersection of private and collective experience. As a result, this strategy combines documentary and fictional elements, shaping a historical mode of writing in the post-socialist Bulgarian literature.

Key words: *Georgi Gospodinov, a-narrativity, microhistory, postmodern prose, cultural memory, socialism in Bulgaria.*

Актуальність проблеми. У листопаді 1962 року VIII з'їзд Комуністичної партії Болгарії (далі – КПБ) заявив, що «болгарський народ успішно розв'язав проблеми переходу від капіталізму до соціалізму й повна перемога соціалізму у країні завершена». На цьому ж конгресі було затверджено загальну перспективу розвитку країни на 1961–1980 роки, завданням було завершення побудови соціалізму в перше десятиліття, щоб потім почати поступовий перехід до комунізму. Ці зміни мали охоплювати всі сфери життя людей: економічну, соціальну, політичну, духовну та, звичайно ж, культурну.

Контекст, у якому велася офіційна культурна політика болгарської держави після 1944 року, це догма комуністичної тоталітарної диктатури та роль відповідного партійного лідера. Влада домінувала в культурній сфері аж до падіння режиму соціалістичної держави, яке відбулося в 1989 році. Основною доктриною, яку влада намагалась утвердити та нав'язати в тогочасній болгарській культурі, був «соціалістичний реалізм», основною доктриною якого, як каже Евеліна Келбечева, було «вихваляння влади в доступній для неї формі» (Келбечева, 2017: 39).

Та за всього домінування ідеології соціалізму на території Болгарії у другій половині 20-го ст. цей період обріс величезною кількістю міфів, які важко було висвітлити в часи існування догми соціалістичного реалізму через нав'язування владою тих тем, які культурні

митці могли висвітлювати у своїх творах, як у музиці чи живописі, так і в літературі. Через це болгарські літературознавці та художні митці кінця 20-го – початку 21-го ст. ставлять за мету розкрити «правду про соціалізм у Болгарії». До їх числа належить і болгарський письменник Георгі Господінов.

Визначення мети дослідження. Мета статті – висвітлити реалії соціалістичного режиму, які є контекстом діяльності Г. Господінова й відображаються у творах митця. Для досягнення поставленої мети вирішується низка завдань:

- схарактеризувати основні етапи розвитку соціалізму в Болгарії;
- з'ясувати, які визначні риси виділяють дослідники періоду соціалізму в Болгарії;
- висвітлити аспекти теми соціалізму, явленої у творах Г. Господінова.

Виклад основного матеріалу дослідження. До середини 80-х років ХХ ст. Болгарія була однією з найнадійніших ланок соціалістичної співдружності. В умовах протиборства двох світових систем, блокового протистояння вона в політичному й ідеологічному плані менше за інших «братніх країн» завдавала клопоту «старшому брату» – СРСР, попри відсутність на її території радянських військ (вони були виведені у грудні 1947 року) і наявність спільного кордону із членами НАТО – Грецією і Туреччиною (Чорній, 2007: 394).

У своїй внутрішній і зовнішній політиці Болгарія в основному незмінно дотримувалась курсу Радянського Союзу. Вона мала репутацію своєрідного «супутника» СРСР, але й у такому становищі Болгарія змогла отримати й чималі плюси у вирішенні питань національної безпеки та соціально-економічних проблем.

На думку Пламена Дойнова, в історії болгарського соціалізму варто виділяти кілька етапів, а саме:

- фазу конкуренції, коли соціалізм у Болгарії з'являвся під впливом внутрішніх і зовнішньополітичних чинників, зокрема СРСР (вересень 1944 року – грудень 1948 року);

- фазу нормативного соціалізму, під час якого соціалізм упроваджується як єдина правильна й можлива модель державного устрою (1949–1956 роки);

- фазу дискусійного соціалізму, який став реакцією болгарського правління на антикомуністичні настрої в Угорщині в 1956 році та Чехословаччині в 1968 році, через що тогочасний правитель БКП Тодор Живков вирішує «послабити» диктаторський режим (1957–1968 роки);

- фазу всеосяжного соціалізму, коли відчувається лібералізація в культурних і наукових відносинах і розширення основних соціалістичних принципів, що стосуються культурної сфери (1970–1984 роки);

- фазу падіння соціалізму, яке пов'язане з політичними змінами в «рідному» СРСР, хоча й до самого кінця, до 1989 року, комуністична партія все ще тримала досить сильні позиції при владі (1985–1989 роки) (Дойнов, 2008: 295–306).

Зацікавленість темою соціалізму у творчості Г. Господінова з'являється ще у 2004 році, коли у співавторстві з Я. Геновой побачила світ «Інвентарна книга соціалізму». У ній зібрані фотографії понад п'ятисот речей того часу – продуктів харчування, пакування, хімічних засобів, цигарок тощо. Як каже сам автор, мета проекту полягає в бажанні розповісти історію соціалізму після 1960-х років «через графічну та візуальну культуру повсякденності, через входження <...> комунізму у приватний простір міського жителя, через спробу тотальної уніфікації соціалістичної людини» (Господінов, 2006: 2).

У 2006 році у співавторстві із журналісткою Д. Івановою, психіатром Р. Петровим і журна-

лістом К. Маноловим було опубліковане перше видання книги «Я жив при соціалізмі. 171 історія із життя». Ця книга є результатом соціологічного дослідження, яке почалося ще у 2004 році, коли кожен, кому було чим поділитися, міг скористатися сайтом www.spomeniteni.org та розповісти свою історію із життя за часів соціалізму. З понад 450 історій до першого видання книги ввійшла 171 історія.

Як зазначає у вступній частині сам Г. Господінов, у житті звичайних людей соціалізм залишив величезний слід. Для одних – це період стабільності, за яким вони сумують дотепер, для інших – це постійне відчуття тотального контролю і неможливість будувати власне життя: думки про соціалізм є амбівалентними. Проте в кожній людині, що пережила період соціалізму, мали б бути власні асоціації, чи то уявлення про світ, чи то предмети – щось, що закарбувалося в пам'яті, або просто історії із життя, зібравши велику кількість таких історій, можна було б зробити висновки про болгарський соціалізм, адже офіційні історії про соціалізм «з перших рук» не можна вважати достовірними, вони не можуть становити ядро опису (Господінов, 2006: 11–13). Автор уважає, що «допоки розказуємо наші історії – ми живі. І ми переживаємо й переживаємо знову те, що розповідаємо» (Господінов, 2006: 19).

У 2014 році виходить книга «Небачені кризи. Есе та історії», де Г. Господінов досліджує болгарський соціалізм у порівнянні з його перебігом в інших країнах, що переживали соціалістичний режим, як-от Чехословаччина, зокрема з подіями Празької весни 1968 року. Автор зазначає, що ця збірка охоплює теми «<...> про літературу як альтернативне джерело енергії. Про чудо читання. Про написання. Про сувеніри й символи. Про те, як болгарський аероплан створив футуризм. Про те, що (не) народив 1968 рік. Про те, що сталося і не сталося» (Господінов, 2014: 11).

Остання книга автора, присвячена проблемі соціалізму в Болгарії, з'явилась у 2021 році під назвою «У розколах канону». В анотації Г. Господінов окремо позначає перелік проблем, яким він присвятив цю книгу: «Як болгарський літак увійшов в історію футуризму<...> Як література й ботаніка зустрічаються у вірші «Фіалки» Пейо Яворова? Що сталося з єдиним футуристичним журналом у країні «Крещендо» і коли

село народжує авангард? Чому про соціалізм складно розповісти? І ще – про полудень ідеології, про колишні словники та винного дитя пізнього соціалізму. Про невидиму літературну антологію, заховану в останніх болгарських банкнотах. І про можливу історію смутку в болгарській літературі» (Господинов, 2021).

Отже, сам автор намагається знайти відповіді на так запитання:

– чому період соціалізму в Болгарії є настільки контраверсійним?

– які події є визначними для періоду соціалізму в Болгарії?

– наскільки великою є проблема «замовчування правди» у цей період?

– чи можна дізнатись «правду про соціалізм», якщо звернутись не до офіційних джерел, а до спогадів пересічних людей, і наскільки ці історії співвідносяться з офіційними джерелами?

Однією з найпоказовіших робіт, що намагається дати відповідь на ці запитання, є збірка «Я жив при соціалізмі. 171 історія із життя». Вона дозволяє виявити досвід побудови Г. Господиновим образного явлення соціалізму на основі низки основних концептів.

Зокрема, концепт *ВЛАДА* є ключовим у нашому дослідженні, адже саме влада контролювала всі сфери життя суспільства. Від дозволу чиновників залежало, чи зможе людина виїхати за кордон, чи буде дозволений шлюб з іноземцем та чи зможуть виїхати діти за кордон. В історії «Шлюб з іноземцем» бажання жінки одружитися з іноземцем ледь не коштувало їй свободи та розлучило її з дитиною. «Спочатку мені не дозволяли, але потім через «зв'язки» вийшло. Увесь цей час, поки ми були нареченими, за мною стежили спецслужби. Кожного понеділка до мене приходив службовець і допитував мене, з ким ми зустрічались і де ми були <...>». Зрештою шлюб зірвався, адже, за офіційною причиною, «жінка має залишитися там, де народилась, щоб навчитися героїзму й патріотизму, а не західному хуліганству <...>» (Господинов, 2006: 31–35). Дуже показова історія про те, як партія ухвалювала рішення за людей і ламала людські долі.

Нерозривно пов'язаним із концептом *ВЛАДА* в його болгарському прояві є образ Тодора Живкова. В окремих історіях він є великим і прагматичним лідером, про якого згаду-

ють лише хороше та перелічують те, що було «кращим, ніж зараз» за часів його правління. Це висвітлюють дві оповіді із книги. Перша, «Щоденник прекрасного», акцентує на тому, що за правління Тодора Живкова «<...> людям не треба було переживати, в який університет вступати, де знайти ліки й куди поїхати на відпочинок <...>» (Господинов, 2006: 279).

В іншій історії, «Не такий уже й поганий соціалізм», згадується про відпочинок на морі впродовж місяця, катання на лижах, сотні подорожей туристичними маршрутами (Господинов, 2006: 285).

Хоча, звичайно, історій про негативне висвітлення влади за часів Тодора Живкова набагато більше. Хочемо виділити декілька. Історія «Вибори 1971 року» розповідає про голосування за нову конституцію в одній з армійських казарм. Тих, хто проголосував проти, викликали до полковника й допитували «<...> як в армію допустили ворожі елементи <...>», тобто фактично іншого вибору, як сказати так, у людей не було (Господинов, 2006: 109).

В «Арифметиці» ідеться про дитину, яка стояла в черзі й побачила портрет з підписом «25 років дорівнює століттю!». Багато часу знадобилося дитині для того, щоби зрозуміти, що за правління Тодора Живкова болгарська комуністична партія декларувала плани зробити величезний прогресивний крок у розвитку країни в рамках однієї з економічних п'ятирічок. Уже дорослим автор зрозумів, що цей лозунг і є символом абсурдних ідей соціалізму (Господинов, 2006: 112).

Історія «Чому корови не дають молоко?» висвітлює спогади про те, як під час партійних зборів партійний секретар попросив фермера дати відповідь на питання «Чому корови не дають молоко?» і не звертає уваги на пояснення робітника, що «немає сіна, корови голодні, немає води, робітники не доглядають корів, немає заgonу». Відповідь «Інших аргументів немає» – не влаштувала партійного секретаря, фермера було звільнено (Господинов, 2006: 110).

Основним інструментом поширення партійних ідей були школи, університети, дитячі та молодіжні організації. І. Еленков, болгарський історик, який спеціалізується на темі соціалізму в Болгарії, у своїй статті «Щоденне життя людей як дзеркало режиму» зазначає, що однією з найхарактерніших рис болгарського

соціалізму були саме дитячі та молодіжні організації, головна мета яких була виховання молоді в дусі соціалістичного суспільства, де робився акцент на дисципліні, відданості режиму, трудових якостях і патріотизмі. Саме тому з першого класу дітей приймали у жовтенята, згодом у середній школі діти ставали піонерами, а після 14 років – комсомольцями. Велика кількість учнівських (зокрема, піонерських) організацій сприяла ствердженню духу взаємодопомоги та дружби. Окрім цього, їхнє завдання полягало в мобілізації політичної молоді та вихованні потенційних керівних кадрів БКП. Пов'язка на грудях піонерів – червоного кольору, а піднята права рука означає готовність до служби та самопожертви. Атмосферу піонерів доповнюють барабани, фанфари, прапори й значки (Еленков, 2017: 15).

Для висвітлення концепту *ОСВІТА* в рамках нашої статті найбільш репрезентативними є оповідання саме про партійні організації, концепцію виховання в умовах суворості та пропаганду соціалістичних ідей серед молоді.

Історія «Хто вчить наших дітей» розповідає про дівчинку, яка записувала в окремий щоденник хто, що і коли робив, адже це було її партійним дорученням. Пізніше ця дівчинка стала вчителем, яка викладала в дитина автора історії, і на коментарі батьків про те, що діти неслухняні, вона відповіла: «<...> у мене є свої люди у класі і я знаю, хто був ініціатором» (Господинов, 2006: 132).

Історія «Виробнича практика '62» розповідає про особливу навчальну дисципліну «Основи сільського господарства», у рамках якої 8-класників відправляли по різних містах Болгарії на виробничу практику, змушували вести щоденник роботи та доповідати про результати своєї праці. Основна мета – «привчити учнів до фізичної праці та виховання любові до тих, хто виконує роботу» (Господинов, 2006: 88).

В історії «Вивчення історії 1984 року» акцент вивчення цієї навчальної дисципліни робився суто на тому, «<...> на якому конгресі БКП що сталося, які документи були ухвалені, номери тракторів, що брали участь у п'ятиріччі, як зростала кількість робітників» (Господинов, 2006: 183).

Життя в піонерському літньому таборі описано в історії «Піонерський табір». Життя за розпорядком, уніформи, сухпайки, культурно-

масові заходи були невід'ємною частиною таборів, але свій досвід автор описує як «бруд, голод та нудьгу» (Господинов, 2006: 197).

У рамках піонерських організацій піонери мали таке завдання на літо: зібрати метал, виростити курча чи зібрати папір. Усі родини мобілізувалися і допомагали дітям виконати ці завдання для успішного звітування перед піонерською дружиною. В історії «Піонерські записки й доручення» описується випадок, як тітка одного з піонерів мала доступ до організації, що видавала офіційні папери з даними «<...> скільки паперу віддав той чи інший учень <...>» (Господинов, 2006: 140).

Історія «Перегляд» розкриває тему розділення шкіл на «елітні» та «звичайні», і було дуже дивним, коли учень з однієї із двох груп опинявся у школі, де він, за фактом, не мав би бути. «Елітні» школи були для «<...> талановитих учнів і дітей талановитих батьків (читайте – партійна номенклатура) <...>» (Господинов, 2006: 144).

Історія «Прозріння» розповідає про випадок, коли у класі у «звичайній» школі з'явилась дитина з «елітної» школи. Ця дитина не відрізнялась за поведінкою від інших, але всі точно відчували, що він (або вона, автор називає дитину «А.») – дитина «важливої персони» (Господинов, 2006: 144–145).

Невід'ємною частиною опису часів соціалізму є питання свободи слова. Люди були дуже обережними щодо того, кому, що і як вони розповідають: чи не суперечить це партійним ідеям, чи варто довіряти людині, якій це розповідається, адже вона може виявитись таємним шпигуном тощо. Влада ж вирішувала, що й кому можна дивитися та слухати, що можна говорити, а що було табуйованим, бо могло принизити гідність партії в очах людей.

Концепт *СВОБОДА СЛОВА* репрезентується у збірці низкою історій, які охоплюють теми табуйованості ЗМІ і вплив соціалістичних наративів на населення.

В історії «Мій 1968 рік у Софії» висвітлюється поняття табуйованості ЗМІ, окрім радіостанції «Софія» і болгарського телебачення. Щоби дізнатися про повстання в Угорщині 1956 року, «<...> батьки крутилися навколо радіоприймача, намагаючись зловити радіостанцію «Лондон» болгарською мовою, що спеціально заглушали <...>» (Господинов, 2006: 74).

Історія «Цікавий випадок з ВЕФом» розповідає про те, як сім'я поїхала на море з радіоприймачем «ВЕФ», де була доступна ліберальна незалежна радіостанція «Вільна Європа», що транслювала останні новини крізь призму керівництва. Зупинившись у кемпінгу, дитина була дуже здивована тим, що всі в кемпінгу слухали цю радіостанцію, а батьки були здивовані, що дитина знає про цю радіостанцію. Історія, про яку ми вже згадували, «Власний радіоприймач» розповідає про дев'ятикласника, що таємно слухав західну музику, особливо рок-н-рол, доти, доки про це не дізналися у школі й не змусили знищити можливість слухати заборонену музику.

Історія «Маленькі історії» акцентує увагу на тому, як заглушення радіостанцій «<...>» було прямим доказом, що із «системою» не все було гаразд. Траплялося, коли короткі, а навіть і середні лінії, ставали повністю недоступними» (Господинов, 2006: 279)

Історія «Югославське телебачення і американські астронавти» розповідає про єдину можливість автора «подивитися приземлення американців на Місяць» (Господинов, 2006: 89). Проблема телебачення цих регіонів полягала в тому, що лише в деяких районах Софії можна було дивитися телепередачі, «<...> не постійно й неякісно, але можливо було. Але для цього треба було мати величезну антену, і поставити її на таку височину, що потрібно було бути альпіністом чи цирковим артистом» (Господинов, 2006: 89). Отже, партія робила все для того, щоб перегляд югославського телебачення був неймовірно складним процесом, який потребував вдалого поєднання низки факторів. Окрім того, у принципі, для якісного перегляду потрібен був телевізор, який був недоступним, але омріяним для більшої кількості населення.

Історія «Науково-фантастична різнокольорова квітка» розповідає про те, як батько автора вирішив залишити пост журналіста в журналі «Труд» із приходом Тодора Живкова, оскільки «Тошев і компанія – мали слабкий афінитет до журналістики, але метастазувались прямо з партії», тобто батько автора не бажав підпорядковуватися тогочасним порядкам (Господинов, 2006: 312).

За дослідженням М. Методієва «Скільки коштувала банічка та інші міфи про «старі-добрі часи», соціалізм у Болгарії відзначався

своєрідною системою «купівлі – продажу»: за соціалізму виробництво та торгівля були під контролем держави – харчові продукти, непродовольчі товари – одяг, автомобілі, техніка й інші, тому всі магазини пропонували однакові товари, а вибір для споживача був обмежений. Ця система, з одного боку, має свої переваги. Ціна на всі товари майже та сама, а можна сказати й однакова (Методієв, 2017).

Зазначена ситуація створює відчуття своєрідної стабільності на ринку, а також рівності між людьми, але ця система виявилася абсолютно нестабільною. Менша проблема полягає в тому, що держава завжди може підняти ціни, не збільшуючи водночас дохід громадян, і траплялося це неодноразово. Набагато серйознішою проблемою був дефіцит товарів, а дефіцит означає черги. Окрім того, відсутність валютних заощаджень обмежувала купівлю за кордоном (Методієв, 2017: 102).

Усі історії, що репрезентують концепт *МАТЕРІАЛЬНЕ СТАНОВИЩЕ*, об'єднані однією тезою – це час постійних і принизливих незручностей щоденного життя і постійна відсутність необхідних речей.

В історії «Добрі часи» показовою вважаємо фразу продавця, яка є своєрідним символом системи купівлі-продажу тих часів: «Якщо немає цибулі – то немає. Якщо вона є – немає більше нічого». Загалом, автор згадує ті часи так: «Постійні й принизливі незручності щоденного життя і постійна відсутність необхідних речей» (Господинов, 2006: 120).

Історія «Про банани й розлучення» розповідає про те, як авторка, стоячи в черзі, мріяла про те, щоб з'їсти банани, досить довгий час, простояла в черзі більше понад годину та вирішила забрати весь залишок, через що зіткнулася з тотальним незадоволенням людей, які так само стояли в черзі понад годину й аргументи яких були такі: «<...> яке право вона має забирати все? Чи не знає вона, що всім має бути все порівну? <...>» (Господинов, 2006: 204).

Історія «20 кілограмів бананів» акцентує на тому, як за допомогою власних зв'язків і знайомства із продавцем звичайна родина отримала цілий ящик із 20 кілограмами бананів, їм навіть довелося роздавати їх здивованим і безмежно вдячним сусідам.

Важливим складником даного концепту є валютний магазин «Кореком», який викликає

досить теплі почуття в болгар. Це було місце, де «можна було купити товари за валюту, питання в тому, що купівля валюти суворо каралась» (Господинов, 2006: 231). Мережа магазинів була тим місцем, де продавалися товари, які не могли продаватися у звичайних ЦУМах, дитячих магазинах, адже вони відрізнялися від загальноприйнятих норм.

Історія «Різнокольорові шкарпетки з «Кореком»» розповідає про дівчинку, яка вирішила доповнити щойно подаровані туфлі шкарпетками із цього магазину, але її мама, викинувши їх у смітник, не дозволила своїй доньці виділятися. Окрім того, історія «Про соски й інші дитячі дрібниці» розповідає про досвід батька, який обійшов всі дитячі магазини в пошуках соски своїй дитині та почув від продавця, що «треба зачекати наступного конгресу, коли ухвалить рішення про їх доставку», а знайшов їх у магазині «Кореком», що був саме навпроти центрального магазину (Господинов, 2006: 119).

Історія «Черга й конспірація» містить фабульне посилення події, у якій автор зі своєю родиною – мамою і батьком – розділялись і втрюх стояли в черзі заради того, щоб купити потрібний товар. Найчастіше стояли в черзі по «банани, олію, кока-колу, цемент, плитку для ванної кімнати» (Господинов, 2006: 219).

Висновки і перспективи подальших досліджень. Характерологія соціалізму, яка слугує контекстом для художніх творів Г. Господінова, втілюється через систему ключових концептів, як-от *ВЛАДА*, *ОСВІТА*, *СВОБОДА СЛОВА* та *МАТЕРІАЛЬНЕ СТАНОВИЩЕ*. У межах концепту *ВЛАДА* акцентовано тотальний контроль над повсякденним життям громадян: від формування навчальних програм до регуляції культурного дозвілля, інформаційного простору та міжнародних

контактів. Образ влади постає амбівалентним: з одного боку, як джерело стабільності, з іншого – як інструмент репресій і уніфікації. Концепт *МАТЕРІАЛЬНЕ СТАНОВИЩЕ* вказує на відчуття хронічного дефіциту, обмеженого доступу до благ і залежності від системи зв'язків. Освіта, як показано в аналізованих історіях, функціонувала не лише як інституція знання, а як механізм ідеологічного відтворення соціалістичних норм, ідентичностей і лояльності. Концепт *СВОБОДА СЛОВА* виявляється майже цілком відсутнім у публічному просторі соціалістичної Болгарії: контроль за мовленням, доступом до інформації і обмеження на комунікацію із зовнішнім світом стали характерними рисами цієї епохи.

Водночас крізь аналіз приватних історій, зібраних у збірці «Я жив при соціалізмі», та інших текстах письменника, простежується своєрідна художня стратегія автора: реконструювати пам'ять про соціалізм не як єдиний офіційний наратив, а як множинність голосів і досвіду, що протистоять забуттю та ідеологічній уніфікації. У цьому контексті твори Г. Господінова постають як постмодерна форма історичного письма, в якій документальне, вигадане, приватне і суспільне переплітаються у складну естетичну структуру.

Отже, проведений у статті аналіз дозволяє дійти висновку, що соціалістичний режим у Болгарії у творах Г. Господінова розглядається не лише як історична епоха, а як культурно-психологічний досвід, що потребує переосмислення через художню форму. Досвід Г. Господінова – один із найбільш репрезентативних прикладів цього переосмислення, важливий як для болгарської літератури ХХ–ХХІ ст., так і для ширшого дискурсу постсоціалістичної пам'яті в Центрально-Східній Європі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Господинов Г. Аз живях социализма: 171 лични истории. Пловдив : Жанет 45, 2006. 327 с.
2. Господинов Г. В пукнатините на канона. Пловдив : Жанет 45, 2021. 316 с.
3. Господинов Г., Генова Я. Инвентарна книга на социализма. Пловдив : Жанет 45, 2025. 172 с.
4. Господинов Г. Невидимите кризи: есета и истории. Пловдив : Жанет 45, 2014. 199 с.
5. Дойнов П. Увод в политическото семейство. *Социалистическият реализъм. Нови изследвания / съст. П. Дойнов*. София : Нов български университет, 2008. С. 295–306.
6. Еленков И. Всекидневието на хората като огледало на режима. *Какво се случи преди '89-та? Исторически сборник за комунизма в България*. София : Фондация «Софийска платформа», 2017. С. 9–23.
7. Келбечева Е. Културна политика на Народна Република България. *Какво се случи преди '89-та? Исторически сборник за комунизма в България*. София : Фондация «Софийска платформа», 2017. С. 37–51.

8. Методиев М. Колко струваше баничката и други популярни митове за «доброто старо време». *Какво се случи преди '89-та? Исторически сборник за комунизма в България*. София : Фондация «Софийска платформа», 2017. С. 97–112.
9. Стоянов I.A., Чмир О.Р. Болгарсько-український словник. Київ : Наукова думка, 1988. 780 с.
10. Чорний В.П. Історія Болгарії. Львів : ПАІС, 2007. 404 с.

REFERENCES:

1. Chornii, V.P. (2007). *Istoriia Bolharii* [History of Bulgaria]. Lviv: PAIS [in Ukrainian].
2. Doynov, P. (2008). Uvod v politicheskoto semeystvo [Introduction to the Political Family]. In P. Doynov (Ed.), *Sotsialisticheskiyat realizam. Novi izsledvaniya* [Socialist Realism. New Research]. Sofia: New Bulgarian University, 295–306 [in Bulgarian].
3. Elenkov, I. (2017). Vsekidnevieto na khorata kato ogledalo na rezhima [People's Everyday Life as a Mirror of the Regime]. In *Kakvo se sluchi преди '89-та? Исторически сборник за комунизма в България* [What Happened Before '89? Historical Collection about Communism in Bulgaria]. Sofia: Sofia Platform Foundation, 9–23 [in Bulgarian].
4. Gospodinov, G. (2006). *Az zhivyakh sotsializma: 171 lichni istorii* [I Lived Socialism: 171 Personal Stories]. Plovdiv: Janet 45 [in Bulgarian].
5. Gospodinov, G. (2014). *Nevidimite krizi: Eseta i istorii* [Invisible Crises: Essays and Stories]. Plovdiv: Janet 45 [in Bulgarian].
6. Gospodinov, G. (2021). *V puknatinite na kanona* [In the Cracks of the Canon]. Plovdiv: Janet 45 [in Bulgarian].
7. Gospodinov, G., & Genova, Y. (2025). *Inventarna kniga na sotsializma* [Inventory Book of Socialism]. Plovdiv: Janet 45 [in Bulgarian].
8. Kelbecheva, E. (2017). Kulturna politika na Narodna Republika Balgariya [Cultural Policy of the People's Republic of Bulgaria]. *Kakvo se sluchi преди '89-та? Исторически сборник за комунизма в България* [What Happened Before '89? Historical Collection about Communism in Bulgaria]. Sofia: Sofia Platform Foundation, 37–51 [in Bulgarian].
9. Metodiev, M. (2017). Kolko struvashe banichkata i drugi populyarni mitove za “dobroto staro vreme” [How Much Did the Banitsa Cost and Other Popular Myths about the “Good Old Days”]. *Kakvo se sluchi преди '89-та? Исторически сборник за комунизма в България* [What Happened Before '89? Historical Collection about Communism in Bulgaria]. Sofia: Sofia Platform Foundation, 97–112 [in Bulgarian].
10. Stoyanov, I.A., & Chmyr, O.R. (1988). *Bolharsko-ukrainskyi slovnyk* [Bulgarian-Ukrainian Dictionary]. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 29.10.2025
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 25.11.2025
Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.12.2025

УДК 821.161.2.09:81'373:323.15

DOI <https://doi.org/10.17721/fovia.philologica/2025/10/3>**Богдан БУРИГІН***асистент кафедри філології та мовної комунікації, Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», просп. Д. Яворницького, 19, м. Дніпро, Україна, 49005***ORCID:** 0009-0002-6533-9219*Buryhin.B.Vo@nmu.one*

Бібліографічний опис статті: Бурігін, Б. (2025). Вираження національної ідентичності через семантичні образи в українському літературному дискурсі періоду гібридної війни. *Folia Philologica*, 10, 28–34, doi: <https://doi.org/10.17721/fovia.philologica/2025/10/3>

ВИРАЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ЧЕРЕЗ СЕМАНТИЧНІ ОБРАЗИ В УКРАЇНСЬКОМУ ЛІТЕРАТУРНОМУ ДИСКУРСІ ПЕРІОДУ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

У статті розглянуто особливості вираження національної ідентичності в українському літературному дискурсі періоду гібридної війни. Проаналізовано, як сучасні художні тексти акумулюють у собі комплекс семантичних образів, що відображають досвід опору, травматичну пам'ять, емоційні стани спільноти та процес внутрішньої консолідації українського суспільства в умовах постійної загрози. Наголошено, що мовні образи, символи, алюзії та метафоричні структури виконують роль маркерів національної суб'єктності, адже дозволяють поєднувати індивідуальні переживання із ширшими культурними й історичними смислами. Література постає як простір формування спільної ідентичності через актуалізацію глибинних культурних кодів, переосмислення воєнного досвіду та відтворення ключових цінностей, які визначають українську спільноту в сучасних реаліях. Такий підхід дає змогу простежити, як у художніх текстах формуються наративи стійкості, гідності, солідарності та самоусвідомлення, що посилюються в умовах війни та постійного інформаційного тиску. Особливу увагу приділено тому, як автори поєднують особистісний досвід із колективними смислами, створюючи багатовимірний образ України, що веде боротьбу за збереження свого культурного, мовного й історичного простору. Виокремлено значення метафоричних моделей, концептів історичної пам'яті та мовних практик, через які відтворюється національний характер і конструюється наратив неперервності культурної традиції. У роботі підкреслено, що український літературний дискурс у період гібридної війни набуває функції культурного опору, а семантичні образи стають дієвим інструментом підтримки ідентичності, формування стійкого національного самосприйняття та переосмислення місця української культури у глобальному контексті. Додатково підкреслюється, що зростання інтенсивності символічних практик у літературі сприяє зміцненню почуття спільноти та поглибленню ціннісної єдності суспільства.

Ключові слова: національна ідентичність, семантичні образи, гібридна війна, українська література, символи, наратив, культурна пам'ять.

Bohdan BURYHIN*Assistant Professor at the Department of Philology and Language Communication, Dnipro University of Technology, Dmytro Yavornytskyi ave., 19, Dnipro, Ukraine, 49005***ORCID:** 0009-0002-6533-9219*Buryhin.B.Vo@nmu.one*

To cite this article: Buryhin, B. (2025). Vyrazhennia natsionalnoi identychnosti cherez semantychni obrazy v ukrainskomu literaturnomu dyskursi periodu hibrydnoi viiny [Expression of National Identity through Semantic Images in Ukrainian Literary Discourse of Hybrid Warfare]. *Folia Philologica*, 10, 28–34, doi: <https://doi.org/10.17721/fovia.philologica/2025/10/3>

EXPRESSION OF NATIONAL IDENTITY THROUGH SEMANTIC IMAGES IN UKRAINIAN LITERARY DISCOURSE OF HYBRID WARFARE

The article examines the specific features of expressing national identity in the Ukrainian literary discourse during the period of hybrid warfare. It analyzes how contemporary literary texts accumulate a complex system of semantic images reflecting the experience of resistance, collective trauma, emotional states of the community, and the process of internal consolidation of the Ukrainian society under constant threat. It is emphasized that linguistic images, symbols, allusions, and metaphorical structures function as markers of national subjectivity, as they connect individual experiences with broader cultural and historical meanings. Literature emerges as a space for shaping the shared identity through actualization of cultural codes, reinterpretation of wartime experience, and reproduction of key values defining the Ukrainian community in the current context. This approach makes it possible to trace how the narratives of resilience, dignity, solidarity, and self-awareness are formed in literary texts, strengthened by the conditions of war and continuous informational pressure. Special attention is paid to the way authors combine their personal experience with collective meanings, creating a multidimensional image of Ukraine that is engaged in defending its cultural, linguistic, and historical space. The study highlights the significance of metaphorical models, concepts of historical memory, and linguistic practices through which the national character is reproduced and the narrative of cultural continuity is constructed. The article emphasizes that Ukrainian literary discourse during hybrid warfare acquires the function of cultural resistance, while semantic imagery becomes an effective tool for sustaining identity, forming stable national self-perception, and rethinking the place of Ukrainian culture in the global context. It is also noted that the growing intensity of symbolic practices in literature contributes to strengthening communal cohesion and deepening the value-based unity of society.

Key words: national identity, semantic imagery, hybrid warfare, Ukrainian literature, symbols, narrative, cultural memory.

Актуальність проблеми. Український літературний дискурс періоду гібридної війни став важливим інтелектуальним простором, у якому формуються і транслуються моделі національної ідентичності. Літературні тексти фіксують досвід суспільства, що протистоїть багатовимірній агресії, і через семантичні образи відтворюють настрої, емоції та культурні коди, які забезпечують стійкість спільноти. У цих умовах література функціонує не лише як художня практика, а і як інструмент культурного захисту, що відображає реалії війни та формує уявлення про національну суб'єктність. Семантичні образи відіграють особливу роль, оскільки вони поєднують індивідуальний досвід автора з колективними смислами. Такі образи відтворюють минуле, осмислюють сучасність і пропонують бачення майбутнього, актуалізуючи питання самоідентифікації українців. Літературний дискурс таким чином стає простором конструювання спільної пам'яті та культурної тяглості.

Зростає значення символів, метафор та інших семантичних структур, що відображають поведінкові й емоційні реакції суспільства на загрози війни. Вони формують наративи опору, гідності, солідарності й історичної відповідальності за збереження власної культури. Такі смисли проявляються як у високій, так і в масовій літературі, що свідчить про загальну тенденцію до поглиблення національного само-

усвідомлення. Гібридна війна активізує процеси переосмислення мовних і культурних кодів, які стають інструментом окреслення меж українського культурного простору. Через це семантичні образи набувають здатності впливати на колективне сприйняття та зміцнювати національну ідентичність. Література в таких умовах виконує функцію фіксації суспільних трансформацій і символічного протистояння деформації історичної пам'яті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження національної ідентичності в сучасному українському гуманітарному дискурсі представлені широким колом праць, у яких осмислюються процеси формування та трансформації культурних смислів. О. Завгородня аналізує моделі становлення національної ідентичності та підкреслює їхню залежність від суспільних викликів та історичної динаміки. В. Заїчко акцентує на ролі символів, мови та колективної пам'яті, які активізуються в умовах війни та стають основою консолідації спільноти. О. Казакевич наголошує на ключовій ролі мови як носія національного коду та засобу протидії культурній експансії. К. Мовчан і Л. Петруняк підкреслюють, що сучасна українська література формує нові образні структури, які відображають трансформацію соціальних реалій і пошуки ідентичності. Є. Панаріна звертає увагу на метафорично-символічні моделі поезії, які репрезентують досвід

війни через складні емоційні образи й індивідуальні наративи.

Значний внесок у вивчення національної ідентичності в умовах війни зробили дослідники, які аналізують її у зв'язку з історичною пам'яттю та суспільними змінами. Н. Чупрінова, І. Севрук і Ю. Соколовська розглядають механізми конструювання колективної пам'яті та її вплив на процеси самоідентифікації в українському суспільстві. О. Шостак пропонує важливий компаративний контекст, досліджує художні стратегії вираження ідентичності у творчості північноамериканських письменників корінного походження, що дозволяє окреслити універсальні механізми символічного моделювання нації. Порівняння цих підходів демонструє, що український літературний дискурс вирізняється підвищеною увагою до образів війни, пам'яті й опору, які формують наративи культурної стійкості та національної суб'єктності.

Виділення не вирішених раніше частин проблеми. Попри значну кількість досліджень, не досить опрацьованим залишається питання системного аналізу саме семантичних образів як окремої категорії, що забезпечує формування національної ідентичності в умовах гібридної війни. Більшість праць зосереджується на загальних питаннях мови, символів, історичної пам'яті або політичних наративів, тоді як специфіка образної семантики в художніх текстах розглядається фрагментарно. Не досить вивчено також те, як індивідуальні авторські образи інтегруються в ширших національних смислах і як через них транслюється досвід опору та колективної стійкості. Саме тому постає потреба комплексного аналізу літературних текстів, що формують сучасний дискурс української ідентичності. Такий аналіз дозволить виявити закономірності побудови семантичних моделей та їхню функціональну роль у зміцненні культурного простору. Поглиблене дослідження цієї теми сприятиме розумінню механізмів формування ідентичності в умовах війни.

Визначення мети дослідження. Метою статті є аналіз семантичних образів як механізму вираження національної ідентичності в українському літературному дискурсі гібридної війни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Семантичні образи в українському літератур-

ному дискурсі гібридної війни формуються як складні смислові коди, що поєднують досвід індивіда з колективними уявленнями про націю. Письменники, зокрема Сергій Жадан, Оксана Забужко та Юрій Андрухович, активно використовують образи втрати, повернення та стійкості, які стають маркерами сучасного українського досвіду. У цьому контексті важливою виступає позиція О. Завгородньої, яка підкреслює динамічність моделей ідентичності та їхню залежність від історичного середовища (Завгородня, 2024: 210). Ці моделі стають основою образних структур, що відтворюють стан суспільства у війні та підсилюють консолідаційні процеси. Метафоричні конструкції формують місток між особистими історіями авторів і загальнонаціональним почуттям належності. Завдяки цьому література перетворюється на інструмент, що фіксує досвід опору й окреслює межі українського культурного простору.

Одним із ключових тематичних полів у літературі воєнного часу є образ дому, який постає водночас матеріальним і символічним простором. Письменники, як-от Тарас Прохасько та Галина Крук, трактують дім як осередок ідентичності, що зберігає внутрішню сталість навіть у ситуації руйнування. У цьому контексті важливими виступають положення В. Заїчко, яка аналізує значення символів і колективної пам'яті у формуванні національної суб'єктності під час війни (Заїчко, 2024: 197). Образ дому у воєнному дискурсі стає не лише фізичним місцем, а й емоційним станом, що репрезентує пошук опори й відчуття приналежності в умовах втрати. Через такі художні рішення автори створюють семантичне поле, яке поєднує індивідуальні переживання та загальнонаціональні смисли. Унаслідок цього мотив дому трансформується в символ стійкості української ідентичності.

У сучасному українському літературному дискурсі значну роль відіграють образи тіла та фізичної присутності, які передають досвід війни й набувають символічного навантаження. У поезії Сергія Жадана цей образ нерідко постає як метафора вразливості й водночас незламності, що репрезентує здатність українського суспільства протистояти насильству. Такі тілесні семантичні структури формують емоційно насичене поле, у якому індивідуальна травма стає частиною колективного досвіду.

Ці підходи узгоджуються з позицією О. Завгородньої, яка наголошує на багатовимірності моделей національної ідентичності в умовах суспільних криз (Завгородня, 2024: 212). Через тілесні метафори автори моделюють історичну пам'ять, поєднують внутрішній досвід із зовнішніми подіями війни. У результаті цього художній текст перетворюється на простір осмислення національної стійкості.

Образ дороги посідає особливе місце в українській військовій літературі, оскільки символізує рух, зміну, повернення та втрату. У творах Юрія Андруховича дорога постає метафорою пошуку власного місця в умовах нестабільності та загрози. Цей образ поєднує індивідуальні маршрути з колективним шляхом нації, що дозволяє відтворити широкий контекст боротьби. Значущість таких символів підтверджує теза В. Заїчко щодо активізації національних маркерів у період війни (Заїчко, 2024: 197). Дорога стає не лише фізичним рухом, а й процесом внутрішньої трансформації та переосмислення ідентичності. Отже, семантичні образи шляху виконують функцію узагальнення досвіду покоління, що живе у стані постійної загрози.

Мотив пам'яті в художніх текстах гібридної війни постає як ключовий інструмент відтворення національної ідентичності. Письменники, як-от Костянтин Москалець та Софія Андрухович, звертаються до історичних алюзій і культурних кодів, щоб підкреслити тяглість української традиції. Пам'ять стає засобом захисту від інформаційної агресії, оскільки протиставляє фальсифікованим наративам справжній культурний досвід. Цей підхід узгоджується з висновками Н. Чупрінової, яка наголошує на ролі колективної пам'яті у формуванні національних смислів у період війни (Чупрінова, 2024: 98). У літературі пам'ять функціонує як механізм самоопису нації, що формує спільний горизонт розуміння. У результаті художні тексти стають дієвим способом актуалізації історичної тяглості.

Серед важливих семантичних образів воєнного дискурсу виокремлюється образ світла, що символізує надію, внутрішню силу та відродження. У поезії Галини Крук світло постає як знак духовної присутності, що протистоїть темряві війни та руйнування. Через цей образ автори створюють емоційний баланс між реаль-

ністю насильства та можливістю відновлення. Погляд на символіку як інструмент опори й консолідації відображений у працях О. Завгородньої, яка досліджує процеси формування ідентичності через культурні маркери (Завгородня, 2024: 215). Світло у творах стає не лише естетичною категорією, а й смисловою опорою для розуміння майбутнього. Такий символічний комплекс зміцнює національне самосприйняття навіть у найкритичніших історичних періодах.

Важливим складником образної системи є мотив голосу, який у художньому тексті відображає право на висловлення, суб'єктність і культурну гідність. У прозі Оксани Забужко голос жінки часто репрезентує не лише індивідуальний досвід, а й голос нації, що перебуває в боротьбі. Такий підхід дозволяє переосмислити мовні практики як інструмент формування ідентичності. Цей аспект перегукується з висновками О. Казакевич про значення мови як основного носія культурного коду (Казакевич, 2017: 78). Голос у літературі стає знаком належності та засобом відновлення суб'єктності в ситуації домінування агресора. Таким способом письменники формують семантичний простір, де слово набуває сили опору.

У воєнному літературному дискурсі особливу роль відіграє образ міста, яке постає як окрема жива структура, що переживає травму та відновлення. У творах Сергія Жадана міста – Харків, Лисичанськ, Северодонецьк – репрезентуються як простори опору, пам'яті та взаємопідтримки. Місто стає метафорою спільноти, здатної до самозахисту, незважаючи на зовнішній тиск. Така перспектива узгоджується з дослідженням Н. Чупрінової щодо впливу історичної пам'яті на формування ідентичності в умовах війни (Чупрінова, 2024: 99). Образ міста поєднує конкретні локальні події із ширшим національним контекстом. У результаті місто в літературі стає знаком стійкості та культурної неперервності.

Одним із центральних семантичних образів у творчості Сергія Жадана є образ землі як простору пам'яті та відповідальності, що поєднує особистий досвід із загальнонаціональними смислами. У його текстах земля постає не лише як географічна категорія, а як символ культурної тяглості та морального коріння спільноти. Такий підхід узгоджується з інтерпретацією Є. Панаріної, яка підкреслює значення симво-

лічних структур у поетичному світі С. Жадана та їхню здатність репрезентувати досвід війни (Панаріна 2024: 4). Образ землі в його поезії та публіцистиці наповнюється емоційним змістом, що відображає втрати, відбудову та колективну пам'ять. Додаткову інтерпретаційну перспективу пропонує В. Федоріна, яка аналізує «Скрипниківку» як метафору шляху та самоусвідомлення, пов'язаного зі спільним українським простором (Федоріна, 2024). У результаті цього образ землі стає одним із ключових механізмів вираження національної ідентичності в сучасній воєнній літературі.

У поезії Сергія Жадана семантичні образи війни й міста прямо працюють на формування національної ідентичності, адже репрезентують досвід української спільноти як окремої культурної та історичної суб'єктності. Коли він пише *«місто стоїть на землі, мов на кістках святих»* (Панаріна, 2024: 4), це створює образ сакральної території, яка є не просто географією, а простором української пам'яті. Такий образ формує відчуття приналежності, бо місто постає як «тіло нації», що вбирає досвід покоління. Образ дороги – *«дороги ведуть до тих, кого немає»* (Федоріна, 2025) – підкреслює зв'язок між сучасними українцями та їхніми попередниками, що є ключовим елементом національної тяглості. Він відтворює ідею спільного шляху й історичної неперервності, які зміцнюють групову ідентичність. У результаті поетична мова С. Жадана створює модель українського світу, де образи функціонують як маркери національного досвіду, спільної пам'яті та морального ядра культури.

У прозі Оксани Забужко семантичний образ тіла стає інструментом відтворення національної ідентичності, адже тіло постає як «контейнер пам'яті» українського досвіду – *«тіло пам'ятає все, навіть те, чого не пережило особисто»*. Це не просто індивідуальна пам'ять, а пам'ять нації, що передається через покоління як частина культурного коду. Галина Крук через образ світла – *«світло стоїть у домі навіть тоді, коли ніхто не повертається»* (Петруняк, 2024: 147) – формує символ незнищенності українського дому як метафори держави й спільноти. Світло стає образом національної стійкості, здатності зберігати себе навіть під загрозою фізичного знищення. Образ дому в її текстах – це вже не приватний простір,

а модель українського культурного простору, який об'єднує людей незалежно від їхнього місцеперебування. Такі художні конструкції перетворюють індивідуальний досвід війни на колективний наратив, що зміцнює українську національну ідентичність.

У поезії Сергія Жадана семантичні образи України подаються безпосередньо, через чіткі називні конструкції, що не дають можливості інтерпретувати їх поза українським контекстом. У тексті *«Антенно»* він пише: *«Ми живемо на землі, яка називається Україна, і вона також живе в нас»* – цитата створює прямий образ рівнозначності території і народу, формує основу національної самоідентифікації. В іншому творі С. Жадан підкреслює колективний досвід війни через персоналізацію: *«Українці тримаються разом, бо земля їхня довго тримала»*, що перетворює землю на центральний символ нації (Панаріна, 2024: 4). Галина Крук у поетичній прозі використовує не менш маркований образ: *«Україна болить у кожному, хто вимовляє її ім'я, навіть пошепки»*, – і це відтворює емоційний рівень національної присутності. Такі формулювання не залишають «універсального» поля інтерпретації і прямо вказують на колективний український досвід. У результаті цього художній текст стає простором відкритої артикуляції національної ідентичності.

У прозі Оксани Забужко національна ідентичність подається через чітко позначеного суб'єкта – українців, як у відомому формулюванні: *«українці вижили не тому, що були сильнішими, а тому, що мали пам'ять, яку не змогли зламати»*. Такий образ прямо пов'язує психологічну стійкість із національною належністю, формує семантику «ми» як історичної спільноти. Маріанна Кіяновська в циклі про Бучу й Ірпінь подає пряму національну ідентифікацію жертв – *«це були наші, українські діти, і саме тому біль стояв у горлі, як земля»*, – що створює сильний образ «українського болю» як категорії колективної пам'яті. Її рядок *«болить так, наче це країна дихає через рани людей»* перетворює Україну на живий організм, ототожнений із народом. Такі висловлювання не є метафоричною абстракцією – вони прямо фіксують українську національну суб'єктність через конкретну номінацію. Через це семантичні образи стають відкритими маркерами ідентичності, а не лише символічними структурами.

Семантична система сучасної воєнної літератури також включає образи майбутнього, які репрезентують прагнення до відновлення та переосмислення світу після травми. У творах Маріанни Кіяновської майбутнє часто постає як моральне завдання, що вимагає від суспільства збереження власної ідентичності. Такі образи створюють перспективу розвитку, яка не заперечує травматичний досвід, а інтегрує його в культурний наратив. Такі підходи узгоджуються з висновками К. Мовчан і Л. Петруняк про здатність літератури формувати нові моделі осмислення реальності (Мовчан, Петруняк, 2024: 148). Майбутнє в літературі постає не як абстракція, а як простір відповідальності й творчого переосмислення. У цьому контексті художні образи сприяють зміцненню національної самосвідомості.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Семантичні образи в українському літературному дискурсі гібридної війни формують складну систему смислів, яка забезпечує репрезентацію досвіду нації в умовах багатовимірної загрози. Через образи дому, дороги, тіла, світла, міста, землі та голосу письменники створюють символічні конструкції, що відтворюють почуття належності, стійкості та самоусвідомлення. Література воєнного часу виконує функцію осмислення колективної травми,

перетворюючи її на досвід, інтегрований у національний наратив. Таке художнє опрацювання дозволяє зміцнювати культурну пам'ять і формувати внутрішні опори, необхідні для подолання соціальних потрясінь. Семантичні образи стають способом символічного окреслення меж української ідентичності, що продовжує розвиватися попри спроби її руйнування. Через це література набуває не лише естетичного, а й суспільного значення.

Сучасні українські письменники формують багатовимірний образ України, який ґрунтується на поєднанні історичної тягlostі й актуального досвіду війни. У їхніх творах національна ідентичність постає як динамічна структура, що відтворюється через емоційні, культурні та символічні коди. Семантичні образи, які вони використовують, виконують роль механізмів культурного опору й стають основою для конструювання нових форм суб'єктності. У художньому просторі війна перетворюється на джерело смислотворення, а не лише руйнування, що підкреслює стійкість і адаптивність української культури. Отже, літературний дискурс виступає ключовим середовищем для збереження і актуалізації ідентичності нації. Семантичні образи стають важливим засобом фіксації національного досвіду й основою формування спільної культурної перспективи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Завгородня О. Національна ідентичність: моделі та особливості формування. *Габітус*. 2024. № 64. С. 203–298. DOI: 10.32782/2663-5208.2024.64.36
2. Заїчко В. Національна ідентичність у контексті війни: герменевтичний аналіз символів, мови та пам'яті. *Культурологічний альманах*. 2024. Вип. 4 (12). С. 196–203. DOI: 10.31392/cult.alm.2024.4.22
3. Казакевич О. Роль мови у формуванні національної ідентичності. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Культурологія». 2017. № 18. С. 77–79. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Nznuoakl_2017_18_21
4. Мовчан К., Петруняк Л. Сучасна українська література: відображення сучасних реалій та пошук ідентичності. *Освіта і наука* : міжнародний науковий журнал. 2024. № 1 (36). С. 145–149. URL: <https://msu.edu.ua/educationandscience/wp-content/uploads/2024/06/%D0%A1%D0%A3%D0%A7%D0%90%D0%A1%D0%9D%D0%A3%D0%9A%D0%A0%D0%90%D0%87%D0%9D%D0%A1%D0%AC%D0%9A%D0%90-%D0%9B%D0%86%D0%A2%D0%95%D0%A0%D0%90%D0%A2%D0%A3%D0%A0%D0%90-%D0%92%D0%86%D0%94%D0%9E%D0%91%D0%A0%D0%90%D0%96%D0%95%D0%9D%D0%9D%D0%AF-%D0%A1%D0%A3%D0%A7%D0%90%D0%A1%D0%9D%D0%98%D0%A5-%D0%A0%D0%95%D0%90%D0%9B%D0%86%D0%99-%D0%A2%D0%90-%D0%9F%D0%9E%D0%A8%D0%A3%D0%9A-%D0%86%D0%94%D0%95%D0%9D%D0%A2%D0%98%D0%A7%D0%9D%D0%9E%D0%A1%D0%A2%D0%86.pdf>
5. Панаріна Є. Метафорично-символічний світ поезій Сергія Жадана. *Актуальні проблеми філологічних наук* : збірник тез Студентської наукової конференції, присвяченої 220-річчю Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, 24 жовтня 2024 р. С. 3–4.
6. Федоріна В. Сергій Жадан: «Скрипниківка» як метафора нашого шляху. URL: <https://kyivdaily.com.ua/skrypnikivka/> (дата звернення: 12.09.2025).

7. Чупрінова Н., Севрук І., Соколовська Ю. Історична пам'ять та національна ідентичність в умовах російсько-української війни (2014–2024 рр.). *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського*. Серія «Історичні науки». 2024. № 3. С. 95–99. DOI: 10.32782/2663-5984.2024/3.15

8. Шостак О. Художні вираження національної ідентичності у творчості сучасних північноамериканських письменників корінного походження : монографія. Київ : Талком, 2020. 544 с.

REFERENCES:

1. Zavorodnia, O.V. (2024). Natsionalna identychnist: modeli ta osoblyvosti formuvannia [National identity: Models and specifics of formation]. *Habitus*, (64), 203–298. <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2024.64.36> [in Ukrainian].

2. Zaichko, V.V. (2024). Natsionalna identychnist u konteksti viiny: hermenevtychnyi analiz symvoliv, movy ta pamiaty [National identity in the context of war: Hermeneutic analysis of symbols, language, and memory]. *Kulturolo-hichnyi Almanakh*, 4 (12), 196–203. <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2024.64.36> [in Ukrainian].

3. Kazakevych, O. (2017). Rol movy u formuvanni natsionalnoi identychnosti [The role of language in shaping national identity]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu Ostrozka akademiia. Serii: Kulturolohiia*, (18), 77–79. Retrieved from http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=Nznuoakl_2017_18_21 [in Ukrainian].

4. Movchan, K.M., & Petriuniak, L. (2024). Suchasna ukrainska literatura: vidobrazhennia suchasnykh realii ta poshuk identychnosti [Modern Ukrainian literature: Reflection of contemporary realities and the search for identity]. *Osvita i Nauka*, 1 (36), 145–149. Retrieved from <https://msu.edu.ua/educationandscience/wp-content/uploads/2024/06/%D0%A1%D0%A3%D0%A7%D0%90%D0%A1%D0%9D%D0%90-%D0%A3%D0%A9%D0%A0%D0%90%D0%87%D0%9D%D0%A1%D0%AC%D0%A9%D0%90-%D0%9B%D0%86%D0%A2%D0%95%D0%A0%D0%90%D0%A2%D0%A3%D0%A0%D0%90-%D0%92%D0%86%D0%94%D0%9E%D0%91%D0%A0%D0%90%D0%96%D0%95%D0%9D%D0%9D%D0%AF-%D0%A1%D0%A3%D0%A7%D0%90%D0%A1%D0%9D%D0%98%D0%A5-%D0%A0%D0%95%D0%90%D0%9B%D0%86%D0%99-%D0%A2%D0%90-%D0%9F%D0%9E%D0%A8%D0%A3%D0%A9-%D0%86%D0%94%D0%95%D0%9D%D0%A2%D0%98%D0%A7%D0%9D%D0%9E%D0%A1%D0%A2%D0%86.pdf> [in Ukrainian].

5. Panarina, Ye.O. (2024). Metaforychno-symvolichnyi svit poezii Serhii Zhadana [The metaphorical and symbolic world of Serhii Zhadan's poetry]. In *Aktualni problemy filolohichnykh nauk* (pp. 3–4). [in Ukrainian].

6. Fedorina, V. (2025). Serhii Zhadan: “Skrypnivka” yak metafora nashoho shliakhu [Serhii Zhadan: “Skrypnivka” as a metaphor of our path]. Retrieved November 12, 2025, from <https://kyivdaily.com.ua/skrypnivka/> [in Ukrainian].

7. Chuprinova, N.Yu., Sevruk, I.I., & Sokolovska, Yu.V. (2024). Istorychna pamiat ta natsionalna identychnist v umovakh rosiisko-ukrainskoi viiny (2014–2024 rr.) [Historical memory and national identity in the context of the Russian-Ukrainian war (2014–2024)]. *Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho. Serii: Istorychni nauky*, (3), 95–99. <https://doi.org/10.32782/2663-5984.2024/3.15> [in Ukrainian].

8. Shostak, O.H. (2020). *Khudozhni vyrazhennia natsionalnoi identychnosti v tvorchosti suchasnykh pivnichnoamerykanskykh pysmennykiv korinnoho pokhodzhennia* [Artistic expressions of national identity in the works of contemporary North American Indigenous writers]. Kyiv: Talkom [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 02.11.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 27.11.2025

Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.12.2025

УДК 821.161.2-1.09

DOI <https://doi.org/10.17721/fovia.philologica/2025/10/4>**Оксана ГАЛЬЧУК***доктор філологічних наук, професор, професор кафедри світової літератури, Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2, м. Київ, Україна, 04053***ORCID:** 0000-0002-3676-7356,*o.halchuk@kubg.edu.ua*

Бібліографічний опис статті: Гальчук, О. (2025). Антропоцентричний вимір доби: поетична реконструкція Ліною Костенко культурного ландшафту епохи порубіжжя. *Folia Philologica*, 10, 35–41, doi: <https://doi.org/10.17721/fovia.philologica/2025/10/4>

АНТРОПОЦЕНТРИЧНИЙ ВИМІР ДОБИ: ПОЕТИЧНА РЕКОНСТРУКЦІЯ ЛІНОЮ КОСТЕНКО КУЛЬТУРНОГО ЛАНДШАФТУ ЕПОХИ ПОРУБІЖЖЯ

Дослідження авторської стратегії художнього моделювання окремої історико-культурної доби крізь призму біографії її знакових представників є метою статті. Об'єктом аналізу обрані поетичні твори Ліни Костенко, інтертекстом яких є реально-історичні постаті митців порубіжжя. Образ рубежу XIX–XX століття, або доби *fin de siècle*, як часу естетичного перевороту, пошуків нової художньої мови для вираження світоглядних і релігійних змін витворюється через проєкцію життєвого і творчого шляху письменників Кнута Гамсуна («Високий норвежець, фіорди чистого розуму...»), Артюра Рембо («Хлопчик прийшов із Шарлевіля»), Г. Аполлінера («Тінь Марії»), Марселя Пруста («Дим») і художників Е. Дега («Діалог у Паризькому Салоні»), В. ван Гога («Ван-Гог»), П. Гогена («Екзотика»). Методологія дослідження ґрунтується на застосуванні історико-літературного, біографічного й герменевтичного наукових методів. Науковою новизною дослідження є інтерпретація цих творів Ліни Костенко частинами цілісної картини культурного ландшафту доби рубежу XIX–XX століть та їх аналіз крізь призму антропоцентричного підходу. У дослідженні встановлено, що факти життєвої і творчої біографії митців виступають у ролі культурологічного інтертексту поезії Ліни Костенко й становлять основу її антропоцентричного художнього мислення. Незалежно від обраної інтерпретаційної тактики (розгорнутого викладу життєпису; акценту на показовому або дискусійному моменті творчої біографії митця; епізодичної, на рівні образу-символу, згадки прецедентного імені), у проаналізованих творах оприявлюються характерні для світоглядної чи художньо-естетичної ситуації порубіжжя концепти. Серед них – «проклятий поет»; пріоритет внутрішнього досвіду з його психологічними зламами й нервовою чутливістю; суб'єктивність; тілесна чуттєвість; місто як символ розірваної або нової реальності, втеча від якого стає єдиною прийнятною для митця; експерименти з мистецькими формами.

Ключові слова: Ліна Костенко, поетичний біографізм, поетична реконструкція, антропоцентризм, культурологічний аспект, інтертекст, епоха порубіжжя.

Оксана HALCHUK*Doctor of Science (Philology), Professor, Professor at the Department of World Literature, Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University, Bulvarno-Kudriavska str., 18/2, Kyiv, Ukraine, 04053***ORCID:** 0000-0002-3676-7356,*o.halchuk@kubg.edu.ua*

To cite this article: Halchuk, O. (2025). Antropotsentrychnyi vymir doby: poetychna rekonstruktsiia Linoiu Kostenko kulturnoho landshaftu epokhy porubizhzhia [The Anthropocentric Vision of the Fin-de-Siècle: Lina Kostenko's Poetic Reconstruction of a Transitional Cultural Epoch]. *Folia Philologica* 10, 35–41, doi: <https://doi.org/10.17721/fovia.philologica/2025/10/4>

THE ANTHROPOCENTRIC VISION OF THE FIN-DE-SIÈCLE: LINA KOSTENKO'S POETIC RECONSTRUCTION OF A TRANSITIONAL CULTURAL EPOCH

This article examines the authorial strategy of artistic modelling of a specific historical and cultural epoch through the prism of the biographies of its emblematic figures. The analysis focuses on the poetic works of Lina Kostenko, whose intertext incorporates precedent artistic personae of the fin-de-siècle. The cultural image of the late nineteenth and early twentieth centuries – the fin de siècle as a time of aesthetic rupture and the search for a new artistic language capable of articulating profound shifts in worldview and religious consciousness – is reconstructed through poetic projections of the lives and creative paths of such writers as Knut Hamsun (“The Tall Norwegian...”), Arthur Rimbaud (“A Boy Arrived from Charleville”), Guillaume Apollinaire (“Marie’s Shadow”), Marcel Proust (“Smoke”), and such artists as Edgar Degas (“A Dialogue in the Paris Salon”), Vincent van Gogh (“Van Gogh”), and Paul Gauguin (“Exotica”). The study’s methodology is based on historical-literary, biographical, and hermeneutic approaches. The scholarly novelty lies in interpreting Lina Kostenko’s poems as integral fragments of a reconstructed fin-de-siècle cultural landscape and analysing them through an anthropocentric lens. The study concludes that the biographical facts and creative trajectories of these artists function as a cultural intertext in L. Kostenko’s poetry and form the foundation of her anthropocentric artistic worldview. Regardless of the chosen interpretive strategy – whether an expanded biographical narrative, an emphasis on a revealing or controversial moment in the artist’s creative life, or an episodic symbolic reference – the analysed poems reveal conceptual markers characteristic of the fin-de-siècle worldview and aesthetic situation. Among these are the figure of the accursed poet; the primacy of inner experience with its psychological breakdowns and heightened sensitivity; radical subjectivity; corporeal sensuality; the city as a symbol of a ruptured or newly emerging reality from which escape becomes the only viable option; and artistic experimentation with creative forms.

Key words: Lina Kostenko, poetic biographism, poetic reconstruction, anthropocentrism, cultural intertext, intertextuality, cultural epoch.

Актуальність проблеми. В історії світової культури кінець XIX – початок XX ст. є особливою епохою, коли відбувається перехід від традиційного до модерного світогляду, стають виразними глибокі зрушення у філософії, науці, мистецтві й суспільній свідомості. Людина порубіжжя опиняється між вірою в раціональний прогрес і відчуттям духовної кризи, між матеріалізмом і пошуками нової духовності. Змінюються її уявлення про світ і людину: замість гармонійного космосу – хаос і фрагментарність; замість упевненості в науковому розумі домінують сумнів та інтуїція, очікування «кінця світу» – fin de siècle. У мистецтві порубіжжя як перехідного від реалізму до модернізму періодові поряд із домінуванням індивідуалізму, психологізму, символізму формується культ творчої особистості. Усі ці характерні для історико-культурної доби тенденції стають мотивним комплексом творчості багатьох митців наступних епох, які зверталися до її художньої спадщини, зокрема й до біографій видатних особистостей. Актуалізація антропоцентричного погляду на літературу й необхідність дослідження поетичних візій, присвячених темі «Людина й епоха», зумовлюють актуальність запропонованої студії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Усі дослідники творчості Ліни Костенко

(М. Борецький і Н. Онищак, В. Брюховецький, В. Панченко, Т. Салига, В. Саєнко, Л. Тарнашинська й інші) солідаризуються в думці, що образна система всієї творчості письменниці органічно вписана в широкий культурний контекст світового рівня. Ця ознака є однією з констант індивідуального стилю поетки. Як слушно зауважувала В. Саєнко, «безперечною домінантою є міфопоетична лінія, прокреслена в її поезії, що зумовлено не лише трансісторичністю міфу й легенди, їх здатністю до репродукції, розчинення і оживлення в нових художніх структурах, але й тим, що сама природа індивідуальної творчості Ліни Костенко до цього спонукає і цим постійно живиться» (Саєнко, 2020: 227). Потужним джерелом інтертекстуальності творів Ліни Костенко є доба порубіжжя як історико-культурна епоха. Як моделі для само-рефлексії та осмислення природи мистецького процесу, як «погляд» у сучасність, образи митців цієї доби інкорпорується в тексти Ліни Костенко, витворюють особливий художній та інтелектуальний «малюнок» її поезії. Обрані для аналізу твори входять до циклу «Силуети», дослідженню якого присвятила свою студію Л. Чередниченко. Науковиця поставила за мету висвітлити концепти *митець*, *мистецтво*, *культура*, дослідити специфіку функціонування культурної матриці на рівні образів і сюжетів

досліджень (Чередниченко, 2017: 54), не зосереджуючись, проте, на образіві окремої історико-культурної доби.

Визначення мети дослідження. Мета нашого дослідження – визначити, як поетична інтерпретація Ліною Костенко мистецьких постатей доби *fin de siècle* творить авторську мозаїчну картину епохи, окреслює образ людини культури порубіжжя.

Виклад основного матеріалу дослідження. Об'єктами аналізу є лірика Ліни Костенко різних років, спільним концептом якої є мистецька постать чи витвір доби *fin de siècle*. За допомогою таких методів дослідження, як інтертекстуальний, міфопоетичний і герменевтичний, здійснена спроба відтворити поетичний образ порубіжжя – особливої доби в культурній історії Європи – у постатях письменників і художників як ліричних героїв творів Ліни Костенко. «Обличчям» доби рубежу XIX–XX ст. у поетки виступають насамперед письменники й художники. Авторка звертається до знакових постатей, у життєвих і творчих біографіях яких сфокусувалися злети і падіння доби порубіжжя. Такий поетичний біографізм вписується у традицію транспозитивної лірики – літературного феномену поетичної рецепції історико-літературних фактів щонайширшого діапазону, у результаті якої постає новий, синкретичний, художній текст з елементами літературно-критичного чи публіцистичного твору.

До творів, у яких крізь призму біографії письменника чи художника проступає обрис доби порубіжжя, належать «Хлопчикок прийшов із Шарлевілью», «Балада про дим», «Тінь Марії», «Високий норвежець, фіорди чистого розуму...», «Ван-Гог», «Діалог у Паризькому Салоні», «Екзотика», де відтворюються чи не найбільш відомі мистецькі фігури того часу – Артюра Рембо, Марсель Пруст, Кнут Гамсун, Гійом Аполлінер, В. Ван Гог, Е. Дега, П. Гоген. У кожному з віршів авторка по-різному інтерпретує біографічний текст: у творах першого типу («Хлопчикок прийшов із Шарлевілью», «Тінь Марії», «Діалог у Паризькому Салоні») дає досить розгорнуту характеристику життєпису ліричного героя, у других – обирає найбільш промовистий з погляду ідейного задуму факт із життя митця («Високий норвежець, фіорди чистого розуму...», «Ван-Гог»), а у третьому типі («Балада про дим», «Екзо-

тика») лише згадує прецедентне ім'я, розгортаючи мотиви творчості, самотності, мінливості любові публіки тощо, які входять до так званого естетикологічного мотивного комплексу. Але, незалежно від обраної авторкою інтертекстуальної тактики, у кожному творі оприявлюються характерні для світоглядної чи художньо-естетичної ситуації порубіжжя концепти.

Так, у вірші «Хлопчикок прийшов із Шарлевілью» Ліна Костенко звертається до постаті поета-символіста Артюра Рембо, інтерпретуючи його життя викликом тогочасному міщанському суспільству («цвіль»). У назві міститься вказівка на місце народження (*Шарлевіль*) поета і його юний вік (*хлопчикок*). Але у фіналі вони отримують інший полюс антиномії провінція – столиця, дитина – митець, де в розумінні Ліни Костенко «митець» і «мученик» виступають синонімами: «Хлопчикок прийшов із Шарлевілью. / Мученик вернувся в Шарлевіль» (Костенко, 1989: 228). Авторка відтворює відомий епізод, який став поворотним у долі Артюра Рембо, коли він, 17-літнім, прибуває до Парижа й зустрічається з Полем Верленом, який розділить із ним два роки мандрів, творчого злету й болісних особистих взаємин. У вірші Ліни Костенко постає юний бунтівник, талановитий і такий, що «не може звикнуть до принижень». Ліричного героя вирізняє кольорове бачення світу, адже він бачить світ очима поета: «Сни у нього ще не чорно-білі, / Серце ще обурене на цвіль!» (Костенко, 1989: 228). Характерно, що саме в короткий паризький період Артюра Рембо написав свої найбільш гострі сатиричні твори, у яких висміював обивательську мораль, християнську терпимість, ура-патріотичні гасла. У цих поезіях виразно проступає самопочуття поета як чужинця, неприкаяного, який кидає виклик усьому застійно-осідлому. Ліні Костенко вдалося відтворити складні стосунки юного поета з оточенням, для якого він «нестерпний», «грубий», «скажений». Отже, акцентувати на концептові *проклятого поета* як домінантного в добі порубіжжя.

Натомість у вірші «Тінь Марії» авторка зосереджується на двох мотивах життєпису Гійома Аполлінера – мілітарному (сфера Танатоса) і любовному (сфера Ероса). Біографічний факт участі поета в боях Першої світової війни («А вдень був бій!», «Я між двох атак», «гарчать гармати», «тут трупи») і отрима-

ного поранення (*«Розколеться череп, і стане на вірші скупо. / Якусь там клепку виб'є снаряд в умі»*) (Костенко, 1989: 234)) виступають конкретно-реалістичним тлом, на якому розгортається драма любовного багатокутника Гійома Аполлінера. Дослідники творчості французького поета-сюрреаліста давно вже визначили основних адресаток його любовних віршів. Це Марі Лорансен, художниця, муза й кохана поета, якій присвячено чимало творів з «Алкоголів» Г. Аполлінера, зокрема й славнозвісний інтимно-філософський «Міст Мірабо». І аристократка Луїза де Колінї-Шатель. Кохання до неї розквітло перед війною, але після мобілізації поета Луїза відмовилася від нього. Її ім'я Г. Аполлінер згадує в потоці інших, але наголошує на її непостійності: *«Згадається Анна. Майне Бланшет, Женев'єва. / Обпалить жагою блискуча зрадлива Лу»* (Костенко, 1989: 234). Саме Марі й Луїза (Лу) стали символами поетичних одкровень Г. Аполлінера про кохання, втрату й зраду. Але «Тінь Марії», на нашу думку, – це більше, ніж згадка про колишніх коханих поета. Ліна Костенко веде мову про різні «лики» кохання, про серце, якого, як відомо, не змусити любити правильних і зручних, і про пам'ять почуттів, яка є останнім пристанищем самотньої душі поета.

Вірш «Тінь Марії» побудований як звернення поета, який перебуває в окопах війни, до Марі (Марії), яка, попри розставання, одруження з іншим, ще залишається для нього болючою раною: *«І я щасливий, що тебе вже спечкався. / Кошмар тих літ, букет моєї дурості, / пір'їночка обскубаной мрії! / Мене б спитали: це раз хочеш юності? / Будь ласка, прошу. Тільки без Марії»* (Костенко, 1989: 234). Г. Аполлінер намагається протиставити тим руйнівним (діонісійським) почуттям нові, врівноважені (аполлонійські) до Мадлени Паж. Але тінь Марії (звідси й назва твору) лягає і на неї. Г. Аполлінер познайомився з Мадленою, молодою вчителькою з Орлеана, у потягу, коли в 1915 р. їхав на фронт. Вона стала його останнім великим коханням перед війною – ніжним і духовним (як свідчать численні листи, що збереглися), на відміну від пристрасних і драматичних стосунків з Лу або Марі. У вірші поет, здається, хоче переконати себе у справжності саме цих почуттів і навіть апелює до досвіду автора «Страждань молодого Вертера»: *«Люблю Мадлен, далеку*

і святу. / Ти пам'ятаєш, повість є у Гьоте – лежиш з цією, уявляєш ту» (Костенко, 1989: 235). У фіналі твору «голос» переходить до авторки, яка висновує про ще одну жінку в житті Г. Аполлінера, з якою він одружився за кілька місяців до смерті – Жаклін Коломб: *«Аж поки зійде над життям, нареши, / руда, як сонце, дівчина Жаклін. / Це теж любов, душа, як на дотації. / Затихлий дім, не все ж і кабаре. / Було життя як вірш без пунктуації, / а смерть поставить крапку і тире»* (Костенко, 1989: 235). Цікаво, що тут в особистісне вплетене й творче: Ліна Костенко згадує про характерний для сюрреалізму Г. Аполлінера вірш без пунктуації, із яким порівнює життя поета, який бачив у коханні й джерело натхнення, і джерело болю і страждання, і надію на порятунок душі. Отже, в інтерпретації Ліни Костенко сфера Ероса (любові поета) – це протиставлення сфері Танатоса (війни), незважаючи на драматичні малюнки, у яких постає кохання. Можна припустити, що в «Тіні Марії» трактування любовних історій Г. Аполлінера розширюється до їх сприйняття поетичним щоденником європейського модернізму, де *Марі* уособлює естетику болю, якою надихалися модерністи; *Лу* – це радше еротична стихія, культ тілесності; тоді як *Мадлен* символізує пошук духовного очищення, а *Жаклін* – компроміс, спокій, віднайдений на порозі смерті.

Фінальні рядки вірша, на нашу думку, сигналізують про інтерпретацію Ліною Костенко життя Г. Аполлінера постійною боротьбою, що оприявлюється в образі могили як *«останнього окопу»* (*«І знов один. Заплатять гробокіпам. / Розійдуться. Ні віршів, ні видінь. / І над останнім у житті окопом – / лиш тінь Марії, тінь Марії, тінь <...>»*), але з надважливою роллю чуттєвості.

На відміну від ліричного біографізму Г. Аполлінера, у вірші «Високий норвежець, фіорди чистого розуму...» Ліна Костенко оминає питання особистого життя Кнута Гамсуна, а натомість акцентує на трагедії талановитого письменника, який у роки Другої світової війни пішов на колаборацію із профашистським урядом Норвегії. Як відомо, уже дуже немолодий письменник, лавреат Нобелівської премії 1920 р. за трилогію «Соки землі», у роки війни підтримував окупацію публічно й ідеологічно. Після закінчення війни Кнут Гамсун був засу-

джений як колаборант, однак, з огляду на вік і психологічний стан, ув'язнення замінили штрафом. Ці обставини назавжди ускладнили сприйняття його творчості, створивши парадокс «геніального митця і політично хибної позиції». Для української літератури парадокс Кнута Гамсуна був особливо болочим, зважаючи на неймовірну популярність романів молодого письменника, які були чи не найвідомішими серед модерністських текстів для читання і рецепції українськими митцями початку ХХ ст. Тож не дивно, що лейтмотивом вірша Ліни Костенко «Високий норвежець, фіорди чистого розуму...» є розчарування, яке транслює лірична героїня, зіставляючи двох Кнутів Гамсунів – митця, який вразив усіх європейських читачів своєю психологічно-імпресіоністичною прозою, і громадянина, який пішов на «фатальний компроміс». Якщо перший для Ліни Костенко – це «Вікторія», «Пан», «Містерії» (у вірші названі найвидатніші досягнення раннього Кнута Гамсуна, якими зачитувалися кілька поколінь читачів: *«люди читали в захваті. / Осяяла Ваші книги північна якась чистота»* (Костенко, 1989: 253)). То вибір другого авторка осмислює і намагається відшукати пояснення: *«Вам фашизм усміхнувся? / Показав свої ікла і мускули? / Рятували перо? Заморочила Вас чума? / Яка різниця – Ви добровільно чи мусили?»* (Костенко, 1989: 253) – і не знаходить. Центральними у вірші є епізоди, пов'язані з відмовою читачів-норвежців від творів свого колись улюбленого автора: Кнутів Гамсунів надсилали його книги або перекидали їх у його двір через паркан. Ліна Костенко, яка свого часу не пішла на компроміс між переконанням совісті та пристосуванством, а обрала писати «у шухляду», коли видавництва через розпорядження «зверху» майже 20 років не друкували її твори, не визнає середини в такій ситуації: *«Великий або дволикий. Середини тут немає»* (Костенко, 1989: 253). Нагадуючи, як норвежці повертали Кнутів Гамсуну його книги, поетка висловлює і свої почуття: *«Пробачте їм, пане Гамсун. Вас надто любили люди, / А Ви їх так ошукали, вони не зможуть простить»* (Костенко, 1989: 253). Ліна Костенко не відділяє громадянина від митця, уважаючи, що навіть найбільший талант не може бути виправданням для зради. І в цьому вона солідарна з думкою норвезького поета Нурдаля Гріга, учасника

антифашистського руху, який стверджував, що найцінніше, віддане Кнудом Гамсуном реакції, – його ім'я. Для Ліни Костенко ідеологічні «симпатії» письменника дорівнюють його мистецькій смерті: *«А люди проходять, проходять, і просто кидають книги. / Так просто, як у могилу кидають грудки землі»* (Костенко, 1989: 253). Таким чином, визнаючи складність мистецьких натур, поетка все ж виступає за «цілісну» особистість, яка «не розпадається» на персоналії-антагоністи щодо гуманізму й любові до Батьківщини. Це вписується у спостереження над циклом віршів «Силуети» Л. Чередник, яка слушно зауважує, що в Ліни Костенко образ митця – це насамперед совість нації, той, хто несе в собі історичну пам'ять і культурні цінності (Чередник, 2017: 55).

Про самотність творчої особистості як її долю розмірковує Ліна Костенко в «Баладі про дим». І хоча в ній ідеться про трагічну й раптову смерть письменниці іншого мистецького покоління – про Інгеборг Бахман, яка в 1973 р. загинула через опіки, отримані від незагашеної цигарки, у контекст вірша авторка вводить ім'я митця-модерніста Марселя Пруста, створюючи в такий спосіб біографічну паралель і водночас узагальнення щодо вимушеного чи свідомо обраного відчуження письменників, індивідуалістична свідомість яких не знаходить місця у стандартній соціальній структурі.

Жанрові ознаки балади уможливають персоніфікацію образу диму. Несучи смерть поетці Інгеборг Бахман, він намагається розбудити мешканців будинку, ще сподіваючись на її порятунок: *«Просніть, люди! – так він їм казав. А люди спали»* (Костенко, 1989: 421). «Людному будинку» у центрі Рима Ліна Костенко протиставляє самотню письменницю, яка навіть *«вже грала в шахи / Сама з собою»*, а людській байдужості – сповнені драми твори І. Бахман: *«Вона ж згоріла у тому багатті / Із власних віршів»* (Костенко, 1989: 421). Відомо, що провідними у творчості австрійської письменниці були теми руйнівного кохання, травми, тілесної вразливості, патріархального насильства. Тож її смерть ніби трагічно перегукується з долями її героїнь. Але Ліна Костенко вибудовує ще одну паралель, згадуючи Марселя Пруста в риторичному запитанні: *«Чи Пруст, Марсель, був більше одинокий / В слоновій башті, схожій на ладдю?!»* (Костенко, 1989:

421). У цьому вбачаємо алюзію на зумовлену біографічними, психологічними й естетичними чинниками самотність одного з найбільших письменників-модерністів, автора «У пошуках втраченого часу», для якого (як і для його героя) самотність – єдина можливість зрозуміти глибинні механізми людської душі, але можливість болюча, особистісна й цивілізаційна для митця, який побачив інший, після Першої світової війни, світ. Отже, у долях цих двох письменників Ліна Костенко бачить драматичну закономірність екзистенційної самотності митця будь-якої епохи.

Окрім актуалізованих біографій письменників доби порубіжжя, Ліна Костенко звертається і до життєписів художників. У її поезії загалом є ціла галерея портретів художників і скульпторів різних епох: від Мікеланджело («Чекаю дня, коли собі скажу <...>»), Верне («Художник»), Родена («Співучі обриси роденівської музи»), І. Сошенка («Пам'ятник І.М. Сошенку») та інших. Серед них і митці рубежу ХІХ – початку ХХ ст. – В. ван Гог, Е. Дега, П. Гоген. Спільним акцентом, який проставляє Ліна Костенко в їх інтерпретації, є самотній геній, відчужений від соціуму у своїй несхожості й готовий пожертвувати всім заради можливості висловити себе в мистецтві. У вірші «Ван-Гог» Ліна Костенко описує авторський стиль, відтворюючи характерні «сюжети» картин (зокрема, «Дорога з кипарисом і зіркою») В. ван Гога: «*Кипариси горять в небозвід. / Небо глухо набрякло грозою. / Вигинаються пензлів хорти. / Чорним струсом палеозою / переламано горам хребти*» чи «*попіл згорання осідає на жар кольорів*» (Костенко, 2024: 124) як алюзія на його «Соняшники». Ліричний герой зізнається, що його самотність є шляхом до свободи, але через визнання своєї інакшості: «*Самовитий – несамовитий – не Сезан – не Гоген – не Мане – / але що ж я можу зробити, як в мені багато мене?!*» (Костенко, 2024: 124–125).

Таким в очах публіки є і Едгар Дега у вірші «Діалог у Паризькому Салоні»: «*Дивак. Самітник*» (Костенко, 2024: 128). Цікавою є обрана авторська «оптика» на життя художника – це погляд «іншого», де «Салон» – це радше офіційна критика чи публіка, яка керується її оцінкою, або мистецький простір, який не був самоціллю Е. Дега. Відомо, що за життя художник, автор більше двох тисяч робіт, узяв участь лише

у восьми виставках, із яких персональною була тільки одна. Але не отримував жодних нагород, був розкритикований мистецтвознавцями й не визнаний публікою, і в якийсь час узагалі відмовився від участі в салонах. Для публіки, яка обговорює художника, його небажання слави й визнання і є дивацтвом: «*Але ж він і так все одно що помер. / Мистецтво робить гігантські кроки, / а він не виставляє картин три роки!*» (Костенко, 2024: 128). Із реплік діалогу окреслюється сприйняття Е. Дега як людини з іронічним розумом, яка «*може зробити дивертисмент із власної муки*» (Костенко, 2024: 128). Є алюзія на один з улюблених сюжетів картин Е. Дега: «*він написав геніальних танечниць*» (Костенко, 2024: 128). І міркування про небезпечну привабливість слави: («*І в слави голос – як у сирен*»), про заангажованість критиків («*його відхилив професор N. / – Професор N – Це ж нежить мистецтва, нежить! / – На жаль, від нього все залежить*») та про страх посередностей перед справжнім талантом («*Немає Моцарта – ніхто не Сальєрі*» (Костенко, 2024: 128)). У вірші навіть знайшла відбиття проблема приналежності художника до визначеного мистецького напрямку. Відомо, що Е. Дега розпочинав як реаліст, потім зблизився з новаторами «Батинельської групи», яких пізніше назвуть імпресіоністами. Але сам Едгар Дега не ідентифікував себе з художниками цієї школи. У «Діалозі <...>» співрозмовники теж не впевнені, у яких мистецьких координатах визначати митця («*Він класик? / – Ні. / – Модерніст? / – А хтозна. – Реаліст? Романтик? Хто ж він, га? / – Кров у мистецтві сьогодні венозна. / А він окремо. Він – Дега*» (Костенко, 2024: 129)), проте переконані, що він окрема величина. Його порівнюють з Атлантом, якому пропонують підтримувати стелю, але він обирає самотність, бо має «*власне небо*».

Тенденція апелювати до реально-історичних мистецьких постатей для осмислення власних почуттів реалізується Ліною Костенко у вірші «Екзотика». Лірична героїня міркує над тим, що в сучасному світі любити – «*тепер екзотика*» (Костенко, 2024: 135). Свою відчайдушність, готовність іти проти правил, кидаючи виклик прісно-звичному («*Я порушила всі табу*»), вона порівнює із вчинком П. Гогена: «*Колісь Гоген тікав на Таїті, / лишались тут і модерн, і готика*» (Костенко, 2024: 135). Так зринає

відомий епізод із життя Поля Гогена, який із дитинства, проведеного в Перу, на батьківщині матері, відчував потяг до екзотичних місць, і останні роки свого життя, найбільш плідні в мистецькому сенсі, провів на Таїті. Отже, в «Екзотиці» кохання без будь-яких правил прирівнюється до мистецтва як вияву абсолютної свободи, на кшталт Гогенового. Але його ціною стає добровільне відчуження від сучасної цивілізації, розчарування в якій було притаманне багатьом митцям порубіжжя.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Ліна Костенко творить образ мистецького життя доби порубіжжя, апелюючи до біографій відомих письменників. Так її твори набувають характерних для транспозитивного тексту рис: поетики біографічного факту (впізнаного, найвідомішого як реального, так і легендарного характеру), образу-ідентифікації часу й простору, лаконічної, нерідко парфразатичної характеристика спадщини митця (зазвичай через називання його *magnum opus* або особливостей стилю чи літературно-художнього

напрямку, течії, школи, із якими асоціюється його творчість тощо). Зазвичай у заголовку як позатекстовому елементі містяться топонімічні підказки (наприклад, хронотоп рідного міста А. Рембо Шарлевіля чи вказівка на національну приналежність Кнута Гамсуна – «високий норвежець») або ж онім (як у віршах «Тінь Марії» чи «Ван-Гог»), які асоціюються із творчістю прецедентної особи, що є виразником концепції поетичного твору й сигналізує про можливу наявність у тексті цитат чи аллюзій.

Ліричні герої проаналізованих творів не тільки узагальнена фігура митця, а й розглянута крізь призму історико-культурного аналізу доби реальна постать порубіжжя, «проклятого митця». Водночас і символічне «дзеркало» («Екзотика»), у яке «вдивляється» сама авторка, зіставляючи їхній творчий шлях і життєвий вибір із власним.

Перспективою подальших досліджень вважаємо аналіз топосу музики й образів композиторів у ліриці Ліни Костенко як одного з аспектів авторської синестезії і її «музикального» світу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Костенко Л. Вибране. Київ : Видавництво художньої літератури «Дніпро», 1989. 560 с.
2. Костенко Л. Триста поезій. Вибрані вірші. Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2024. 416 с.
3. Саєнко В. Поезія Ліни Костенко: традиція, контекст, художня своєрідність. Київ : Смолоскип, 2020. 640 с.
4. Чередник Л. Концептуальна інтерпретація образу митця у циклі Ліни Костенко «Силуети». *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія «Філологія». 2017. № 30. Т. 1. С. 54–57.

REFERENCES:

1. Cherednyk, L. (2017). *Kontseptualna interpretatsiia obrazu myttsia u tsykli Liny Kostenko "Siluety"* [Conceptual interpretation of the artist's image in Lina Kostenko's cycle "Silhouettes"]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Serii: Filolohiia*, 30 (1), 54–57 [in Ukrainian].
2. Kostenko, L. (1989). *Vibrane* [Selected works]. Kyiv: Dnipro [in Ukrainian].
3. Kostenko, L. (2024). *Trysta poezii* [Three hundred poems]. Kyiv: A-BA-BA-GA-LA-MA-GA [in Ukrainian].
4. Saienko, V. (2020). *Poeziia Liny Kostenko: Tradytsiia, kontekst, khudozhnia svoieridnist* [Lina Kostenko's poetry: Tradition, context, artistic originality]. Kyiv: Smoloskyp [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 19.11.2025
 Дата прийняття статті до друку після рецензування: 15.12.2025
 Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.12.2025

УДК 81'373.612.2:81'22:82-1

DOI <https://doi.org/10.17721/fovia.philologica/2025/10/5>**Ірина ГЕРАСИМОВА***аспірантка, викладачка кафедри іспанської і новогрецької філології та перекладу, Київський національний лінгвістичний університет, вул. Велика Васильківська, 73, м. Київ, Україна, 03680***ORCID:** 0000-0001-5775-0273*iryna.herasimova@knlu.edu.ua*

Бібліографічний опис статті: Герасімова, І. (2025) Алітераційна комбінаторика синестезійних метафор в українській та новогрецькій поезії кінця XIX – початку XX століття. *Folia Philologica*, 10, 42–50, doi: <https://doi.org/10.17721/fovia.philologica/2025/10/5>

АЛІТЕРАЦІЙНА КОМБІНАТОРИКА СИНЕСТЕЗІЙНИХ МЕТАФОР В УКРАЇНСЬКІЙ ТА НОВОГРЕЦЬКІЙ ПОЕЗІЇ КІНЦЯ XIX – ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ

Стаття присвячена вивченню алітераційної комбінаторики синестезійних метафор у віршованих текстах українських і новогрецьких авторів кінця XIX – початку XX століття з позицій артикуляційного підходу. В результаті застосування заявленого вектора дослідження розкрито роль алітерації як фонетичного механізму, що не створює в метафорах нового міжсенсорного переходу, а стабілізує та інтенсифікує вже сформовану в них синестезійну модель. Розроблено зіставно-типологічну методичку аналізу алітераційної комбінаторики синестезійних метафор у двох лінгвокультурах, яка ґрунтується на поєднанні здобутків артикуляційної фонетики, фоностилїстики та когнітивної семантики. Алітераційні комбінації розглянуто за місцем і способом творення приголосних, типом артикуляційної напруги, ступенем сонорності та характером кластеризації. Запропоновано критерії для розмежування міжмодальних переходів (власне синестезії) та когнітивних механізмів фонетичного підсилення, яке дозволило описувати алітерацію як смислоутворювальний синестезійний образ. У цьому полягає наукова новизна отриманих результатів. Доведено, що повторювані артикуляційно тотожні приголосні функціонують як маркери візуально-акустичних, візуально-смакових, візуально-соматичних, акустично-соматичних і акустично-смакових моделей синестезійних метафор, забезпечують їх іконічну когерентність. Зроблено висновок про те, що артикуляційна організація віршованого тексту сприяє творенню синестезійної образності й виконує не декоративну, а когнітивно-семантичну функцію. Водночас зафіксовано, що попри наявність спільних когнітивних принципів алітераційної організації синестезійних метафор, фонетичні стратегії цих комбінацій залишаються відмінними, зумовленими специфікою української та новогрецької фонетичних систем. Отримані результати розширюють уявлення про роль фонетичного рівня в поетичній синестезії та окреслюють перспективи подальших типологічних досліджень звуко-образної організації символістського вірша.

Ключові слова: синестезійна метафора, алітераційна комбінаторика, поетична фонетика, символізм, українська поезія, новогрецька поезія.

Iryna HERASIMOVA*PhD Student, Lecturer at the Department of Spanish and Modern Greek Philology and Translation, Kyiv National Linguistic University, Velyka Vasylkivska str., 73, Kyiv, Ukraine, 03680***ORCID:** 0000-0001-5775-0273*iryna.herasimova@knlu.edu.ua*

To cite this article: Herasimova, I. (2025). Aliteratsiina kombinatoryka synesteziinykh metafor v ukrainskii ta novohretskii poezii kintsia XIX – pochatku XX stolittia [Alliterative Combinatorics of Synaesthetic Metaphors in Ukrainian and Modern Greek Poetry of the Late 19th – Early 20th Centuries]. *Folia Philologica*, 10, 42–50, doi: <https://doi.org/10.17721/fovia.philologica/2025/10/5>

ALLITERATIVE COMBINATORICS OF SYNAESTHETIC METAPHOR IN UKRAINIAN AND MODERN GREEK POETRY OF THE LATE 19TH – EARLY 20TH CENTURIES

The article features the study of alliterative combinatorics of synaesthetic metaphors in poetic texts by the Ukrainian and Modern Greek authors of the late nineteenth and early twentieth centuries from the perspective of the articulatory approach. As a result of applying the proposed research vector, the role of alliteration is revealed as a phonetic mechanism that does not create a new intersensory transition within metaphors but stabilizes and intensifies the synaesthetic model already formed in them. A contrastive-typological methodology for analyzing the alliterative combinatorics of synaesthetic metaphors in two linguocultures has been developed, based on the integration of achievements in articulatory phonetics, phonostylistics, and cognitive semantics. Alliterative combinations are examined according to the place and manner of consonant articulation, the type of articulatory tension, the degree of sonority, and the nature of clustering. Criteria are proposed for distinguishing intermodal transitions (synaesthesia proper) from cognitive mechanisms of phonetic intensification, which makes it possible to describe alliteration as a meaning-forming synaesthetic image. This constitutes the scientific novelty of the obtained results. It is demonstrated that recurrent articulatorily identical consonants function as markers of visual-acoustic, visual-gustatory, visual-somatic, acoustic-somatic, and acoustic-gustatory models of synaesthetic metaphors, ensuring their iconic coherence. It is concluded that the articulatory organization of poetic text contributes to the creation of synaesthetic imagery and performs not a decorative but a cognitive-semantic function. At the same time, it is noted that despite the presence of shared cognitive principles in the alliterative organization of synaesthetic metaphors, the phonetic strategies of these combinations remain distinct, determined by the specific features of the Ukrainian and Modern Greek phonetic systems. The results obtained expand our understanding of the role of the phonetic level in poetic synaesthesia and outline prospects for further typological studies of the sound-imagery organization of the Symbolist verse.

Key words: *synaesthetic metaphor, alliterative combinatorics, poetic phonetics, Symbolism, Ukrainian poetry, Modern Greek poetry.*

Актуальність проблеми. У сучасній поезії синестезійна метафора дедалі виразніше постає не лише як семантичний, а і як фоно-стилістичний феномен, у якому звукова організація тексту здатна стабілізувати, підсилити або емоційно інтенсифікувати вже сформований міжсенсорний образ. Для української та новогрецької поезії кінця XIX – початку XX ст. (передусім у межах символістського віршотворення) характерна висока продуктивність повторів, зокрема алітерації, що функціонує як внутрішній організаційний чинник синестезійних моделей (візуально-акустичних, візуально-смакових, візуально-соматичних, акустично-соматичних, акустично-смакових). Водночас у наукових описах синестезії фонетичний рівень зазвичай розглядають з позицій досягнення загального ефекту милозвучності, тоді як артикуляційно зумовлені конфігурації приголосних формують системні «маркери» синестезійного образу. Тому актуальним і дотепер залишається зіставне вивчення артикуляційно спрямованої алітераційної комбінаторики синестезійних метафор як механізму, що не створює нового міжсенсорного переходу, а забезпечує зв'язок між значенням і звучанням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методологічною базою для трактування алітерації як організаційного чинника поетичного

мовлення є класичні положення Р. Якобсона про релевантність кореляцій груп приголосних у поетичній звуковій організації та про роль артикуляційної тотожності в алітераційних структурах (Jakobson, 1960: 350–377). В українській фонетичній традиції артикуляційний підхід до аналізу поетичної фоніки послідовно розвивався в межах артикуляційної фонетики (зокрема, у працях (Плющ, 1985: 15–98; Дудник, 1992: 41–103) та інших), де підкреслено системну залежність фонічної організації тексту від місця і способу творення приголосних та їх комбінування в алітераційні ряди. Додатково важливим є положення про семантико-експресивну функцію звукової організації поетичного тексту (Карпенко, 1983: 112–148), що дозволяє трактувати алітерацію як чинник модифікації образності без зміни лексичної структури.

В українській фоностилістиці простежується науковий інтерес до аналізу іконічності звукової форми та її участі у формуванні поетичної образності, зокрема до вивчення кореляцій між артикуляційними характеристиками приголосних і семантико-експресивним ефектом художнього тексту. Цей підхід розроблений у роботах Н.Ф. Клименко (Клименко, 2014: 63–119), де доведено, що звукова організація поетичного мовлення є мотиватором образності й фоносемантичного підсилення, а також

у дослідженнях О.О. Тараненка (Тараненко, 2015: 41–92; Тараненко, 2021: 5–14), присвячених аналітиці проблем іконічності мовного знака та когнітивно зумовленої взаємодії фонетичного й семантичного рівнів. Зазначені студії методологічно узгоджуються з домінуванням у фоностилістиці артикуляційного підходу, оскільки акцентують увагу не на акустичній варіативності звуків, а на повторюваності артикуляційних жестів і їхній ролі у формуванні експресивного потенціалу тексту. Для новогрецького матеріалу релевантними залишаються описи фонетичної структури мови та ролі приголосних у ритміко-фонічній організації мовлення (Newton, 1972: 1–76; Holton, Mackridge & Philippaki-Warbuton, 2012: 19–64), у яких зафіксовано системну значущість щілинних і сонорних, стабільність опозицій дзвінкості/глухості та передбачуваність артикуляційно-однорідних звукових ланцюгів, особливо продуктивних у поетичній фоніці. На перетині цих підходів формується дослідницька перспектива, у межах якої алітерація осмислюється як когнітивний механізм фонетичного підсилення синестезійної метафори.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Аналіз алітераційної комбінаторики синестезійних метафор ґрунтується на принциповому розмежуванні між міжмодальними переходами, що формують власне синестезійну модель, та механізмами фонетичного підсилення, які діють у межах уже встановленої сенсорної відповідності. У цьому контексті алітерація не ініціює нового міжсенсорного зіставлення, а виконує організаційну функцію: стабілізує, інтенсифікує або семантично підсилює синестезійний образ. Саме тому визначальними для аналізу алітераційної комбінаторики є артикуляційні параметри приголосних, а саме: місце творення (губні, губно-зубні, передньоязикові, піднебінні, задньоязикові, гортанні), спосіб творення (проривні, щілинні, африкати, носові, сонорні), участь голосових зв'язок (дзвінкі/глухі), які разом формують акустичний профіль звука й визначають його роль у створенні синестезійних поетичних образів.

У розроблюваній концепції цей профіль накладається на сенсорні компоненти метафори, забезпечуючи кореляцію між семантикою образу (світло, звук, смак, дотик) і способом його фонетичної реалізації у віршованих текстах.

В українській символістській поезії М. Вороного *візуально-акустичні моделі* демонструють стійку кореляцію між зоровими образами світла, мерехтіння, руху й алітераційними ланцюгами приголосних, артикуляційні властивості яких створюють ефект звучання в поєднанні із зоровим образом.

«<...> <i>Пеститься місячний промінь, Лиже холодний сніг</i> <...> <i>Сумно в німому просторі Віє нудьга крилом.</i>	<i>Хмуряться сплакані зорі, Співаючи псалом</i> <...> <i>Вслуханий в тишу величну, Чую: десь кулемет</i> <...>»
--	--

Серійні повтори шумного, щілинного, передньоязикового [с] у поєднанні із дзвінким, щілинним, передньоязиковим [з], що утворює вібрацію голосових зв'язок; дзвінким глотковим фрикативом [г], який твориться з участю голосу та шуму повітря; шумним, щілинним, глухим задньоязиковим [х]; зімкнено-щілинною, передньоязиковою, глухою, шиплячою африкатою [ч]; шумним, твердим, шиплячим передньоязиковим, фрикативним [ш], який утворюється за допомогою язика та зубів, повітря проходить крізь вузьку щілину, створюючи тертя, але без вібрації голосових зв'язок; відтворюють ефект легкого шелесту, мерехтіння та внутрішньої пульсації, які синестетично узгоджуються з динамікою світлових образів. Послідовні повтори [с]/[з] у фрагментах, пов'язаних із зоряним світлом, створюють акустично однорідний простір без різких контрастів, у якому світло ніби «звучить». Водночас у сакралізованих варіантах тієї ж моделі кластеризація губних і сонорних (шумний, глухий, губно-губний, проривний приголосний [п]; сонорний (з перевагою тону), твердий, альвеолярний, ясенний приголосний [л]; сонорний (дзвінкий), носовий, губний, утворюється зімкненням губ і вібрацією голосу [м]) у поєднанні зі свистячими та шиплячими формує приглушений, «псалмодійний» ефект, що не змінює міжмодального напряму *зір* → *слух*, але переорієнтовує його в ритуально-молитовний реєстр.

У поетичному мовленні Олександра Олеся ця сама модель реалізується іншою фонетичною конфігурацією, але не менш експресив-

ною. Повтори приголосних [ж], [з], [р] створюють акустичний контур зовсім іншого типу: не просторово-мерехтливою, як у М. Вороного, а емоційно напруженою, густою й імпульсивно-динамічною. Розглянемо вірш «З журбою радість обнялась»:

«З журбою радість обнялась<...> В сльозах, як в жемчугах, мій сміх, І з дивним ранком ніч злилась І як мені розняти їх?!	В обіймах з радістю журба, Одна летить, друга спиня <...> І йде між ними боротьба, І дужчий хто – не знаю я <...>».
--	--

Шиплячий, дзвінкий, твердий, щілинний, передньоязиковий приголосний, який утворюється дзвінкою вібрацією [ж], формує ефект акустичної густини й внутрішньої заповненості звучання; дзвінкий, щілинний, передньоязиковий [з], який утворюється за участі голосу та шуму, забезпечує плавний перехід між протилежними емоціями, а тремтливий сонорний, плавний, проривний вібрант [р] надає образіві імпульсивної, енергетичної напруги. У сукупності ці приголосні не просто відтворюють емоційний спектр журби та радості, а й акустично моделюють їхню взаємодію, злиття, боротьбу й обійми, тобто сам механізм внутрішньої динаміки образу. Таким чином, візуально-акустична синестезійна модель у М. Вороного й Олександра Олеся ґрунтується на спільному когнітивному принципі: зоровий образ набуває звучання, проте фонетичні стратегії реалізації цієї моделі суттєво різняться. М. Вороний тяжіє до холодного, розсіяного, просторового шуму, тоді як Олександр Олесь спрямовує візуальний образ до тремтливого насиченого звучання, але в обох структурах вона виконує роль фонетичного підсилення, забезпечує іконічну відповідність між зоровим стимулом і акустичним відгуком.

У новогрецькому матеріалі аналогічні когнітивні принципи реалізуються іншими фонетичними засобами. Тут синестезійна алітерація візуально-акустичної моделі яскраво представлена творчістю Ангелоса Сікеліаноса, зокрема у вірші “Н Αγία”, в якому зображено тишу.

“Πέρα, μακριά στης άφωνης πηγής την εκκλησία
Απάνω από την πόρτα της ψηλά ζωγραφισμένη,
Χρόνους και χρόνους και καιρούς, μονάχη της
η Αγία

Σκύβει θλιμμένη κι η ερημιά τριγύρω της
σωπαίνει <...>”

“<...> Τ’ ολόχρυσο στεφάνι της, κι εκείνο το
‘χει σβήσει

Ο γέρο-Χρόνος, ο κακός, γιομάτος από φθόνο,
Της το ‘σβησε, και στην πικρή ζωή την έχει
αφήσει

Με τα φτωχά τα ρούχα της και το σταυρό της
μόνο”.

У цьому уривку домінують глухі щілинні фрикативи [σ] ([s]) та міжзубний глухий фрикатив [θ] ([th]), також ψ передається сполученням двох глухих приголосних звуків: зімкнено-проривного губного [π] ([p]), фрикативного (щілинного) передньоязикового зубного [ς], вимовляється як єдиний приголосний кластер на одному видиху [πς] ([ps]). Саме таке поєднання виконує ключову роль у створенні акустичної тиші, шепітного, розсіяного акустичного фону з мінімальною участю голосових зв’язок.

Акустично-соматичні моделі в обох традиціях виявляють спільну когнітивну настанову на тілесне переживання звуку, проте реалізуються різними артикуляційними стратегіями. В українській поезії соматизація звуку часто має подієво-імпульсивний характер, як, наприклад, вірш Олександра Олеся «Чари ночі»:

«Сміються, плачуть солов’ї І б’ють піснями в груди: «Цілуй, цілуй, цілуй її, Знов молодість не буде <...>! <...> Лови летючу мить життя! Чаруйсь, хмелій, впивайся І серед мрій і забуття В розкошах закохайся <...>	Поглянь, уся земля тремтить В палких обіймах ночі, Лист квітці рвійно шелестить, Траві струмок воркоче».
--	---

У наведеному фрагменті простежується чітко організована фонетична динаміка, яка рухається від м’яких, плавних, легких звукових поєднань на початку тексту, а саме: сонорний (з перевагою тону), твердий, альвеолярний приголосний [л]; сонорний (дзвінкий), губний, утворюється зімкненням губ і вібрацією голосу, [м]; шумовий, щілинний, передньоязиковий [с]; глуха, щілинно-зубна, м’яка африката [ц];) до енергетично насичених, вибухових і вібра-

ційних приголосних у кульмінаційних рядках (сонорний, плавний, проривний вібрант [p]; дзвінкий, щілинний, передньоязиковий [з]; зімкнено-щілинна, шипляча африката [ч]). Такий фонетичний зсув функціонує як внутрішньомодельний механізм акустично-соматичного підсилення, оскільки поступове наростання артикуляційної напруги й зміна типів приголосних іконічно переводять звук у площину тілесного відчуття та забезпечують зростання емоційної інтенсивності поетичного фрагмента.

У новогрецькій символістській поезії К. Паламаса, а саме у вірші “Σιωπή”, *акустично-соматична* синестезійна метафора представлена в рядках:

*“Μιά ψεύτρα εἶν’ ἡ βοή, τὰ λόγια εἶναι μαχαίρια,
παντοῦ εἶν’ ἡ πλάνη. Τραγουδάει σὲ κάθε ἀπὸ τ’
ἀστέρια
καὶ μιὰ Σειρήνα ἕνα τραγούδι ἐπίβουλο θανάτου,
τρομάρα καὶ σπартάρισμα κάθε φωνὴ ἀπὸ
κάτου,
κάθε ἀρμονία ἀπὸ ψηλά <...>”.*

Домінує повторюваність сонорного, проривного дзвінкого вібранта [p] ([r]), а також глухого щілинного фрикатива [σ] ([s]) та міжзубного глухого фрикатива [θ] ([th]), також ψ передається сполученням двох глухих приголосних звуків: зімкнено-проривного губного [π] ([p]), фрикативного (щілинного) передньоязикового зубного [σ], вимовляється як єдиний приголосний кластер на одному видиху [πς] ([ps]). Сукупність цих звуків створює фонетичний ефект ріжучого, колючого звучання, що іконічно корелює з метафорою “τὰ λόγια εἶναι μαχαίρια” («слова – ножі») та тілесними реакціями “τρομάρα καὶ σπартάρисμα” («жах і здригання»). Отже, звук у цьому фрагменті не лише сприймається слухом, а й безпосередньо проєктується на соматичний рівень як біль, судома й внутрішній спазм, що дозволяє трактувати алітераційну комбінаторику як механізм акустично-соматичного підсилення образу.

У *візуально-соматичних моделях* внутрішньомодельна алітераційна комбінаторика чітко корелює з типом тілесного переживання, оскільки артикуляційний профіль повторюваних приголосних іконічно відтворює або м’якість контакту, або його експресивність. В українській символістській поезії показовим є фрагмент із вірша «Старе місто» М. Вороного:

<i>«Тумани, тумани над містом пливуть, Як хвилі гойдаються сонні <...> І клаптями тануть, і лавою йдуть Такі монотонні <...></i>	<i>Завис олив’яний, імлістий тягар, Немов перегонна отара, І давить, і тисне, – і хвиль його хмар Снується примара <...>».</i>
--	--

Повтори в кожному рядку глухого проривного [т] у поєднанні із сонорним (дзвінким) губним, який утворюється зімкненням губ і вібрацією голосу, [м] та ясенним носовим [н], його подвоєння надають відчуття тиску, ваги через скупчення зімкнених приголосних і підвищену артикуляційну напругу. Далі в рядку «<...> і давить, і тисне <...>», де повтор шумного зімкненого передньоязикового [д] та глухого ясенного проривного [т], у комбінації із зімкнено-носим [н] працюють як внутрішньомодельні маркери соматичного відчуття: кожна фаза змикання і наступного розмикання іконічно дублює акт натиску, а ритмічне повторення підсилює ефект постійного тиску.

Якщо в українській *візуально-соматичних моделях* тілесність світла й простору здебільшого психологізується як індивідуальний досвід (тиск, дотик), то в новогрецькій традиції вона частіше універсалізується, інтегруючись із космічним, сакральним виміром. Ця різниця знаходить відображення і в артикуляційно-фонетичній організації тексту Костиса Паламаса у вірші “Τὸ καλοκαίρι” («Літо»):

<i>“Ο κόσμος λάμπει σαν ένα αστέρι, βουνά και κάμποι, δένδρα, νερά, γιορτάζουν πάλι, καθώς προβάλει το καλοκαίρι. Θεοῦ χарά! <...></i>	<i><...> Την ώρα τούτη σκόρπα ένα χέρι χάρδια και πλούτη, κι η γη φορά, σαν μια πορφύρα. Ζωής πλημμύρα το καλοκαίρι. Θεοῦ χарά! <...>”.</i>
--	---

Алітерація реалізується через повтор сонорного [λ] ([l]), свідомий повтор диграфа *-μπ-* (у словах *λάμπει, κάμποι*), глухий проривний компонент [π] ([p]) одзвінчується під впливом попереднього носового [μ] ([m]), набуває характеристик дзвінкого губного проривного [b]. Артикуляційно цей звук характеризується повним змиканням губ, подальшою різкою вибуховою фазою та активною участю голозових зв’язок, що забезпечує вищу акустичну

інтенсивність порівняно із глухим відповідником. Водночас поруч з вибуховістю бачимо повтори глухого щілинного фрикатива [σ] ([s]) та міжзубного щілинного [θ] ([th]), натомість у слові *κόσμος* також відбувається одзвінчення під впливом попереднього носового [μ]([m]), перехід від глухого щілинного [s] до дзвінкого [z]. Як результат, світло не переходить у нову модальність, а підсилює відчуття «оживлення» звукового ланцюга, що акустично моделює хвильове коливання світла, яке ніби торкається поверхні простору й людського тіла. Світло не просто візуалізується, а фонетично «озвучується», набуваючи тактильної якості завдяки поєднанню губних, сонорних і одзвінчених фрикативів, які створюють комплексне відчуття м'якого, але відчутного дотику.

Акустично-смакові моделі особливо виразно демонструють типологічні відмінності двох традицій саме через різну фонетичну організацію «смакування звуку». У поезії І. Франка «Не надійся нічого», у рядках:

«<...> Тоді б не чув я пекла в своїй <i>груді</i> , І в мізку моїм не <i>вертів</i> би нор <i>Черв'</i> як неситий, <i>кров</i> моя кипуча В <i>гарячці</i> лютій не дзвонила б вічно Тих слів <i>страшних</i> : «Не надійся нічого!»	Та ні, не вірю! Злуда, злуда все Живущої води в <i>напій</i> мені Ти долила, а <i>жартом</i> лиш сказала, <i>Що се отрута</i> . Бо за що ж би <i>ти</i> Могла вбивать у мене душу й <i>тіло</i> ? <...>»
--	---

простежуємо повторюваність сонорного, проривного вібранта [p]; твердого смично-проривного (вибухового) [t]; шумного, глоткового дзвінкого фрикатива [g], який твориться за участі голосу та шуму повітря; а також скупчення цих твердих приголосних [tr], [rt], [gr] формує напружений артикуляційно-акустичний контур, що відтворює безперервний внутрішній тілесний резонанс. Скупчення шумних глухих і дзвінких із сонорним дрижачім приголосних із підвищеною артикуляційною напругою проектує смакову семантику гіркоти й пекучості, завдяки чому звук слова переживається як отруйний напій, що діє зсередини тіла, поєднуючи слухове відчуття із тривалим негативним «післясмаком» емоційного досвіду.

У новогрецькій символістській поезії, навпаки, «пиття звуку» частіше вбудоване

в колективний і ритуальний досвід. У Л. Порфіраса в рядках:

“<...> Δεν ξέρω, μα ο Χριστός εκεί, με το γερό κεφάλι,

Ήτανε τότε πιο καλός και μας εσυμπονούσε,

Ω! κι η καμπάνα π' άκουγα να ψέλνει αγάλι – αγάλι

Απ' όλες όσες έχει η Γη γλυκότερα χτυπούσε <...>

<...> Εσείς το φως, των κοριτσιών τα στήθη, τον αγέρα

Τον τρυφερό, χαιρόσαστε· κι αυτά εκεί κάτω που 'ναι,

Εκεί που τα 'χ' η θάλασσα πετάζει, σε μια ξέρα,

Ποτίζονται την *πίκρα* της κι ωστόσο πάντ' ανθούνε <...>”

акустично-смакова синестезійна модель формується через послідовне поєднання звуку дзвону та смакової оцінки із чіткою артикуляційно-фонетичною підтримкою. Алітерація тут реалізується через повтор сонорного [λ] ([l]), свідомий повтор диграфа *-μπ-* (у словах *εσυμπονούσε*, *καμπάνα*), глухий проривний компонент [π] ([p]) одзвінчується під впливом попереднього носового [μ] ([m]) та набуває характеристик дзвінкого губного проривного [b] (диграф *μπ*). Акустичний образ дзвону підсилюється повторюваними сонорними ([λ] ([l]), [μ] ([m])), що створює резонансний, насичений тембр звучання, «*тут дзвони били солодке, ніж будь-де на землі*». Звук переживається не лише акустично більш приємно, а і як тілесно-смакова інтенсивність. Натомість метафора “*Ποτίζονται την *πίκρα* της κι ωστόσο πάντ' ανθούνε*” з алітераційним глухим проривним вибуховим [π] ([p]), у рядках оточено глухими щілинним фрикативом [σ] ([s]) та міжзубним щілинним [θ] ([th]), які в поєднанні з вибуховим [π] ([p]) створюють фонетичний ефект різкого викиду повітря, близький до фізіологічного видиху, що супроводжує небажане смакове відчуття. Така артикуляційна конфігурація іконічно відтворює тілесну реакцію відторгнення гіркоти, а протиставлення солодкого дзвону й гіркоти вибудовується як опозиція, у якій артикуляційні параметри приголосних іконічно підтримують контрастні тілесно-смакові переживання без зміни міжмодальної траєкторії звук → смак.

Розглянемо алітераційну комбінаторику як ключовий механізм артикуляційного закрі-

плення смакової семантики в межах уже сформованого зорового образу *візуально-смакові моделі* на матеріалі української поезії М. Драй-Хмари у вірші «І знов обвугленими сірниками <...>»:

«<...> І знов обвугленими сірниками на сірих мурах сірі дні значу, і без кінця топчу тюремний камінь і туги напиваюсь досхочу.	Напившись, запрягаю коні в шори і доганяю молоді літа, лечу в далекі голубі простори, де розцвітала юність золота».
--	---

Смаковий компонент експліцитно актуалізується в «туги напиваюсь досхочу», де абстрактний психоемоційний стан осмислюється як рідина з гірким, терпким присмаком. Візуальний план вибудовується через монохромну гаму «<...> обвугленими сірниками на сірих мурах сірі дні значу», де повтор шумного фрикативного щілинного передньоязикового [с] і сонорного дрижачого м'якого та твердого передньоязикового [р] формує ефект тьмяного, розтертого зору, що ніби «стирає» кольори. Саме ця фонетична монотонність фіксує зорову стагнацію, яка згодом трансформується у смакову насиченість туги. Показово, що смаковий компонент у цьому фрагменті підсилюється саме через повтори передньоязикових приголосних, артикуляція яких пов'язана з активною роботою передньої частини язика. На когнітивно-іконічному рівні така артикуляційна локалізація є немотивованою випадковістю: передня зона язика асоціюється зі сферою тілесного відчуття і смакового контакту, що дозволяє інтерпретувати повторювані [с] і [р] як фонетичні маркери «смакування» туги. Унаслідок цього абстрактний емоційний стан («туга») набуває не лише метафори рідини, а й тілесно відчутного, терпко-гіркого присмаку.

Наступний фрагмент вірша “Πατρίδες” яскраво репрезентує візуально-смакову модель у грецькій поетичній традиції К. Паламаса:

“*Ἐδῶ οὐρανὸς παντοῦ κι ὀλοῦθε ἥλιου ἀχτίνα, καὶ κατὶ ὀλόγυρα σὰν τοῦ Ὑμηττοῦ τὸ μέλι, βυαίνουν ἀμάραντ' ἀπὸ μάρμαρο τὰ κρίνα, λάμπει γεννήτρα ἐνὸς Ὀλύμπου ἢ θεία Πεντέλη <...>*”,

у якій візуальні характеристики простору безпосередньо проєктуються у сферу смакового

досвіду. Візуальний план вибудовується через образи світла й простору (“οὐρανὸς παντοῦ”, “ἥλιου ἀχτίνα”, “λάμπει”), що формують уявлення про чистоту, ясність і сяйво. Водночас смаковий компонент експлікується через порівняння “σὰν τοῦ Ὑμηττοῦ τὸ μέλι” («як мед з Іметта»), де колір, світло й ландшафт набувають ознак солодкості та густоти меду. На фонетичному рівні алітераційна комбінаторика підтримує цю синестезію через повторювані сонорні ([λ] ([l]), [μ] ([m]),) створює м'який, тяглий акустичний фон без різких вибухових фаз, що іконічно корелює із семантикою солодкого й повільного «розлиття» смаку, світло не лише бачиться, а ніби «смакується» як мед.

Отже, алітераційна комбінаторика в українській і новогрецькій символістській поезії виявляє не випадковий добір приголосних, а закономірне повторення артикуляційно тотожних класів звуків, які зумовлено «підлаштовують» фонетичну тканину під сенсорний профіль синестезійної моделі. Тому зіставлення доцільно здійснювати за компонентами моделей – залежно від того, який сенсорний канал є вихідним і який стає цільовим (зір → слух, слух → дотик, звук → смак, зір → смак), адже саме тип міжмодальної траєкторії визначає, які приголосні виявляються найпродуктивнішими та чому.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Зіставний аналіз засвідчив спільну когнітивну основу в обох традиціях: повтор артикуляційно споріднених приголосних функціонує як маркер сенсорної семантики. Водночас виявлено типологічно відмінні фонетичні стратегії її реалізації, закономірність простежується не як «один звук = одна модель», а як відповідність між моделлю та особливостями артикуляційних ознак. Перспективи подальших досліджень убачаються в розширенні зіставного аналізу алітераційної комбінаторики синестезійних метафор мзалучення ширших корпусів української та новогрецької поезії, що дозволить виявити стабільні артикуляційно-фонетичні патерни, пов'язані з окремими типами міжмодальних траєкторій, а також залучення когнітивно-психолінгвістичних підходів для експериментальної перевірки того, як повторювані артикуляційні особливості впливають на сприйняття поетичного образу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бобкова Т.В. Фонетична організація художнього тексту (артикуляційний аспект). Київ : КДПМЛ, 1997. 164 с.
2. Вороний М.К. Бібліотека української літератури. Вороний Микола – повні тексти творів автора. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/author.php?id=40> (дата звернення: 10.05.2025).
3. Герасімова І.А. Когнітивні механізми творення синестезійних метафор у віршованих текстах. *Нова філологія*. 2023. С. 22–30.
4. Дудник З.В. Фонетичні засоби експресії в поетичному мовленні. Київ : КНУ імені Тараса Шевченка, 1992. 152 с.
5. Кабиш М.Ю. Звуковий образ у поетичних текстах початку ХХ ст.: лінгвокультурологічний аспект. *Наукові записки*. Серія «Філологічні науки (мовознавство)». 2011. Вип. 100. С. 64–67.
6. Кабиш М.Ю. Звукотропи як складові образної системи поетичного твору. *Українське мовознавство*. 2011. С. 103–106.
7. Карпенко Ю.О. Вступ до мовознавства. Київ : Вища школа, 1983. 208 с.
8. Клименко Н.Ф. Фоностилїстика художнього тексту: когнітивний аспект. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2014. 256 с.
9. Олесь Олександр. Чари ночі. *Твори* : у 2-х т. / Олександр Олесь. Т. 1 : Поезії. Київ, 2012. С. 194–196.
10. Плющ Н.П. Артикуляційна база української мови. Київ : Наукова думка, 1985. 180 с.
11. Слухай Н.В. Сучасні лінгвістичні теорії концепту як мовнокультурного феномену. *Мовні і концептуальні картини світу*. 2002. № 7. С. 462–470.
12. Тараненко О.О. Іконічність у мові та мовленні: когнітивно-функціональний вимір. Київ : Інститут мовознавства ім. О.О. Потебні НАН України, 2015. 312 с.
13. Тараненко О.О. Мовна іконічність у системі когнітивних категорій. *Мовознавство*. 2021. № 3. С. 3–17.
14. Ходаковська Н.Г. Віршований текст як об'єкт лінгвістичного дослідження. *World Science*. 2020. № 2 (54). С. 52–58.
15. Чупринка Г.А. Давній образ; Глянь їй в очі!.. *Вибрані твори* / Г.А. Чупринка. Київ, 2007. С. 67–72.
16. Παλαμάς Κ. Ποιήματα [Ηλεκτρονικός πόρος]. URL: http://users.uoa.gr/~nektar/arts/tributes/kwsths_palamas_poihmata.htm (дата звернення: 11.05.2025).
17. Σικελιανός Α. Ὕμνος τοῦ μεγάλου Νόστου [Ηλεκτρονικός πόρος]. URL: http://users.uoa.gr/~nektar/arts/tributes/aggelos_sikelianos_ymnos_toy_megaloy_nostoy.htm (дата звернення: 11.05.2025).
18. Fauconnier G., Turner M. Conceptual integration and formal expression. *Metaphor and Symbolic Activity*. 1995. Vol. 10. № 3. P. 183–204.
19. Freeman M. Poetry and the scope of metaphor: Toward a cognitive theory of literature. *Metaphor and Metonymy at the Crossroads: A Cognitive Perspective* / ed. A. Barcelona. Berlin ; New York : Mouton de Gruyter, 2000. P. 253–281.
20. Holton D., Mackridge P., Philippaki-Warbuton I. Greek: A comprehensive grammar of the modern language. London ; New York : Routledge, 2012. 520 p.
21. Jakobson R. Linguistics and poetics. *Style in Language* / ed. T.A. Sebeok. Cambridge (MA) : MIT Press, 1960. P. 350–377.
22. Kittay E.F. Ideal theory bioethics and the exclusion of people with severe cognitive disabilities. *Naturalized Bioethics: Toward Responsible Knowing and Practice* / eds. H. Lindemann, M. Verkerk, M. Walker. Cambridge ; New York : Cambridge University Press, 2009. P. 218–237.
23. Lakoff G., Johnson M. *Metaphors We Live By*. Chicago : University of Chicago Press, 2003. 256 p.
24. Newton B. The generative interpretation of dialect: A study of modern Greek phonology. Cambridge : Cambridge University Press, 1972. 256 p.
25. Simner J. Synaesthesia: A very short introduction. Oxford : Oxford University Press, 2019. 144 p.
26. Stockwell P. Cognitive poetics: An introduction. 2nd ed. London : Routledge, 2020. 232 p.
27. Turner M. The origin of ideas: Blending, creativity, and the human spark. Oxford : Oxford University Press, 2014. 300 p.
28. Turner M., Fauconnier G. Metaphor, metonymy, and binding. *Metaphor and Metonymy at the Crossroads: A Cognitive Perspective* / ed. A. Barcelona. Berlin ; New York : Mouton de Gruyter, 2000. P. 133–145.

REFERENCES:

1. Bobkova, T.V. (1997). *Fonetychna orhanizatsiia khudozhnoho tekstu (artyku-liatsiinyi aspekt)* [Phonetic organization of the literary text (articulatory perspective)]. Kyiv: KDIML [in Ukrainian].
2. Voroniy, M. (n.d.). *Biblioteka ukrainskoi literatury. Voroniy Mykola – povni teksty tvoriv avtora* [Library of Ukrainian literature. Mykola Voroniy – complete texts of the author]. Retrieved from: <https://www.ukrlib.com.ua/books/author.php?id=40> [in Ukrainian].

3. Herasimova, I.A. (2023). Kohnityvni mekhanizmy tvorennia synesteziinykh metafor u virshovanykh tekstakh [Cognitive mechanisms of synesthetic metaphor formation in poetic texts]. *Nova filolohiia*, 22–30 [in Ukrainian].
4. Dudnyk, Z.V. (1992). *Fonetychni zasoby ekspresii v poetychnomu movlenni* [Phonetic means of expressiveness in poetic speech]. Kyiv: Taras Shevchenko National University of Kyiv [in Ukrainian].
5. Kabysh, M.Yu. (2011). Zvukovy obraz u poetychnykh tekstakh pochatku XX st.: linhvokulturolohichni aspekt [Sound image in early twentieth-century poetic texts: A linguocultural perspective]. *Naukovi zapysky. Serii: Filolohichni nauky (Movoznavstvo)*, 100, 64–67 [in Ukrainian].
6. Kabysh, M.Yu. (2011). Zvukotropy yak skladovi obraznoi systemy poetychnoho tvoriv [Sound tropes as components of the figurative system of a poetic work]. *Ukrainske movoznavstvo*, 103–106 [in Ukrainian].
7. Karpenko, Yu.O. (1983). *Vstup do movoznavstva [Introduction to linguistics]*. Kyiv: Vyscha shkola [in Ukrainian].
8. Klymenko, N.F. (2014). *Fonostylistyka khudozhnogo tekstu: kohnityvnyi aspekt* [Phonostylistics of the literary text: A cognitive perspective]. Kyiv: Dmytro Burago Publishing House [in Ukrainian].
9. Oles, Oleksandr. (2012). Chary nochi [Charms of the night]. In *Tvory u 2-kh tomakh*. Kyiv. Vol. 1: Poezii, 194–196 [in Ukrainian].
10. Pliushch, N.P. (1985). *Artykuliatsiina baza ukrainskoi movy* [The articulatory base of the Ukrainian language]. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
11. Slukhai, N.V. (2002). Suchasni linhvistychni teorii kontseptu yak movnokulturnoho fenomenu [Modern linguistic theories of the concept as a linguocultural phenomenon]. *Movni i kontseptualni kartyny svitu*, 7, 462–470 [in Ukrainian].
12. Taranenko, O.S. (2015). *Ikonichnist u movi ta movlenni: kohnityvno-funktsionalnyi vymir* [Iconicity in language and speech: A cognitive-functional perspective]. Kyiv: O.O. Potebnia Institute of Linguistics, NAS of Ukraine [in Ukrainian].
13. Taranenko, O.S. (2021). Movna ikonichnist u systemi kohnityvnykh katehori [Linguistic iconicity in the system of cognitive categories]. *Movoznavstvo*, 3, 3–17 [in Ukrainian].
14. Khodakovska, N.H. (2020). Virshovanyi tekst yak ob'iekt linhvistychnoho doslidzhennia [Poetic text as an object of linguistic research]. *World Science*, 2 (54), 52–58 [in Ukrainian].
15. Chuprynka, H.A. (2007). Davnii obraz; Hliann yii v ochi! [Ancient image; Look into her eyes!]. In *Vybrani tvory*. Kyiv, pp. 67–72 [in Ukrainian].
16. Palamas, K. (n.d.). *Poiēmata* [Poems]. Retrieved from: http://users.uoa.gr/~nektar/arts/tributes/kwsths_palamas/poihmata.htm [in Modern Greek].
17. Sikelianos, A. (n.d.). *Hymnos tou megalou Nostou* [Hymn of the Great Return]. Retrieved from: http://users.uoa.gr/~nektar/arts/tributes/aggelos_sikelianos/ymnos_toy_megaloy_nostoy.htm [in Modern Greek].
18. Fauconnier, G., & Turner, M. (1995). Conceptual integration and formal expression. *Metaphor and Symbolic Activity*, 10 (3), 183–204.
19. Freeman, M. (2009). Poetry and the scope of metaphor: Toward a cognitive theory of literature. In A. Barcelona (Ed.), *Metaphor and Metonymy at the Crossroads*. Berlin – New York: Mouton de Gruyter, 253–281.
20. Holton, D., Mackridge, P., & Philippaki-Warbuton, I. (2012). *Greek: A comprehensive grammar of the modern language*. London – New York: Routledge.
21. Jakobson, R. (1960). Linguistics and poetics. In T. Sebeok (Ed.), *Style in Language*. Cambridge, MA: MIT Press, 350–377.
22. Kittay, E.F. (2009). Ideal theory bioethics and the exclusion of people with severe cognitive disabilities. In H. Lindemann et al. (Eds.), *Naturalized Bioethics*. Cambridge – New York: Cambridge University Press, 218–237.
23. Lakoff, G., & Johnson, M. (2003). *Metaphors We Live By*. Chicago: University of Chicago Press.
24. Newton, B. (1972). *The generative interpretation of dialect: A study of Modern Greek phonology*. Cambridge: Cambridge University Press.
25. Simner, J. (2019). *Synaesthesia: A very short introduction*. Oxford: Oxford University Press.
26. Stockwell, P. (2020). *Cognitive poetics: An introduction (2nd ed.)*. London: Routledge.
27. Turner, M. (2014). *The origin of ideas: Blending, creativity, and the human spark*. Oxford: Oxford University Press.
28. Turner, M., & Fauconnier, G. (2000). Metaphor, metonymy, and binding. In A. Barcelona (Ed.), *Metaphor and Metonymy at the Crossroads*. Berlin – New York: Mouton de Gruyter, 133–145.

Дата першого надходження статті до видання: 16.11.2025
 Дата прийняття статті до друку після рецензування: 11.12.2025
 Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.12.2025

УДК 81'42

DOI <https://doi.org/10.17721/fovia.philologica/2025/10/6>**Дмитро ДЕРГАЧ***кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри стилістики та мовної комунікації, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, вул. Володимирська, 60, м. Київ, Україна, 01033***ORCID:** 0000-0003-4215-3825*dimyla_philolog@ukr.net*

Бібліографічний опис статті: Дергач Д. (2025). Жанрово-стилістичні параметри іміджевої комунікації в медіа. *Folia Philologica*, 10, 51–58, doi: <https://doi.org/10.17721/fovia.philologica/2025/10/6>

ЖАНРОВО-СТИЛІСТИЧНІ ПАРАМЕТРИ ІМІДЖЕВОЇ КОМУНІКАЦІЇ В МЕДІА

У статті досліджено жанрово-стилістичні моделі іміджевої комунікації в сучасних українських медіа. Проаналізовано екстралінгвістичні фактори, що перетворили медійну сферу на важливий складник державної політики й вербального виразника суспільної ідентичності та цінностей. Авторський коментар спроєктовано на тенденцію, коли медійні ресурси функціонально не лише ретранслюють інформаційні смисли, але й активно конструюють образи, що впливають на уявлення масової аудиторії, формують її настрої та ставлення до різних сфер суспільного життя. Схарактеризовано множинні фахові підходи до інтерпретації поняття іміджу в різних галузях наукового знання. Визначено закономірну актуалізацію лінгвістичної іміджелогії як дослідницької епістемі, що аналізує ефективність, вербальну і невербальну специфіку реалізації технологій, стратегій і тактик формування та коригування іміджу особи, явища, країни й іншого в динаміці суспільної комунікації. Мета статті полягає в аргументованому коментуванні процесів жанрової динаміки медіа в контексті впливу іміджетвірних факторів на зміни інформаційно-аналітичної природи медійних жанрів, іманентно закріпленої в їхній функціональній парадигмі. Визначена предметність скорельована з новизною дослідження конструювання іміджу як ефективної реалізації комунікативних стратегій узгодження вербальних і невербальних кодів, спрямованих на створення варіантного образу в масовій мовній свідомості. Різноманітні тексти, що системно репрезентують такі процеси у традиційних і нових медіа, прокоментовано з використанням методів функціонально-стилістичного аналізу, контент-аналізу й інших. Перспектива дослідження полягає в концептуалізованому нюансуванні впливів інших комунікативних сфер на медіа, їх жанрову систему в аспекті множинного іміджування об'єктів реального життя та нелінійного декодування його результатів через динаміку лінгвокультурних маркерів еволюції суспільної комунікації в національному та світовому вимірах.

Ключові слова: імідж, іміджевий дискурс, іміджева комунікація, медіадискурс, жанр, медійний жанр, лінгвістична іміджелогія.

Dmytro DERGACH*PhD in Philology, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Stylistics and Language Communication, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Volodymyrska str., 60, Kyiv, Ukraine, 01033***ORCID:** 0000-0003-4215-3825*dimyla_philolog@ukr.net*

To cite this article: Dergach, D. (2025). Zhanrovo-stylistychni parametry imidzhevoi komunikatsii v media [Genre and stylistic parameters of image communication in media]. *Folia Philologica*, 10, 51–58, doi: <https://doi.org/10.17721/fovia.philologica/2025/10/6>

GENRE AND STYLISTIC PARAMETERS OF IMAGE COMMUNICATION IN MEDIA

The article touches upon the problem of genre and stylistic models of image communication in the modern Ukrainian media. Extralinguistic factors that have transformed the media sphere into an important component of state policy and

a verbal expression of social identity and values are analyzed. The author's commentary is projected on the trend when media resources functionally not only relay informational meanings, but also actively construct images that influence the perceptions of the mass audience, shape its moods and attitudes towards various spheres of social life. The author represents multiple approaches to interpreting the concept of image in various branches of scientific knowledge. The actualization of linguistic imageology as a research episteme that analyzes the effectiveness, verbal and non-verbal specificity of the implementation of technologies, strategies and tactics of forming and adjusting the image of a person, phenomenon, country, etc. in the dynamics of social communication is determined. The purpose of the article is to provide a reasoned commentary on the processes of genre dynamics of the media in the context of the influence of image-forming factors on changes in the information and analytical nature of media genres, immanently fixed in their functional paradigm. The specified subjectivity is correlated with the novelty of the study of image construction as an effective implementation of communicative strategies for coordinating verbal and non-verbal codes aimed at creating a variant image in the mass linguistic consciousness. Multi-genre texts that systematically represent such processes in traditional and new media are commented on using methods of functional and stylistic analysis, content analysis, etc. The perspective of the study is to conceptualize the nuances of the influences of other communicative spheres on the media, their genre system in the aspect of multiple imaging of real-life objects and nonlinear decoding of its results through the dynamics of linguocultural markers of the evolution of social communication in the national and global dimensions.

Key words: image, image discourse, image communication, media discourse, genre, media genre, linguistic imageology.

Актуальність проблеми. У ХХІ ст. функціонально-комунікативна парадигма медіа перманентно розвивається і стає більш багатомірною. В результаті актуалізуються поліваріантні стратегії, методи та ресурси інформування. Отже, спостерігається особливий динамічний вплив на масову мовну свідомість, що подекуди передбачає використання спеціалізованого знання і навичок конструювання медійного тексту та реалізації способів і засобів його поширення. Основний акцент робиться на стилістичній природі моделювання комунікативного контексту взаємодії автора та реципієнтів медійного повідомлення, результатів декодування його вербальних і невербальних компонентів, що узагальнено проєктується на прогнозовані ефекти й ефективність комунікації.

Сучасний медіапростір України (особливо за останні 5 років) зазнав якісних змін. Війна, пандемія, цифровізація, культурна глобалізація, розширення можливостей комунікативних технологій та інші важливі екстралінгвістичні фактори перетворили медійну сферу не лише на важливий складник державної політики, а й вербального виразника суспільної ідентичності та цінностей. У цих умовах стилістика медіа перестає бути власне інформаційною категорією – вона стає способом мислення, етичним і когнітивним механізмом конструювання публічної реальності. Отже, медійні ресурси функціонально не лише ретранслюють інформаційні смисли, але й активно конструюють образи, що впливають на уявлення масової аудиторії, формують її настрої та ставлення до різних сфер суспільного життя.

Об'єктивність, аналітичність, концептуальність, логічність, послідовність, емоційність та інші домінуючі характеристики медіатексту нині посилюються іміджевими стратегіями, що оновлюють функціональну, смислову та жанрову систему медійної комунікації.

Визначення мети дослідження. Мета дослідження полягає в аргументованому коментуванні процесів жанрової динаміки медіа в контексті впливу іміджетвірних факторів на зміни інформаційно-аналітичної природи медійних жанрів, іманентно закріпленої в їхній функціональній парадигмі. Ідеться передусім про «складники успішної, ефективної побудови іміджу <...>, що включає зовнішню і внутрішню об'єктивізацію імідж-бїлдингу» (Лінгвістична іміджелогія, 2023: 81). Лінгвістична компетенція аналітика медіа доповнюється іншими локусами аналізу масово-інформаційного простору: актуалізується мовознавчий контекст синкретичного дослідження психології, аксіології масової аудиторії, складноструктурованого іміджетворення (у текстуальній, візуальній, поведінковій проєкціях) та інше – з метою комплексного різножанрового інформування щодо об'єктивної реальності, орієнтованого на різні сфери суспільного життя та типи медіакомунікації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Іміджелогічна аспектологія визначеної предметності фахового аналізу стилістики медійної комунікації проєктується на дискусійність і множинність інтерпретації родового термінопоняття «імідж», представленого в різних галузях наукового знання. За спостереженнями І. Бондаренка, «імідж – поняття, що сформу-

валося на перетині різних дискурсів. У його науково-філософському осягненні можна виокремити декілька підходів: *психологічний* – усебічне вивчення акту сприйняття і оцінки людини людиною, у процесі якого, власне, і виникає імідж; *соціологічний* – тлумачить імідж як феномен індивідуальної, групової та масової свідомості; *політологічний* – аналізує механізми впливу на індивідуальну та масову свідомість з метою створення заданого образу та заданої реакції на нього в політичному процесі; *економічний* – досліджує можливості іміджу як фасилітатора ринкових відносин; *сомаестетичний* – розглядає імідж як тілесно орієнтовану практику; *естетичний* – характеризує імідж як спосіб оптимізації індивідуального іміджу з метою підвищення атракції в буденному та професійному житті людини» (Бондаренко, 2016: 13). Важливо, на наш погляд, також ідентифікувати (невизначену попередньо) вербальну природу іміджу й іміджетворення, що актуалізує *лінгвістичний* підхід до його аналізу. Ідеться передусім про мовознавчі дослідження природи й ефективності реалізації спеціальних технологій, стратегій і тактик формування та коригування іміджу особи, явища, країни й іншого в динаміці суспільної комунікації.

Така множинна предметність іміджевого аналізу об'єктивної реальності представлена в різножанрових публікаціях теоретичного і прикладного характеру, що підтверджує актуальність цієї проблематики в сучасній національній науці (К. Агаларова, Н. Барна, В. Бондаренко, В. Болотова, О. Іванців, Р. Калениченко, А. Кісельова, Н. Коваль, І. Кравець, І. Лисичкіна, Н. Ляшенко, О. Плясун, Г. Почепцов, О. Сідак, Є. Телебенева, С. Уланова, Л. Хавкіна, Л. Шевченко й інші). Багатовекторність нового знання потребує обов'язкової концептуалізації для окреслення термінологічного апарату в галузі іміджелогії, що визначає перспективи її розвитку.

Відомими натеper є визначення поняття «імідж» в авторитетних тлумачних і дискурсивних словниках (зокрема, Cambridge, Oxford, Collins та інші):

1) «уявлення про те, яким є хтось / щось; те, як про когось / щось думають інші люди; уявна картина або ідея, що формується у свідомості читача чи слухача зі слів, які вони читають або чувають» (Cambridge Dictionary);

2) «враження, яке людина, організація, продукт та інше справляє на публіку; уявлення про те, яким є хтось / щось або як він виглядає; слово або фраза, що використовуються з відмінним від звичайного значення, щоб описати щось так, що моделює уяву» (Oxford Learner's Dictionaries);

3) «образ або уявлення про когось / щось у свідомості людини» (Collins Dictionary);

4) «комунікативний феномен, образ, сприйняття, уявлення, які формуються в індивідуальній / масовій мовній свідомості щодо особи / ситуації / компанії / бренду й іншого вербальними і невербальними засобами психологічного впливу на реальних / потенційних реципієнтів. І. створюється за допомогою PR-технологій, пропаганди, реклами з метою формування в масовій мовній свідомості відповідного ставлення до об'єкта, особистості, події, явища й іншого» (Лінгвістична іміджелогія, 2023: 76).

Отже, імідж не є прямим відображенням реальності, а моделюванням її сприйняття в мовній свідомості аудиторії, що сприймає та декодує текст і контекст. Зважаючи на дослідницьку акцентуацію щодо зв'язку іміджу із впливом на мовну свідомість, оцінність, формуванням і динамікою ціннісної парадигми суспільства, ця категорія закономірно є дуальною у виявленні полярності в авторському конструюванні інформаційних смислів і їх сприйнятті. Отже, абсолютно логічним є функціонування поняття «антиімідж» (і термінологічно скорельованих із ним понять «антипіар», «токсичний імідж», «чорний піар» та інших), що врівноважують систему оцінності й унеможливають однотипність впливу та впливових реакцій на інтерпретацію фактів об'єктивної реальності.

У дискурсивному словнику з лінгвістичної іміджелогії ці поняття визначено так:

1. «Імідж токсичний – тип іміджу суб'єкта / об'єкта комунікації, що виявляється в негативному психоемоційному впливі на реципієнтів. І. т. може бути сформованим зовнішнім оточенням про особу / ситуацію / компанію та інше з метою їх дискредитації. І. т., зокрема, є однією з характеристик суб'єкта іміджування щодо його суспільної ролі, поведінки, висловлювань та іншого» (Лінгвістична іміджелогія, 2023: 80).

2. «Антипіар – комунікативні дії, спрямовані на руйнацію іміджу особи / компанії / бренду

та іншого. Основні причини А.: конкурентна змагальність, невдоволеність споживачів, внутрішня конфліктність персоналу» (Лінгвістична іміджелогія, 2023: 28).

3. «Піар «чорний» – комунікативна діяльність зі створення та розповсюдження інформації з метою погіршення іміджу / дискредитації певної особи, організації, політичної сили та іншого. Уживається в медійному середовищі для цілеспрямованого завдання репутаційної шкоди» (Лінгвістична іміджелогія, 2023: 133).

Лінгвістичне спостереження за процесами іміджетворення в комунікативному просторі сучасних медіа дозволяє визначити два його інваріанти – пряме і непряме.

Пряме іміджування спирається на апеляцію до чітких, однозначних оцінних характеристик, семантика яких посилюється валентністю в мікроконтексті повідомлення, оформленого відповідно до параметрів різних жанрів суспільної комунікації. Що важливо, події, ситуації, персоналії іміджево оцінюються у структурі твердження – і це передбачає відповідну тональність сприйняття інформації. Наприклад:

У виступі Президента України В. Зеленського в Європарламенті 2022 р. («*Ми боремося за своє право бути рівними членами Європейської родини. Ми боремося за свободу – і це наша найбільша цінність*») спостерігається поєднання простоти синтаксису, емоційної повторюваності дієслова «боремося», особливого смислового наповнення займенників «своє», «наша» та інтонації гідності. Імідж держави постає через етику опору, де боротьба є не лише обороною, а й самопозиціонуванням у світовій спільноті.

У кампанії ЄС “Together We Learn & Grow. The EU and Ukraine creating a common European future” (2024 р.) визначено імідж України як рівноправного партнера в освітньому й технологічному розвитку: «*ЄС і Україна разом навчаються і зростають, створюючи спільне європейське майбутнє*». Метафора зростання та навчання створює образ модерності, знання і прогресу – Україна в такому контексті виступає не як жертва, а як учасник розбудови спільного майбутнього у спільному геополітичному просторі.

Іміджева кампанія NCG Agency “Keep Walking Ukraine” (<https://ncg.ua/en/news/keep-walking-ukraine-76-vtr>) досить ефективно використовує

лаконічний комунікативний синтаксис («*Ми не зупиняємось. Ми продовжуємо йти – разом, вільно, з гідністю*»): ритмічна симетрія фраз поєднує брендове гасло руху з національною філософією незламності. Інформаційна кампанія соціальної реклами «Змагайся чесно» за ініціативи Національного антидопінгового центру (<https://nadc.gov.ua/news/zmahaisia-chesno-ukrainski-sportsmeny-obiednuitsia-zarady-populiaryzatsii-sportu-ta-tsinnostei-chesnoi-hry>) моделює відчуття морального ритму змагань. Так, жанри реклами перетворюються на носіїв суспільних цінностей, а імідж бренду стає уособленням і відтворенням національної етики.

З іншого боку, у промові на церемонії вручення Шевченківської премії 2024 р. В. Зеленський зазначає: «*У час війни – навіть більше, ніж у мирний час – ми маємо пам’ятати значення культури. І люди культури мають значення*». Повтори та спокійна інтонація довіри створюють атмосферу емоційної єдності в такий складний для країни час. Імідж держави постає як символ, еталон культури, що турбується про духовну спадкоємність. В аналогічній стилістиці побудовано соціальну кампанію UN Women Ukraine (2024 р.) «*Звичайно, ти можееш!*»: у слогані використані дієслівна та модальна форми вербалізують риторичку підтримки. Така комунікативна модель будується на довірі, а не на наказі, і тим самим моделює імідж суспільства із глибокими та послідовними цінностями.

В інформаційно-новинному контексті медіа також використовуються типові моделі іміджетворення. Єдиною відмінністю є апеляція до суб’єкта іміджування у 3-й особі, коли повідомлення відтворює факт об’єктивної реальності, маркований у лінійній архітектоніці позитивно чи негативно. Наприклад:

«*Зеленський повідомив про масштабне оновлення системи влади й анонсував глибоке перезавантаження державних інституцій*».

«*За словами глави держави, після призначення нового міністра оборони стартують системні зміни в оборонній сфері. Окрім того, у січні заплановано кадрові ротації та реформування Державного бюро розслідувань*» (<https://t.me/c/1438671515/79998>).

«*Який сором*».

«*Олег Вінник вийшов п’яноючий у прямий ефір і наговорив багато лишнього, а через пів години все видалив. Але інтернет все пам’ятає*».

Наведені ілюстрації вказують на послідовність іміджетвірного процесу: і заголовки, і основний текст вербалізують однотипну оцінку (позитивну чи негативну), що актуалізує обрану автором інформаційну модель у створенні та відтворенні тональності іміджевого повідомлення.

З іншого боку, відомими в медіа є також контексти нелінійного іміджування, коли спеціальні стратегії і тактики синкретично поєднуються або реалізуються в комунікації у стилістичній проєкції контрасту / парадоксу.

Так, відома рекламна розсилка від міжнародного маркетплейсу “Тему” вводить в оману та маніпулює свідомістю реальних / потенційних реципієнтів інформації, покупців, апелюючи до вигоди, виграшу, унікальності пропозиції та іншого. Наприклад:

«Лист подяки: 6 подарунків усередині.

Збирайте зірки й отримуйте подарунки від 0 \$.

Вашу вірність було винагороджено. Ваша ПРОПОЗИЦІЯ ЗА ОДИН ЦЕНТ готова! Зробіть покупку до 7 Січ. 2026, щоб скористатися нею.

Було 154,17 грн, тепер 0 грн; 3 070,18 грн > 0,01 \$. Ваша економія чекає на підтвердження.

6 подарунків з Вашою покупкою! Дякуємо за Вашу підтримку!

Будь ласка, прийміть наш жест подяки якомога швидше!

Дуже вибачте за затримку! Прийміть 2 ТОВАРИ як наші вибачення».

Наведені й аналогічні повідомлення, що їх отримують зареєстровані покупці, стилістично спираються на факт як категорію твердження. Спостерігається системна апеляція з боку компанії до почуттів провини, подяки, до потреби вибачення, що супроводжується переконанням в обов’язковій потенційній реалізації позитивних комерційних дій на користь покупців. Слова й словосполучення *подарунок, подяка, лист подяки, жест подяки, Ваша вигода, наші вибачення* та інші в архітектоніці такого інформаційно-рекламного повідомлення функціонують із семантикою контрасту, часто – у структурі антитези. Отже, компанія визнає свої помилки та недоліки в роботі, пропонуючи знижки та подарунки. У результаті формується її позитивний імідж і активізуються дії реципієнтів за надісланим лінком. Перейшовши за ним, покупець потрапляє в динамічно змодельовану комунікативну ситуацію гри, швидких покупок та інших умов, за яких можна отримати обіцяний подарунок. У цьому контексті як наступному етапі маніпулятивної кампанії спостерігаємо використання таких мовних одиниць і конструкцій: *вітаємо, Ваш подарунок майже готовий, Ваш подарунок запаковано – підтвердіть свою адресу, залишилось 30 хвилин* (і активізується зворотний відлік часу), *не прогайте останній шанс* та інші. Після цього система пропонує зробити покупку на визначену суму, щоб отримати можливість оформити подарунки (по одному за один день). Зрозуміло, кожне наступне коло супроводжується збільшенням фінансових витрат, які в результаті є більшими за вартість подарунка чи знижкової вартості обраного товару. Така маніпулятивна модель рекламної і бізнесової комунікації нівелює позитивний іміджевий ефект діяльності компанії, лояльної до свого публіцитного капіталу. Спостерігаємо реалізацію антиіміджевих факторів, що пов’язані зі стилістичними маркерами парадоксальності: коли комунікативно-поведінкові дії заперечують позитивну семантику слів і висловлювань, надаючи їм протилежних характеристик.

Схожа комунікативна тактика реалізується і в жанрі інформаційного повідомлення, коли іміджева оцінка ситуації чи явища вербалізується через іронію. Наприклад: *«У Буковелі – анилаг: натовпи туристів, підйомники забиті, а черги за квитками, амуніцією та кавою сягають ~100 метрів»* (<https://t.me/c/1438671515/80052>). Семантика слова «анилаг» щодо відвідування гірськолижного курорту в сезон апелює до позитивного сприйняття. Але відповідна контекстуальна валентність виявляється в мікротекстовому функціонуванні цієї лексеми з негативно-оцінними вербальними маркерами: *натовпи, забиті, черги*. Отже, моделюється протилежний (щодо іманентно закріпленого) іміджевий ефект декодування інформації. Він також посилюється частотними медійними контекстами щодо високих цін і низької якості товарів і послуг саме на цій локації.

У медіа також трапляється поєднання в архітектоніці тексту кількох типів контрастних оцінок, коли йдеться про моделювання іміджу в аспекті подолання кризових ситуацій. Наприклад:

У медіа також трапляється поєднання в архітектоніці тексту кількох типів контрастних оцінок, коли йдеться про моделювання іміджу в аспекті подолання кризових ситуацій. Наприклад:

«Катастрофа, в Україні утворився дефіцит працівників.

Через це величезна кількість роботодавців пропонує великі зарплати (Від \$900), і беруть людей навіть без досвіду.

Було ухвалене термінове рішення про створення каналу «Файна Робота», тому що знайти людей набагато легше через телеграм.

Тут є робота на різний колір і смак, головне зайти, обрати і почати заробляти кийські зарплати.

Якщо тобі набридли вакансії типу «касир в АТБ», то заходь і обирай справді унікальну і цікаву роботу».

«Трамп збирається викрасти ще одного президента, провівши спецоперацію в Колумбії.

«Колумбія дуже хвора – нею керує хворий чоловік, який любить виробляти кокаїн і продавати його до Сполучених Штатів. І він не буде цим займатися дуже довго. Операція з боку США мені здається гарною ідеєю» (<https://t.me/c/1686929119/109918>).

«Трамп після Венесуели бере курс на Мексику, стверджуючи, що «країною керують картелі, і з Мексикою щось треба зробити» (<https://t.me/c/1438671515/79988>).

Наведені інформаційні та рекламні контексти засвідчують актуалізацію моделі використання поліваріантності іміджевих характеристик у різножанрових комунікативних ситуаціях. Ідеться, передусім, про новини, коментарі, інтерв'ю, рекламу й інше, коли важливо вербальними засобами сформувавши конструктивне сприйняття та декодування повідомлення.

Часто також відкрито заперечуються апробовані й визначені часом іміджеві характеристики об'єктів, ситуацій, явищ – з метою конструювання парадоксального твердження, що функціонально є більш атрактивним і ефективним у динаміці комунікації. Наприклад:

«Їдьте з Києва. Я серйозно <...>, якщо для вас Київ – це лише Хрещатик, Майдан і кав'ярні на Подолі».

«Їдьте зі Львова. Я серйозно <...>, якщо ваш Львів – це лише Ратуша, площа Ринок і кава в центрі».

«Фішка в тому, що <...> є місця у сто разів цікавіші, про які знають лише місцеві. І саме про них ми розповідаємо в каналі TIME TO GO.

Тут зібрали сотні бюджетних і небанальних ідей, куди піти: від секретних артпросторів

і безкоштовних виставок до атмосферних двориків і затишних кав'ярень, де ще не сидить пів міста.

Підписуйтеся, аби не загубити».

Така рекламна кампанія вербалізує тактику протиставності в руйнуванні стереотипів, що породжує іміджування нових суб'єктів / об'єктів на фоні символізації вже відомих.

Серед іміджетвірних маркерів виокремлюють також невербальні компоненти, передусім візуальні, які є носіями іміджевих характеристик різних рівнів (міжнародного, національного, регіонального). Візуально-семіотичний аналіз медійної комунікації за останні 5 років підтверджує тенденцію до динаміки українськоцентричних домінант в Україні та світі. Починаючи із 2022 р., медіа на рівні дизайну послідовно використовують кольори українського національного прапора як іміджевого знака фізичної, емоційної стійкості. Синьо-жовта палітра в інформаційних, рекламних кампаніях (Eurovision Song Contest 2022, 2023, BBC 2023, Brand Ukraine 2023, EU – Ukraine 2024 та інші) подається як метафора солідаризації в боротьбі проти ворога. Отже, візуальні елементи функціонують як додаткові до вербальних іміджеві ознаки змодельованого комплексного сприйняття об'єкта, країни, ситуації, явища й іншого в різножанрових медійних контекстах.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, в динаміці жанрово-стилістичних маркерів медійної сфери іміджева комунікація є особливою формою соціальної дії, що забезпечує баланс між інформаційною точністю та вербалізованими оцінками об'єкта іміджування. Імідж у такому разі постає як результат стратегічного змодельованої різножанрової вербальної взаємодії комунікативних кодів, спрямованої на моделювання відповідного образу в масовій мовній свідомості. Відповідно, дібрані мовні засоби оптимізують передавання іміджевих повідомлень і впливають на громадську думку. Системний аналіз сучасних українських медіатекстів показує, що стилістика іміджевої комунікації є ключовою у формуванні уявлень про різні сфери суспільного життя

Перспектива дослідження полягає в концептуалізованому нюансуванні впливів інших комунікативних сфер на медіа,

їх жанрову систему в аспекті множинного іміджування об'єктів реального життя та їх нелінійного декодування через динаміку лінгвокультурних маркерів еволюції суспільної комунікації в національному та світовому вимірах.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Барна Н.В. Іміджологія : навчальний посібник / за наук. ред. В.М. Бебика. Київ : Університет «Україна», 2008. 217 с.
2. Барна Н.В., Уланова С.І. Естетика іміджмейкінгу. Київ : Слово, 2012. 176 с.
3. Болотова В.О., Ляшенко Н.О., Агаларова К.А. Іміджологія : текст лекцій. Харків : НТУ «ХПІ», 2021. 150 с.
4. Бондаренко І.С. Іміджологія у системі гуманітарних знань: культурно-освітні стратегії. Запоріжжя, 2016. 305 с.
5. Іванців О.В. Феномен іміджу в сучасній лінгвістиці. *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологічні науки. Мовознавство»*. 2019. № 12. С. 77–80.
6. Калениченко Р.А., Телебенева Є.О. Іміджологія : навчальний посібник. Київ : Компрінт, 2023. 131 с.
7. Кісельова А.А. Іміджеві доміанти ведучого в теледискурсі (на матеріалі розважальних програм) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Одеса, 2011. 20 с.
8. Коваль Н.О. Просодичні іміджеві характеристики політичної ораторської промови (експериментально-фонетичне дослідження на матеріалі британського варіанту англійської мови) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Одеса, 2010. 18 с.
9. Кравець І.В. Асоціативне поле рекламної лексеми «імідж». *Прикладна лінгвістика – 2025: проблеми та рішення*. Миколаїв : НУК, 2025. С. 60–63.
10. Лисичкіна І.О. Лінгвокомунікативні механізми формування іміджу правоохоронної організації. *Studia philologica*. Київ, 2012. Вип. 1. С. 107–111.
11. Лінгвістична іміджологія : словник термінів і понять / за ред. Л.І. Шевченко. Київ : Ліра-К, 2023. 216 с.
12. Плясун О.М. Категорія іміджу в лінгвістичному дискурсі. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. 2018. Вип. 37. С. 105–124. DOI: 10.17721/APULTR.2018.37.105-124
13. Плясун О.М. Категорія «імідж» у сучасній гуманітаристиці: проблема та її наукові дискурси. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. 2017. Вип. 35. С. 70–87. DOI: 10.17721/APULTR.2017.35.70-87
14. Сідак О.О. Когнітивна структура поняття «імідж». *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. 2009. № 837. С. 56–59.
15. Хавкіна Л.М. Іміджологія : навчально-методичний посібник. Харків, 2013. 64 с.
16. Шевченко Л.І. Дослідницький потенціал у лінгвістичній іміджології: постановка проблеми. *Неолінгвістика в Україні: дослідницька перспектива*. Київ : Ліра-К, 2024. С. 159–167.
17. Image. *Cambridge Dictionary*. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/image> (дата звернення: 29.11.2025).
18. Image. *Oxford Learner's Dictionaries*. URL: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/image?q=image> (дата звернення: 29.11.2025).
19. Image. *Collins Dictionary*. URL: <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/image> (дата звернення: 29.11.2025).

REFERENCES:

1. Barna, N.V. (2008). *Imidzhelohiia: navchalnyi posibnyk* [Imageology: a textbook]. Kyiv: Universytet "Ukraine" [in Ukrainian].
2. Barna, N.V., Ulanova, S.I. (2012). *Estetyka imidzhmeikinhu* [Aesthetics of image making]. Kyiv: Slovo [in Ukrainian].
3. Bolotova, V.O., Liashenko, N.O., Agalarova, K.A. (2021). *Imidzholohiia: tekst lektsii* [Imageology: a text of lectures]. Kharkiv: NTU "KhPI" [in Ukrainian].
4. Bondarenko, I.S. (2016). *Imidzholohiia u systemi humanitarnykh znan: kulturno-osvitni stratehii* [Imageology in the system of humanitarian knowledge: cultural and educational strategies]. Zaporizhzhia [in Ukrainian].
5. Ivantsiv, O.V. (2019). Fenomen imidzhu v suchasni linhvistytsi [The phenomenon of image in modern linguistics]. *Naukovyi visnyk DDPU imeni I. Franka. Serii: Filolohichni nauky. Movoznavstvo*, 12, 77–80 [in Ukrainian].
6. Kalenychenko, R.A., & Telebeneva, Ye.O. (2023). *Imidzhelohiia: navchalnyi posibnyk* [Imageology: a textbook]. Kyiv: Kompriint [in Ukrainian].
7. Kiseliova, A.A. (2011). *Imidzhevi dominanty veduchoho v teledyskursi (na materialy rozvazhalnykh prohram)* [Image dominants of the presenter in television discourse (based on entertainment programs)]. *PhD thesis*. Odessa, 20 [in Ukrainian].

8. Koval, N.O. (2010). *Prosodychni imidzhevi kharakterystyky politychnoi oratorskoi promovy (eksperymentalno-fonetychne doslidzhennia na materialy brytanskoho variantu anhliiskoi movy)* [Prosodic image characteristics of political oratory speech (experimental phonetic research on the material of the British variant of English)]. *PhD thesis*. Odesa, 18 [in Ukrainian].
9. Kravets, I.V. (2025). Asotsiatyvne pole reklamnoi leksemy “imidzh” [Associative field of the advertising lexeme “image”]. *Prykladna linhvistyka – 2025: problemy ta rishennia*. Mykolayiv: NUK, 60–63 [in Ukrainian].
10. Lysyckina, I.O. (2012). Linhvokomunikatyvni mekhanizmy formuvannia imidzhu pravookhoronnoi orhanizatsii [Linguocommunicative mechanisms of forming the image of a law enforcement organization]. *Studia philologica*, 1, 107–111 [in Ukrainian].
11. *Linhvistychna imidzhelohiia: slovnyk terminiv i poniat* (2023) [Linguistic imageology: dictionary of terms and concepts]. Kyiv: Lira-K [in Ukrainian].
12. Pliasun, O.M. (2018). Katehoriia imidzhu v linhvistychnomu dyskursi [The category of image in linguistic discourse]. *Aktualni problemy ukrainskoi linhvistyky: teoriia i praktyka*, 37, 105–124. <https://doi.org/10.17721/APULTP.2018.37.105-124> [in Ukrainian].
13. Pliasun, O.M. (2017). Katehoriia “imidzh” u suchasni humanitarystytsi: problema ta yii naukovy dyskursy [The category of “image” in modern humanities: the problem and its scientific discourses]. *Aktualni problemy ukrainskoi linhvistyky: teoriia i praktyka*, 35, 70–87. <https://doi.org/10.17721/APULTP.2017.35.70-87> [in Ukrainian].
14. Sidak, O.O. (2009). Kohnityvna struktura poniattia “imidzh” [Cognitive structure of the concept of “image”]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V.N. Karazina*, 837, 56–59 [in Ukrainian].
15. Khavkina, L.M. (2013). *Imidzhelohiia: navchalno-metodychnyi posibnyk* [Imageology: a teaching guide]. Kharkiv [in Ukrainian].
16. Shevchenko, L.I. (2024). Doslidnytskyi potentsial u linhvistychnii imidzhelohii: postanovka problemy [Research potential in linguistic imageology: problem statement]. *Neolinhvistyka v Ukraini: doslidnytska perspektyva*. Kyiv: Lira-K [in Ukrainian].
17. Image. *Cambridge Dictionary*. Retrieved from: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/image>
18. Image. *Oxford Learner's Dictionaries*. Retrieved from: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/image?q=image>.
19. Image. *Collins Dictionary*. Retrieved from: <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/image>

Дата першого надходження статті до видання: 14.11.2025
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 15.12.2025
Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.12.2025

УДК 81'255.4=030.161.2=112.2 (045)

DOI <https://doi.org/10.17721/fovia.philologica/2025/10/7>**Людмила КОТВИЦЬКА***магістр філології, Український вільний університет, вул. Барелліштрассе, 9-А, м. Мюнхен, Німеччина, 80638***ORCID:** 0009-0005-2406-8397*luymikot@gmail.com*

Бібліографічний опис статті: Котвицька, Л. (2025). Особливості художнього перекладу на основних мовних рівнях (на матеріалі двомовного проєкту Володимира Тимчука «2024 – Світлий і Переможний»). *Folia Philologica*, 10, 59–66, doi: <https://doi.org/10.17721/fovia.philologica/2025/10/7>

ОСОБЛИВОСТІ ХУДОЖНЬОГО ПЕРЕКЛАДУ НА ОСНОВНИХ МОВНИХ РІВНЯХ (НА МАТЕРІАЛІ ДВОМОВНОГО ПРОЄКТУ ВОЛОДИМИРА ТИМЧУКА «2024 – СВІТЛИЙ І ПЕРЕМОЖНИЙ»)

У статті розглядаються особливості художнього перекладу української поезії німецькою мовою на матеріалі двомовного проєкту «2024 – Світлий і Переможний», що вміщує мілітарну, філософську лірику військовика, поета, перекладача Володимира Тимчука. Розглянуто наявні критерії щодо адекватності перекладу поезії та проаналізовані труднощі перекладу на основних мовних рівнях. Основою даної розвідки є поезія мілітарного, філософського спрямування автора, для ідіостилію якого характерною є експресивність, якої митець досягає розмаїттям мовних засобів на різних рівнях мови. Складність такого перекладу полягає і в тому, що вибір відповідника визначається не лише вузьким контекстом на рівні словосполучення чи речення, а й ширшим – на рівні тексту та й твору загалом, задуму та стилю автора. Дотримання принципу адекватності, змістовної та стилістичної рівноцінності у відтворенні поезії іноземною мовою досягається і шляхом контекстуального підходу до рішення перекладацьких завдань. Аналіз поетичного перекладу здійснювався на п'яти мовних рівнях: фонетичному, морфологічному, лексико-семантичному, синтаксичному та текстовому. З'ясовано, що на фонетичному рівні труднощі з відтворенням власних назв виникають із причини відсутності уніфікації їх відтворення. Серед труднощів лексико-семантичного рівня – безеквівалентна лексика, термінологія, метафори. На синтаксичному рівні труднощі у відтворенні мовою перекладу зумовлені відмінністю конструкцій у мовах оригіналу та перекладу. На текстовому рівні перекладачеві вдається зберегти індивідуальний стиль автора. Поряд із використанням такої методи для виявлення на кожному з указаних мовних рівнів низки труднощів досягнення адекватності перекладу поетичного тексту розглядаються також шляхи їх подолання перекладачем, що окреслює перспективи подальших досліджень перекладу як творчого процесу, дослідження синергії творчої перекладацької діяльності з індивідуальним стилем автора та її вплив на якість перекладу.

Ключові слова: художній переклад, мілітарна поезія, Володимир Тимчук, адекватність перекладу, алітерація, дисперсія, граматична інтерференція, конвергенція.

Liudmyla KOTVYTSKA*Master in Philology, Ukrainian Free University, Barelli str., 9-A, Munich, Germany, 80638***ORCID:** 0009-0005-2406-8397*luymikot@gmail.com*

To cite this article: Kotvytska, L. (2025). Osoblyvosti khudozhnioho perekladu na osnovnykh movnykh rivniakh (na materiali dvomovnoho proiektu Volodymyra Tymchuka “2024 – Svitlyi i Peremozhnyi”) [Specific Aspects of Literary Translation at the Principal Linguistic Levels (on the Material of Volodymyr Tymchuk’s Bilingual Project “2024 – Bright and Victorious”)]. *Folia Philologica*, 10, 59–66, doi: <https://doi.org/10.17721/fovia.philologica/2025/10/7>

SPECIFIC ASPECTS OF LITERARY TRANSLATION AT THE PRINCIPAL LINGUISTIC LEVELS (ON THE MATERIAL OF VOLODYMYR TYMCHUK'S BILINGUAL PROJECT "2024 – BRIGHT AND VICTORIOUS")

The article considers the specificities of literary translation of the Ukrainian poetry into German based on the bilingual project "2024 – Bright and Victorious", which contains military and philosophical lyrics by the military man, poet and translator Volodymyr Tymchuk. The criteria for the adequacy of poetry translation are considered and the difficulties of translation at the main linguistic levels are analysed. This study is based on the military and philosophical poetry of the author, whose ideostyle is characterised by expressiveness, which the artist achieves through a variety of linguistic elements at various levels of language. The complexity of such a translation lies in the fact that the choice of a counterpart is determined not only by the narrow context at the level of a phrase or sentence, but also by the broader context at the level of the text and the work as a whole, the author's intention and style. The principle of adequacy, semantic and stylistic equivalence in the reproduction of poetry in a foreign language is achieved through a contextual approach to solving translation tasks. The analysis was based on five linguistic levels: phonetic, morphological, lexical-semantic, syntactic and textual. It has been determined that, at the phonetic level, difficulties in reproducing proper names arise due to the absence of standardization in their reproduction. Among the difficulties at the lexical-semantic level are non-equivalent vocabulary, terminology, and metaphors. At the syntactic level, difficulties in reproduction in the target language arise due to differences in constructions in the original and target languages. At the textual level, the translator manages to preserve the author's individual style. Along with the use of this method to highlight a number of difficulties in achieving an adequate translation of a poetic text at each of the specified linguistic levels, ways of overcoming them by the translator are also considered, which reveals prospects for further research into translation as a creative process, the synergy between creative translation activity and the author's individual style, and its impact on the quality of translation.

Key words: literary translation, military poetry, Volodymyr Tymchuk, adequacy of translation, alliteration, dispersion, grammatical interference, convergence.

Актуальність проблеми. У буремні часи національного спротиву російській агресії, під час екзистенційної війни увиразнюється цінність слова, мови як особливого інструменту міжкультурної комунікації. Тим важливішими постають дослідження міжтекстового, міжлінгвального культурного процесу, яким є переклад. Художній переклад суттєво відрізняється від усіх інших функціонально-стильових перекладів. Знання мови оригіналу, достатній словниковий запас, ґрунтовні знання в галузі літературознавства – усе це базові компетенції перекладача, які доповнюють не лише досконалу техніку перекладу, а й особисті якості перекладача та його відчуття автора й авторського задуму для досягнення високої якості перекладу.

Проблематику даної наукової розвідки становить відтворення засобами німецької мови мілітарної поезії митця-військового, який під час війни, окрім фізичного захисту кордонів нашої держави, поставив на сторожі ще й у духовному вимірі українське слово, доповнюючи контекст мілітарного дискурсу в сучасній українській поезії філософією чину, яка є ознакою його індивідуального стилю письма. Експресивність поезії мілітарного, філософського спрямування, що є основою даної розвідки, становить деякі труднощі для відтворення її іноземною мовою. Складність такого

перекладу полягає також у тому, що вибір еквівалента визначається не лише вузьким контекстом на рівні словосполучення чи речення, а й широким – на рівні тексту, твору загалом, задуму та стилю автора.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми сприйняття та розуміння художнього тексту, головні принципи художнього перекладу досліджували свого часу Т. Кияк, З. Кучер. Головним принципом художнього перекладу З. Кучер визначає принцип адекватності, змістовної та стилістичної рівноцінності, що досягається шляхом контекстуального підходу до рішення перекладацьких завдань (Кучер, 2013: 223).

Проблема сприйняття та розуміння художнього тексту стала актуальною в галузі перекладознавства, оскільки текст завжди містить конотативний компонент, який передбачає суб'єктивне його сприйняття. Саме тому важливим є доперекладацький аналіз. Лінгвопоетичний аналіз, що є поєднанням лінгвістичного та літературознавчого принципів перекладознавчого аналізу, забезпечує найбільш об'єктивну оцінку твору. Окрім загальних мовних явищ, він ураховує і екстралінгвістичні чинники, якими передусім виступають культурно-історичні реалії. Окрім того, лінгвопоетичний аналіз сприяє вивченню образотворчих засобів художнього тексту й того естетичного ефекту, який дає їхній синтез. До того ж цей принцип

аналізу включає дослідження світогляду автора, його задуму, ідейно-тематичного спрямування та особливостей жанру твору (Кияк, 2013: 223).

Знання специфіки сучасного канону поетичного дискурсу – необхідна умова якісного перекладу. Питання нової традиції поезії, дослідження жанрів, стильової специфіки, що формують мілітарний дискурс у сучасному літературному просторі, досліджують учені Т. Пастух, Н. Гаврилюк, Т. Урись, М. Стецик, А. Стецик та інші.

Оцінюючи адекватність віршового перекладу, відтворення тематичної та образної системи твору, варто передусім звернути увагу на збереження строфічної структури та системи римування оригіналу, ритму й інтонації, алітерації, асонансу, повторів тощо. Ю. Еткінд вважає, що немає одного підходу до перекладу поезії, бо в одному випадку суттю твору є думка, філософська концепція автора, в іншому – ритміко-синтаксична композиція, звуковий лад і емоційна напруга вірша (Івасюк, 2015: 20). За В. Агєєвою-Каркашадзе, текст перекладу поетичного твору є так чи інакше відмінним від оригіналу через використання перекладачем прийому інтерпретації, а також етнокультурну специфіку самого перекладача. «У поетичному творі індивідуально-авторська картина світу отримує в тексті перекладу відображений характер, вона більш суб'єктивна й несе риси мовно-етнокультурної особистості її творця» (Агєєва-Каркашадзе, 2021).

Визначення мети дослідження. Метою роботи є дослідження особливостей художнього перекладу української поезії німецькою мовою на матеріалі двомовного проєкту Володимира Тимчука «2024 – Світлий і Переможний», що вміщує мілітарну, філософську лірику, яка є складником мілітарного дискурсу сучасного літературного процесу, а також аналіз труднощів перекладу на фонетичному, морфологічному, лексико-семантичному, синтаксичному, текстовому рівнях за наявними критеріями щодо адекватності перекладу поетичного тексту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз відтворення добірки поезій мілітарно-життєвого календаря «2024 – Світлий і Переможний» засобами німецької мови здійснювався на фонетичному, морфологічному, лексичному, синтаксичному та текстовому мовних рівнях.

На фонетичному рівні найчастіше виникають труднощі з відтворенням власних назв, які зазвичай перекладають способом *транслітерації* або *транскрипції*. Ці труднощі зумовлені великою кількістю підходів до вирішення таких питань, плутаниною внаслідок відсутності в українській мові уніфікованого підходу до відтворення іноземною мовою ономастичних реалій. Поет Володимир Тимчук дбайливо випишує географію і дати створення віршів як місця пам'яті, добірка вміщує велику кількість географічних назв. Перекладач, взявши за основу спосіб транслітерації українського алфавіту за допомогою графем англійського алфавіту, що легко ідентифікуються міжнародною спільнотою (такий підхід взято на основі постанови Кабінету Міністрів України (далі – КМУ) від 27 січня 2010 р. «Про впорядкування транслітерації українського алфавіту латиницею», яка, попри офіційне проголошення її нечинною, не втрачає своєї актуальності), «винайшов» у вказаний спосіб таку уніфікацію (таблиця 1) і досягнув мети – максимально зберіг колорит українських реалій: *Ясіня – Yasinia, Переяслав – Pereiaslav, Барвінкове – Barvinkove, Kholodnyi Yar – Холодний Яр, цвинтар сотниківської січі – Sotnykivska Sich, der Kosakenfriedhof* та інше. Уже після виходу у світ добірки визріло рішення відтворення тринадцятої літери українського алфавіту, літери *ї* – засобу ідентифікації української мови, визнаного символу незламності – графемою *i* також у німецькій мові. Ця тенденція стосується відтворення української більшістю європейських мов.

Автор – майстер творення художнього образу, перекладачеві вдається досягти відтворення образу затихаючого вітру в сонячний день: «*шелепоче сонце по лану рясному <...>*» – звуки [ш], [с] передають шелест вітру, який стихає до завершення рядка, відповідно відтворено німецькою: «*es rauscht die Sonne durch das bunte Feld <...>*» – образність збережено, лексичними також, за допомогою фонетичних засобів *sch, rauscht*, граматичних – порядок слів.

Морфологічний мовний рівень потребує осмисленого перекладу тексту, урахування взаємовідношень граматичних категорій. Між текстом українською та німецькою мовами загалом спостерігаються суттєві відмінності через різні мовні картини світу, граматичні особливості, мовні норми та традиції тощо. Перекладач, за

Таблиця 1

Транслітерація українського алфавіту латиницею (на основі постанови КМУ від 27 січня 2010 р. «Про впорядкування транслітерації українського алфавіту латиницею»)

Український алфавіт	Латиниця	Позиція у слові	Приклади написання українською	Приклади написання латиницею
1	2	3	4	5
Аа	Aa		Авдіївка Андрій	Avdiivka Andrii
Бб	Bb		Барвінкове Борис	Barvinkove Borys
Вв	Vv		Вінниця Володимир	Vynnytsia Volodymyr
Гг	Hh		Гадяч Богдан Згурський ¹	Hadiach Bohdan Zghurskyi
Ґґ	Gg		Ґалаган Ґоргани	Galagan Gorgany
Дд	Dd		Дебальцеве ² Дмитро	Debaltseve Dmytro
Ее	Ee		Енергодар Олег Рівне	Enerhodar Oleh Rivne
Єє	Ye ie	на початку слова в інших позиціях	Єнакієве Гаєвич Короп'є ³	Enakiyev Haievych Koropie
Жж	Zh		Житомир Жанна Жемчужне	Zhytomyr Zhanna Zhemchuzhne
Зз	Zz		Закарпаття Зелінська	Zakarpattia Zelinska
Ии	Yu		Медвин Михайленко	Medvyn Mykhailenko
Іі	Ii		Іванків	Ivankiv
Її	Yi i	на початку слова в інших позиціях	Їжакевич Мар'їнка Чугуїв	Yizhakevych Marinka Chuhuiiv
Йй	Y i	на початку слова в інших позиціях	Йосипівка Олексій	Yosypivka Oleksii
Кк	Kk		Київ Коваленко	Kyiv Kovalenko
Лл	Ll		Лебедин Людмила	Lebedyn Liudmyla
Мм	Mm		Маріуполь Марія	Mariupol Mariia
Нн	Nn		Ніжин Наталія	Nizhyn Nataliia
Оо	Oo		Одеса Ольга	Odesa Olha
Пп	Pp		Полтава Петро	Poltava Petro
Рр	Rr		Решетилівка Ростислав	Reshetylivka Rostyslav
Сс	Ss		Стрий Степан	Stryi Stepan
Тт	Tt		Тернопіль Тетяна	Ternopil Tetiana

¹ Буквосполучення *зг* відтворюється латиницею як *zgh* (наприклад, *Згорани* – *Zghorany*, *Розгон* – *Rozghon*) на відміну від *zh* – відповідника української літери *ж*.

² М'який знак і апостроф латиницею не відтворюються.

³ Див. виноску 2.

Продовження таблиці 1

1	2	3	4	5
Уу	Uu		Ужгород Уляна	Uzhhorod Uliana
Фф	Ff		Фастів Фелікс	Fastiv Feliks
Хх	Kh kh		Харків Христина Волноваха	Kharkiv Khrystyna Volnovakha
Цц	Ts ts		Біла Церква Стеценко	Bila Tserkva Stetsenko
Чч	Ch ch		Чернівці Тимчук	Chernivtsi Tymchuk
Шш	Sh sh		Шостка Коростишів	Shostka Korostyshiv
Щщ	Shch shch		Шеніїв Гоша Гарашук	Shcheniiv Hoshcha Harashchuk
Юю	Yu iu	на початку слова в інших позиціях	Юріївка Юхим Корюківка	Yuriiivka Yukhym Koriukivka
Яя	Ya ia	на початку слова в інших позиціях	Ясіня Яструбенко Костянтин Прип'ять ⁴ Переяслав Коломия	Yasinia Yastrubenko Kostiantyn Prypiat Pereiaslav Kolomyia

допомогою морфолого-категорійних трансформаційних можливостей, досягає відповідного відтворення індивідуального авторського стилю, його ідейного задуму. «Дебальцівська молитва» Володимира Тимчука побудована на контрасті, перекладачеві вдається зберегти цей контраст завдяки категорійним можливостям німецького артикля та категорію числа іменника: «Пів «ес-пе-ге» і «муха» супроти танкових пол!» – “Ein halbes “es-pe-ge” und eine “Fliege” gegen Panzerkompanien!”. Назвою вірша автор визначає його жанр – це звернення до Бога, прохання про допомогу і милість «Господи, зрештою я, як і Ти, в цьому світі – один! // Господи, дай все виправити, дай утишатись в літах!» – “Oh Herr, ich bin allein auf dieser Welt, genau wie Du, also! // Oh Herr, lass mich alles zu Ende bringen, lass mich einfach altern!”. Водночас – це вірш-вигук, вірш-зоїк, вірш-емоція у хвилину відчаю людини на війні, людини, що бачить смерть. Перекладачеві вдається відчувати цей стан і відтворити його за допомогою звертань до Господа, доєднавши до іменника ще вигук “Oh”, зберегти в такий спосіб експресивність оригінального тексту та стиль авторського письма.

Щодо лексико-семантичного рівня – тут із явищ, які спричиняють труднощі для відтворення поетичного тексту іноземною мовою, є *безеквівалентна лексика*. Приклади демонструють позначення, що не мають субстантивованого відповідника в німецькій мові, через те потребують відповідального рішення перекладача: «Господи, <...> недоцілювана і недопещений син! <...>» – “Oh Herr, meine geküsste und mein kleiner Sohn! <...>”. За допомогою такого парафрастичного перекладу, уникаючи дослівного відтворення, перекладачеві вдається зберегти й молитовне звертання до Бога, що є водночас і вигук, психологічний стан ліричного героя, коли він чи то смиренно констатує, чи то вигукує у відчаї, у якому вчувається і заклик, мобілізація внутрішніх сил перед боєм, що може стати останнім. Перекладач дослідив і біографію автора на первинній фазі опрацювання тексту мовою оригіналу, звідси й виправдане додавання для досягнення адекватності перекладу фрази «недопещений син» займенника та прикметника – “mein kleiner Sohn”.

Частотне вживання військових термінів потребує знання військової термінології,

⁴ Транслітерація імен і прізвищ осіб і географічних назв здійснюється шляхом відтворення кожної літери латиницею.

пошуку відповідника. За відсутності останнього перекладач не вдається до інших способів відтворення, аніж до транслітерації та вживання авторських приміток, для розкриття значення терміна, як-от у вірші «Побіч третьої»: «З району Новоласпи б'ють вночі по ВОПах // <...> Не «стодвадцятими» – під запис – *er-pe-ge ta de-scha-ka* – // Из кожними «чотири п'ять і нуль» – все ближчою Європа» – “Aus dem Gebiet von Novolaspa wird in der Nacht auf die VOPs zugegriffen // <...> Nicht mit “Hundertzwanzigern” – offiziell – *er-pe-ge und de-scha-ka* – // Mit jeder “Vier, Fünf und Null” rückt Europa näher”. Знаходимо відтворення тексту примітки “*er-pe-ge, RPG – Hand-Granatwerfer, Panzerabwehr*”; “*de-scha-ka, DSchK – überschweres Maschinengewehr von Dehtiariov-Shpahin*”.

Трансформації застосовуються перекладачем і в моменти відмінної в мові оригіналу та в перекладній сполучуваності слів: «<...> ви навіть і не уявляєте, яке диво світу постане після демобілізації <...>» – за різнотипності вираження формального підмета та додатка адекватність перекладу досягається відповідно вживанням підмета “*man*” і трансформацією словосполучення «диво світу» у підрядне речення, дослівно «<...> яким дивом постане світ»: “*man ahnt nicht mal, welches Wunder die Welt // nach der Demobilisierung sein wird*”.

Непрості перекладацькі рішення, проте вони виявились вдалими, спостерігаються у відтворенні слів з особливим сенсовим відтінком, художніх означень – епітетів «пливкий туман» – “*der schwebende Nebel*”, «справжніх жар» – “*das Feuer der Wahren*”, «загрублі серця» – “*verhärtete Herzen*”, «час лихий» – “*harte Zeit*”, метафор «царство ночі» – “*das dunkle Reich*”, персоніфікацій «усе життя цей біль бере побори» – “<...> *solang das Leben diesem Schmerz 'en Tribut entrichtet*”, «скільки вже виплакала за коханими грішна земля» – “*so viel hat die Erde schon um ihre Lieben geweint <...>*” тощо. Інколи відчувається нейтралізація художніх засобів, але вона є виправданою з того погляду, що перекладач має за мету, за максимального збереження образності, відтворити ритмічний малюнок вірша, риму. Нижче – відтворення переважно п'ятистопного ямба з використанням пірихіїв з кільцевим або суміжним римуванням: «Так мало радості в житті –

радій! // Бо це єдине, що врятує серце хворе. // Усе життя цей біль бере побори. // Я пригадав: зачуєш як, втікай у гори, // Які верхівками чіпляють ворох мрій» – “*So wenig Freude gibt's im Leben – doch erfreu dich! // Das ist das einzige, was schwachem Herzen hilft, // Solang das Leben diesem Schmerz 'en Tribut entrichtet. // Ich hab's vergessen: mal in die Berge fliehen // mit einem Haufen von Träumen in den Gipfeln*”.

Афористичну довершеність оригінального твору вдало збережено у відтворенні мовою перекладу завдяки трансформації атрибутів у прислівники та застосування синекдохи: «<...> *І будуть, як казав поет, не люди – скелі. // І ти на них стоятимеш високий і веселий*» – “<...> *Und Mensch, nach dem Poeten, wird kein Mensch, sondern ein Fels, // wo du darauf hoch und strahlend stehst*”.

Ознакою німецького речення є чітко регламентований порядок слів. Це створює труднощі відтворення тексту оригіналу на синтаксичному рівні, тож перекладач вдається до різних способів відтворення мови оригіналу, як-от дисперсія або розсіяння, розпорошення: «Як він ішов! // Шолом впирався в небо – // Воно хоч мить спочило в час лихий <...>» – “*Wie war sein Gang! // Der Helm ragte empor – // Der Himmel ruhte eine Weile, harte Zeit <...>*”; конвергенції (зближення, сходження компромісів): «Як він стояв! // Броня спирала вітер – // На мить одну охолодив свій шал <...> // Попереду – незвідане зустріти, // Позаду – голос дорогий благав» – “*Welch Widerstand! // Den Wind mit seiner Rüstung aufgehalten. // Für einen Augenblick die Wut gestillt <...> // Vor ihm liegt nun das Unbekannte, // und hinten – eine Stimme, die anfleht*”; заміни: «<...> людське життя настільки коротке, що плід // наливається соком після танення льодовиків // і встигаємо все ж вриватися в землю і стерти // з лиця землі міста <...>» – “<...> *das menschliche Leben ist so kurz, dass die Frucht // mit Saft gefüllt ist, nachdem die Gletscher geschmolzen sind // und doch haben wir noch Zeit, // die Erde einzureißen und ganze Städte auszulöschen <...>*”; додання: «Господи, зрештою я, як і Ти, в цьому світі – один!» – “*Oh Herr, ich bin allein auf dieser Welt, genau wie Du, also!*”.

Ритмомелодійне розмаїття, метафоричність висловлювань, індивідуальний стиль творення строфіки – усе це є ознаками авторського

індивідуального стилю Володимира Тимчука. У рядок він має хист уміщувати думку, що витікає із правдивого джерела почуттів. Це створює справжність, внутрішню правдивість віршованої оповіді, коли читач стає співучасником описуваної дії, відчуває атмосферу моменту. Ці глибинні внутрішньотекстові ознаки є важливими для збереження їх у мові перекладу. В аналізованій збірці перекладачеві вдається зберегти для іноземного читача власне автора: *«Незгоримою купиною поки пам'ять // Барвами всепалення душі плавить // На землі України відкритими рани // Любові так мало було і яскраво // Це видно коли під калини кущами // Ще листя зелене поміж китиць налитих // Ряди з невстановленими іменами // Для когось для Нього живих справді вбитих»* – *“Der unverbrannte Dornbusch // sind die offenen Wunden auf der Erde der Ukraine // wenn die Seelen von dem Gedächtnis in Brandopferfarben geschmolzen werden // Liebe gab es so wenig und das ist an den // Blättern zu sehen, die unter den reifen Früchten // der Schneeballbüsche noch so grün sind // Die Reihen mit unbekanntenen Namen // Von jemand, für Ihn sind sie da, doch tatsächlich getötet”*.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Аналіз особливостей перекладу добірки мілітарно-життєвого календаря, що вміщує поезії військовика, поета, перекладача Володимира Тимчука, «2024-й – Світлий і Переможний» на п'яти мовних рівнях

засвідчив, що на фонетичному рівні труднощі з відтворенням власних назв поставали із причини відсутності уніфікації їх відтворення, що мотивувало перекладача знайти спосіб такої уніфікації, спираючись на попередній досвід філологічних розвідок, і продемонструвати доцільність такого способу відтворення власних назв. Відсутність офіційної уніфікації залишає дане поле відкритим для подальших наукових досліджень. На морфологічному рівні для досягнення адекватності перекладу застосовуються перекладацькі трансформації. Серед труднощів лексико-семантичного рівня – безеквівалентна лексика, термінологія, метафори. На даному мовному рівні перекладач вдається до таких лексико-семантичних прийомів, як дисперсія, конвергенція, заміна та додавання. Доповнення та перефразування іноді візуально змінюють оригінал, проте є виправданими для досягнення адекватності перекладу. На синтаксичному рівні труднощі у відтворенні мовою перекладу виникають через відмінності конструкцій у мовах оригіналу та перекладу, проте перекладач запобігає виникненню граматичної інтерференції. На текстовому рівні перекладачеві вдалося зберегти індивідуальний стиль автора.

Перспективою подальших досліджень є вивчення перекладу як творчого процесу, взаємодії творчої перекладацької діяльності з ідіостилем автора та впливу такої синергії на якість перекладу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кучер З., Орлова М., Редчиць Т. Практика перекладу. Німецька мова : навчальний посібник. Вінниця : Нова книга, 2013. 502 с.
2. Кияк Т., Науменко А., Огуй О. Перекладознавство (німецько-український напрям). Чернівці : Видавничий дім «Букрек», 2014. 640 с.
3. Кияк Т. Теорія і практика перекладу (німецька мова) : підручник. Вінниця : Нова книга, 2006. 586 с.
4. Івасюк О. Теорія і практика віршового перекладу (на матеріалі творів Маргот Осборн та їх українських перекладів). Чернівці : Рута, 2015. 159 с.
5. Агєєва-Каркашадзе В. Поетичний переклад як форма інтерпретації тексту. *Нова філологія*. 2021. № 82. С. 9–14. DOI: 10.26661/2414-1135-2021-82-1
6. Тимчук В. 2024-й – Світлий і Переможний. Поезії : Київ, 2024. 15 с.
7. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : підручник. Полтава : Довкілля-К, 2008. 712 с.

REFERENCES:

1. Kucher, Z.I., Orlova, M.O., & Redchyts, T.V. (2013). *Praktyka perekladu. Nimetska mova* [Translation practice. German language]: navchalnyi posibnyk. Vinnytsia: Nova knyha [in Ukrainian].
2. Kyiak, T.R., Naumenko, A.M., & Ohui, O.D. (2014). *Perekladoznavstvo (nimetsko-ukrainskyi napriam)* [Translation studies (German-Ukrainian)]. Chernivtsi: Vydavnychi dim “Bukrek” [in Ukrainian].

3. Kyiak, T.R. (2006). *Teoriia i praktyka perekladu* [Theory and practice of translation]. Vinnytsia: Nova knyha [in Ukrainian].
4. Ivasiuk, O.Ya. (2015). *Teoriia I praktyka virshovoho perekladu (na materialy tvoriv Marhot Osborn ta yikh ukrain-skykh perekladiv)* [Theory and practice of poetic translation (on the material of Margot Osborne's works and their Ukrainian translations)]. Chernivtsi: Ruta [in Ukrainian].
5. Ahieieva-Karkashadze, V.O. (2021). Poetychnyi pereklad iak forma interpretatsii tekstu [Translation of poetry as a form of text interpretation]. *Nova filolohiia*, (82), 9–14. <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2021-82-1> [in Ukrainian].
6. Tymchuk, V.Yu. (2024). *2024 – Svitlyi i Peremozhnyi* [2024 – Bright and Victorious]. Poezii: Kyiv [in Ukrainian].
7. Selivanova, O. O. (2008). *Suchasna linhvistyka: napriamy ta problemy* [Modern linguistics: perspectives and problems]: pidruchnyk. Poltava: Dovkillia-K [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 24.11.2025
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 19.12.2025
Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.12.2025

УДК 811.161.2'367

DOI <https://doi.org/10.17721/fovia.philologica/2025/10/8>**Олена ПОХИЛЮК**

кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри української філології, Комунальний заклад вищої освіти «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж», вул. Нагірна, 13, м. Вінниця, Україна, 21019

ORCID: 0000-0003-2786-4055*olhovaolena@ukr.net*

Бібліографічний опис статті: Похилюк, О. (2025). Когнітивна роль синтаксичної інверсії в поетичному дискурсі (на прикладі творчості Тетяни Яковенко). *Folia Philologica*, 10, 67–76, doi: <https://doi.org/10.17721/fovia.philologica/2025/10/8>

КОГНІТИВНА РОЛЬ СИНТАКСИЧНОЇ ІНВЕРСІЇ В ПОЕТИЧНОМУ ДИСКУРСІ (НА ПРИКЛАДІ ТВОРЧОСТІ ТЕТЯНИ ЯКОВЕНКО)

У статті досліджується когнітивна роль синтаксичної інверсії в поетичному дискурсі сучасної української поетеси Тетяни Яковенко. Поетичне мовлення, що часто відхиляється від звичних граматичних структур, використовує інверсію як ключовий механізм мовної трансформації. Це явище виходить за рамки суто естетичної функції, виступає потужним засобом когнітивної репрезентації досвіду та структурування образної картини світу. Інверсія змінює фокус уваги читача, акцентує окремі концептуальні домінанти, часто має глибинну тілесну, емоційну або культурну мотивацію. Інверсія розглядається як фундаментальний елемент, що сприяє сакралізації буденних явищ, емоційному зануренню читача та формуванню унікального поетичного бачення у творчості Т. Яковенко. Згідно з новітніми розробками в когнітивній лінгвістиці, мова в дослідженні розглядається не просто як система знаків, а як репрезентант когнітивного досвіду, закоріненого в тілесності, емпіричному сприйнятті та культурному контексті. У науковій розвідці наголошено, що інверсія функціонує, змінюючи порядок тема – рема, тим самим пересуває фокус уваги й акцентує нову або значущу інформацію. Цей процес розглядається як когнітивна реконфігурація ситуації, що відображає афективний стан мовця та закріплює тілоцентричну картину подій. Концепція «сакралізованої інверсії» застосовується для розуміння того, як Т. Яковенко використовує цей прийом у філософських і духовних контекстах, репрезентуючи стан буття, а не ланцюг подій. У дослідженні проведено паралелі між використанням інверсії у творчості Т. Яковенко та її проявами в польській і англійській поезії, зокрема у творах Чеслава Мілоша, Віслави Шимборської, Емілі Дікінсон і Вільяма Блейка. Це міжмовне порівняння демонструє універсальну функцію інверсії як когнітивної стратегії для реорганізації дійсності, додаючи глибини, ритмічної варіативності та метафізичної напруги до поетичних текстів. У творчості Т. Яковенко інверсія системно пов'язана із християнською вертикаллю та втіленою метафорою, що формує унікальну духовну когніцію, закорінену у феноменології мови як простору зустрічі із трансцендентним. Отже, інверсія в поезії Т. Яковенко є структурно значущим інструментом моделювання сакральної, філософської та екзистенційної картини світу.

Ключові слова: синтаксична інверсія, когнітивна лінгвістика, поетичний дискурс, Тетяна Яковенко, сакралізація, тілесні схеми, інтерпретація.

Olena POKHYLIUK

PhD in Philology, Senior Lecturer at the Department of Philology, Communal Higher Educational Institution “Vinnytsia Humanities Pedagogical College”, Nahirna str., 13, Vinnytsia, Ukraine, 21019

ORCID: 0000-0003-2786-4055*olhovaolena@ukr.net*

To cite this article: Pokhyliuk, O. (2025). Kognityvna rol syntaksychnoi inversii v poetychnomu dyskursi (na prykladi tvorchosti Tetiany Yakovenko) [The Cognitive Role of Syntactic Inversion in Poetic Discourse (Based on the Works of Tetiana Yakovenko)]. *Folia Philologica*, 10, 67–76, doi: <https://doi.org/10.17721/fovia.philologica/2025/10/8>

THE COGNITIVE ROLE OF SYNTACTIC INVERSION IN POETIC DISCOURSE (BASED ON THE WORKS OF TETIANA YAKOVENKO)

This study explores the cognitive role of syntactic inversion in the poetic discourse of the contemporary Ukrainian poetess Tetiana Yakovenko. Poetic language often deviates from the standard grammatical structures, with inversion being a key mechanism for transforming linguistic expression. This phenomenon extends beyond the mere aesthetic function, serving as a powerful tool for the cognitive representation of experience and the structuring of the world's conceptualization. Inversion alters the reader's focus, emphasizing specific conceptual dominants, and frequently possesses deep bodily, emotional, or cultural motivation. The research analyzes inversion as a fundamental element that contributes to the sacralization of mundane phenomena, enhances the reader's emotional immersion, and shapes a unique poetic vision in T. Yakovenko's work. Drawing upon the latest developments in cognitive linguistics, the study views language not simply as a system of signs, but as a representation of cognitive experience rooted in the embodied perception and cultural context. The paper highlights how inversion functions to change the "themo – rhematic" order, thereby shifting the focus of attention and emphasizing new or salient information. This process is seen as a cognitive reconfiguration of the situation, reflecting the speaker's affective state and anchoring a body-centric view of events. The concept of "sacralized inversion" is applied to understand how T. Yakovenko uses this device in philosophical and spiritual contexts, representing a state of being rather than a chain of events. Finally, the study draws parallels between T. Yakovenko's use of inversion and its manifestation in the Polish and English poetry, including works by Czesław Miłosz, Wisława Szymborska, Emily Dickinson, and William Blake. This cross-linguistic comparison demonstrates the inversion's universal function as a cognitive strategy for reorganizing reality, adding depth, rhythmic variation, and metaphysical tension to poetic texts. In T. Yakovenko's case, inversion is systematically linked to the Christian verticality and embodied metaphor, creating a unique spiritual cognition rooted in the phenomenology of language as a space for encountering the transcendent. The analysis concludes that inversion in T. Yakovenko's poetry is a structurally significant tool for modeling a sacred, philosophical, and existential worldview.

Key words: syntactic inversion, cognitive linguistics, poetic discourse, Tetiana Yakovenko, sacralization, embodied schemas, interpretation.

Актуальність проблеми. Поетичне мовлення як специфічний вид вербальної діяльності активно експлуатує відхилення від звичних граматичних і синтаксичних структур, що притаманні нейтральному, прозовому мовленню. Одним із ключових механізмів поетичної трансформації мови є синтаксична інверсія, тобто порушення усталеного порядку слів у реченні (зазвичай Subject – Verb – Object). Така інверсія не лише виконує естетичну функцію, а і є засобом когнітивної репрезентації досвіду, структуруючи образну картину світу. Вона змінює фокус уваги читача, акцентує окремі концептуальні домінанти й часто має глибинну тілесну, емоційну або культурну мотивацію (Johnson, 1987; Lakoff, Johnson, 1999).

У цьому дослідженні розглянемо функцію інверсії на прикладі поезії сучасної української поетеси Тетяни Яковенко. Її творчість насичена метафорами, у яких інверсія відіграє не лише формальну, а й глибоко семантичну роль, сприяючи сакралізації буденних явищ, емоційному зануренню читача та формуванню особливого поетичного бачення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Когнітивна лінгвістика за останні десятиліття зазнала суттєвого розвитку, що позначилося і на вивченні синтаксичної інверсії. Новітні праці,

опубліковані після 2020 р., значною мірою уточнюють, конкретизують і розширюють базові положення класичних дослідників, як-от М. Джонсон, Дж. Лакофф, В. Еванс (Johnson, 1987; Lakoff, Johnson, 1999; Evans, Green, 2005). Сучасні дослідники, зокрема Л. Лім (Lim, 2021), розглядають мову не просто як систему знаків, а як репрезентант когнітивного досвіду, закоріненого в тілесності, емпіричному сприйнятті та культурному контексті. Зазначається, що синтаксис мови відображає «перцептивну й моторну модель взаємодії суб'єкта із середовищем», тому кожне відхилення від базової граматичної структури є не випадковим, а глибоко мотивованим, а інверсія трактується як засіб модифікації концептуальної перспективи.

У дослідженні М. Борковської (Borkowska, 2023) акцентується, що когнітивна функція інверсії полягає у зміні порядку тема – рема, що дозволяє пересунути фокус уваги на нову інформацію або підкреслити тематичний елемент. Авторка наголошує, що поетична інверсія – це «форма синтаксичної репрезентації афективного стану мовця», яка «дозволяє закріпити тілоцентричну картину події у формі зміщеної перспективи» (Borkowska, 2023: 118). Це свідчить про когнітивну реконфігурацію ситуації, а не лише про формальне порушення правил.

Ці положення знаходять підтвердження в нейролінгвістичних дослідженнях. Зокрема, у праці К. Нойгауз і Л. Вілланда (Neuhaus, Willand, 2022) доведено, що інверсивні конструкції спричиняють підвищену активність у правій півкулі мозку, відповідальній за образне мислення та емоційну інтерпретацію. Цей ефект є ключовим для поетичної комунікації, де вплив на реципієнта передається не лише через зміст, а й через форму. З погляду когнітивної поетики інверсія функціонує як «стратегія когнітивного подразнення», що змушує читача зосередитися на дешифруванні повідомлення (Tsur, 2021).

Важливим аспектом є також тілесно-просторова мотивація синтаксичних конструкцій. У межах концепції *embodiment* мовлення розглядається як процес, заснований на досвіді тілесної взаємодії з навколишнім світом. Й. Златев і співавтори (Zlatev, Blomberg, Magnusson, 2020) наголошують, що вертикальна метафора є однією з найстабільніших, інверсивне порушення лінійної структури речення дозволяє активувати цю метафору на когнітивному рівні. Зміщення підмета або винесення предиката на початок формує вертикалізовану перспективу, де лексеми ніби «спадають» або «піднімаються» одна над одною, репрезентуючи досвід трансцендентного сприйняття.

М. Козлова вводить поняття «сакралізована інверсія», яка використовується в релігійній і філософській поезії для репрезентації досвіду споглядання. Вона стверджує, що «інверсія в поетичних текстах релігійного типу моделює не подієвий ланцюг, а стан буття – статику екзистенції» (Козлова, 2022: 204). Це перегукується з ідеями Дж. Фоконієра про концептуальну метафору як засіб моделювання абстракцій на основі просторових уявлень (Fauconnier, Turner, 2002).

Однак не всі дослідники беззастережно підтримують тезу про універсальну когнітивну функціональність інверсії. Д. Рохрер критикує надмірне когнітивне тлумачення поетичних структур, зауважує, що «не кожне порушення порядку слів має глибинну семантичну мотивацію; у багатьох випадках інверсія є наслідком просодичних або римотвірних вимог» (Rohrer, 2021). Це підкреслює необхідність збалансованого підходу, що поєднує функціонально-когнітивну інтерпретацію з формальним аналізом.

Інтегративний підхід, який поєднує когнітивні та дискурсивні перспективи, є особливо продуктивним. А. Блащак-Вацлавік розглядає інверсію як засіб маніпуляції інтерпретативною рамкою, уводить поняття «інверсивна рамка сприйняття». Вона стверджує, що «інверсія є формою когнітивної гри із читачем: вона перетворює звичне повідомлення на ребус, що потребує емоційного й асоціативного зусилля» (Błaszczak-Wacławik, 2024: 93). Це пояснює інверсію не лише як структурування образу, а як засіб залучення читача до текстової гри.

В українському науковому дискурсі також зростає інтерес до когнітивного аналізу інверсії. І. Гриценко (Гриценко, 2023) розглядає інверсію в українській поезії XXI ст. як інструмент когнітивної реконфігурації простору й часу, аналізує випадки, де зміщення порядку слів утворює ефект часової або просторової дисоціації. Вона зазначає: «Інверсія є тим місцем у тексті, де мовна поверхня прорізається сенсовою глибиною, і виявляє нові параметри реальності» (Гриценко, 2023: 151). О. Васильєва також досліджувала інверсію як стилістичний засіб української поезії (Васильєва, 2015).

Отже, сучасна когнітивна лінгвістика розглядає синтаксичну інверсію як багаторівневе явище із глибокою когнітивною мотивацією. Вона функціонує як засіб зміни тематичної перспективи, активації тілесних схем, формування сакрального виміру, а також як механізм інтерпретативного залучення читача. Критичний аналіз водночас підкреслює багатofакторність цього явища, вказує на те, що інверсія не завжди має суто когнітивне навантаження, іноді виконує ритміко-композиційні функції. Це підтверджує, що інтегративний підхід, який поєднує когнітивну, прагматичну та поетологічну перспективи, є найбільш продуктивним у сучасному аналізі поетичного синтаксису.

Визначення мети дослідження. Метою дослідження є комплексний аналіз синтаксичної інверсії в поетичному дискурсі сучасної української поетеси Тетяни Яковенко з позицій когнітивної лінгвістики, зокрема спроба виявити й описати когнітивну вмотивованість інверсії, її багатофункціональність як засобу когнітивної репрезентації досвіду, структурування образної картини світу та модифікації концептуальної перспективи.

Матеріали і методи дослідження. Дослідження синтаксичної інверсії в поетичному дискурсі Тетяни Яковенко базується на аналізі корпусу поетичних текстів авторки, доступних на жіночому мистецькому вебпорталі «Жінка-УКРАЇНКА» (Яковенко, 2025). Основна увага зосереджувалася на віршах, у яких інверсія несе значне смислове та функціональне навантаження, виходячи за межі суто стилістичного прийому.

У процесі дослідження було застосовано комплекс методів, що відповідають міждисциплінарному характеру когнітивної лінгвістики та поезики: описовий метод – для ідентифікації та систематизації прикладів синтаксичної інверсії в поезії Т. Яковенко. Цей метод дозволив виявити характерні моделі порушення стандартного порядку слів (Subject – Verb – Object) та їхні контекстуальні прояви; метод когнітивно-дискурсивного аналізу – центральний для цього дослідження. Він дозволив інтерпретувати синтаксичну інверсію не лише як формальне явище, а як засіб когнітивної репрезентації досвіду, структурування образної картини світу та модифікації концептуальної перспективи. У рамках цього методу аналізувалася когнітивна вмотивованість інверсії: виявлення глибинної тілесної, емоційної або культурної мотивації інверсивних структур, згідно з положеннями М. Джонсона та Дж. Лакоффа про втілене пізнання (embodiment) (Johnson, 1987; Lakoff, Johnson, 1999); функція зміни фокуса уваги: дослідження того, як інверсія пересуває фокус уваги читача, акцентуючи окремі концептуальні домінанти, зокрема зміну порядку тема – рема (Borkowska, 2023); активізація тілесно-просторових схем: аналіз того, як інверсія актуалізує такі схеми, як «угору – вниз», «усередину – зовні», «світло – темрява», що вкорінені в соматичній практиці людини та формують досвід трансцендентного сприйняття (Zlatev, Blomberg, Magnusson, 2020); створення «інверсивної рамки сприйняття»: вивчення того, як інверсія перетворює звичне повідомлення на «ребус», змушуючи читача до семантичного зворотного руху й інтерпретативної гри (Właszczak-Waślawik, 2024); метод контекстуального аналізу – для з'ясування смислового навантаження інверсії в конкретних поетичних фрагментах, зважаючи на їхнє місце в загальній структурі вірша та в контексті сві-

тогляду авторки; інтерпретаційний метод – для осмислення філософських і сакральних аспектів, що виникають внаслідок використання інверсії (наприклад, сакралізуюча функція, філософське переосмислення категорій життя, смерті, часу) (Козлова, 2022); елементи зіставного аналізу – для виявлення універсальності функціональності синтаксичної інверсії шляхом її порівняння із прикладами з польської та англійської поезії (творчість Чеслава Мілоша, Віслави Шимборської, Емілі Дікінсон, Вільяма Блейка) (Szyborska, 1957; Dickinson, 1998; Miłosz, 2001; Blake, 2008). Це дозволило підтвердити, що інверсія є універсальною когнітивною стратегією, яка виходить за межі окремих літературних традицій.

Застосований підхід ґрунтується на сучасному розумінні мови як репрезентанта когнітивного досвіду, закоріненого в тілесності, емпіричному сприйнятті та культурному контексті, а також ураховує дані нейролінгвістичних досліджень, що підтверджують активізацію різних ділянок мозку під час сприйняття інверсивних конструкцій (Neuhaus, Willand, 2022). Водночас зберігався баланс між функціонально-когнітивною інтерпретацією та формальним, стилістичним аналізом, що відповідає інтегративному підходу, запропонованому Д. Рохером (Rohrer, 2021).

Виклад основного матеріалу дослідження. Когнітивна лінгвістика впродовж останніх десятиліть зазнала суттєвого розвитку, і новітні праці, опубліковані після 2020 р., значною мірою уточнюють, конкретизують і розширюють базові положення класичних дослідників, зокрема М. Джонсона, Дж. Лакоффа, В. Еванса. Відповідно до оновлених теоретичних орієнтирів, мова розглядається не просто як система знаків, а як репрезентант когнітивного досвіду, закоріненого в тілесності, емпіричному сприйнятті й культурному контексті. Сучасні дослідники, зокрема Л. Лім, наголошують, що синтаксис мови відображає «перцептивну й моторну модель взаємодії суб'єкта із середовищем», тому кожне відхилення від базової граматичної структури є не випадковим, а глибоко вмотивованим (Lim, 2021). Інверсія як зсув базового порядку SVO трактується, відповідно, не просто як стилістичний прийом, а як засіб модифікації концептуальної перспективи.

У дослідженні М. Борковської вказується на те, що когнітивна функція інверсії полягає у зміні порядку тема – рема, що дозволяє пересунути фокус уваги з уже відомої на нову інформацію або, навпаки, підкреслити тематичний елемент шляхом його синтаксичного виділення. Авторка зазначає: «Поетична інверсія – це форма синтаксичної репрезентації афективного стану мовця; вона дозволяє закріпити тілоцентричну картину події у формі зміщеної перспективи» (Borkowska, 2023: 118). Тобто йдеться не лише про формальне порушення правил, а про когнітивну реконфігурацію ситуації.

Ці положення доповнюються даними нейролінгвістичних досліджень, які демонструють, що незвичний порядок слів активує інші ділянки мозку, ніж звичні структури. У праці К. Нойгауз і Л. Вілланда, присвяченій нейрестетиці мовлення, доведено, що інверсивні конструкції зумовлюють підвищену активність у правій півкулі, відповідальній за образне мислення та емоційну інтерпретацію (Neuhaus, Willand, 2022). Цей ефект має велике значення для поетичної комунікації, де вплив на рецепієнта передається не лише через зміст, а й через форму. З погляду когнітивної поетики інверсія функціонує як «стратегія когнітивного подразнення», що змушує читача зосередитися, зануритися у процес дешифрування повідомлення (Tsur, 2021).

Важливо також урахувати тілесно-просторову мотивацію синтаксичних конструкцій. У межах концепції *embodiment* мовлення розглядається як процес, заснований на досвіді тілесної взаємодії з навколишнім світом. Відповідно, такі схеми, як «угору – вниз», «усередину – зовні», «світло – темрява», укорінені в соматичній практиці людини й актуалізуються в мові. У праці Й. Златева зі співавторами наголошено, що вертикальна метафора є однією з найстабільніших у міжмовній перспективі, інверсивне порушення лінійної структури речення дозволяє активувати цю метафору на когнітивному рівні (Zlatev, Blomberg, Magnusson, 2020). Зміщення підмета в позицію реми або винесення предиката на початок формує вертикалізовану перспективу – так, ніби лексеми не розміщуються послідовно в лінії, а ніби «спадають» або «піднімаються» одна над одною.

Інверсія в такому разі є не лише поетичним посиленням, а й засобом репрезента-

ції досвіду трансцендентного сприйняття. Наприклад, у поезії Тетяни Яковенко, де часто натрапляємо на структури на кшталт «сходить тиша», «проростає світло», інверсія виконує сакральну функцію: вона змінює порядок оповіді так, щоби відобразити «інакшу» логіку світобудови – позатілесну, надчасову. У праці М. Козлової наводиться поняття «сакралізована інверсія», що використовується в релігійній та філософській поезії для репрезентації досвіду споглядання. Авторка зазначає: «Інверсія в поетичних текстах релігійного типу моделює не подієвий ланцюг, а стан буття – статику екзистенції» (Козлова, 2022: 204). Такий погляд значною мірою перегукується з ідеями Дж. Фоконієра про концептуальну метафору як засіб моделювання абстракцій на основі просторових уявлень (Fauconnier, Turner, 2002).

Проте не всі сучасні дослідники беззастережно підтримують тезу про когнітивну функціональність інверсії. Так, у роботі австралійської лінгвістки Д. Рохрер піддано критиці тенденцію надмірного когнітивного тлумачення поетичних структур. Вона зауважує, що «не кожне порушення порядку слів має глибинну семантичну мотивацію; у багатьох випадках інверсія є наслідком просодичних або римотвірних вимог» (Neuhaus, Willand, 2022). Такий підхід є важливим корективом у надто універсалізованому когнітивістському дискурсі. З огляду на це важливо зберігати баланс між функціонально-когнітивною інтерпретацією і формальним, стилістичним аналізом поетичного тексту.

На особливу увагу заслуговує підхід, який поєднує когнітивні та дискурсивні перспективи. У роботі польської дослідниці А. Блашчак-Вацлавік інверсія розглядається як засіб маніпуляції інтерпретативною рамкою, тобто способом, яким читач будує значення тексту. Авторка вводить поняття «інверсивна рамка сприйняття», що змушує читача здійснювати семантичний зворот – від прямого до метафоричного, від логічного до експресивного. Вона стверджує: «Інверсія є формою когнітивної гри із читачем: вона перетворює звичне повідомлення на ребус, що потребує емоційного й асоціативного зусилля» (Błaszczak-Wacławik, 2024: 93). Такий підхід дозволяє пояснити інверсію не лише як структурування образу, а як засіб залучення читача в текстуальну гру, формування багаторівневого сенсу.

Нарешті, у межах українськомовного наукового дискурсу також спостерігається зростання інтересу до когнітивного аналізу інверсії. У новітній праці І. Гриценко розглядається інверсія в українській поезії ХХІ ст. як інструмент когнітивної реконфігурації простору й часу. Авторка аналізує корпус поетичних текстів з акцентом на тих випадках, де зміщення порядку слів утворює ефект часової або просторової дисоціації. Наприклад, у рядках на кшталт «*на обрії зірка падає*», змінюється не лише порядок дії, а й сам хронотоп: подія сприймається ніби у зворотній перспективі, крізь внутрішній час ліричного героя. І. Гриценко зазначає: «Інверсія є тим місцем у тексті, де мовна поверхня прорізається сенсовою глибиною, і виявляє нові параметри реальності» (Гриценко, 2023: 151).

У підсумку, сучасна когнітивна лінгвістика розглядає синтаксичну інверсію як багаторівневе явище, яке має не лише стилістичну, а й глибинну когнітивну мотивацію. Вона функціонує як засіб зміни тематичної перспективи, активації тілесних схем, формування сакрального виміру, а також як механізм інтерпретативного залучення читача. Водночас критичний аналіз засвідчує необхідність урахування багатофакторності цього явища: інверсія не завжди має когнітивне навантаження, а іноді виконує суто технічні, ритміко-композиційні функції. Отже, інтегративний підхід, який поєднує когнітивну, прагматичну та поетологічну перспективи, є найбільш продуктивним у сучасному аналізі поетичного синтаксису.

Поезія вінницької поетки Тетяни Яковенко відзначена філософською глибиною і сакральною образністю, виявляє послідовне й цілеспрямоване використання інверсії як одного із ключових засобів когнітивної і естетичної організації тексту. У її віршах інверсія не є випадковою стилістичною фігурою, а виконує функції трансформації звичних образів у метафізичні, ритмізації думки, надання емоційно-інтонаційної напруги. Системне застосування інверсії в її творчості дозволяє говорити про особливу модель концептуалізації світу, що тяжіє до вертикальної, сакралізованої перспективи.

У вірші «*Сніг падає – мов тиша білосніжна сходить із неба*» (Яковенко, 2025) інверсія змінює звичний порядок опису природного явища. Рядок починається з події («сніг падає»), але

далі сприйняття змінюється: «сніг» метафорично ототожнюється з «тишею», що «сходить із неба». Отже, сніг не просто падає – він набуває сакральної, благодатної якості. Схема «зверху – вниз» активізується як тілесно вмотивована: у нашому досвіді те, що «сходить зверху», має піднесене, небесне значення. Інверсія ж переносить фокус із фізичного факту на духовну інтерпретацію – сніг стає знаком трансцендентного спокою.

У прикладі «*У вічність проростають наші дні*» (Яковенко, 2025) інверсія змінює послідовність елементів у реченні. Об'єкт дії («наші дні») розміщено наприкінці, що створює ефект поступового розкриття сенсу: читацька увага зосереджується на слові «вічність», яке постає як перша, головна категорія. Така структурна організація підкреслює напрямок розвитку – не з минулого до майбутнього, а з буденного у вічне, тобто – вглиб часу. Інверсія тут забезпечує не лише філософське, а й тілесно-когнітивне сприйняття переходу: ми ніби «бачимо», як дні проростають угору, у трансцендентне.

Рядок «*Не день минає – час повільно лине*» (Яковенко, 2025) виконує функцію когнітивної реконфігурації. Замість конкретного й звичного «день минає», авторка вводить абстрактну сутність – «час», який не просто минає, а «лине», тобто тече, рухається у спосіб майже музичний, ритмічний. Інверсія тут створює контраст між запереченим буденним твердженням і глибшою онтологічною категорією, відкриваючи філософський вимір часу як постійної, повільної і неозначеної течії.

Рядок «*Світло в душі не від світу сього*» (Яковенко, 2025) демонструє вертикальну внутрішню проекцію. Фокус починається зі «світла», що отримує статус первинного образу. Його джерело – не зовнішній світ, а щось позаземне. Інверсія актуалізує схему «усередину – зовні», але в інверсному вигляді: ми відчуваємо, що світло перебуває всередині, однак воно не походить іззовні. Такий прийом дозволяє репрезентувати сакральне як внутрішнє, але не імманентне.

У вірші «*Проростає світло в пільмі*» (Яковенко, 2025) акцентується внутрішній рух – світло не «існує», а «проростає», тобто виникає зсередини темряви. Стандартний порядок (світло проростає) змінено: дієслово подано наперед, підкреслюючи динаміку й несподіва-

ність дії. Ця інверсія, знову ж таки, відсилає до схеми «знизу – угору», що є тілесною моделлю зростання, піднесення, воскресіння. Висхідний рух світла в темряві є метафорою духовного пробудження, де темрява не знищує, а навпаки – служить умовою для зростання.

Наступний приклад – «*З неба не впало – послане було*» (Яковенко, 2025) – демонструє використання інверсії для підкреслення пасивності буття і сакрального детермінізму. «Не впало» заперечує випадковість, а «було послане» вказує на джерело – «небо», що має сакральне значення. Така синтаксична структура через порядок і паузу формує ритмічну тишу, яка підсилює значущість події. Інверсія дозволяє прочитати фразу в дихотомії: не випадкове → навмисне, не фізичне → духовне.

У рядку «*Розсипались зірки по темнім полі*» (Яковенко, 2025) бачимо типовий для авторки образ нічного неба. Стандартна побудова (зірки розсипались) змінена через винесення дієслова на початок, що надає зображенню моментальності, миттєвого спалаху. Інверсія тут вводить ефект візуального занурення: ми «бачимо» темряву поля, куди «падають» зірки. Знову активується схема «згори – вниз», а також контраст світло – темрява, що виконує естетичну й когнітивну функцію напруження.

«*Не промовляє – дихає тиша*» (Яковенко, 2025) є гранично експресивним прикладом інверсії. Замість «тиша не промовляє» маємо перенесення дієслівної дії на початок і ототожнення тиші із процесом дихання. Це глибоко когнітивний ефект – через інверсію абстрактне поняття «тиша» набуває тілесної ознаки («дихає»), стає суб'єктом. Таким чином, тиша в Т. Яковенко не є пасивною відсутністю, вона діє, «живе». Інверсія перетворює тишу на дійову силу.

У поетичному фрагменті «*Не смерть – засвічення душі*» (Яковенко, 2025) структура побудована на антитезі. Звичне поняття «смерть» відкидається («не смерть»), а натомість подається сакралізована альтернатива – «засвічення душі». Інверсія не лише підсилює ритмічну напругу, а й виконує філософську функцію переосмислення: смерть трактується не як кінець, а як перехід, освітлення, відкриття.

У прикладі «*День починається не з ранку – із серця*» (Яковенко, 2025) інверсія слугує для зсуву причинно-часової логіки. Стандартне

очікування (день починається з ранку) замінено на інтимне, духовне відчуття – початок дня відбувається «із серця». Зміщення фокусу формує концептуальну метафору: серце – це джерело часу, досвіду, пробудження. Через інверсію реалізується концепція тілесної і духовної синхронізації: внутрішнє передує зовнішньому.

Усі вищепроаналізовані приклади доводять, що інверсія в поезії Тетяни Яковенко – не риторичне оздоблення, а глибоко вмотивований когнітивний інструмент. Вона слугує для сакралізації буденного: інверсія підкреслює момент містичної присутності у звичних явищах; активації тілесних схем: більшість прикладів апелюють до вертикальних, внутрішніх або просторових моделей; ритмічної та інтонаційної варіативності: порушення синтаксичного порядку створює паузи, контрасти, динаміку; семантичного заглиблення: інверсія актуалізує приховані або філософські шари змісту; когнітивного зрушення: читач змушений переосмислювати звичні категорії, відкривати нові перспективи сенсу.

Отже, інверсія в поетичній мові Т. Яковенко – це не просто граматичне явище, а структурно-значущий інструмент моделювання сакральної, філософської, екзистенційної картини світу.

Інверсія як поетичний і когнітивний інструмент виходить далеко за межі лише української літературної традиції. Її глибинна функціональність проявляється і в польській, і в англійській поезії, зокрема у творах Чеслава Мілоша, Віслави Шимборської, Емілі Дікінсон і Вільяма Блейка. Синтаксичні порушення в художніх творах поетів не тільки виконують стилістичну функцію, а й безпосередньо впливають на концептуалізацію ключових понять – життя, смерті, любові, надії, Бога, часу. Така структура вірша через зміну порядку слів підсилює когнітивну напругу, акцентує нову ієрархію смислів і відкриває простір для символічного прочитання.

У польській поезії інверсія часто використовується як філософський і навіть богословський засіб. У рядку Чеслава Мілоша “*Nie śmierć, lecz miłość wieczna jest*” із поезії “*Traktat teologiczny*” (Miłosz, 2001) ми бачимо не просто заперечення «смерті», а її відсунення на периферію сенсу: головною стає любов, до того ж вічна любов. Інверсія тут не лише стилістичний жест – вона виконує онтологічну функцію:

зміщує смерть із центру свідомості, замінюючи її духовною ідеєю любові як сили, що триває понад тілесним. Цей прийом напряду резонує з концепцією М. Джонсона та Дж. Лакоффа про метафору як основу нашого мислення: заміна базової онтологічної категорії («смерть») на іншу («любов») відбувається через інверсію, яка перебудовує когнітивний простір тексту (Lakoff, Johnson, 1999).

У поезії Віслави Шимборської інверсія часто поєднана з іронією та контекстуальним філософуванням. У вірші *“Nie dwa razy się nie zdarza”* знаходимо рядок: *“Nie ma dwóch podobnych noczy”* (Не буває двох однакових ночей) (Szymborska, 1957). Порядок елементів у реченні змінено, щоби винести заперечення й новизну досвіду на перший план. Така інверсія активує інтуїтивне розуміння часу як унікальної послідовності: кожна мить неповторна, а її сенс формується лише ретроспективно. Стилістично це також підкреслює образну лаконічність, що притаманна поетичці В. Шимборської, і створює ритмічну напругу, що супроводжує глибину змісту.

Аналогічні явища спостерігаємо в англійській поезії. У відомому вірші Емілі Дікінсон *“Hope is the thing with feathers – That perches in the soul”* (Dickinson, 1998) уже сама структура – винесення метафори на початок речення – порушує очікувану синтаксичну логіку. Не просто описується надія як внутрішній стан, а вона впроваджується в текст як жива істота – «річ з пір'ям», що «всілася в душі». Така інверсія дозволяє метафорі стати не доповненням, а основною когнітивною лінзою, через яку читач сприймає всю подальшу поезію. Цей тип структури відповідає тілу – когнітивній схемі «усередину» (inside-schema), де метафоричне розміщення суб'єкта в душі викликає тілесне співпереживання, ніби птах справді присутній у внутрішньому просторі.

В іншому вірші Дікінсон *“Because I could not stop for Death – He kindly stopped for me”* (Dickinson, 1998) перше речення – уже інверсія базового твердження: не «я зупинилась перед смертю», а «він зупинився для мене». Така структура зсуву ролей відображає інверсію у сприйнятті буття і смерті – не людина контролює зустріч зі смертю, а смерть діє активно, доброзичливо. Це глибоко когнітивне рішення: змінюється агент, що веде до радикального

переосмислення події. Механізм інверсії тут працює не як граматичне порушення, а як семіотичний зсув, що змінює відчуття логіки буття.

Ще один яскравий приклад – у Вільяма Блейка, з його містичною, майже пророцькою поезією. У рядку з *“Auguries of Innocence”* (Blake, 2008): *“To see a World in a Grain of Sand / And a Heaven in a Wild Flower”*, інверсія структури речення (не “a grain of sand shows the world”, а “see a world in a grain of sand”) зміщує межі пізнання: усесвіт більше не зовнішній об'єкт, а внутрішній досвід, доступний через мікрообраз. Цей зсув нагадує концепцію embodiment у когнітивній лінгвістиці, де «усесвіт у піщинці» сприймається тілесно – через образне злиття малого з великим, земного із трансцендентним.

Отже, польська й англійська поетичні традиції підтверджують універсальність інверсії як когнітивної стратегії. У всіх випадках вона функціонує не просто як граматичний варіант, а як спосіб концептуальної реорганізації дійсності. Завдяки інверсії поетичний текст набуває глибини, ритмічного розмаїття і метафізичної напруги. У цьому сенсі творчість Тетяни Яковенко має чіткі паралелі з поетиками Е. Дікінсон, В. Шимборської, Ч. Мілоша й В. Блейка, навіть більше: у її віршах інверсія системно пов'язана із християнською вертикаллю і тілесною метафорикою, що формує унікальну духовну когніцію, закорінену у феноменології мови як простору зустрічі із трансцендентним.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження синтаксичної інверсії в поетичному дискурсі Тетяни Яковенко з позицій когнітивної лінгвістики дозволило дійти низки конкретних висновків щодо її багатофункціональності та когнітивного навантаження. Інверсія в поезії Тетяни Яковенко є не просто стилістичним прийомом, а глибоко вмотивованим когнітивним інструментом. Вона слугує для зміни фокуса уваги читача, акцентування окремих концептуальних домінант і має глибоку тілесну, емоційну та культурну мотивацію, що узгоджується з положеннями М. Джонсона та Дж. Лакоффа. Інверсія послідовно використовується для сакралізації буденних явищ і емоційного занурення читача. Приклади на кшталт «сходить тиша», «проростає світло» демонструють, як інверсія змінює

порядок оповіді для відображення «інакшої» логіки світобудови – позатілесної, надчасової, що перегукується з поняттям «сакралізована інверсія» М. Козлової. Дослідження виявило, що інверсія активізує тілесно-просторові схеми («угору – униз», «усередину – зовні», «світло – темрява»). Це проявляється у вертикалізованій перспективі, коли лексеми «спадають» або «піднімаються» одна над одною, формуючи досвід трансцендентного сприйняття, як у рядках «У вічність проростають наші дні». Інверсія функціонує як «стратегія когнітивного подразнення», що змушує читача зосередитися на дешифруванні повідомлення. Вона перетворює звичне повідомлення на «ребус», що потребує емоційного й асоціативного зусилля, створюючи «інверсивну рамку сприйняття».

У поезії Т. Яковенко інверсія сприяє філософському заглибленню та переосмисленню базових категорій.

Дослідження показало, що функціональність інверсії виходить за межі української літературної традиції, знаходячи паралелі в поезії Чеслава Мілоша, Віслави Шимборської, Емілі Дікінсон і Вільяма Блейка. Це підтверджує, що інверсія є універсальною когнітивною стратегією для концептуальної реорганізації дійсності.

Подальші дослідження можуть бути зосереджені на глибшому зіставному аналізі функціональності синтаксичної інверсії у творчості Тетяни Яковенко й інших українських поетів, а також у польській і англійській поезії, зокрема з акцентом на нейролінгвістичних і психолінгвістичних аспектах її сприйняття.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Blake W. *The Complete Poetry and Prose of William Blake* / ed. D.V. Erdman. Berkeley : University of California Press, 2008. 990 p.
2. Błaszczak-Waławik A. *Język i wyobraźnia w poezji współczesnej*. Warszawa : PAN, 2024. 248 s.
3. Borkowska M. *Poetyka poznania i swoboda składni w liryce polskiej*. Kraków : Universitas, 2023. 312 s.
4. Dickinson E. *The Poems of Emily Dickinson* / ed. R.W. Franklin. Cambridge : Harvard University Press, 1998. 770 p.
5. Evans V., Green M. *An Introduction to Cognitive Linguistics*. Mahwah : Lawrence Erlbaum Associates, 2006. 830 p.
6. Fauconnier G., Turner M. Conceptual integration networks. *Cognitive Science*. 1998. Vol. 22 (2). P. 133–187. https://doi.org/10.1207/s15516709cog2202_1
7. Fauconnier G., Turner M. *The Way We Think: Conceptual Blending and the Mind's Hidden Complexities*. New York : Basic Books, 2002. 459 p.
8. Jakobson R. *Linguistics and Poetics. Style in Language* / ed. T. Sebeok. Cambridge : MIT Press, 1960. P. 350–377.
9. Johnson M. *The Body in the Mind: The Bodily Basis of Meaning, Imagination, and Reason*. Chicago : University of Chicago Press, 1987. 272 p.
10. Lakoff G., Johnson M. *Philosophy in the Flesh: The Embodied Mind and Its Challenge to Western Thought*. New York : Basic Books, 1999. 624 p.
11. Lakoff G., Turner M. *More Than Cool Reason: A Field Guide to Poetic Metaphor*. Chicago : University of Chicago Press, 1989. 230 p.
12. Lim L. Embodied Grammar: Syntax as Cognitive Mapping. *Cognitive Linguistics*. 2021. Vol. 32 (3). P. 389–405. <https://doi.org/10.1515/cog-2020-0055>
13. Miłosz C. *Traktat teologiczny*. Kraków : Wydawnictwo Zak, 2001. 64 s.
14. Neuhaus R., Willand M. Neural Mechanisms of Poetic Syntax. *NeuroPoetics*. 2022. Vol. 4 (1). P. 52–68.
15. Rohrer D. Rethinking Poetic Syntax: Between Function and Ornament. *Australian Journal of Linguistics*. 2021. Vol. 41 (2). P. 203–222.
16. Szymborska W. *Wołanie do Yeti*. Warszawa : Państwowy Instytut Wydawniczy, 1957. 74 s.
17. Tsur R. *Poetic Rhythm: Structure and Performance – An Empirical Study in Cognitive Poetics*. Amsterdam : John Benjamins, 2021. 346 p.
18. Wierciński A. *Poetyka i hermeneutyka*. Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2012. 408 s.
19. Zlatev J., Blomberg J., Magnusson U. Embodiment and Language: Towards an Integrated Approach. *Language Sciences*. 2020. Vol. 78. P. 101–116. <https://doi.org/10.1515/9783110207507.3.297>
20. Васильєва О. Інверсія як стилістичний засіб української поезії. *Мовознавство*. 2015. № 6. С. 43–51.
21. Гриценко І. Інверсія як когнітивно-поетичний феномен в українській ліриці XXI століття. Київ : Видавництво Київського університету, 2023. 204 с.
22. Гриценко І. Когнітивна реконфігурація простору і часу в поетичному дискурсі. *Мовознавство*. 2023. № 2. С. 144–158.
23. Козлова М. *Поетика сакрального в українській духовній ліриці: когнітивно-інтерпретаційний аспект*. Київ : Інститут літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України, 2022. 296 с.

24. Козлова М. Інверсія як сакралізуюча структура в поетичному дискурсі. *Слово і Час*. 2022. № 5. С. 200–210.
 25. Поезія Тетяни Яковенко. *Жіночий мистецький вебпортал «Жінка-УКРАЇНКА»*. 2025. URL: <http://ukrainka.org.ua/node/6014> (дата звернення: 14.06.2025).

REFERENCES:

1. Blake, W. (2008). *The complete poetry and prose of William Blake* (Erdman, D.V., Ed.). University of California Press.
2. Błaszczak-Waławik, A. (2024). *Język i wyobraźnia w poezji współczesnej [Language and imagination in contemporary poetry]*. PAN [in Polish].
3. Borkowska, M. (2023). *Poetyka poznania i swoboda składni w liryce polskiej [Poetics of cognition and syntactic freedom in the Polish lyric poetry]*. Universitas [in Polish].
4. Dickinson, E. (1998). *The poems of Emily Dickinson* (Franklin, R.W., Ed.). Harvard University Press.
5. Evans, V., & Green, M. (2006). *An introduction to cognitive linguistics*. Lawrence Erlbaum Associates.
6. Fauconnier, G., & Turner, M. (1998). *Conceptual integration networks*. *Cognitive Science*, 22 (2), 133–187. https://doi.org/10.1207/s15516709cog2202_1
7. Fauconnier, G., & Turner, M. (2002). *The way we think: Conceptual blending and the mind's hidden complexities*. Basic Books.
8. Jakobson, R. (1960). *Linguistics and poetics*. In T. Sebeok (Ed.), *Style in language* (pp. 350–377). MIT Press.
9. Johnson, M. (1987). *The body in the mind: The bodily basis of meaning, imagination, and reason*. University of Chicago Press.
10. Lakoff, G., & Johnson, M. (1999). *Philosophy in the flesh: The embodied mind and its challenge to Western thought*. Basic Books.
11. Lakoff, G., & Turner, M. (1989). *More than cool reason: A field guide to poetic metaphor*. University of Chicago Press.
12. Lim, L. (2021). *Embodied grammar: Syntax as cognitive mapping*. *Cognitive Linguistics*, 32 (3), 389–405. <https://doi.org/10.1515/cog-2020-0055>
13. Miłosz, C. (2001). *Traktat teologiczny [Theological treatise]*. Wydawnictwo Znak [in Polish].
14. Neuhaus, R., & Willand, M. (2022). *Neural mechanisms of poetic syntax*. *NeuroPoetics*, 4 (1), 52–68.
15. Rohrer, D. (2021). *Rethinking poetic syntax: Between function and ornament*. *Australian Journal of Linguistics*, 41 (2), 203–222.
16. Szymborska, W. (1957). *Wolanie do Yeti [Calling to Yeti]*. Państwowy Instytut Wydawniczy [in Polish].
17. Tsur, R. (2021). *Poetic rhythm: Structure and performance – An empirical study in cognitive poetics*. John Benjamins.
18. Wierciński, A. (2012). *Poetyka i hermeneutyka [Poetics and hermeneutics]*. Wydawnictwo Naukowe PWN [in Polish].
19. Zlatev, J., Blomberg, J., & Magnusson, U. (2020). *Embodiment and language: Towards an integrated approach*. *Language Sciences*, 78, 101–116. <https://doi.org/10.1515/9783110207507.3.297>
20. Vasylieva, O. (2015). *Inversiiia yak stylistychniy zasib ukrainskoi poezii [Inversion as a stylistic device in the Ukrainian poetry]*. *Movoznavstvo (Linguistics)*, 6, 43–51 [in Ukrainian].
21. Hrytsenko, I. (2023). *Kohnityvna rekonhifuratsiia prostoru i chasu v poetychnomu dyskursi [Cognitive reconfiguration of space and time in poetic discourse]*. *Movoznavstvo (Linguistics)*, 2, 144–158 [in Ukrainian].
22. Hrytsenko, I.V. (2023). *Inversiiia yak kohnityvno-poetychnyi fenomen v ukrainskii lirytsi XXI stolittia [Inversion as a cognitive-poetic phenomenon in the Ukrainian XXI-century lyrics]*. Vydavnytstvo Kyivskoho Universytetu [in Ukrainian].
23. Kozlova, M.V. (2022). *Poetyka sakralnoho v ukrainskii dukhovni lirytsi: Kohnityvno-interpretatsiinyi aspekt [The poetics of the sacred in the Ukrainian spiritual lyrics: A cognitive-interpretative aspect]*. Instytut literatury im. T.H. Shevchenka NAN Ukrainy [in Ukrainian].
24. Kozlova, M. (2022). *Inversiiia yak sakralizuiucha struktura v poetychnomu dyskursi [Inversion as a sacralizing structure in poetic discourse]*. *Slovo i Chas (Word and Time)*, 5, 200–210 [in Ukrainian].
25. Zhinka-UKRAINKA. (2025). *Poeziia Tetiany Yakovenko [Poetry of Tetiana Yakovenko]*. Zhinochyi mystetskyi vebportal “Zhinka-UKRAINKA”. Retrieved from: <http://ukrainka.org.ua/node/6014> (accessed 17 June 2025) [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 14.11.2025
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 12.12.2025
Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.12.2025

UDC 811.111'01-04

DOI <https://doi.org/10.17721/fovia.philologica/2025/10/9>**Olga SOLOVIOVA***PhD in Philology, Associate Professor at the Department of English, Yuri Fedkovych Chernivtsi National University, Sadova str., 2, Chernivtsi, Ukraine, 58012***ORCID:** 0000-0002-3758-5925*o.solovyova@chnu.edu.ua*

To cite this article: Soloviova, O. (2025). Etymologichnyi analiz prykmetnykiv nehatyvnoi otsinky u davnoanhliiskii movi [Etymological Analysis of Old English Adjectives Denoting Negative Appraisal]. *Folia Philologica*, 10, 77–84, doi: <https://doi.org/10.17721/fovia.philologica/2025/10/9>

ETYMOLOGICAL ANALYSIS OF OLD ENGLISH ADJECTIVES DENOTING NEGATIVE APPRAISAL

The study is dedicated to the etymological analysis of adjectives denoting negative appraisal in Old English (OE). The aim of the work is to model the etymological specificities of the concept BAD by identifying the primary sources from which negatively evaluative concepts arose, and tracing their evolution from specific meanings to abstract ethical judgments. Evaluation is an interlevel linguistic category expressing attitude toward reality. In contemporary axiological linguistics, negative appraisal demonstrates structural asymmetry and greater semantic stability compared to positive appraisal (the so-called polarity effect), which is related to communicative risks and the social weight of condemnation. Negatively evaluative vocabulary functions as a tool for social regulation and reflects the value orientations of the linguistic community. Historical reconstruction of axiological systems is necessary for understanding the transformations in notions of socially acceptable and unacceptable behavior. The methodology included component analysis of dictionary definitions, identification of the archiseme “negative evaluation”, and the use of an etymological dictionary to trace the transformation of initial meanings. A corpus of 48 Old English adjectives containing the sememes “bad”, “evil”, “wicked”, or “hateful” was compiled. The analysis revealed five primary etymological sources of negative evaluation: the domain of sensory experience, the domain of visibility, the domain of physical deviation, the domain of emotions and mental activities, and the domain of ritual and social failure. A key morphological strategy was also identified: the inversion of positive concepts (e.g., unweorþlic, gōdléas). This strategy demonstrates that “good” was the primary state of cognition, and “bad” was defined secondarily, as a deficiency or lack of good. The modeling of the etymology of the concept BAD proves that the Old English axiological category formed a binary system of value and anti-value that evolved from concrete, functional attributes to more abstract, ethical judgments. These results underscore the urgent need for further diachronic studies of negative appraisal for a complete understanding of the origins and evolution of modern English axiological systems.

Key words: negative appraisal, axiological system, etymological analysis, diachronic research.

Ольга СОЛОВЬОВА*кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри англійської мови, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, вул. Садова, 2, м. Чернівці, Україна, 58012***ORCID:** 0000-0002-3758-5925*o.solovyova@chnu.edu.ua*

Бібліографічний опис статті: Соловйова, О. (2025). Етимологічний аналіз прикметників негативної оцінки в давньоанглійській мові. *Folia Philologica*, 10, 77–84, doi: <https://doi.org/10.17721/fovia.philologica/2025/10/9>

ЕТИМОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПРИКМЕТНИКІВ НЕГАТИВНОЇ ОЦІНКИ В ДАВНЬОАНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Дослідження присвячене етимологічному аналізу прикметників, що позначають негативну оцінку в давньоанглійській мові. У статті пропонується моделювання етимологічних особливостей прикметника “bad” шляхом ідентифікації первинних джерел, з яких виникли негативно-оцінні концепти, та простеження їхньої еволюції від конкретних значень до абстрактних етичних суджень. Оцінка є міжрівневою лінгвістичною категорією, що виражає ставлення до дійсності. У сучасній аксіологічній лінгвістиці негативна оцінка демонструє структурну асиметрію та більшу семантичну стійкість порівняно з позитивною (так званий ефект полярності), що пов'язано з комунікативними ризиками та соціальною вагою засудження. Негативно-оцінна лексика функціонує як інструмент соціальної регуляції та відображає ціннісні орієнтири мовної спільноти. Історична реконструкція аксіологічних систем необхідна для розуміння трансформацій уявлень про соціально прийнятну і неприйнятну поведінку. В дослідженні використовували метод компонентного аналізу словникових дефініцій для визначення архісеми «негативна оцінка». Матеріал етимологічного словника дозволив простежити трансформації початкових значень. Було сформовано корпус із 48 давньоанглійських прикметників, що містять семми “bad”, “evil”, “wicked” або “hateful”. Аналіз виявив п'ять первинних етимологічних джерел негативної оцінки: домен сенсорного досвіду, домен видимості, домен фізичних відхилень, домен емоцій і розумової діяльності, домен ритуальної та соціальної невдачі. Також було визначено ключову морфологічну стратегію: інверсію позитивних концептів (наприклад, “unweorþlic”, “gōdléas”). Ця стратегія демонструє, що «добро» було первинним станом пізнання, а «погане» визначалося вторинно, як дефіцит або брак добра. Моделювання етимології концепту “bad” доводить, що давньоанглійська аксіологічна категорія формувала бінарну систему цінності і антицінності, яка еволюціонувала від конкретних, функціональних атрибутів до більш абстрактних, етичних суджень. Ці результати підкреслюють нагальну необхідність подальших діахронних досліджень негативної оцінності для повного розуміння витоків і еволюції сучасних аксіологічних систем англійської мови.

Ключові слова: негативна оцінка, аксіологічна система, етимологічний аналіз, діахронне дослідження.

Evaluation, as a linguistic category, occupies a central place in the system of linguistic means used to express human attitude toward reality, functioning as an interlevel category that permeates various levels of the language system.

In contemporary linguistics, there are numerous approaches to classifying evaluation. For our study, the axiological interpretation of evaluation serves as the main approach. The two values of the axiological operator – “good/bad” – allow for the distinction of two types of evaluation: positive (meliorative) and negative (pejorative, derogative). O.L. Biessonova identifies two main poles in the structure of the evaluative category: positive and negative evaluation, which form the fundamental opposition of GOOD / BAD, defined as the “highest level of abstraction”, since these features “can function as a substitute for an axiologically more specifically colored feature”. This classification is the most generalized, as it relies on the axiological basis of the evaluation category to answer the question: whether the author’s statement expresses a positive or negative attitude toward the object of reality, and whether it acknowledges or denies its value (Biessonova, 2003). A.M. Sovenko and V.O. Dorda note that transformations of

evaluation types are possible at the speech level, for instance, neutral lexical units can acquire a positive or negative connotation within a specific context (Sovenko, 2012).

In this system, negative evaluation is not a simple contrast to positive evaluation; it performs specific functions in the axiological organization of reality. As I.V. Onyshchenko notes, negative evaluation often proves to be the marked member of the opposition, which is reflected in the greater semantic density and cultural significance of negatively evaluative concepts (Onyshchenko, 2004).

A fundamental discovery in modern linguistics is the polarity effect, according to which negative evaluation exhibits greater semantic stability compared to positive evaluation. Research by L. Baumgartner, P. Willemsen, and K. Reuter demonstrated that “negative evaluations were significantly harder to cancel compared to positive ones” (Baumgartner, 2022), regardless of whether the evaluative terms were applied to a person’s character or their behavior.

The polarity effect is not limited to isolated lexical units but demonstrates a systemic nature within evaluative semantics. The explanation for the polarity effect lies in the realm of social norms and communicative risks. As researchers note,

“uttering a positive evaluative term without an intention to commit to a positive evaluation seems relatively harmless. Misunderstanding in the case of negative evaluative terms has potentially greater impact” (Baumgartner, 2022). Negative evaluations cause harm to others by diminishing their social status and reputation, which is why people are less inclined to accept the cancellation of a negative evaluation.

Negatively evaluative vocabulary plays a key role in social regulation and maintaining social relationships. R. Anderson et al. argue that “although both praise and condemnation are important for maintaining social relationships and facilitating social regulation, condemning each other has significant social costs for both the condemner and the condemned” (Anderson, 2020). Negative evaluation carries serious social consequences: “Being condemned can have serious consequences, such as loss of reputation and social alliances, social exclusion, or punishment. Hence, wrongfully attributing a condemnation that unfairly causes these negative consequences to a person is itself an act of serious social impact” (Anderson, 2020).

The use or avoidance of negatively evaluative vocabulary functions as a marker of social identity and class affiliation. T.A. Kosmeda notes that evaluation “is a way of verbalizing the value orientations of a certain linguistic community”, where negative evaluation serves to delimit the socially acceptable and unacceptable (Kosmeda, 2020).

The historical reconstruction of axiological systems is essential for understanding the evolution of a society’s value orientations. H.I. Prykhodko emphasizes that the “category of evaluation in the context of changing linguistic paradigms” requires a diachronic approach to reveal the transformations in the conceptual space of evaluation (Prykhodko, 2016). T. Kots supports this view, stating that “the positive or negative content scale of evaluation is formed in accordance with the social, national-cultural, and moral values defined in society”, and that “the natural processes of language development require the renewal of lexical means, expressing various shades of meaning” (Kots, 2021). These changes reflect the evolution of cultural taboos and the transformation of notions about socially unacceptable speech behavior. As Zh.V. Krasnobaieva-Chorna notes, the dynamics of

socio-cultural changes lead to the transformation of evaluative standards (Krasnobaieva-Chorna, 2016).

The reconstruction of historical axiological systems faces methodological difficulties due to the indirect nature of the sources. P.J. Grund points out: “We cannot hope to understand what the representation of speech entails without understanding the linguistic tools that language users employ to represent speech in writing and the varying functions and implications of the choices at the user’s disposal. These mechanisms cannot simply be dismissed or peeled away to reveal the essence of the spoken language; rather they have to be analyzed, described and theorized as a vital part of reconstructing the spoken language of the past” (Grund, 2023).

This emphasizes the need for a comprehensive approach that combines the analysis of linguistic forms with the reconstruction of the social and cultural contexts of their use. This paper models the corresponding etymological peculiarities for negative evaluation (the concept BAD). This comparative approach provides a holistic view of the Old English axiological spectrum by identifying how Old English categorized negative value. A corpus of negative adjectives was compiled using *An Anglo-Saxon Dictionary Online* (Bosworth, 2014) to identify lexemes containing the core sememe “bad”, “evil”, “wicked”, “vicious”, “terrible” or “hateful”. This resulted in a list of 48 adjectives, as shown below in Table 1.

In the procedural-methodological stage, we conducted an analysis of the formed corpus to determine the peculiarities of each word’s meanings and their connection to etymology. Component analysis of the dictionary definitions of each word was performed to isolate the archiseme “negative evaluation” for all words. We analyzed the etymology of the studied words using the *Handbook of Germanic Etymology* (Orel, 2003) to trace their acquisition of evaluative potential through the transformation of initial physical or concrete meanings into abstract concepts and to reveal their implicit meanings.

Based on Table 1, the Old English adjectives meaning “bad” can be profiled by analyzing how their meaning shifted from concrete, physical, or social concepts into the abstract quality of “badness” or “evil”. The etymological analysis of the negative lexemes confirms that concepts of

Table 1

Old English adjectives with the meaning bad

Word	Dictionary Meaning (Bosworth, 2014)	Etymology (Orel, 2003)
1	2	3
forcuþ	perverse, bad, infamous, wicked	PIE *pro- (“before, in front of”) + *ǵneh₃- (“to know”).
mæte	moderate, mean (between two extremes), small, poor, bad	PIE *med- (“to measure”).
yfel	evil, ill, bad	PIE *h₂upélos, from *h₂wep(h₁)- (“bad, evil”).
lāþ	hateful, repulsive	PIE *h₂leytos (“abhorrence, loath”), from *h₂leyt- (“to do something hateful”).
lýðre	evil, wicked, base, mean, poor, sordid, vile	Proto-Germanic *ludraz (“useless; worthless; bad”); PIE *lewk- (“to see, shine”).
mān	wicked, false, base	Proto-Germanic *mainą (damage, sin), evolved from “false oath”.
rædléas	lacking what is advantageous or beneficial, miserable, desolate	PIE *Hréh₁dʰos, from *Hreh₁dʰ- (“to think, arrange”).
unþeāwfæst	of bad habits, vicious, ill-mannered	PIE *(s)teh₂- (“to stand, place”).
wamful	evil, guilty, criminal, flagitious	PIE *wemh₁- (to vomit).
wōh	not right, perverse, froward, wrong, unfair	PIE *wónkos (“crooked, bent”), from *wenk- (“to bend, twist”).
feōnd-lic	devilish, outrageous, hostile	Proto-Germanic *fijandz (present participle of *fijāną “to hate”).
unleóf	not dear, not beloved, odious, hateful	PIE *lewbʰós (“beloved”), from *lewbʰ- (“to desire, love”).
atol, eatol	dire, terrific, terrible, horrid, foul, loathsome	PIE *h₃sed- (“to hate”).
grim	horrible, grievous	PIE *ǵʰrem- (“to resound, thunder, grumble, roar”).
egeful	terrible, horrible	PIE *h₂égʰos (distress).
egelic	terrible, horrible	PIE *h₂égʰos (distress).
unweorþlic	ignoble, disgraceful, infamous	PIE *wert- (“to turn”).
sceand-full	shameful, infamous, vile	PIE *(s)keh₃- (“dark(ness)”).
yfelic	poor, mean, common.	From Proto-Indo-European *h₂upélos, from a root *h₂wep(h₁)- (“bad, evil”).
cystléas	fruitless, reprobate, bad	From Proto-Germanic *kustiz, *kustuz (“choice, trial”), from Proto-Indo-European *ǵéwstus (“try”).
earglic	cowardly, craven, timid	From Proto-Indo-European *h₃orǵʰ-o-s, from *h₃erǵʰ- (“to copulate; ardent”).
fracoþ	vile, filthy, unseemly, hateful, abominable, worthless, useless	2) from Proto-Indo-European *ǵnǵh₃ti, from *ǵneh₃- (“to know”); from Proto-Indo-European *pro- (“before, in front of”).
gōdléas	without good, miserable, wretched	Traditionally derived from Proto-Indo-European *ǵʰutóm (neuter past participle), either meaning “(that which is) invoked”, from *ǵʰewH- (“to call, to invoke”), or “libated, poured as part of a liquid offering”, from *ǵʰew- (“to pour”).
ungōd	not good, evil, bad	Traditionally derived from Proto-Indo-European *ǵʰutóm (neuter past participle), either meaning “(that which is) invoked”, from *ǵʰewH- (“to call, to invoke”), or “libated, poured as part of a liquid offering”, from *ǵʰew- (“to pour”).
lāþwende	evilly disposed, evil, hostile, malignant	2) from Proto-West Germanic *wandī, from Proto-Germanic *wandijaz (“turning, directed”).
lýðerlic	sordid, mean, vile	From Proto-Germanic *ludraz (“useless; worthless; bad”); Proto-Indo-European root lewk- (“to see, shine”).
mānful	evil, wicked, flagitious, producing an evil effect, dire	From Proto-Germanic *mainą (damage, sin); From the same ultimate source as *mainijaną (“to think, mean”), evolved from an earlier sense of “false oath”.
mānidel	wicked and vain	1) from Proto-Germanic *mainą (damage, sin); From the same ultimate source as *mainijaną (“to think, mean”), evolved from an earlier sense of “false oath”; 2) a denominative adjective, from pre-Germanic *ih₁-tlo- or *ih₁-tolos, from Proto-Indo-European *yeh (year; growing season or harvest season).

Continuation of Table 1

1	2	3
nāwiht	good for nothing, worthless, naughty	From *naiw +†*wiht (from Proto-Germanic *wihtą (“entity, thing”)).
rædléas	3) lacking what is advantageous or beneficial, miserable, desolate	From Proto-Germanic *rēdaz (advice) from Proto-Indo-European *Hréd ^h os, from *Hreh ^h d ^h - (“to think, arrange”).
þurh-láð	very hateful, odious	1) from Proto-Germanic *þurhw, from Proto-Indo-European *terh ₂ - (“to pass through”); 2) from Proto-West Germanic *laiþ (“loath, hateful”); Proto-Indo-European *h ₂ leytos (“abhorrence, loath”), from *h ₂ leyt- (“to do something hateful, abhorrent”).
awyrgendlic	detestable, abominable	From Proto-Germanic *wurgijana, from *wargaz (“outlaw”) (Old English wearg), or from Proto-Indo-European *werg ^h - (“bind, squeeze”).
bismer-full	polluted, abominable, disgraceful	To *smilijana (“to smile”), from Proto-Indo-European *(s)mey- (“to laugh”).
ge-hyspendlic	despicable, abominable	From Proto-West Germanic *huspijan, from *husp, *hosp, variants of Proto-West Germanic *husk, *hosk (“mockery”); From Proto-Germanic *huskaz, *huska, from Proto-Indo-European *kewd- (“to be naughty, shout, mock”).
for-hogd	despicable, contemptible	From Proto-Germanic *hugjana (“think, consider”), as *hugiz (“understanding, mind”), possibly from Proto-Indo-European *kk-í-s ~ *kk-éy-s, from *kek- (“to be able, capable”).
unweorþlic	3) ignoble, disgraceful, infamous	From Proto-Germanic *werþaz (“towards, opposite”), used substantively as a noun; from Proto-Indo-European *wert- (“to turn”).
sceand-full	shameful, infamous, vile	From Proto-Germanic *skandō (shame), from Proto-Indo-European *(s)keh ₃ - (“dark(ness)”).
angrislic	horrible, dreadful	Watkins suggests Proto-Indo-European *g ^h er- (“to grind, rub”), while Orel derives the term from Proto-Indo-European *g ^h rey- (“to smear, paint”).
unfulfremed	Imperfect	From Proto-Germanic *framjana (“to perform, promote”), from Proto-Indo-European *pro-mo- (“forward, front”) + un-.
and-sāete	odious, hateful, abominable	From Proto-West Germanic *sātu, from Proto-Germanic *sētō (ambush), from Proto-Indo-European *sed- (sit).
sāmra	inferior, worse	Proto-Germanic *sēmaz (“half?”).
trāg (trāgj?)	evil, bad	From a Proto-Indo-European or post-PIE root *d ^h rag ^h - (to pull).
weorr	Bad, grievous	From Proto-Germanic *wirsizō (“worse”), from Proto-Indo-European *wers- (“to rise; peak”).
wiðerweard	5) opposed to the good or pleasure of anything, unfavourable, adverse, hurtful, pernicious, disagreeable	From Proto-Germanic *wiþra, from Proto-Indo-European *wíterom, adverbial accusative of *wíteros, from *wí (“apart”).
wirslíc (wyrslíc)	mean, vile	From Proto-Germanic *wirsizō (“worse”), from Proto-Indo-European *wers- (“to rise; peak”).
wāc (-lic)	3) poor, mean, not of great value or in high esteem; vilis. v. wāc-lic, -ness Poor, mean, of little dignity or worth	From Proto-West Germanic *waikw, from Proto-Germanic *waikwaz; reflecting Proto-Indo-European *h ₃ woyg-wo-s and *h ₃ woyg-o-s, with sense development “giving way” > “weak, pliable”.
wōh	2) not right, perverse, froward, wrong, unfair	From Proto-West Germanic *wāh, from Proto-Germanic *wanhaz (bent, crooked); Proto-Indo-European *wónkos (“crooked, bent”), from *wenk- (“to bend, slant, incline, twist, turn”).
an-drysne, on-drysne dryslic, on-drysnlic	terrible, fearful, dreadful	Watkins suggests Proto-Indo-European *g ^h er- (“to grind, rub”), while Orel derives the term from Proto-Indo-European *g ^h rey- (“to smear, paint”).

negative attitude arose from concrete, physical, or social phenomena, subsequently undergoing conceptual metaphorization to acquire abstract meaning. Five primary sources of negative evaluation are observed:

1. From the domain of sensory experience: noise, touch, and disgust

A significant portion of Old English vocabulary for “bad” originates from intense physical sensations – noises, visceral reactions, or terrifying

tactile experiences. In this domain, “evil” is something that assaults the senses. The adjective **grim** (fierce, horrible) traces back to the PIE root ***g^hrem-**, meaning “to resound, thunder, or roar”. Here, the semantic shift moves from a terrifying natural sound to the emotional quality of being fierce, terrifying or cruel. Similarly, “badness” can be vocalized through social aggression. **Bismerfull** derives from PIE ***(s)mey-** (“to smile or laugh”), shifting from a neutral gesture to a hostile “smirk” or mockery. **Ge-hyspendlic** (abominable) follows a similar path from PIE ***kewd-** (“to shout, mock”), where the act of vocal abuse defines the object as worthy of that abuse. **Wamful** (corrupt, sinful) originates from the root ***wemh₁-** (“to vomit”), identifying moral corruption with physical nausea. Finally, **Atol** (dire, loathsome) comes directly from the emotional reflex itself, deriving from PIE ***h₃ed-** (“to hate”); if an object provokes hate, it is intrinsically “bad”.

2. From the domain of visibility: light and darkness

The interplay between light and dark offers a complex, dualistic evolution of “bad”. On one hand, evil is associated with hiding or with the fear of unknown and unseen. Thus, **sceand-full** (“shameful, vile”) derived from PIE ***(s)keh₃-** (“darkness” or “shadow”) is obvious evolution of the meaning.

On the other hand, the adjective **lyðre** (wretched, wicked) presents an etymological paradox. It derives from the PIE root ***lewk-** (“to see, shine, light”) and in certain specific contexts, the meaning shifted from “shining/visible” to “exposed”, thus, supposing that to be **lyðre** is to be exposed and unprotected.

3. From the domain of physical deviation: bent, twisted and broken

This domain relies on a geometric metaphor: “good” is straight and whole; “bad” is bent, broken, opposing or defective.

The most prominent example is **wōh** (wrong, perverse), which comes from PIE ***wenk-** (“to bend, twist”). A “wrong” action is simply one that deviates from the straight path. Similarly, **wiðerweard** (hostile) comes from a root meaning “apart” or “against”, suggesting spatial opposition.

Defective measurement also signifies badness. **Māete** (poor, bad) comes from ***med-** (“to measure”). The meaning deteriorated from “measured/moderate” to “small” and finally “insufficient”.

Wāc (vile, weak) evolved from ***h₃woyg-** (“pliable/yielding”). Physical flexibility was reinterpreted as a lack of moral strength (“weak”), which eventually became a moral failing (“vile”).

4. From the domain of emotions and mental activities

In this domain, “badness” is not a physical property but a psychological one. It is defined either by a failure of the intellect (bad judgment, lack of wisdom) or by the emotional recoil (fear, hatred, rejection) that an object provokes. Here, the “bad” is simply that which the mind rejects or the heart fears. A significant strand of Old English vocabulary equates “bad” with “stupid”, “ill-advised”, or “thoughtless”. In this worldview, virtue requires intelligence and foresight; therefore, a lack of mental activity leads to a “bad” or miserable state. **Cystléas** (reprobate, fruitless) comes from Proto-Germanic **kustiz** (“choice, trial”), rooted in PIE **g^{ew}stus** (“to taste, try”). The privative form **cystléas** implies a failure of the discriminative faculty – an inability to choose the good, resulting in a “worthless” or “reprobate” character. **Feōnd-lic** (hostile, devilish) is derived from the present participle of the verb **fi^jānā** (“to hate”). The adjective captures the active emotional state of hostility. To be “bad” is to actively project hatred toward others.

5. From the domain of ritual and social failure

Mān-ful (wicked, criminal) illustrates this concept. It is derived from Proto-Germanic **mainā** (“harm” or “sin”), which evolved specifically from the concept of the “false oath”. In this worldview, lying under oath was not merely dishonest; it was an act of metaphysical violence. **Awyrgendlic** (detestable, accursed) reveals the ultimate social punishment. It traces back to the Proto-Germanic **wargaz**, meaning “outlaw”. The “bad” person is conceptually linked to the criminal who has been banished to the wilderness. Here, “evil” is the state of being legally severed from humanity.

Another important fact to be mentioned about the etymology of adjectives denoting “bad” in the Old English period is word formation, namely the inversion of positive concepts.

Rather than relying solely on unique roots to describe “bad” (such as **yfel** or **lāp**), Old English frequently constructed negative evaluation by simply negating positive appraisal. This morphological strategy reflects a specific

worldview: “bad” is not necessarily an independent item, but rather a deficiency or a lack of “good”.

Through the use of the negative prefix **un-** and the privative suffix **-léas**, the language implies that “good” is the primary state of cognition, and “bad” is defined through as a secondary one: **unweorþlic, unþeāwfæst, rædléas, gōdléas**.

Thus, the conducted research confirms that negative appraisal is a complex, multifaceted phenomenon that requires an integrated approach in its research. Negative evaluative vocabulary is

distinctly culturally conditioned, closely tied to taboos and social conventions and development. The modeling of the evolution of adjectives belonging to the concept BAD in Old English, suggests primary sources of negative evaluation (from the domain of sensory experience, domain of visibility, domain of physical deviation, domain of emotions and mental activities, and of ritual and social failure) and proves that the Old English axiological category is formed from concrete, functional attributes to more abstract, ethical judgments.

BIBLIOGRAPHY:

1. Бессонова О.Л. Оцінний тезаурус англійської мови: когнітивний і гендерний аспекти: автореф. дис. ... докт. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2003. 39 с.
2. Космеда Т.А. Аксиологічні аспекти прагмалінгвістики: формування і розвиток категорії оцінки. Львів : ЛНУ імені І. Франка, 2000. 350 с.
3. Коць Т.А. Оцінність як лінгвістична категорія: вербальна реалізація і стилістична диференціація. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Літературознавство. Мовознавство. Фольклористика»*. 2021. № 1 (29). С. 18–20.
4. Краснобаєва-Чорна Ж.В. Лінгвофраземна аксіологія: парадигмально-категорійний вимір : монографія. 2-е вид., випр. і допов. Вінниця : Нілан, 2016. 412 с.
5. Онищенко І.В. Категорія оцінки та засоби її вираження в публіцистичних та інформаційних текстах: автореф. дис. ... канд. філол. наук. Дніпропетровськ, 2004. 20 с.
6. Приходько Г.І. Категорія оцінки в контексті зміни лінгвістичних парадигм. Запоріжжя : Кругозір, 2016. 199 с.
7. Совенко А.М., Дорда В.О. Реалізація позитивної оцінки в англійському та американському сленгу. *Філологічні трактати*. 2012. Т. 4. № 2. С. 100–107.
8. Anderson R.A., Crockett M.J., Pizarro D.A. A theory of moral praise. *Trends in Cognitive Science*. 2020. № 24 (9). P. 694–703.
9. Baumgartner L., Willemsen P., Reuter K. The polarity effect of evaluative language. *Philosophical Psychology*. 2022. Vol. 37. № 8. P. 2158–2175.
10. Grund P. Disgusting, obscene and aggravating language: speech descriptors and the sociopragmatic evaluation of speech in the Old Bailey Corpus. *English Language and Linguistics*. 2023. 27. P. 1–25.
11. Orel V. A Handbook of Germanic Etymology. Boston: Brill, 2003. URL: <https://dn721809.ca.archive.org/0/items/Orel-AHandbookOfGermanicEtymology/2003OrelV> (дата звернення: 15.08.2025).
12. Bosworth J. An Anglo-Saxon Dictionary Online. *Faculty of Arts, Charles University* / T. Northcote Toller, C. Sean, O. Tichy (Eds.). 2014. URL: <https://bosworthtoller.com> (дата звернення: 14.08.2025).

REFERENCES:

1. Biessonova, O.L. (2003). *Otsinnyi tezaurus anhliiskoi movy: kohnityvnyi i hendernyi aspekty* [Evaluative Thesaurus of the English Language: Cognitive and Gender Aspects]. PhD thesis. Kyiv [in Ukrainian].
2. Kosmeda, T.A. (2000). *Aksiolohichni aspekty prahmalinhvistyky: formuvannia i rozvytok katehorii otsinky* [Axiological Aspects of Pragmatic Linguistics: Formation and Development of the Category of Evaluation]. Lviv: LNU imeni I. Franka [in Ukrainian].
3. Kots, T.A. (2021). *Otsinnist yak lindhvistychna katehoriia: verbalna realizatsiia i stylistychna dyferentsiatsiia* [Evaluativity as a Linguistic Category: Verbal Realization and Stylistic Differentiation]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Serii. Literaturoznavstvo. Movoznavstvo. Folklorystyka*, 1 (29), 18–20 [in Ukrainian].
4. Krasnobaieva-Chorna, Zh.V. (2016). *Linhvofrazemna aksiolohiia: paradyhmalno-katehoriinyi vymir* [Linguo-phasemic Axiology: Paradigmatic-Categorical Dimension]. Vinnytsia: Nilan [in Ukrainian].
5. Onyshchenko, I.V. (2004). *Katehoriia otsinky ta zasoby yii vyrazhennia v publitsystychnykh ta informatsiinykh tekstakh* [The Category of Evaluation and the Means of Its Expression in Journalistic and Informational Texts]. PhD thesis. Dnipropetrovsk [in Ukrainian].
6. Prykhodko, H.I. (2016). *Katehoriia otsinky v konteksti zminy lindhvistychnykh paradyhm* [The Category of Evaluation in the Context of Changing Linguistic Paradigms]. Zaporizhzhia: Kruhozir [in Ukrainian].

7. Sovenko, A.M., & Dorda, V.O. (2012). Realizatsiia pozytyvnoi otsinky v anhliiskomu ta amerykanskomu slenhu [Realization of Positive Evaluation in the English and American Slang]. *Filolohichni traktaty*, 4 (2), 100–107 [in Ukrainian].
8. Anderson, R.A., Crockett M.J., & Pizarro, D.A. (2020). A theory of moral praise. *Trends in Cognitive Science*, 24 (9), 694–703.
9. Baumgartner, L., Willemsen, P., & Reuter, K. (2022). The polarity effect of evaluative language. *Philosophical Psychology*, 37 (8), 2158–2175.
10. Grund, P. (2023). Disgusting, obscene and aggravating language: speech descriptors and the sociopragmatic evaluation of speech in the Old Bailey Corpus. *English Language and Linguistics*, 27, 1–25.
11. Orel, V.A. (2003). *Handbook of Germanic Etymology*. Boston: Brill. Retrieved from: <https://dn721809.ca.archive.org/0/items/Orel-AHandbookOfGermanicEtymology/2003OrelV>
12. Bosworth, J. (2014). *An Anglo-Saxon Dictionary Online*. In T. Northcote Toller, C. Sean, & O. Tichy (Eds.) Faculty of Arts, Charles University. Retrieved from: <https://bosworthtoller.com>

Дата першого надходження статті до видання: 17.11.2025
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 18.12.2025
Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.12.2025

UDC 811.161.2'42:342(477)“1917/1918”

DOI <https://doi.org/10.17721/fovia.philologica/2025/10/10>**Oleksiy TERTYCHNYY***Postgraduate Student, Junior Researcher, O. O. Potebnia Institute of Linguistics of the National Academy of Sciences of Ukraine, Hrushevskoho str., 4, Kyiv, Ukraine, 01001***ORCID:** 0009-0006-1479-8510*o.tertychnyy@gmail.com*

To cite this article: Tertychnyy, O. (2025). Verbalizatsiia kontseptiv sfery prava v tekstakh ukrainskykh konstytutsiinykh dokumentiv 1917–1918 rokiv v istorii derzhavotvorennia [Verbalisation of Legal Concepts in the Texts of Ukrainian Constitutional Documents of 1917–1918 in the Context of State-Building History]. *Folia Philologica*, 10, 85–97, doi: <https://doi.org/10.17721/fovia.philologica/2025/10/10>

VERBALISATION OF LEGAL CONCEPTS IN THE TEXTS OF UKRAINIAN CONSTITUTIONAL DOCUMENTS OF 1917–1918 IN THE CONTEXT OF STATE-BUILDING HISTORY

The article examines verbalisation of legal concepts belonging to the legal segment of the worldview as represented in the constitutional texts of the Ukrainian People's Republic (UPR) and the Ukrainian State of Hetman Pavlo Skoropadsky. These materials offer valuable insights into the history of the ideological formation of Ukrainian statehood during the National Liberation Struggles of the early twentieth century. The theoretical and methodological foundation of this study is the idea that verbalisation at various linguistic levels (word, phrase, sentence, text, system of texts) reflects a set of notions significant for collective consciousness (the worldview) and interconnected with one another – a system of concepts, or a conceptosystem. In this framework, concepts characterised by higher frequency and generalising (generic) semantic functions in relation to others (specific concepts) may function as macroconcepts. For the first time, the author attempts a linguoconceptological modelling of the system of legal concepts represented in such exceptionally important documents of the era of the National Liberation Struggles as the Universals of the Central Rada of Ukraine, the Constitution of the Ukrainian People's Republic, and the Constitution of the Ukrainian State (Hetmanate). The study highlights the continuity of conceptualisation and verbalisation of law in the principal legislative documents of earlier periods – those of Kyivan Rus and the Grand Duchy of Lithuania and Rus'. The aim of the study is to model the constitutional law conceptosystems verbalised in the texts of the Universals of the Central Rada of Ukraine and the Constitution of the Ukrainian People's Republic, on the one hand, and the Constitution of the Ukrainian State (Hetmanate), on the other. The primary research methods include the descriptive method (classification of legal lexicon according to different lexical stems), the linguoconceptological method (interpretation of lexical characteristics as instances of verbalisation of legal linguo mentality), and modelling (reconstruction of the system of conceptual verbalisers of legal-culture concepts). Linguoconceptual analysis of Ukrainian constitutional documents of 1917–1918 – the Universals of the Central Rada of Ukraine, the Constitution of the Ukrainian People's Republic, and the Constitution of the Ukrainian State – has made it possible to identify a number of regularities in the functioning of the legal segment of the conceptual and linguistic worldviews of the time, namely: (1) the documents of both the democratic Central Rada and the monarchical Hetmanate verbalise the exceptionally important (macro)concepts INDEPENDENCE and STATEHOOD for the Ukrainian worldview of the period; (2) the constitutional acts of both state and legal systems are oriented towards the conceptualisation of the Ukrainian legal experience of the past; (3) the key (macro)concept of the legal worldview of the Ukrainian People's Republic is DEMOCRACY = LIBERTIES, whereas the key (macro)concept of the legal worldview of the Ukrainian State of Hetman Pavlo Skoropadsky is CENTRALISATION = MONARCHY; (4) the continuity of legal conceptualisation in earlier Ukrainian legal systems determines the continuity of the verbalisers of concepts. The linguoconceptological analysis carried out makes it possible to compare the two state and legal models of the National Liberation Struggles of early twentieth-century Ukraine. Although both models arose almost simultaneously on the ruins of the Russian Empire, they reflected distinct tendencies of state- and law-building. The democratic model, lacking a clearly conceptualised state leader, proved significantly less resilient to extremist external threats; however, the second model, which was potentially more stable, depended on the support of the German Empire and likewise proved unviable. This suggests that linguoconceptological analysis of constitutional documents that verbalise the system of fundamental state and legal concepts may have prognostic value.

Key words: *jurilinguistics, conceptual picture of the world, linguistic picture of the world, legal segment of the picture of the world, concept, verbaliser of a concept.*

Олексій ТЕРТИЧНИЙ

аспірант, молодший науковий співробітник, Інститут мовознавства імені О. О. Потебні Національної академії наук України, вул. Грушевського, 4, м. Київ, Україна, 01001

ORCID: 0009-0006-1479-8510

o.tertychnyy@gmail.com

Бібліографічний опис статті: Тертичний, О. (2025). Вербалізація концептів сфери права в текстах українських конституційних документів 1917–1918 років в історії державотворення. *Folia Philologica*, 10, 85–97, doi: <https://doi.org/10.17721/fovia.philologica/2025/10/10>

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТІВ СФЕРИ ПРАВА В ТЕКСТАХ УКРАЇНСЬКИХ КОНСТИТУЦІЙНИХ ДОКУМЕНТІВ 1917–1918 РОКІВ В ІСТОРІЇ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

У статті розглядається вербалізація концептів правового сегмента картини світу в текстах Конституції Української Народної Республіки та Української Держави гетьмана П. Скоропадського, що дає цінну інформацію з історії формування ідеології українського державотворення в епоху Визвольних змагань українського народу початку ХХ століття. Теоретико-методологічною основою дослідження виступає ідея вербалізації на різних мовних рівнях (словом, словосполученням, реченням, текстом, системою текстів) певного кола важливих для свідомості (картини світу) і пов'язаних між собою понять – системи концептів, або концептосистеми. При цьому концепти, які позначені більшою частотою вживання та є узагальнювальними (родовими) щодо інших (видових), можуть виступати в ролі макроконцептів. Автором уперше здійснено спробу лінгвоконцептологічного моделювання системи правових концептів таких винятково важливих документів епохи Визвольних змагань початку ХХ століття, як Універсали Української Центральної Ради, Конституція Української Народної Республіки та Конституція Української Держави (Гетьманату). Відзначено спадковість концептуалізації та вербалізації права з основними законодавчими документами попередніх періодів – Київської Русі та Великого князівства Литовського і Руського. Метою дослідження є моделювання концептосистем конституційного права, вербалізованих текстами Універсалів Української Центральної Ради та Конституцією Української Народної Республіки, з одного боку, і Конституцією Української Держави (Гетьманату), з іншого боку. Як основні методи дослідження використано описовий (класифікація юридичної лексики за різними основами), лінгвоконцептологічний (інтерпретація характеристик лексики як вербалізації правової лінгвоментальності), моделювання (реконструкція системи вербалізаторів концептів правової культури). Лінгвоконцептуальний аналіз українських конституційних документів 1917–1918 років – Універсалів Української Центральної Ради, Конституції Української Народної Республіки та Конституції Української Держави – дав можливість виявити низку закономірностей тогочасного функціонування правового сегмента концептуальної та мовної картин світу, а саме: (1) документи як демократичної Центральної Ради, так і монархічного Гетьманату вербалізують винятково важливі для тогочасної української картини світу (макро)концепти НЕЗАЛЕЖНІСТЬ і ДЕРЖАВНІСТЬ; (2) конституційні акти обох досліджуваних державно-правових систем орієнтуються на концептуалізацію юридичного досвіду українського минулого; (3) ключовим (макро)концептом правової картини світу Української Народної Республіки виступає ДЕМОКРАТІЯ = ВОЛЬНОСТІ, тоді як ключовим (макро)концептом юридичного світобачення Української Держави гетьмана Павла Скоропадського – ЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ = МОНАРХІЯ; (4) спадкоємність концептуалізації права щодо попередніх правових систем України зумовлює і відповідності вербалізаторів концептів. Здійснене лінгвоконцептологічне дослідження дає можливість порівняти дві державно-правові моделі періоду Визвольних змагань України початку ХХ століття. Хоч обидві моделі виникли на руїнах Російської імперії майже одночасно, однак віддзеркалювали різні тенденції державотворення. Демократична модель без чітко концептуалізованого лідера держави виявилася значно менш стійкою перед екстремістською зовнішньою загрозою, однак і друга, потенційно стійкіша, трималася на підтримці Германської імперії, також виявившись нежиттєздатною. Це означає, що лінгвоконцептологічне дослідження конституційних документів, які вербалізують систему основних концептів державно-правової сфери, може потенційно мати прогностичну силу.

Ключові слова: юрислінгвістика, концептуальна картина світу, мовна картина світу, правовий сегмент картини світу, концепт, вербалізатор концепту.

Rationale. The constitutional acts of the Central Rada and the Hetmanate serve as eloquent examples of Ukrainian state- and law-making (and, consequently, of the legal segment of the conceptual and linguistic worldview

of Ukrainians) during the era of the National Liberation Struggles in the early twentieth century. Despite the eventual loss of statehood, these texts preserve the verbalised experience of constructing both democratic and authoritarian

systems of governance and their corresponding legal frameworks.

In the context of Ukraine's contemporary armed defence of its state and legal identity – particularly against large-scale Muscovite falsifications, including distortions of the history of Ukrainian STATEHOOD and LAW – retrospective research into the conceptualisation and verbalisation of Ukraine's legal continuity (from the law of Kyivan Rus' through the legislation of the Grand Duchy of Lithuania and the Cossack-Hetman state to the constitutional documents of the early twentieth-century Liberation Struggles) is of particular scholarly relevance.

State of the Art. Various subfields of Ukrainian jurilinguistics are represented in the works by B. Azhniuk, K. Blyzniuk, I. Vakulyk, M. Verbenets, I. Humovska, N. Koval, S. Kravchenko, S. Lavrynenko, O. Mykhalchuk, S. Tolsta, N. Trach, O. Chmyr and others (see, for instance: Azhniuk, 2013; Azhniuk, 2014; Azhniuk, 2016; Azhniuk, 2017; Artykutsa, 1999; Verbenets, 2004; Horobets, 1984; Zarkhina, 2005; Kalenyuk, 2014; Mykhalchuk, 2018; Mykhalchuk, 2019; Mykhalchuk, 2024; Tolsta, 2006; Trach, 2009; Trach, 2013; Chmyr, 1998; Chmyr, 2001).

Linguoconceptology, grounded in the philosophical and linguistic ideas of J. Herder, W. von Humboldt, W. Wundt, O. Potebnia, E. Sapir, B. Whorf, and other scholars representing various branches of linguistic philosophy, ethnolinguistics and, above all, linguistic psychology, is currently well represented in Ukrainian linguistics through the research of Yu. Diadyshcheva-Rosovetska, T. Vilchynska, L. Hnatyuk, S. Yermolenko, S. Zhabotynska, V. Zhaivoronok, A. Zelenko, V. Ivashchenko, V. Kononenko, T. Kosmeda, N. Kudriavtseva, L. Lysychenko, O. Moiseienko, T. Radziievska, I. Serebrianska, N. Slukhai, Zh. Sokolovska, H. Yavorska, among others (see in particular: Holubovska, 2001; Holubovska, 2004; Zhaivoronok, 2002; Ivashchenko, 2008; Kononenko, 2004; Lysychenko, 2000; Radziievska, 1998; Slukhai, 2002; Sokolovska, 2002).

However, a linguoconceptological study of the Ukrainian constitutional documents of 1917–1918 with the aim of modelling the legal segment of the worldview has not yet been undertaken.

Following several centuries of stateless existence within the Austro-Hungarian and Russian Empires, Ukraine was granted a historic opportunity – arising

from the collapse of these empires during the First World War – to reclaim its INDEPENDENCE and construct its own STATE. By that time, Ukrainian statehood and legal development had spanned nearly a millennium and had gone through a series of stages in the conceptualisation of LAW, as verbalised in legal documents of Kyivan Rus' (such as treaties of the Grand Princes Oleg the Seer, Ihor the Old, and Sviatoslav the Brave with the Byzantine Empire – INTERNATIONAL LAW and COMMERCIAL LAW; the Rus' Justice of Yaroslav the Wise and its continuation, the Justice of Yaroslav's Sons – CRIMINAL and CRIMINAL PROCEDURE LAW), the Grand Duchy of Lithuania and Ruthenia (the three Lithuanian Statutes of the 16th century – various branches of law), and the Cossack-Hetmanate (the Constitution of Pylyp Orlyk), among others.

Both Mykhailo Hrushevskyi, a leading Ukrainian historian (and a key proponent of the idea of Kyivan Rus' as part of Ukrainian historical identity and the continuity of its traditions), and Pavlo Skoropadskyi, the ideologue and founder of a revived Cossack-Hetmanate state model, actively engaged in the conceptualisation of Ukraine's legal heritage – albeit in different ways – as part of their broader visions for Ukraine's present and future.

The **objective** of this study is to model the conceptual systems (conceptosystems) of constitutional law as verbalised in the texts of the Universals of the Central Rada of Ukraine and the Constitution of the Ukrainian People's Republic, on the one hand, and the Constitution of the Ukrainian State (Hetmanate), on the other.

The research **methodology** involves a combination of approaches: the descriptive method, applied for the classification of legal vocabulary according to word-formation structures; the linguoconceptological approach, employed for the interpretation of lexical features as manifestations of legal linguomentality; and the method of conceptual modelling, used to reconstruct the system of verbalising units (verbalisers) of legal-culture concepts.

The empirical basis of this study comprises the texts of the most significant Ukrainian legislative (constitutional) documents of 1917–1918, namely the Universals of the Central Rada of Ukraine, the Constitution of the Ukrainian People's Republic, and the Constitution of the Ukrainian State (Hetmanate). For the purposes of this study, all

citations from these documents are provided in English translation.

Results and Discussion. *The Prehistory of the Formation of the Constitution of the Ukrainian People's Republic: Verbalisation of Legal Concepts in the Texts of the Universals of the Central Rada of Ukraine.* The revival of Ukrainian STATEHOOD in 1917, emerging from the collapse of the Russian Empire, was marked, in particular, by the establishment of Ukraine's highest legislative authority – the Central Rada of Ukraine (headed by Mykhailo Hrushevskiy) – and its highest executive body – the General Secretariat (headed by Volodymyr Vynnychenko). In modelling the national worldview – particularly its legal dimension – it is especially illustrative that the Head of State was Mykhailo Hrushevskiy, the most prominent Ukrainian historian of the time. He was also a literary scholar and folklorist, and the author of the influential concept of Ukraine-Rus', presented in his seminal *History of Ukraine-Rus'*. Hrushevskiy strongly advocated the idea of the Ukrainianness of Kyivan Rus' and the continuity of Ukrainian STATE-BUILDING from the princely era to the twentieth century. At the same time, the head of government was a widely recognised contemporary Ukrainian writer, Volodymyr Vynnychenko. The position of General Secretary (Minister) of Education was held by Ivan Steshenko – a writer, translator, and literary scholar. The central role of figures from the field of historical and literary scholarship in the Ukrainian state-building process, in our view, highlights the conceptualisation of the STATE and LAW as closely intertwined with Ukraine's enduring cultural and intellectual traditions.

The four Universals issued by the Central Rada of Ukraine represent foundational legislative acts of Ukrainian state-building and are of particular importance within the domain of CONSTITUTIONAL LAW.

The First Universal – dated 10 June 1917 – articulates in its preamble the core concepts underlying the legal foundations of Ukrainian state-building: *“Народе Український! Народе селян, робітників, трудячого люду! Волею своєю ти поставив нас, УКРАЇНСЬКУ, ЦЕНТРАЛЬНУ РАДУ, на сторожі прав і вольностей Української Землі. Найкращі сини твої, виборні люде від сел, від фабрик, від салдацьких казарм, од усих громад і товариств*

українських вибрали нас УКРАЇНСЬКУ ЦЕНТРАЛЬНУ РАДУ, і наказали нам стояти й боротися за ті права та вольности” (author's translation: *“Ukrainian people! People of the peasantry, of workers, of the labouring classes! By your will, you have appointed us, the CENTRAL RADA OF UKRAINE, as the guardians of the rights and liberties of the Ukrainian Land. Your best sons, elected representatives from villages, from factories, from army barracks, and from all Ukrainian communities and associations, have elected us – the CENTRAL RADA OF UKRAINE – and instructed us to defend and fight for those rights and liberties”*) (Універсали).

The primary subject of LAW and the source of the legal foundations of AUTHORITY is the UKRAINIAN PEOPLE (cf. other subjects of law at previous stages of Ukrainian statehood – the MONARCH in the Lithuanian Statute and the HOST in the Constitution of Pylyp Orlyk). The people express their WILL through ELECTIONS (*“elected representatives”*; *“have elected us”*).

The function of the Central Rada as the defender of the RIGHTS and LIBERTIES of Ukraine (*“as the guardians of the rights and liberties of the Ukrainian Land”*; *“fight for those rights and liberties”*) reflects the continuity of the conceptual and verbal tradition rooted in the Cossack-Hetmanate era (cf. the conceptualisation and verbalisation of *“вольности”* ('liberties') in the Lithuanian Statute). The concept CENTRAL RADA, through the Ukrainian representative bodies of the mid-nineteenth century (e.g. *the Main Ruthenian Council* in Lviv, 1848) and the early twentieth century (e.g. *the General Ukrainian Council* in Lviv, 1914), traces back to the era of the Cossack and Hetmanate councils. Its historical and artistic conceptualisation is vividly rendered in Panteleimon Kulish's novel *The Black Council*.

“...хай народ український на своїй землі має право сам порядкувати своїм життям. Хай порядок і лад на Вкраїні дають – вибрані, вселюдним, рівним, прямим і тайним голосуванням – Всенародні Українські Збори (Соїм). Всі закони, що повинні дати той лад тут у нас, на Вкраїні, мають право видавати тільки наші Українські Збори” (author's translation: *“...let the Ukrainian people have the right to govern their own lives on their own land. Order and discipline in Ukraine shall be established by the All-National Ukrainian Assembly (the Soim),*

elected through universal, equal, direct and secret suffrage. All laws intended to bring discipline to our land may be enacted solely by our Ukrainian Assembly, which alone possesses this legal right) (Універсали).

The purpose of law is to establish “*order and discipline in Ukraine*” – both lexemes (*порядок* ‘order’ and *лад* ‘discipline’) being native in origin, inherited from Proto-Slavic, with parallels in other Slavic languages. The electoral procedure is described in precise terms: “*elected through universal*”, “*equal*”, “*direct and secret suffrage*”. One of the proposed names for the highest all-Ukrainian representative body vested with legislative authority – *Соїм* (‘Soim’) (the same lexeme appears in the texts of the Lithuanian Statute) – is an indigenous word (cf. the Old Ukrainian word *снемь* ‘princely assembly’ and the Polish *sejm*), derived by combining the prefix *с-* with the root of the Old Ukrainian verb *имати* (in modern Ukrainian, *їняти*), meaning ‘to take’ or ‘to gather’ (thus, its internal form is ‘gathering’).

The ideology of Ukrainian STATE-BUILDING is conceptualised and verbalised in the concluding part of the First Universal: “*Народе Український! В твоїх руках доля твоя. І сей трудний час всесвітнього безладдя й розпаду докажи своєю однотайністю і державним розумом, що ти народ, народ, хліборобів, можеш гордо і достойно стати поруч з кожним організованим, державним народом, як рівний з рівним*” (author’s translation: “*People of Ukraine! Your fate is in your hands. In this difficult time of global disorder and disintegration, prove through your unity and political reason that you are a people – a people of farmers – capable of standing proudly and with dignity alongside any organised, sovereign nation as an equal among equals*”) (Універсали).

The conceptual opposition between GLOBAL CHAOS (“*this difficult time of global disorder and disintegration*”), as a consequence of the First World War, and a unified, organised SOVEREIGN NATION (“*prove through your unity and political reason that you are a people*”; “*organised, sovereign nation*”) is clearly verbalised. The text also verbalises the aspiration for equal participation in the international arena, which reflects the conceptual domain of INTERNATIONAL LAW (“*alongside any organised, sovereign nation as an equal among equals*”). Furthermore, it emphasises

the idea that the exercise of LEGAL RIGHTS in the present ensures the nation’s future (“*People of Ukraine! Your fate is in your hands*”).

The Third Universal, dated 7 November 1917, verbalises in its preamble the conceptual opposition CHAOS–ORDER: “*Без власти, дужої, єдиної, народньої, Україна теж може впасти в безодню усобиці, різні, занепаду*” (author’s translation: “*Without a strong, unified, national power, Ukraine too may fall into the abyss of civil strife, division, and decline*”) (Універсали).

This opposition reflects an archaic dichotomy, attested in folklore texts, between IN-GROUP DOMESTICATED SPACE and the OUT-GROUP NON-DOMESTICATED SPACE. From the perspective of continuity in legal vocabulary, extending back to the period of the Kyivan Rus’ state, it is important to note the chronicle-derived lexeme *усобиці* (‘strife’), which highlights the synthesis, embodied in Mykhailo Hrushevskiy, of the roles of historian and nation-builder.

The proclamation of the Ukrainian People’s Republic marked a pivotal moment. The legal foundations for further state-building during the immediate period were laid out, including the formation of a government (the text exhibits a high concentration of legal lexemes, which are distinctly highlighted): “*До Установчих зборів України вся власть творити лад на землях наших, давати закони і правити надлежить нам, Українській Центральній Раді, і нашому правительству – Генеральному Секретаріатові України*” (author’s translation: “*Until the Constituent Assembly of Ukraine convenes, all authority to establish discipline in our lands, to enact laws and to govern, shall belong to us – the Central Rada of Ukraine – and to our government, the General Secretariat of Ukraine*”) (Універсали).

The document under consideration also verbalises several key concepts of CRIMINAL LAW, such as CAPITAL PUNISHMENT, POLITICAL CRIME, and POLITICAL PRISONER: “*Однині на землі республіки Української смертна кара касується. Всім ув’язненим і затриманим за політичні виступи, зроблені до цього дня, як уже засудженим, так і незасудженим, а також і тим, хто ще до відповідальності не потягнений, дається повна амністія. Про се негайно буде виданий закон*” (author’s translation: “*From now on,*

capital punishment is abolished in the territory of the Ukrainian Republic. All individuals imprisoned or detained for political actions committed prior to this day – both those already sentenced and those not yet convicted, including those who have not yet been brought to justice – are granted full amnesty. A law to this effect will be issued without delay” (Універсали).

The ideology of Ukrainian JUSTICE (PROCEDURAL LAW) is likewise verbalised, with particular regard to traditions rooted in CUSTOMARY LAW: “*Суд на Україні повинен бути справедливий, відповідний духові народу. З тою метою приписуємо Генеральному Секретарству судових справ зробити всі заходи до упорядкування судівництва і привести до згоди з правними поняттями народу”* (author’s translation: *The judiciary in Ukraine must be fair and reflect the spirit of the people. To this end, we instruct the General Secretariat for Judicial Affairs to take all necessary measures to organise the judicial system and to align it with the legal traditions of the people”*) (Універсали).

The Fourth Universal, issued on 9 January 1918, proclaimed the INDEPENDENCE of the Ukrainian People’s Republic.

The preamble of the document contains a clear verbalisation of key legal concepts: “*Народе України! Твоєю силою, волею, словом стала на землі Українській Вільна Народня Республіка. Справдилась колишня давня мрія батьків Твоїх, борців за вольности і права трудящих. Але в тяжку годину відродилась воля України”* (author’s translation: “*People of Ukraine! By your strength, your will, and your word, the Free People’s Republic has arisen on Ukrainian soil. The old and long-standing dream of your forefathers, the fighters for the liberties and rights of working people, has come true. Yet it is in a time of great hardship that Ukraine’s freedom has been reborn”*) (Універсали).

The Ukrainian people is proclaimed as the subject of STATE-BUILDING and LAW, and the source of LAW is identified as the *силою* (‘strength’), *волею* (‘will’), and *словом* (‘word’) of the people. This triadic structure is particularly illustrative: the first element points to the COERCIVE SOURCE OF LAW, the second reflects FREEDOM OF THE WILL, while the third integrates the conceptualisation of VOLITION with a SACRAL SOURCE OF LAW (cf. the conceptualisation of

the divine WORD in the Gospel of John). The legal formula of liberties and rights (“*вольности і права*”) draws on the legal ideology of the Lithuanian Statute and the Cossack-Hetmanate period, thereby attesting to the continuity in the conceptualisation and verbalisation of Ukrainian law, and to the reliance of early twentieth-century Ukrainian state-builders and lawmakers on a long-standing legal tradition that shaped their worldview.

Archaic conceptual oppositions are verbalised, such as IN-GROUP (“*the Free Ukrainian Republic*”, “*our lands*”) versus OUT-GROUP (ENEMY – “*the Petrograd Government of the People’s Commissars*”); ORDER (cf. “*to lead our Land to order*”) versus CHAOS (“*disorder, robbery, and outrage*”); as well as the oppositions PEACE versus WAR (“*declared war on Ukraine*”), and INDEPENDENCE (“*the Free Ukrainian Republic*”) versus DEPENDENCE (“*to reassert authority over*”): “*Петроградське Правительство Народніх Комісарів, щоб повернути під свою владу Вільну Українську Республіку, оповістило війну Україні, і насилає на наші землі свої війська – красногвардейців, большевиків, – які грабують хліб наших селян і без всякої платні вивозять його в Росію, не жаліючи навіть зерна, наготовленого на засів, вбивають неповинних людей і сіють скрізь безладдя, зlodіяцтво, безчинство”* (author’s translation: “*The Petrograd Government of the People’s Commissars, seeking to reassert authority over the Free Ukrainian Republic, declared war on Ukraine and is sending its troops – Red Guards and Bolsheviks – into our lands. They seize grain from our peasants and export it to Russia without any payment, even taking seed grain. They kill innocent people and spread disorder, robbery, and outrage everywhere”*) (Універсали).

The text verbalises the contextual synonymy of the concepts FREE ELECTIONS / DEMOCRACY (“*the Central Rada of Ukraine, elected by assemblies of delegates*”) and PEACE (“*we shall not support any wars, as the Ukrainian people seek peace*”), synthesised in a single formula (“*democratic peace*”): “*Ми, Українська Центральна Рада, обрана з’їздами селян, робітників і салдатів України, на те пристати ніяк не можемо, ніяких війн піддержувати не будемо, бо Український Народ хоче миру, і мир демократичний повинний бути як найшвидче”* (author’s translation: “*We, the Central Rada of Ukraine,*

elected by assemblies of delegates of peasants, workers, and soldiers of Ukraine, cannot agree to this in any way. We shall not support any wars, as the Ukrainian people seek peace, and democratic peace must be established as soon as possible”) (Універсали).

The central legal formula of the document is the proclamation of an INDEPENDENT STATE (as emphasised in the original): “...для того, щоб вести свій Край до ладу, до творчої роботи, до скріплення революції та волі нашої, ми, Українська Центральна Рада, оповіщаємо всіх громадян України: **однині Українська Народня Республіка стає самостійною, ні від кого незалежною Вільною Суверенною Державою Українського Народу.** ...влада у ній буде належати тільки Народові України...” (author’s translation: “...in order to lead our Land towards order, creative labour, and the consolidation of the revolution and our freedom, we, the Central Rada of Ukraine, declare to all citizens of Ukraine: **from now on, the Ukrainian People’s Republic becomes an independent, free, and sovereign state of the Ukrainian people.** ...authority within it shall belong solely to the people of Ukraine...”)) (Універсали).

The establishment of the highest body of EXECUTIVE AUTHORITY in the state – the Council of People’s Ministers (replacing the former General Secretariat) – is proclaimed. Later in the text, a synonymous designation is used: the Government of our Republic. The stated objective of the government’s activity is the transformation of CHAOS / WAR into ORDER / PEACE: “Насамперед приписуємо Правительству Республіки нашої Раді Народніх Міністрів від цього дня вести розпочаті нею вже переговори про мир з Центральними Державами цілком самостійно і довести їх до кінця, не зважаючи ні на які перешкоди з боку яких-небудь інших частин бувшої Російської Імперії і установити мир, щоб наш Край розпочав своє господарське життя в спокою і згоді” (author’s translation: “First and foremost, we instruct the Government of our Republic – the Council of People’s Ministers – from this day forward to continue the peace negotiations already initiated with the Central Powers, to conduct them independently, and to bring them to completion regardless of any obstacles posed by any other parts of the former Russian Empire, in order to establish peace and

enable our Land to begin its economic life in tranquillity and harmony”) (Універсали).

The concept IN-GROUP is synonymised with RIGHTS and FREEDOM, while OUT-GROUP / ENEMY is conceptually linked with VIOLATION OF LAW, forming a clearly verbalised binary opposition. The following passage illustrates this opposition: “До так званих большовиків, та інших напасників, що нищать та руйнують наш Край, приписуємо Правительству Української Народньої Республіки твердо і рішуче взятись до боротьби з ними, а всіх громадян нашої Республіки закликаємо не жадуючи життя боронити добробут і свободу. Наша Народня Українська Держава повинна бути вичищена од насланих з Петрограду насильників, які топчуть права Української Республіки” (author’s translation: “With regard to the so-called Bolsheviks and other invaders who are destroying and devastating our Land, we instruct the Government of the Ukrainian People’s Republic to firmly and resolutely engage in combat against them, and we call upon all citizens of our Republic to defend – even at the cost of their lives – the welfare and freedom of our country. Our Ukrainian People’s State must be cleansed of the violent agents sent from Petrograd who trample upon the rights of the Ukrainian Republic”) (Універсали).

The synonymy of the concepts PAST – CHAOS – DEPENDENCE is likewise verbalised, with their underlying ideology explicitly qualified as state treason. The text states: “Сі темні сили хочуть знову повернути всі вільні народи під єдине ярмо Росії. Рада Народніх Міністрів повинна рішуче боротися з усіма контр-революційними силами. А всякого, хто кликатиме до повстання проти Самостійної Української Народньої Республіки, до повороту старого ладу, того карати, як за державну зраду” (author’s translation: “These dark forces seek once again to bring all free peoples under the single yoke of Russia. The Council of People’s Ministers must resolutely combat all counter-revolutionary elements. And anyone who calls for an uprising against the Independent Ukrainian People’s Republic, or for the restoration of the old order, shall be punished as a traitor to the state”) (Універсали).

The closing statement of the document reinforces the synonymy of the concepts INDEPENDENCE,

FREEDOM, and RIGHTS, placing them in direct opposition to the ENEMY (cf. the previously discussed synonymy of this concept): “До того часу всіх громадян Самостійної Української Народньої Республіки кличемо непохитно стати на сторожі добутої волі та прав нашого Народу і всіма силами боронити свою долю від всіх ворогів селянско-робітничої Самостійної Республіки Української” (author’s translation: *Until that time, we call upon all citizens of the Independent Ukrainian People’s Republic to stand steadfastly guard over the hard-won freedom and the rights of our People, and with all their strength to defend their fate from all enemies of the peasant-and-worker Independent Ukrainian Republic*) (Універсали).

The concept of ELECTORAL RIGHTS is verbalised as inherently linked to the previously discussed concepts of FREEDOM and DEMOCRACY. The document declares the establishment of the *Ukrainian Constituent Assembly* as the highest elected authority – “the supreme master and organiser of our Land”. Of particular interest is the use of the lexical unit *Land* as a verbaliser of the concept of STATE, which reflects the legal worldview of Kyivan Rus’, whose official designation in key legal documents was the *Rus’ Land*. The text includes a strong appeal: “... всім громадянам нашим провадити вибори до них як найпильніше, вжити всіх заходів, щоб підрахунок голосів закінчено як найскоріше...” (author’s translation: “...to all citizens to carry out the elections with the utmost diligence and to take all necessary measures to ensure that the counting of votes is completed as swiftly as possible...” (Універсали).

The Constitution of the Ukrainian People’s Republic. On the final day of the functioning of the Ukrainian People’s Republic’s parliament – the Central Rada of Ukraine (29 April 1918) – the Constitution of the Ukrainian People’s Republic was adopted. It bore the subtitle *Статут про державний устрій, права і вільності Української Народньої Республіки* (*Statute on the State System, Rights and Liberties of the Ukrainian People’s Republic*) (notably, the lexemes *статут* (‘statute’) and *вільності* (‘liberties’) indicate continuity with the previously discussed Lithuanian Statute). The document consists of 83 articles grouped into 8 sections.

The Constitution verbalises the concept of CONSTITUTIONAL LAW, proclaiming

LIBERTIES of citizens and state INDEPENDENCE as the highest legal and, more broadly, ideological values: “Відновивши своє державне право, яко Українська Народна Республіка, Україна, для кращої оборони свого краю, для певнішого забезпечення права і охорони вільностей, культури і своїх громадян, проголосила себе і нині єсть державою суверенною, самостійною і ні від кого незалежною” (author’s translation: “Having restored its statehood as the *Ukrainian People’s Republic, Ukraine* – in order to better defend its territory, to more securely safeguard the rule of law and protect liberties, culture, and its citizens – proclaimed itself, and remains, a sovereign, independent state, subject to no authority but its own”) (Конституція, Article 1).

The PEOPLE of Ukraine is proclaimed the subject of law in the Ukrainian People’s Republic: “Суверенне право в Українській Народній Республіці належить народові України, цеб-то громадянам УНР всім разом” (author’s translation: *Sovereign power in the Ukrainian People’s Republic belongs to the people of Ukraine, that is, to all citizens of the UPR collectively*) (Конституція, Section I, Article 2).

The people are also defined as the SOURCE OF LAW: “Вся власть в УНР походить від народу” (author’s translation: “All authority in the UPR derives from the people”) (Конституція, Section III, Article 22).

The functions of the highest legislative authority, as well as the formation of executive and judicial bodies, are vested in the *All-National Assembly* (Section III, Article 23). The highest executive authority is exercised by the *Council of People’s Ministers*, while the supreme judicial body is the *General Court of the Ukrainian People’s Republic* (Articles 24–25). The Head of State is the *Chairperson of the All-National Assembly*, who: “іменем Республіки сповняє всі чинності, звязані з представництвом Республіки” (author’s translation: *in the name of the Republic, performs all acts related to its representation*) (Article 35). “...формує Раду Народніх Міністрів Голова Всенародніх Зборів за порозуміння з Радою Старшин Зборів, і потім Рада Народніх Міністрів подається на затвердження Всенароднім Зборам” (author’s translation: “...the Council of People’s Ministers is formed by the Chairperson of the Assembly in consultation with the Council of Elders of the Assembly, after which the Council

composition is submitted for approval to the All-National Assembly”) (Конституція, Article 52).

However, the powers, functions, and formation procedure of the *Council of Elders* are not defined. Likewise, the position of head of government is not declared.

It is worth noting that the structure of the highest state AUTHORITY—both legislative and executive—as proclaimed by this Constitution, proved highly vulnerable under conditions of multiple external and internal threats to the very existence of the STATE, particularly in the absence of both a president and a prime minister. Authority was decentralised to the greatest extent possible—in stark contrast to the rigidly centralised vertical structure of the Moscow-based Bolshevik terrorist regime. In essence, the vulnerability of democratic, decentralised authority when faced with a centralised hostile regime echoed the historical situation of Kyivan Rus’ during the Mongol-Tatar invasion. This reveals a significant dependence of STATE SECURITY on the STRUCTURE OF AUTHORITY, which in turn reflects the prevailing legal ideology. Regrettably, the state structure of Ukraine at the time—particularly the configuration of authority as reflected in the constitutional document under analysis—enabled the possibility of enemy occupation. This outcome indicates a flawed conceptualisation of STATE, AUTHORITY, and LAW, especially with regard to their structural characteristics, by the political leadership of the period.

The ideology of CRIMINAL LAW is also codified, most notably through the abolition of CAPITAL PUNISHMENT, CORPORAL PUNISHMENT, and any penalties infringing upon a citizen’s HONOUR or DIGNITY: “Громадянин УНР і ніхто інший на території її не може бути покараний смертю, ані відданий яким-небудь карам по тілу, або иншим актам, які понижують людську гідність, ані підпасти конфіскації майна, як карі” (author’s translation: “A citizen of the UPR, as well as any other person on its territory, shall not be subjected to capital punishment, nor to any corporal punishment or other acts that degrade human dignity, nor shall they be liable to the confiscation of property as a form of punishment”) (Конституція, Section II, Article 14).

This stands in stark contrast to the Lithuanian Statute, which, in these respects, includes all four forms of punishment.

The Constitution of the Hetmanate. On the same day—29 April 1918—when the Constitution of the Ukrainian People’s Republic was adopted and the Central Rada of Ukraine was dissolved, the provisional constitution of the Ukrainian State of Hetman Pavlo Skoropadskyi was proclaimed, entitled *Закони про тимчасовий устрій України* (*Laws on the Provisional State System of Ukraine*) (comprising 44 articles grouped into 7 sections). The Hetman of Ukraine was declared the head of the legislative authority (Article 1), while the executive authority was entrusted to the Chairman of the Council of Ministers, appointed by the Hetman; the Hetman also appointed and dismissed the Cabinet [of Ministers] (Article 3). Furthermore, the Hetman served as *Supreme Commander of the Ukrainian Army and Navy* (Article 5).

The Constitution incorporates elements of ECCLESIASTICAL (or, more broadly, SACRAL) LAW, declaring: “Первенствуюча в Українській Державі є віра християнська, православна” (author’s translation: “The primary faith in the Ukrainian State is the Christian Orthodox faith”) (Закони, Article 9).

MILITARY LAW is likewise verbalised, with particular emphasis placed on the conceptualisation of the COSSACKS: “Умови придбання прав Українського козацтва і громадянства. рівно як і їх загублення, визначаються законом” (author’s translation: “The acquisition of the rights of the Ukrainian Cossacks and of citizenship, as well as the loss thereof, shall be governed by law”) (Article 11); “Захист Вітчизни – є свя- тий обов’язок кожного козака і громадянина Української Держави” (author’s translation: “The defence of the Fatherland is a sacred duty of every Cossack and citizen of the Ukrainian State”) (Закони, Article 12).

The final section—“On the General Court” (Articles 42–44)—verbalises the conceptualisation of JUDICIAL LAW. On 8 July 1918, the General Court was replaced by the *State Senate* of the Ukrainian State, which became the highest judicial body with the function of overseeing the activity of all courts within the STATE. (*Сенат* is a lexeme of Latin origin, originally meaning ‘council of elders’, from *senex*, ‘old man’.)

The orientation of the Ukrainian State towards the state and legal model of the Ukrainian Cossack-Hetmanate is quite evident. This is reflected in legal lexemes such as *Hetman*, *Otaman* (of the

Council of Ministers), and *General Court* – the latter corresponding to the historical office of *General Judge*, which ranked third in the hierarchy of the Hetmanate state in the 17th–18th centuries, following the Hetman himself. Further confirmation is provided by the legal conceptualisation of the Ukrainian military under the Hetmanate of Pavlo Skoropadskyyi, whose command structure included ranks such as *General Khorunzhyi*, *General Bunchuzhnyi*, and *General Osavul* – positions that directly correspond to those held by the *General Starshyna* (General Staff) of the 17th–18th-century Hetmanate.

Conclusions and Future Research. The analysed texts provide valuable insights from several key perspectives. Firstly, they allow for a comparison of how two distinct state and legal systems – one democratic, the other authoritarian-monarchical (centred on the figure of the Hetman as head of state) – were conceptualised and verbalised. Secondly, they reflect the continuity of Ukrainian state and legal organisation in relation to previous historical models, particularly those of the Cossack era and the Hetmanate. Thirdly, they offer a basis for comparative analysis between this phase of Ukrainian legal history (and legal language) and the constitutional developments in other states formed in the aftermath of the disintegration of the Russian, Austro-Hungarian, German, and Ottoman Empires.

A comparative analysis of the constitutions of the Ukrainian People's Republic (UPR) and the Ukrainian State (Hetmanate) highlights essential differences in how their respective authors conceptualised the notions of STATE, AUTHORITY, and LAW. The UPR's constitution reflects a vision of a DEMOCRATIC

PARLIAMENTARY REPUBLIC (featuring no strong head of STATE and no functional definition of how AUTHORITY is to be exercised). By contrast, the Hetmanate embodies a MONARCHICAL model, one that was already perceived as anachronistic in the early twentieth century and was deliberately patterned after the historical Ukrainian Hetmanate of the mid-seventeenth to early eighteenth centuries.

These divergent approaches are closely linked to the ideological and historical orientations of their principal figures. For Mykhailo Hrushevskyyi, the leading Ukrainian historian, the foundational legal value drawn from the national past was LIBERTIES (= DEMOCRACY). In contrast, for Pavlo Skoropadskyyi – a military leader who viewed the Hetmanate as his primary point of reference – the central category was the HETMAN (= MONARCH). This difference is clearly reflected in the respective constitutional titles: *Статутом про державний устрій, ПРАВА і ВІЛЬНОСТІ Української Народної Республіки* (*Statute on the State System, RIGHTS and LIBERTIES of the Ukrainian People's Republic*) (capitalisation added), versus the Hetmanate's *Закони про тимчасовий устрій України* (*Laws on the Provisional State System of Ukraine*) – a title that arguably aligns the notion of LAW with OBLIGATIONS rather than with RIGHTS. From the standpoint of geopolitical vulnerability, the Hetmanate model of STATEHOOD may have appeared more stable in theory. However, in practice, it functioned under the constraints of German occupation. Conversely, DEMOCRACY, while ideologically progressive, proved insufficiently resilient in the face of the totalitarian and violent aggression launched by the Moscow-based Bolshevik regime.

BIBLIOGRAPHY:

1. Ажнюк Б.М. Європейська хартія – європейська двомовність. *Народна творчість та етнологія*. 2014. № 3. С. 7–11.
2. Ажнюк Б.М. Мовне законодавство і мовне планування в сучасній Україні. *Мовознавство*. 2017. № 4. С. 28–40.
3. Ажнюк Б.М. Мовні права: колективні й індивідуальні. *Право України*. 2016. № 3. С. 84–93.
4. Ажнюк Б.М. Мовні права як категорія соціолінгвістики. *Мовознавство*. 2013. № 5. С. 3–11.
5. Артикуца Н.В. Термінологічно-правовий фонд української мови: проблеми методології дослідження. *Система і структура східнослов'янських мов. Міжкаф. зб. наук, праць*. Київ, 1999. С. 164–187.
6. Близнюк К. Асоціативний образ Батьківщини в мовній картині світу української молоді. *Мова: класичне – модерне – постмодерне*. 2022. Вип. 8. С. 63–82.
7. Вербенец М.Б. Юридична термінологія української мови: історія становлення і функціонування : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Ін-т філології. Київ, 2004. 20 с.
8. Голубовська І.О. Етнічні особливості мовних картин світу. Київ : Логос, 2004. 284 с.

9. Голубовська І.О. Мовна картина світу як об'єкт лінгвістичного вивчення. *Наукова спадщина професора С. В. Семчинського і сучасна філологія. Збірник наукових праць: у 2 ч.* Упоряд. В. Ф. Чемес. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2001. Ч. 1. С. 252–258.

10. Горобець В.Й. Розвиток термінології права в українській літературній мові XIV–XVIII ст. *Мовознавство*. 1984. № 3.

11. Жайворонок В.В. Проблема концептуальної картини світу та мовного її відображення. *Культура народів Причорномор'я*. 2002. № 32. С. 51–53.

12. Закони про тимчасовий державний устрій України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0004300-18#Text> (дата звернення 07.08.2025).

13. Зархіна С.Е. Мова права як предмет філософсько-логічного аналізу (історичний аспект) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.12. Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2005. 20 с.

14. Іващенко В.Л. Семантика ментального концепту. *Мовознавство*. 2008. № 1. С. 42–43.

15. Каленюк О.М. Використання української правничої термінології в державних органах і судівництві наприкінці XIX – XX століття у Східній Галичині. *Актуальні проблеми становлення та розвитку держави і права України : матеріали міжвузівського наук. семінару* (м. Івано-Франківськ, 9–10 жовтня 2014 р.). Івано-Франківськ : Редакційно-видавничий відділ Івано-Франківського університету права ім. Короля Данила Галицького, 2014. С. 68–73.

16. Кононенко В.І. Концепти українського дискурсу. Івано-Франківськ : Плай, 2004. 248 с.

17. Конституція Української Народної Республіки (Статут про державний устрій, права і вольності УНР). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0002300-18#Text> (дата звернення 05.08.2025).

18. Лисиченко Л.А. Мовна картина світу та її рівні. Харків : Харківський держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди, 2000. 187 с.

19. Михальчук О.І. Мовна компетенція як інструмент реалізації мовних прав. *Мовні і концептуальні картини світу*. Київ : Вид.-полігр. центр «Київський університет». 2018. Вип. 2 (62). С. 190–197.

20. Михальчук О.І. Мовне планування в законодавстві як соціолінгвістична концепція мовно-національних відносин. *Мова і суспільство*. Львів, 2019. Вип. 10. С. 82–90.

21. Михальчук О.І. Мовно-інформаційний простір у контексті українського законодавства: соціолінгвістичні аспекти. *Мовознавство*. 2024. № 1. С. 18–29.

22. Моїсєєнко О. Фреймінг міжнародних злочинів у заявах прокурора щодо ситуації в Україні. *Мова: класичне – модерне – постмодерне*. 2024. Вип. 10. С. 118–134.

23. Радзівєвська Т.В. Концептуалізація ментального простору в українській мові. *Мовознавство*. 1998. № 2/3. С. 107–117.

24. Слухай Н.В. Сучасні лінгвістичні теорії концепту як мовно-культурного феномену. *Мовні і концептуальні картини світу*. Київ, 2002. Вип. 7. С. 462–470.

25. Соколовська Ж.П. Картина світу та ієрархія сем. *Мовознавство* 2002. № 6. С. 86–93.

26. Толста С.А. Правничі термінологія в законодавчих актах України : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 2006. 229 с.

27. Трач Н.С. Українська правничі термінологія в добу Центральної Ради, Директорії та Гетьманату. *Науковий вісник Чернівецького національного університету: Слов'янська філологія*. 2013. Вип. 697–699. С. 190–198.

28. Трач Н.С. Українська правничі термінологія в XX ст. : дис. ... канд. юрид. наук : 10.02.01. Чернівці, 2009. 221 с.

29. Універсали Української Центральної Ради. URL: https://mtt.in.ua/slovyuk_universaly-tsentralnoyi-rady/ (дата звернення 07.08.2025).

30. Чмир О.Р. Давньоруські витоки лексики права в українській мові. *Ukrainistika na prahu nového století a tisíciletí. Problémy jazyka, literatury, kultury. Sborník příspěvků*. Olomouc, 2001. С. 74–77.

31. Чмир О.Р. Лексика старослов'янської та давньоруської мов як об'єкт зіставно-типологічного дослідження (на матеріалі лексики права). *Наукові засади вивчення та викладання слов'янських мов. Матеріали наукових читань, присвячених пам'яті професора Володимира Масальського на честь 100-річчя від дня його народження*. Київ, 1998. С. 63–65.

REFERENCES:

1. Azhniuk, B.M. (2014). Yevropeiska khartiia – yevropeiska dvomovnist [The European Charter – European bilingualism]. *Narodna tvorchist ta etmolohiia*, 3, 7–11 [in Ukrainian].

2. Azhniuk, B.M. (2017). Movne zakonodavstvo i movne planuvannia v suchasni Ukraini [Language legislation and language planning in contemporary Ukraine]. *Movoznavstvo*, 4, 28–40 [in Ukrainian].

3. Azhniuk, B.M. (2016). Movni prava: kolektyvni y individualni [Language rights: Collective and individual]. *Pravo Ukrainy*, 3, 84–93 [in Ukrainian].
4. Azhniuk, B.M. (2013). Movni prava yak katehoriia sotsiolinhvistyky [Language rights as a category of sociolinguistics]. *Movoznavstvo*, 5, 3–11 [in Ukrainian].
5. Artykutsa, N.V. (1999). Terminolohichno–pravovyi fond ukrainskoi movy: problemy metodolohii doslidzhennia [The terminological and legal corpus of the Ukrainian language: Issues of research methodology]. *Systema i struktura skhidnoslovianskykh mov. Mizhkaf. zb. nauk, prats*. Kyiv (pp. 164–187) [in Ukrainian].
6. Blyzniuk, K. (2022). Asotsiatyvnyi obraz Batkivshchyny v movnii kartyni svitu ukrainskoi molodi [The associative image of the homeland in the linguistic worldview of Ukrainian youth]. *Mova: klasychne – moderne – postmoderne*, 8, 63–82 [in Ukrainian].
7. Verbeniets, M.B. (2004). Yurydychna terminolohiia ukrainskoi movy: istoriia stanovlennia i funktsionuvannia [Ukrainian legal terminology: the history of its formation and functioning]. *PhD thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
8. Holubovska, I.O. (2004). *Etnichni osoblyvosti movnykh kartyn svitu* [Ethnic features of linguistic worldviews]. Kyiv: Lohos [in Ukrainian].
9. Holubovska, I.O. (2001). Movna kartyna svitu yak ob'iekt linhvistychnoho vyvchennia [The linguistic worldview as an object of linguistic study]. *Naukova spadshchyna profesora S.V. Semchynskoho i suchasna filolohiia. Zbirnyk naukovykh prats: u 2 ch. Uporiad. V. F. Chemes*. Kyiv: Vydavnycho-polihrafichnyi tsentr “Kyivskiy universytet”, 1, 252–258 [in Ukrainian].
10. Horobets, V.Y. (1984). Rozvytok terminolohii prava v ukrainskii literaturnii movi XIV–XVIII st. [The development of legal terminology in the Ukrainian literary language of the 14th–18th centuries]. *Movoznavstvo*, 3 [in Ukrainian].
11. Zhaivoronok, V.V. (2002). Problema kontseptualnoi kartyny svitu ta movnoho yii vidobrazhennia [The problem of the conceptual worldview and its linguistic representation]. *Kultura narodiv Prychornomia*, 32, 51–53 [in Ukrainian].
12. Zakony pro tymchasovyi derzhavnyi ustroi Ukrainy [Laws on the Provisional State System of Ukraine]. Retrived from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0004300–18#Text> [in Ukrainian].
13. Zarkhina, S.E. (2005). Mova prava yak predmet filosofsko–lohichnoho analizu (istorychnyi aspekt) [The language of law as an object of philosophical and logical analysis (historical aspect)]. *PhD thesis*. Kharkiv [in Ukrainian].
14. Ivashchenko, V.L. (2008). Semantyka mentalnoho kontseptu [Semantics of the mental concept]. *Movoznavstvo*, 1, 42–43 [in Ukrainian].
15. Kaleniuk, O.M. (2014). Vykorystannia ukrainskoi pravnychoi terminolohii v derzhavnykh orhanakh i sudivnytstvi naprykintsi XIX–XX stolittia u Skhidnii Halychyni [The use of Ukrainian legal terminology in state institutions and the judiciary in Eastern Galicia in the late 19th–20th centuries]. *Aktualni problemy stanovlennia ta rozvytku derzhavy i prava Ukrainy: materialy mizhvuzivskoho nauk. seminaru* (m. Ivano–Frankivsk, 9–10 zhovtnia 2014 r.). Ivano–Frankivsk: Redaktsiino-vydavnychi viddil Ivano–Frankivskoho universytetu prava im. Korolia Danyla Halytskoho (pp. 68–73) [in Ukrainian].
16. Kononenko, V.I. (2004). Kontsepty ukrainskoho dyskursu [Concepts of Ukrainian discourse]. Ivano–Frankivsk: Plai [in Ukrainian].
17. Konstytutsiia Ukrainkoi Narodnoi Respubliky (Statut pro derzhavnyi ustroi, prava i volnosti UNR) [Constitution of the Ukrainian People’s Republic (Charter on the State System, Rights and Freedoms of the UPR)]. Retrived from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0002300–18#Text> [in Ukrainian].
18. Lysychenko, L.A. (2000). *Movna kartyna svitu ta yii rivni* [The linguistic worldview and its levels]. Kharkiv: Kharkivskiy dezh. ped. un-t im. H.S. Skovorody [in Ukrainian].
19. Mykhalchuk, O.I. (2018). Movna kompetentsiia yak instrument realizatsii movnykh prav [Language competence as an instrument for realising language rights]. *Movni i kontseptualni kartyny svitu*, 2 (62), 190–197 [in Ukrainian].
20. Mykhalchuk, O.I. (2019). Movne planuvannia v zakonodavstvi yak sotsiolinhvistychna kontseptsiiia movno-natsionalnykh vidnosyn [Language planning in legislation as a sociolinguistic concept of language–national relations]. *Mova i suspilstvo*, 10, 82–90 [in Ukrainian].
21. Mykhalchuk, O.I. (2024). Movno–informatsiinyi prostir u konteksti ukrainskoho zakonodavstva: sotsiolinhvistychni aspekty [The language–information space in the context of Ukrainian legislation: Sociolinguistic aspects]. *Movoznavstvo*, 1, 18–29 [in Ukrainian].
22. Moiseienko, O. (2024). Freiminh mizhnarodnykh zlochyniv u zaiavakh prokurora shchodo sytuatsii v Ukraini [Framing of international crimes in the prosecutor’s statements on the situation in Ukraine]. *Mova: klasychne – moderne – postmoderne*, 10, 118–134 [in Ukrainian].
23. Radziivska, T.V. (1998). Kontseptualizatsiia mentalnoho prostoru v ukrainskii movi [Conceptualisation of mental space in the Ukrainian language]. *Movoznavstvo*, 2 (3), 107–117 [in Ukrainian].

24. Slukhai, N.V. (2002). Suchasni linhvistychni teorii kontseptu yak movno-kulturnoho fenomenu [Modern linguistic theories of the concept as a linguistic-cultural phenomenon]. *Movni i kontseptualni kartyny svitu*, 7, 462–470 [in Ukrainian].
25. Sokolovska, Zh.P. (2002). Kartyna svitu ta hierarkhiia sem [The worldview and the hierarchy of semes]. *Movoznavstvo*, 6, 86–93 [in Ukrainian].
26. Tolsta, S.A. (2006). Pravnycha terminolohiia v zakonodavchykh aktakh Ukrainy [Legal terminology in the legislative acts of Ukraine]. *PhD thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
27. Trach, N.S. (2013). Ukrainska pravnycha terminolohiia v dobu Tsentralnoi Rady, Dyrektorii ta Hetmanatu [Ukrainian legal terminology during the period of the Central Rada, the Directorate and the Hetmanate]. *Naukovyi visnyk Chernivetskoho natsionalnoho universytetu: Slovianska filolohiia*, 697–699, 190–198 [in Ukrainian].
28. Trach, N.S. (2009). Ukrainska pravnycha terminolohiia v XX st. [Ukrainian legal terminology in the 20th century]. *PhD thesis*. Chernivtsi [in Ukrainian].
29. Universaly Ukrainskoi Tsentralnoi Rady [Universals of the Central Rada of Ukraine]. Retrived from: https://mtt.in.ua/slovyk_universaly-tsentralnoyi-rady/ [in Ukrainian].
30. Chmyr, O.R. (2001). Davnoruski vytoky leksyky prava v ukrainskii movi [The Old Ruthenian origins of legal vocabulary in the Ukrainian language]. *Ukrajnistika na prahu nového století a tisíciletí. Problémy jazyka, literatury, kultury. Sborník příspěvků*. Olomouc, 74–77 [in Ukrainian].
31. Chmyr, O.R. (1998). Leksyka staroslovianskoi ta davnoruskoi mov yak obiekt zistavno-typolohichnoho doslidzhennia (na materialii leksyky prava) [Vocabulary of Old Church Slavonic and Old East Slavic as an object of comparative-typological study (based on legal vocabulary)]. *Naukovi zasady vuvchennia ta vykladannia slovianskykh mov. Materialy naukovykh chytan, prysviachenykh pamiaty profesora Volodymyra Masalskoho na chest 100-richchia vid dnia yoho narodzhennia*. Kyiv (pp. 63–65) [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 17.11.2025
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 15.12.2025
Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.12.2025

УДК 811.161.2'367.6

DOI <https://doi.org/10.17721/fovia.philologica/2025/10/11>**Людмила ЮЛДАШЕВА**

кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української літератури, компаративістики і гринченкознавства, Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2, м. Київ, Україна, 04053

ORCID: 0000-0002-6561-8827**Scopus Author ID:** 58701991300**Researcher ID:** Y-6026-2019

Бібліографічний опис статті: Юлдашева, Л. (2025). Контрастність заперечення в сучасних поетичних текстах. *Folia Philologica*, 10, 98–105, doi: <https://doi.org/10.17721/fovia.philologica/2025/10/11>

КОНТРАСТНІСТЬ ЗАПЕРЕЧЕННЯ В УКРАЇНСЬКИХ ПОЕТИЧНИХ ТЕКСТАХ

У статті розглядається заперечення як одна із ключових мовних категорій, що становить основу логіко-граматичної організації висловлення та виконує вагомую роль у концептуалізації світу. Бінарна опозиція ствердження – заперечення є основою людського мислення та універсальним способом пізнання дійсності. У художній літературі заперечення функціює не лише як інструмент логічного протиставлення, а і як важливий засіб художнього моделювання образів, посилення емоційної напруги та впорядкування структури твору. Використання заперечення уможливорює розкриття внутрішніх переживань ліричного героя та акцентування смисло-вих доміант тексту. Дослідження мовного заперечення охоплює настільки широкий спектр проблем, що попри значні наукові напрацювання в цій царині окремі аспекти залишаються не досить з'ясованими та потребують подальшого осмислення. Метою дослідження є окреслення ролі заперечення як засобу побудови контрасту й підсилення експресивної виразності в сучасних українських поетичних текстах. Використано комплексний методологічний підхід, який поєднує лінгвістичний опис, структурно-семантичний і трансформаційний аналізи. У мові заперечення разом зі своїм протичленом – ствердженням – формує універсальну бінарну опозицію. Заперечення, як маркований компонент, представлене у складніших лексичних і граматичних конструкціях і потребує складнішої семантичної інтерпретації. Заперечні мовні конструкції є вторинними порівняно зі стверджувальними щодо інформативності, але відіграють важливу роль у пізнавальному процесі, інколи навіть вирішальну. Визначено функційні відмінності між нейтральним і контрастним запереченням, розкрито механізми їхнього впливу на сприйняття тексту читачем. Новизна роботи полягає в усебічному аналізі контрастного заперечення як інструменту побудови складних семантичних структур і створення естетичного ефекту. Висновки дослідження поглиблюють розуміння мовної категорії заперечення, її когнітивної та прагматичної природи, а також відкривають перспективи для подальших студій у царині стилістики, когнітивної поетики та лінгвістики тексту.

Ключові слова: заперечення, контраст, поетичний текст, сучасна українська поезія, семантика, прагматика, бінарна опозиція.

Liudmyla YULDASHEVA

PhD in Philology, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Ukrainian Literature, Comparative Studies and Hrinchenko Studies, Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University, Bulvarno-Kudriavska str., 18/2, Kyiv, Ukraine, 04053

ORCID: 0000-0002-6561-8827**Scopus Author ID:** 58701991300**Researcher ID:** Y-6026-2019

To cite this article: Yuldasheva, L. (2025). Kontrastnist zaperechennia v suchasnykh poetychnykh tekstakh [The Contrastivity of Negation in Ukrainian Poetic Texts]. *Folia Philologica*, 10, 98–105, doi: <https://doi.org/10.17721/fovia.philologica/2025/10/11>

THE CONTRASTIVITY OF NEGATION IN UKRAINIAN POETIC TEXTS

The article examines negation as one of the key linguistic categories that shapes the logical and grammatical organization of an utterance and plays a significant role in the conceptualization of the world. The binary opposition affirmation – negation constitutes the foundation of human thinking and represents a universal means of understanding reality. In literary discourse, negation functions not only as a tool of logical opposition but also as an important device for artistic image-building, enhancing emotional tension, and structuring a poetic work. The use of negation enables the revelation of the lyrical persona's inner experiences and highlights the semantic dominants of the text. Despite substantial scholarly achievements in this field, linguistic negation encompasses such a broad range of issues that several aspects remain insufficiently explored and require further interpretation. The aim of the study is to outline the role of negation as a means of constructing contrast and intensifying expressive imagery in contemporary Ukrainian poetic texts. Special attention is given to contrastive negation as a device that enhances figurative density, emotional expressivity, and structural organization. The research employs a comprehensive methodological approach that combines linguistic description, structural-semantic analysis, and transformational analysis. In language, negation together with its counterpart affirmation forms a universal binary opposition. Negation, as the marked component, is represented in more complex lexical and grammatical constructions and requires more intricate semantic interpretation. Although negative constructions are secondary to affirmative ones in terms of informativeness, they play an important – and sometimes decisive – role in cognitive processes. The study identifies functional differences between neutral and contrastive negation and reveals the mechanisms of their influence on the reader's perception of a text. The novelty of the research lies in the holistic analysis of contrastive negation as a tool for constructing complex semantic structures and creating an aesthetic effect. The conclusions broaden the understanding of the linguistic category of negation, its cognitive and pragmatic nature, and open new perspectives for further studies in stylistics, cognitive poetics, and text linguistics.

Key words: negation, contrast, poetic text, contemporary Ukrainian poetry, semantics, pragmatics, binary opposition.

Актуальність проблеми. Заперечення є однією з важливих мовних категорій, яка виникає завдяки прагненню людини осмислювати дійсність, розрізнати явища світу та впливати на інших учасників комунікації. Воно належить до основних логіко-граматичних категорій і є невід'ємним елементом природних мов. Мови базуються на принципі поляризації: одні факти стверджуються, інші заперечуються. Ця бінарна опозиція *ствердження – заперечення* є основою мислення та універсальним способом пізнання світу.

Людина протиставляє своє *Я* зовнішньому світу, сприймаючи його як *Не-я*; це стає підґрунтям для структуралізації світу. *Я* є стверджувальним елементом, натомість *Не-я* – заперечним, що сигналізує про відсутність ствердження і засвідчує природну взаємодію категорій ствердження і заперечення. Заперечення вважають однією з визначальних операцій мисленнево-мовленнєвої діяльності людини. Уже традиційно в мовознавстві його зараховують до семантичних універсалій, властивих кожній мові.

Заперечення охоплює широкий спектр теоретичних проблем, пов'язаних із питаннями онтології та гносеології. Воно виникає внаслідок порівняння або зіставлення явищ, виявлення подібностей і відмінностей. Унаслідок таких логічних операцій заперечуються одні характеристики, а натомість утверджуються

інші, протилежні. Через це заперечення часто виступає ключовим елементом контрастних контекстів, створюючи за допомогою протиставлення смислової й емоційної напруги. Воно посилює контрастність, чітко розмежовує позитивне і негативне сприйняття інформації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Заперечення є складною, багатогранною і загальнонауковою категорією, що викликає інтерес як у лінгвістиці, так і в інших галузях знання. Вагомий внесок у з'ясування онтологічних і гносеологічних характеристик заперечення зробили М. Баган (2010), В. Діброва (2011), О. Куш (2002), А. Паславська та Р. Помірко (2001; 2003), Л. Юлдашева (2025) та інші. Зокрема, М. Баган кваліфікує заперечення як універсальний когнітивний механізм, що забезпечує структурування знання про світ через опозицію наявності – відсутності. В. Діброва доводить, що заперечні конструкції є важливими для процесів інтерпретації, оскільки задають рамки тлумачення висловлення, модифікують інформаційну структуру повідомлення та впливають на реалізацію комунікативних інтенцій мовця. О. Куш вивчає заперечення в контексті логічної семантики, трактує його як складний семантичний оператор, що не лише заперечує факт, а й створює нові смислові співвідношення. А. Паславська та Р. Помірко у своїх працях наголошують на системній природі заперечення, розглядають його як катего-

рію, що функціє на кількох мовних рівнях – від лексичного до синтаксичного. Л. Юлдашева аналізує механізми актуалізації заперечення в різних комунікативних сферах, акцентує його роль у побудові смислових контрастів. У сукупності ці праці формують методологічне підґрунтя для сучасних студій заперечення, поглиблюють розуміння його логіко-семантичної сутності, когнітивної природи й прагматичного потенціалу. Провідні ідеї цих учених слугували добрим орієнтиром у розв'язанні задекларованої проблеми. Вивчення мовного заперечення містить у собі настільки широке коло питань, що, незважаючи на значні напрацювання в цій галузі, усе ще за межами лінгвістичних пошуків залишається низка питань.

У художній літературі, зокрема в поезії, заперечення виступає не лише елементом логічного протиставлення, а й вагомим засобом створення художньої образності, емоційного навантаження та структурної організації тексту. У сучасних українських поетичних текстах заперечення відіграє ключову роль у побудові контрасту, посилює різноманітні аспекти протиставлення – логічні, емоційні, естетичні тощо. Цей комплекс питань потребує ґрунтовнішого вивчення. Тож актуальність пропонованої студії зумовлена потребою цілісного й усебічного вивчення категорії заперечення як у семантичному, так і у функційному плані.

Визначення мети дослідження. Мета дослідження полягає у визначенні ролі заперечення у створенні контрасту в поетичному тексті.

Матеріалом дослідження послуговували різнопланові одиниці, що передають заперечення, дібрані з ліричних текстів.

Специфікою теми зумовлений комплексний підхід до вибору методів дослідження, серед яких *метод лінгвістичного опису мовних фактів* – для інвентаризації та систематизації негаційних одиниць з огляду на їхні функційно-семантичні параметри; *структурний метод* із залученням методик *трансформаційного* та *структурно-семантичного аналізу* – для виокремлення конститuentів заперечних конструкцій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для заперечення, як і для інших елементів семіотичного класу мовних знаків, характерна відсутність прямої предметної співвіднесеності. Його основна функція полягає в диференціації фактів і явищ щодо

визначених координат. Завдяки широкому функційному діапазону заперечення виявляє тенденцію до міжкатегоріальних зв'язків, ґрунтованих на формальній і семантичній спільності.

Заперечення в лінгвістиці кваліфікують як категорію, що виражає відсутність ознаки, факту чи явища. Маркерами заперечення є спеціальні мовні засоби, зокрема заперечні частки *не*, *ні*, модальні дієслова, відповідні граматичні конструкції тощо. Заперечення може бути виражено двома способами: 1) за допомогою спеціальних мовних засобів, що експлікують заперечення; 2) без використання явних мовних одиниць; у цьому разі заперечення має імпліцитний характер і виявляється в семантиці слова.

Зазвичай сигналізують про заперечення частки *не* та *ні*. Найвища частотність використання характерна для частки *не*: *Ти ж бо зовсім не стала на отій війні* (Н. Слободяник); *Повертайся, будь ласка, живим. Я прошу не багато, й не мало* (Ю. Бощенко). Важливо зазначити, що загальне експліцитне заперечення, виражене предикатами, охоплює найчастіше все речення, наприклад: *Тільки не пиши мені про війну, Розкажи, чи є біля тебе сад, чи там повзають равлики по в'юну?* (П. Вишебаба); *Щастя – коли ти не йдеш на війну!* (О. Гривул); *Біль не існує в минулому часі* (М. Савка). *Як же хочеться пожити інший раз, як же інколи не хочеться вмирати* (П. Вишебаба) – у цьому прикладі частка *не* заперечує зміст другої частини складного речення.

Зауважимо, що частка *не* заперечує значення слова тільки в конкретному випадку, не змінюючи його основного змісту. Натомість заперечний префікс має більш суттєвий вплив на значення, адже він не лише заперечує значення твірної основи, але й утворює слово, що має протилежну семантику: *Ще назва є, а річки вже немає* (Л. Костенко). У реченні: *Як невимовне віршами не скажеш, чи не німою зробиться душа?!* (Л. Костенко) – частка *не* (*не скажеш*) не змінює значення слова *скажеш*, натомість прикметник *невимовний*, утворений за допомогою префікса *не-*, змінює значення слова *вимовний* на протилежне: *невимовний* – який важко виразити, передати словами. Подвійне заперечення зумовлює очікування позитивного результату. Порівняймо: *Не повернутись ти*

не маєш права! (Д. Кобзар) – *Ти мушиш повернутися.*

Використання різних частин мови в заперечному значенні в одному контексті створює сильний ефект неґації: *По сигналу тривоги Настя вже не мчить стрімголов до підвалу. У такі моменти вона хоче кричати, і Олега їй зовсім не шкода, Та Настя його не зніме і не віддасть – нізащо, ніколи й нікому* (В. Мулік); *Ти не змінюєшся анітрохи, обростаєш болем і досвідом, ніби дерева мохом. Не було смислу ні плакати, ані кричати* (О. Слоньовська).

Експліцитне і імпліцитне вираження неґації супроводжується появою особливого емоційного відтінку, що виникає як наслідок взаємодії заперечного змісту конструкції з різноманітними конотаціями. Імпліцитною називають інформацію, яку автор повідомлення має на увазі, але виражає не прямо, а опосередковано. Попри те, що залишається прихованою, вона сприймається реципієнтом. Така інформація може бути зумовлена інтонацією, порядком слів чи контекстом. Наприклад, у багатьох випадках імпліцитна неґація виражає значення м'якше та менш категорично порівняно із граматичними формами заперечення (порівняймо: *Я не спокійний, Коментарі тут зайві* (С. Жадан) – *Коментарі тут не потрібні*). Мовець не констатує інформацію прямо, але асоціює окремі лексеми з конкретним заперечним змістом.

Заперечення тісно пов'язане зі своїм позитивним протичленом – ствердженням. Разом вони утворюють бінарну опозицію, маркованим елементом якої є заперечення. Маркованість заперечення виявляється і у плані формальної репрезентації – у вигляді морфологічно складніших конструкцій, і у плані семантичної інтерпретації та процесу сприйняття реципієнтом заперечних структур.

У зарубіжній науці набрала популярності концепція, згідно з якою ствердження і заперечення є суб'єктивними формами інтерпретації дійсності, а не її безпосередніми відображеннями. Наприклад, Б. Рассел розмежував стверджувальні і заперечні судження на основі віри або невіри суб'єкта в істинність висловленого. А. Бергсон пояснює це так: «Наш інтелект діє передусім через опозиції та контрасти» (Bergson, 1944: 137). Він зазначав, що як тільки заперечення сформульоване, воно відразу стає симетричним ствердженню. О. Потебня, не від-

кидаючи того, що думки виникають під впливом дійсності, тлумачив вживання заперечних суджень як необхідність спростування стверджувальних суджень: «Заперечення – це відношення сумарних величин. Non-A саме по собі не можливе, без причин, що могли б його викликати» (Потебня, 1985: 189).

Хоча заперечні речення мають деяку інформативну вторинність щодо стверджувальних, а їх сприйняття потребує більше часу, ніж для відповідних стверджувальних висловлень, вони відіграють важливу роль у пізнавальному процесі. Заперечення, разом зі ствердженням, відображає об'єктивну дійсність та несе реальну інформацію про навколишній світ. Ствердження і заперечення мають свої особливості в категоризації, концептуалізації та формуванні смислів. Жодна із цих категорій не може існувати без протилежної. Ядро категорії заперечення утворює логічне заперечення, яке змінює зміст висловлення на протилежний. Це зумовлює утворення антонімії, де елементи контрастують один з одним, наприклад: *воля – неволя, щасливий – нещасливий, зрозуміло – незрозуміло*. З огляду на це похідний експонент заперечення перебуває в контрастних відношеннях щодо твірною стверджувального елемента. Контраст між твірною стверджувальною формою і похідною заперечною формою закладений первинно і є природним та внутрішньо мотивованим.

Мова має вдосталь можливостей для комбінування та урізноманітнення способів вираження неґації. Ствердження і заперечення не лише є взаємовиключними, але й такими, що взаємно передбачають одне одного. Це можна довести тим, що та сама ідея може бути виражена як у стверджувальній, так і в заперечній формі. Порівняймо: *Кожен вечір молюсь всім святим Щоб нещастя тебе не спіткало* (Ю. Боценко) – *Кожен вечір молюсь всім святим Щоб лихо тебе не спіткало; Навіть недругу радити: «Не буди Українську ненависть!»* (О. Слоньовська) – *Навіть ворогу радити: «Не буди Українську ненависть!»*.

Існують різні стилістичні прийоми, серед яких і прийом контрасту, який використовують для досягнення максимального експресивного ефекту та привертання уваги читача до відсутності чогось. Контраст є стилістичним принципом розгортання текстового фрагмента, що полягає в динамічному протиставленні

змістовно-логічного та структурно-стилістичного планів викладу. Заперечення є потужним інструментом створення контрасту, оскільки воно не лише заперечує ідею, але й підкреслює наявність протилежних характеристик.

Заперечення виникає внаслідок порівняння або зіставлення явищ, виявлення їхніх подібностей і відмінностей. У результаті цих логічних операцій заперечуються одні властивості, натомість утверджуються інші, які є їхньою протилежністю. Тому заперечення часто стає основним елементом контрастних контекстів, створює смислову й емоційну напругу за допомогою протиставлення: *Ні, наші руки спліталися не в обіймах, а у бою* (В. Амеліна); *Стане склепіння над головою Небом безкрайм, а не сувоєм* (В. Арєньєв). Заперечення посилює контрастність, чітко розмежовуючи позитивне і негативне сприйняття інформації та дає змогу не лише відкидати щось, але й акцентувати альтернативу чи протилежність.

Воно належить до сингулярних прагматичних операцій формування нового значення, що контрастує з попереднім сенсом мовної одиниці, яке вона мала до заперечення. Заперечення є наслідком зіставлення з елементом, для якого вже існують конкретні характеристики, і виражає протилежні властивості цього елемента. Контраст виникає завдяки використанню семантично корельованих або протилежних одиниць.

Розрізняють нейтральне й контрастне заперечення. Нейтральне – це такий вид негачії, у якому заперечується зміст усього речення та існування якогось факту. Зазвичай у таких реченнях акцентовано увагу на тому, що дія, позначена предикатом, не відбулася. Нейтральні заперечення не потребують додаткових уточнень і є логічно завершеними: *І я всю ніч не спав так само, Як мій закоханий гуцул* (Д. Павличко); *І ходить так, як тій красуні гідно, Що світ не відрива від неї віч* (Д. Павличко). Контрастне заперечення, на відміну від нейтрального, є більш складним процесом, що включає два етапи. По-перше, відбувається заперечення змісту; по-друге, з'являється ствердження, протиставлене заперечному. Іноді ключову роль у визначенні значення заперечення відіграє контекст, який коригує інтерпретацію семантики заперечних висловлювань. У цьому контексті контрастне та нейтральне заперечення

також можуть відрізнятися в написанні негачійної одиниці. У контрастному запереченні *не* завжди пишеться окремо: *Не живемо, а вибачаємось. Хтось завжди зазирає у вікно* (Л. Костенко); *Його не голод гонить, а вогонь, Що з молодості в крилах палахкоче* (Д. Павличко).

У мовленні структура заперечного контрасту завжди складається із двох частин. Для створення контрасту заперечення має бути збалансоване за допомогою ствердження, яке виражене експліцитно в іншій частині того самого речення або в окремому реченні, що перебуває в еквівалентній позиції з уже згаданим експонентом заперечення. Типова будова речення з контрастним запереченням в українській мові набуває вигляду: не А, а В: *Бо час не лікар, а філософ* (Г. Чубач); *Бо то не камінь, а душа, Його не зрушить жодна сила* (Д. Павличко). Одним із важливих елементів, що посилюють заперечення в контексті контрасту, є протиставний сполучник *а*, який уводить позитивну/ствердну чи заперечну частину: *Щоб, де найшвидша течія, Плисти, а не лежать в калюжі!* (Д. Павличко).

Із цих двох структурних частин обов'язковою є перша *не А*, а інша може бути представленою без сполучника: *Росія не вміє любити – Вона може лише ненавидіти* (О. Слоньовська); *Я не кіборг – я вчитель історії <...> Я не кіборг – я хлопець із Вінниці* (Т. Власова). Отже, в українській мові контрастне протиставлення реалізоване зазвичай за допомогою сполучників *а, але* (*Хай буде як на небі, так і на землі, але не так, як під Іловайськом* (О. Герасимюк)) чи *паузи* після експонента контрастного заперечення. Частка *тільки* може посилювати контрастне заперечення: *<...> Вирви від обстрілів, глина, рови <...>. Рви ворогів, тільки нерви не рви* (О. Дерманський); *Чорна земля із розпеченим пахом Тільки дощу, а не крові хотіла* (І. Цілик).

Іноді елемент, який протиставляють, не виражений безпосередньо, але мається на увазі: *І я не я, і ти мені не ти* (Л. Костенко). Протиставлення ствердження і заперечення як двох протилежних членів однієї категорії ґрунтоване на сприйнятті їх як паралельних, сурядних форм інтерпретації світу. Оскільки ствердження здебільшого є імпліцитним, а заперечення має більше виражальних засобів, перше зазвичай кваліфіковано як слабкий елемент опозиції, а друге – сильний. Дослідники, акцентуючи

бінарний характер категорії ствердження/заперечення, зазначають, що семантична протилежність між їхніми полюсами не є абсолютною полярністю.

Заперечення часто використовують для створення контрасту, де позитивно оцінене протиставлено чомусь негативному: *Ні, не любов, а байдужість Там в основі основ* (Д. Павличко); *Не роси, а сльози упали На чисту траву із гілок* (Д. Павличко).

Поети часто використовують категорію заперечення для гармонізації тексту та створення контрастності. Для посилення цього ефекту автори вдаються до нанизування в одному контексті заперечних конструкцій: *Україна не пляма на мапі / І не просто родюча земля, / Не в хатках краєвид на пленері, / Не князька установчий указ, / Не провінція знкких імперій, / А той рай, що всередині нас* (Є. Рибчинський). Автор поступово відкидає зовнішні спрощені уявлення про Україну. Кожна наступна заперечна конструкція руйнує черговий стереотип, розширюючи горизонт сприйняття та підводячи читача до головного. Як наслідок, вибудовується напружена градація з фокусом на фінальному стверджувальному елементі: *А той рай, що всередині нас*. Тож заперечення функціює не як простий логічний відступ, а виступає потужним засобом утвердження істинної цінності – духовного й ментального виміру батьківщини.

Стилістично нанизування заперечних конструкцій виконує роль ритмічного й композиційного каркаса тексту. Такий прийом створює ефект внутрішньої послідовності та цілісності. Кожне заперечення підсилює попереднє, водночас готуючи до кульмінаційного образу. Розгортання низки заперечень сприяє посиленню емоційного впливу, активізує уяву читача зближує з ліричним героєм (маркером цього є займенник *ми* (*нас*)). Заперечення в такій формі стає не лише стилістичним інструментом, а й концептуальною рамкою для вираження національної ідеї, патріотичних почуттів і особистісних переконань автора. Воно реалізує синтез логічних і художніх засад, де логічне спростування поверхових смислів слугує засобом побудови нового, цілісного й сакралізованого образу.

Існують також інші способи створення контрасту за допомогою заперечних конструкцій, зокрема з використанням стверджувальних

і заперечних корелятивів в одному контексті: *Твоя планета здатна стати димом, А допустиме – вже й неприпустимим* (О. Слоньовська). Тут контраст підкреслює кризу сучасного світу й зміну пріоритетів, де те, що раніше здавалося неможливим, стало дуже реальним, а те, що було допустимим, тепер є неприпустимим. О. Слоньовська наводить також інший приклад контрасту почуттів: *Я вже й не тямлю: любила тебе – не любила*. Використання контрастних емоційних лексем дає змогу передати складність почуттів і посилити ступінь вираження суб'єктивно оцінних явищ. Зазначимо, що в поетичних текстах часто відображено протилежні дії з оцінною конотацією, як-от *любити – не любити: хто отримає можливість любити / Чи не любити* (С. Жадан).

Конструкції, що містять антоніми, утворені за допомогою заперечних афіксів, підсилюють імплікацію заперечення: *Бо з кожним життям навколо недоля і доля спільна, / Прислухайтесь – у полоні ворожому чутно співи* (П. Вишебаба). У цьому контексті аксіологічно маркованим є лише елемент опозиції *недоля* – «гірка, лиха доля; нещасливе, важке життя», водночас *доля* має нейтральне значення – «хід подій, збіг обставин, напрям життєвого шляху, що, здавалося б, не залежить від бажань чи волі людини».

Використання заперечної частки (префікса) *не* перед одним із компонентів висловлення посилює експресивність і зосереджує увагу на конкретному повторюваному елементі: *Звісно, всіх винних чекає гідна розплата. / І невинних вона, до речі, теж чекає потому* (С. Жадан). Семантичний аналіз засвідчує подвійну акцентуалізацію: з одного боку, утверджується теза про неминучість покарання для винних; з іншого боку, акцентовано трагічну долю невинних, які так само стають жертвами. Цей ефект ґрунтується на антонімічній опозиції *винні – невинні*, посиленої повтором предиката *чекає*.

У частковому запереченні обмежено його дію лише на окремі елементи фрази й не поширено на речення загалом. Часткове заперечення в контрастних конструкціях трапляється значно частіше, ніж загальне, і зазвичай виявляється на рівні окремих елементів у реченні, де один елемент заперечується, а інший, протилежний йому, стверджується: *Я не скрипковий ключ, а журавлиний / Тобі над полем в небі* (Л. Костенко); *Що ти із бідняків, а не з магнатів, Що*

ти синок не пана, а раба?! (Д. Павличко). В українській мові контрастне заперечення може бути розташоване в різних позиціях речення. Якщо нейтральне заперечення вживають лише перед дієсловом, то контрастне може не стояти безпосередньо перед елементом, до якого воно належить, але все одно зберігати свій семантичний вплив. Оператор заперечення спрямовує основну дію на елементи ствердження та реалізує на цьому підґрунті заперечне значення, не модифікуючи власну структуру.

Якщо загальне заперечення граматично марковане часткою *не*, то все речення набуває заперечного значення. Загальне заперечення трапляється в контрастному контексті, обсяг якого виходить за межі одного простого речення. Наприклад: *А в нього не світять зорі вночі. А в нього тільки присмак цигарок (А. Войтенко); Ворог міццю хвалився, був підступний, мов змії. Але ми не здалися! Ми приймаємо бій! (О. Ірванець).*

Іноді в одному контексті заперечні слова вживають поряд із їхніми антонімами для створення або посилення контрасту: *Хто коми вживав, хто писав без ком. Блондином був чи брюнетом. Героєм, співцем, мудрецем, диваком, Але жоден поет не був непоетом (Л. Костенко).* Семантичний аспект цього фрагмента полягає в послідовному переліченні ознак і характеристик, що утворюють опозиційні пари: *коми вживав – писав без ком, блондин – брюнет*. Авторка послідовно демонструє розмаїття можливих характеристик поетів, але підсумовує цей рядок запереченням: *жоден поет не був непоетом*. Тут антонімія пара *поет – непоет* стає фінальним пунктом вислову, акцентуючи ідею непорушності поетичної сутності, незалежно від будь-яких індивідуальних рис. Стилiстично цей прийом формує ефект поступового нарощування смислової напруги. Низка варіантів створює передумову для очікування розв'язки, яка настає у формі заперечення, з одночасним утвердженням позитивного образу поета. Контраст між переліченими ознаками й остаточним висновком створює відчуття гармонії і внутрішньої завершеності.

Обов'язковою ознакою контрастного заперечення, що супроводжується відповідним логічним наголосом, є можливість протиставлення лексичних одиниць, які підлягають запереченню.

Отже, контрастне заперечення – це не просто протиставлення, а складніша операція, що включає два етапи: на першому етапі заперечуються окремі характеристики елемента, до якого застосовують протиставлення, а на другому – пропонується альтернативу для запереченої частини: *Війна – не навчання <...> тут дійсно вбивають (Л. Легостаєва).* Це речення можна інтерпретувати так: хибно вважати, що війна – це навчання, істинно те, що тут дійсно вбивають. Заперечні слова, словосполучення чи речення часто перебувають у контрастних відношеннях з однорідними мовними одиницями, що не мають заперечних префіксів чи часток. Формальним виразником цього контрасту є частка або префікс *не*.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Заперечення виступає мовною універсалиєю та функційно-семантичною категорією, яка інтегрує різнорівневі мовні й мовленнєві засоби, об'єднані спільним змістом неґації. Воно тісно пов'язане зі своїм протичленом – ствердженням, разом вони формують бінарну опозицію, у якій заперечення є маркованим елементом. Контраст між стверджувальною формою і похідною заперечною формою є іманентним і внутрішньо мотивованим.

Загалом, заперечення є потужним інструментом для створення контрасту, оскільки воно не тільки заперечує твердження, але й підкреслює різницю між можливими станами чи ідеями. Використання заперечення як механізму контрасту дає змогу висловити складні внутрішні стани, конфлікти та парадоксальні ситуації, формувати емоційно насичене мовлення.

У сучасних українських поетичних текстах контрастне заперечення постає потужним інструментом формування художньої образності, підсилення емоційної напруги й забезпечення смислової глибини твору. Через заперечення поети розкривають складні внутрішні переживання ліричного суб'єкта, загострюють увагу читача на ключових смислових доміантах. Неґація стає засобом формування цілісної структурної організації тексту, надаючи йому ритмічної узгодженості й концептуальної завершеності. Отже, у сучасному поетичному дискурсі заперечення набуває статусу універсального художнього засобу, який синтезує логічні, емоційні й естетичні складники, поглиблює сприйняття твору й розширює його інтерпретаційні можливості.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Баган М. Заперечні номінації в українськомовній інтерпретації світу. *Мовознавчий вісник*. 2010. № 10. С. 258–262.
2. Куш О. Категорії ствердження і заперечення в українській мові : дис. ... канд. філол. наук. Вінниця, 2002. 112 с.
3. Діброва В. Мовні та мовленнєві засоби вираження заперечення в англійському й українському офіційно-діловому дискурсі : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київ, 2011. 19 с.
4. Помірко Р., Паславська А. Типологія та циклічний розвиток категорії заперечення в європейських мовах. *Проблеми семантики слова, речення та тексту*. Київ : КНЛУ, 2001. С. 191–197.
5. Помірко Р., Паславська А. Явище негативної полярності: типологічний аналіз. *Мовознавство*. 2003. № 4. С. 76–82.
6. Потебня О. Естетика і поетика слова : збірник. Київ : Мистецтво, 1985. 302 с.
7. Рассел Б. Людське пізнання. Його сфера та межі. URL: https://pidru4niki.com/1029022837724/filosofiya/bertran_rassel_1872-1970#google_vignette (дата звернення: 15.06.2025).
8. Юлдашева Л. Заперечення як основа мовного контрасту. *Мовознавчий вісник*. 2025. Вип. 38. С. 106–117.
9. Bergson H. *Essai sur les données immédiates de la conscience*. Paris : Presses Universitaires de France, 1944, 189 p.

REFERENCES:

1. Bahan, M.P. (2010). Zaperechni nominatsii v ukrayins'komovnij interpretatsii svitu [Negation Nominations in the Ukrainian-Language Interpretation of the World]. *Movoznavchyi Visnyk* [Linguistic Bulletin], 10, 258–262 [in Ukrainian].
2. Kushch, O.P. (2002). Kategoriyi stverdzhennya i zaperechennya v ukrayins'kij movi [Categories of Affirmation and Negation in the Ukrainian Language], (PhD thesis). Vinnytsia [in Ukrainian].
3. Dibrova, V.M. (2011). Movni ta movlennyevi zasoby vyrazhennya zaperechennya v anhliys'komu y ukrayins'komu ofitsiyno-dilovomu dyskursi [Linguistic and Speech Means of Expressing Negation in the English and Ukrainian Official-Business Discourse], (PhD abstract). Kyiv [in Ukrainian].
4. Pomirko, R., & Paslavska, A. (2001). Typolohiya ta tsyklichnyj rozvytok kategoriyi zaperechennya v yevropejskykh movakh [Typology and Cyclic Development of the Category of Negation in the European Languages]. In *Problemy semantky slova, rechnya ta tekstu* [Problems of Word, Sentence and Text Semantics], 191–197. Kyiv: KNLU [in Ukrainian].
5. Pomirko, R., & Paslavska, A. (2003). Yavyshche nehatyvnoi poliarnosti: typolohichniy analiz [The Phenomenon of Negative Polarity: Typological Analysis]. *Movoznavstvo* [Linguistics], 4, 76–82 [in Ukrainian].
6. Potebnia, O. (1985). Estetyka i poetyka slova: zbirnyk [Aesthetics and Poetics of the Word: Collection]. Kyiv: Mystetstvo [in Ukrainian].
7. Russell, B. (n.d.). Lyuds'ke piznannya. Yoho sfera ta mezhi [Human Knowledge: Its Scope and Limits]. Retrieved from: https://pidru4niki.com/1029022837724/filosofiya/bertran_rassel_1872-1970#google_vignette [in Ukrainian].
8. Yuldasheva, L. (2025). Zaperechennya yak osnova movnoho kontrastu [Negation as the Basis of Linguistic Contrast]. *Linguistic Bulletin*, 38, 106–117 [in Ukrainian].
9. Bergson, H. (1944). *Essai sur les données immédiates de la conscience*. Paris: Presses Universitaires de France [in French].

Дата першого надходження статті до видання: 19.11.2025
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 18.12.2025
Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.12.2025

ЗМІСТ

Kristina BLOCKYTĖ-NAUJOKĖ CHRISTMAS TRADITIONS IN LITHUANIA MINOR: HISTORICAL DEVELOPMENT AND PROSPECTS OF MODERN RECONSTRUCTION.....	4
Андрій АНТОНОВ ХАРАКТЕРОЛОГІЯ СОЦІАЛІСТИЧНОГО РЕЖИМУ ЯК КОНТЕКСТ ТВОРІВ ГЕОРГІ ГОСПОДІНОВА.....	20
Богдан БУРИГІН ВИРАЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ЧЕРЕЗ СЕМАНТИЧНІ ОБРАЗИ В УКРАЇНСЬКОМУ ЛІТЕРАТУРНОМУ ДИСКУРСІ ПЕРІОДУ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ.....	28
Оксана ГАЛЬЧУК АНТРОПОЦЕНТРИЧНИЙ ВИМІР ДОБИ: ПОЕТИЧНА РЕКОНСТРУКЦІЯ ЛІНОЮ КОСТЕНКО КУЛЬТУРНОГО ЛАНДШАФТУ ЕПОХИ ПОРУБІЖЖЯ.....	35
Ірина ГЕРАСІМОВА АЛІТЕРАЦІЙНА КОМБІНАТОРИКА СИНЕСТЕЗІЙНИХ МЕТАФОР В УКРАЇНСЬКІЙ ТА НОВОГРЕЦЬКІЙ ПОЕЗІЇ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ.....	42
Дмитро ДЕРГАЧ ЖАНРОВО-СТИЛІСТИЧНІ ПАРАМЕТРИ ІМІДЖЕВОЇ КОМУНІКАЦІЇ В МЕДІА.....	51
Людмила КОТВИЦЬКА ОСОБЛИВОСТІ ХУДОЖНЬОГО ПЕРЕКЛАДУ НА ОСНОВНИХ МОВНИХ РІВНЯХ (НА МАТЕРІАЛІ ДВОМОВНОГО ПРОЄКТУ ВОЛОДИМИРА ТИМЧУКА «2024 – СВІТЛИЙ І ПЕРЕМОЖНИЙ».....	59
Олена ПОХИЛЮК КОГНІТИВНА РОЛЬ СИНТАКСИЧНОЇ ІНВЕРСІЇ В ПОЕТИЧНОМУ ДИСКУРСІ (НА ПРИКЛАДІ ТВОРЧОСТІ ТЕТЯНИ ЯКОВЕНКО).....	67
Olga SOLOVIOVA ETYMOLOGICAL ANALYSIS OF OLD ENGLISH ADJECTIVES DENOTING NEGATIVE APPRAISAL.....	77
Oleksiy TERTYCHNYI VERBALISATION OF LEGAL CONCEPTS IN THE TEXTS OF UKRAINIAN CONSTITUTIONAL DOCUMENTS OF 1917–1918 IN THE CONTEXT OF STATE-BUILDING HISTORY.....	85
Людмила ЮЛДАШЕВА КОНТРАСТНІСТЬ ЗАПЕРЕЧЕННЯ В УКРАЇНСЬКИХ ПОЕТИЧНИХ ТЕКСТАХ.....	98

CONTENTS

Kristina BLOCKYTÈ-NAUJOKÈ CHRISTMAS TRADITIONS IN LITHUANIA MINOR: HISTORICAL DEVELOPMENT AND PROSPECTS OF MODERN RECONSTRUCTION.....	4
Andrii ANTONOV THE CHARACTEROLOGY OF THE SOCIALIST REGIME AS A CONTEXT OF GEORGI GOSPODINOV’S WORKS.....	20
Bohdan BURYHIN EXPRESSION OF NATIONAL IDENTITY THROUGH SEMANTIC IMAGES IN UKRAINIAN LITERARY DISCOURSE OF HYBRID WARFARE.....	28
Oksana HALCHUK THE ANTHROPOCENTRIC VISION OF THE FIN-DE-SIÈCLE: LINA KOSTENKO’S POETIC RECONSTRUCTION OF A TRANSITIONAL CULTURAL EPOCH.....	35
Iryna HERASIMOVA ALLITERATIVE COMBINATORICS OF SYNAESTHETIC METAPHOR IN UKRAINIAN AND MODERN GREEK POETRY OF THE LATE 19TH – EARLY 20TH CENTURIES.....	42
Dmytro DERGACH GENRE AND STYLISTIC PARAMETERS OF IMAGE COMMUNICATION IN MEDIA.....	51
Liudmyla KOTVYTSKA SPECIFIC ASPECTS OF LITERARY TRANSLATION AT THE PRINCIPAL LINGUISTIC LEVELS (ON THE MATERIAL OF VOLODYMYR TYMCHUK’S BILINGUAL PROJECT “2024 – BRIGHT AND VICTORIOUS”).....	59
Olena POKHYLIUK THE COGNITIVE ROLE OF SYNTACTIC INVERSION IN POETIC DISCOURSE (BASED ON THE WORKS OF TETIANA YAKOVENKO).....	67
Olga SOLOVIOVA ETYMOLOGICAL ANALYSIS OF OLD ENGLISH ADJECTIVES DENOTING NEGATIVE APPRAISAL.....	77
Oleksiy TERTYCHNYI VERBALISATION OF LEGAL CONCEPTS IN THE TEXTS OF UKRAINIAN CONSTITUTIONAL DOCUMENTS OF 1917–1918 IN THE CONTEXT OF STATE-BUILDING HISTORY.....	85
Liudmyla YULDASHEVA THE CONTRASTIVITY OF NEGATION IN UKRAINIAN POETIC TEXTS.....	98

FOLIA PHILOLOGICA

Випуск 10

Коректура • Ирина Николаївна Чудеснова

Комп'ютерна верстка • Вікторія Борисівна Гайдабрус

Формат 60x84/8. Гарнітура Times New Roman. Папір офсет. Цифровий друк.
Ум. друк. арк. 12,56. Замов. № 0226/172. Наклад 300 прим.
Підписано до друку 30.12.2025 р.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»
65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглєзі, 6/1
Телефони: +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7623 від 22.06.2022 р.